This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at http://books.google.com/

GRAD
EREN
347
BUHR

B 1,208,101

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ՕՐԷՆՔ

ԵՒ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԿԱՆՈՆՔ

ՈՐՄՆԱԴՐԱԿԱՆ ՈՒԽՏԻՆ

ԳԱՂՂԻՈՅ

ՓԱՐԻԶ

Ի ԴԻՒԱՆԻ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՔԱՐՏՈՒՂԱՐՈՒԹԵԱՆ

ՄԵԾԻ ԱՐԵՒԵԼԻՑ ԳԱՂՂԻՈՅ

ՔԱՏԷ ՓՈՂՈՑ 16

— 1874 —

12535

THE UNIVERSITY OF MICHIGAN LIBRARIES

Sahmandrutiwn, orenk ew...

ՄԵԾ ԱՐԵՒԵԼՔ ԳԱՂՂԻՈՅ

ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԱՏԵԱՆ

ՎԱՍՆ ԳԱՂՂԻՈՅ ԵՒ ԳԱՂՂԻԱԿԱՆ

ՍԵՓԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆՑ

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ՕՐԷՆՔ

ԵՒ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԿԱՆՈՆՔ

ՈՐՄՆԱԴՐԱԿԱՆ ՈՒԽՏԻՆ

ԳԱՂՂԻՈՅ

— 1874 —

Grad
FREN
347
BUHR

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Sahmandrutiwn, orenk ew...

ՄԵԾ ԱՐԵՒԵԼՔ ԳԱՂՂԻՈՅ

ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԱՏԵԱՆ

ՎԱՍՆ ԳԱՂՂԻՈՅ ԵՒ ԳԱՂՂԻԱԿԱՆ

ՍԵՓԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆՑ

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ՕՐԷՆՔ

ԵՒ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԿԱՆՈՆՔ

ՈՐՄՆԱԴՐԱԿԱՆ ՈՒԽՏԻՆ

ԳԱՂՂԻՈՅ

— 1874 —

Grad
FREN
347
BUHR

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Grad
EREN
347
BUHR

GRBP
G REX
347
01.10.99

ՈՐՈՇՈՒՄ

Ուխտին մեծ խորհուրդը

Տեսնելով Գաղղիոյ Մեծ Արևելից Ընդհանուր ժողովոյն 1871 ի նստին մէջ ըրած որոշումն, որով Սահմանադրութեան Գ. և Ե. Գրակներուն մէջ փոփոխութիւններ ընդունեց․

Տեսնելով յիշեալ ժողովոյն այն որոշումն, որ Սահմանադրութեան յօդուածները քուէարկեալ տրամադրութեանց համեմատ կարգադրելու գործն Ուխտին խորհրդոյն կը յղէ․

ԿՈՐՈՇԷ․

Յօդ. 1.—Սահմանադրութեան նոր տրամադրութիւնները, որոց բնագիրն 1871 ի Ընդհանուր ժողովոյն ատենագրութեան մէջ արձանագրեալ է, այս օրէն սկսեալ գործադրելի կը հրատարակուին։

Յօդ. 2.—Այսպէս փոփոխեալ և կարգադրեալ Սահմանադրութիւնն, որոյ բնագիրն ամբողջապէս ներկայ որոշման կցեալ է, ամեն Թղթակից Գործարանաց պիտի ղրկուի։

Արարեալ և որոշեալ յատենի խորհրդոյն 'ի 23 սեպտեմբերի 1871։

Քարտուղար խորհրդոյ Ուխտին	Փոխ—Նախագահ խորհրդոյ Ուխտին
ՏԻՒ ՀԱՄԷԼ	ՑԸ ՍԷՆ—ԺԱՆ

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ՈՐՄՆԱԴՐԱԿԱՆ ՈՒԽՏԻՆ ԳԱՂՂԻՈՅ

ՀԱՍՏԱՏԵԱԼ

Ի ՍԱՀՄԱՆԱԴԻՐ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎՈՅ

ՄԵԾԻ ԱՐԵՒԵԼԻՑ ԳԱՂՂԻՈՅ

Ի ԳՈՒՄԱՐՄԱՆՆ 1865 ԱՄԻ, ԵՒ ՓՈՓՈԽԵԱԼ Ի ԳՈՒՄԱՐՄՈՒՆՍՆ 1871, 1873 ԵՒ 1874 ԱՄԱՑ

ԳԼՈՒԽ ԱՌԱՋԻՆ

ԱԶԱՏ ՈՐՄՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԻՒՐ ՍԿԶԲՈՒՆՔԸ

ՅՕԴՈՒԱԾ 1

Ազատ—Որմնադրութիւնը մարդասիրական փիլիսոփայական և յառաջադիմական ընկերութիւն մ'է, և նպատակ ունի իրեն ճշմարտութեան հետազօտութիւնը, տիեզերական բարոյականի, գիտութեանց և արուեստից ուսումն և բարեգործութիւն։

Իւր սկզբունքն են՝ Աստուծոյ գոյութիւնը, հոգւոյ անմահութիւնն և մարդկային համերաշխութիւնը։ Խղճի ազատութիւնն իւրաքանչիւր մարդու սեփական իրաւունք կը համարի, և մէկը չմերժեր իւր հաւատքին համար։

Իւր նշանաբանն է՝ Ազատութիւն, Հաւասարութիւն, Եղբայրութիւն։

ՅՕԴՈՒԱԾ 2

Ազատ-Որմնադրութիւնն իւր բռնած բարձր դրից շըրջանակին մէջ՝ իւր ամեն մէկ անդամոց կրօնական հաւատքն ու քաղաքական կարծիքները կը յարգէ․ բայց բացարձակապէս կարգելու իւր ժողովոց մէջ այն ամեն կըրօնական կամ քաղաքական հակաճառութիւններն՝ որք նպատակ կունենան այլ և այլ կրօնից վրայ վիճաբանել, կամ քաղաքական իշխանութեան գործեր և կառավարական այլ և այլ ձեւեր քննադատել։

Կը յիշեցնէ իւր բոլոր անդամակցաց, թէ իրենց առաջին պարտականութիւններէն մին է՝ իբրև որմնադիր և իբրև քաղաքացի՝ իրենց բնակած երկրին օրէնքներն յարգել։

ՅՕԴՈՒԱԾ 3

Ազատ—Որմնադրութիւնն՝ աշխատութեան պարտականութիւնը մարդկութեան անհրաժեշտ օրէնքներէն մին կը համարի․ ուստի և ամենուն վրայ պարտք կը դնէ ըստ կարողութեան աշխատիլ․ հետևաբար կամաւոր անդործութիւնը կը դատապարտէ։

ՅՕԴՈՒԱԾ 4

Ազատ—որմնադրութիւնը բաղձալով որ աշխարհիս ամեն կողմը գտնուած Ազատ—Որմնադիրներն իրարու հետ միացնող եղբայրական կապերն ընդհանուր մարդկութեան մէջ տարածին, կը պատուիրէ ամեն որմնադրաց որ թէ՛ բանիւ թէ՛ գրով և թէ՛ բարի օրինակաւ Որմնադրութիւնը ծաւալեն։

ՅՕԴՈՒԱԾ 5

Իւրաքանչիւր որմնադիր պարտական է ամէն պարագայի մէջ օգնել, լուսաւորել եւ պաշտպանել իր եղբայրը՝ մինչեւ անգամ իր կեանքը վտանգի մէջ դնելով, եւ անիրաւութեան դէմ պաշտպան կանգնիլ անոր։

ՊՐԱԿ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՕՐՄՆԱԴԻՐՔ, ՕՐՄՆԱԴՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆՔ ԵՒ ՋԱՆԱՋԱՆ ԾԷՍՔ

ԳԼՈՒԽ Ա.

ՕՐՄՆԱԴԻՐՔ ԵՒ ՕՐՄՆԱԴՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆՔ

ՅՕԴՈՒԱԾ 6

Ազատ-որմնադրութիւնը նշաններ եւ խորհրդանիշեր ունի։ Այն նշաններն ու խորհրդանիշերը՝ իրենց խորհրդական նշանակութենէն զատ՝ որ ընծայման ժամանակ կը բացատրուի անդամակցելոց, նպատակ ունին նաեւ աշխարհատարած ընկերակցութեան մ՚ օգտուողներուն զանոնք բաժանորդընել, թոյլ տալով որ ամէն ազատ-որմնադիրք իրար ճանչեն։

ՅՕԴՈՒԱԾ 7

Ազատ—որմնադրաց թիւն անսահման է ։ Ժողովներ կը կազմեն, որք ընդհանուր անուամբ օթեակք կամ գործարանք կը կոչուին։ Այն ժողովները ներկայ Սահմանադրութենէն ծագում առած օրէնքներով եւ ընդհանուր ու մասնաւոր կանոնադրութիւններով կը կառավարուին ։

ՅՕԴՈՒԱԾ 8

Գաղղիոյ Մեծ Արեւելքէն կախում ունեցող որմնադրական գործարանները մէկմէկու հետ կապուած են կեդրոնական իշխանութեան մը միջոցաւ, որուն կազմութիւնն ու ստորոգելիքը ներկայ Սահմանադրութեան Գ. մասին մէջ որոշուած են ։

ՅՕԴՈՒԱԾ 9

Որմնադրական ժողովոց գումարումը խորհրդաւոր ձեւոց համեմատ կը կատարուի, որոց իմաստը մի միայն ընծայմամբ կրնայ յայտնուիլ եւ բացատրուիլ։ Այս ընծայումը բազմաթիւ աստիճաններ ունի ։

Ոչ ոք կրնայ ազատ մնալ որմնադրական ծիսարանին օրինադրած աստիճանական փորձերէն ։

ՅՕԴՈՒԱԾ 10

Ոչ ոք կրնայ որմնադրական աշխատութեանց մասնակցութեան ընդունուիլ, մինչեւ որ որմնադիր ըլլալը չարդարացնէ ։

ՅՕԴՈՒԱԾ 11

Ոչ ոք կրնայ Ազատ—Օրէնսդիր ըլլալ եւ այս տիտղոսին յարակից իրաւունքները վայելել.

1° Եթէ 21 տարին լրացուցած չէ.

2° Եթէ անստգիւտ համբաւ եւ վարք չունի.

3° Եթէ ազատ եւ պատուաւոր արհեստի մը տէր չէ, եւ ապրուստի բաւական միջոցներ ունենալը չկրնար արդարացնել.

4° Եթէ օրէնսդրական ճշմարտութիւններն հասկընալու համար անհրաժեշտ եղած նախնական կրթութիւնը գոնէ չունի.

5° Եթէ առ նուազն վեց ամսէ 'ի վեր բնակած կամ նստած չէ օրէնսդրական Օթեակին գտնուած գաւառին կամ մինչեւ 100 քիլօմէթր տարածութեամբ շրջանակին մէջ։

Սակայն բացառութիւններ կրնան ըլլալ այն անձանց համար՝ որոց բնակած գաւառին կամ նահանգին մէջ Օթեակ չգտնուիր։

Տարիքի պայմաններէն ազատ են օրէնսդրաց որդիքը, որք կրնան տասնեւութ տարեկան հասակնուն մէջ ընծայուիլ՝ իրենց հօրը մօրը կամ խնամակալին հաւանութեամբ. բայց քսանեւմէկ տարին չլրացուցած՝ ոչ սատար կրնան ըլլալ եւ ոչ վարպետ։

Բնակութեան պայմաններէն ազատ են զինուորականները, նաւաստիները, եւ այն անձինք՝ որք իրենց արհեստին պատճառաւ բնակատեղինին փոխելու հարկադրեալ են։

ՅՕԴՈՒԱԾ 12

Օրէնսդրական գումարմանց մէջ ամեն օրէնսդիրք կատարելապէս հաւասար են։ Բաց 'ի օրէնսդրական պաշտա-

մանց նուիրապետական կարգէն՝ ուրիշ տարբերութիւն կամ զանազանութիւն չկայ անոնց մէջ ։

ՅՕԴՈՒԱԾ 13

Որմնադրական ամէն պաշտօններն ընտրութեամբ եւ ժամանակաւոր են ։

Գործարաններն ամէն տարի՝ օրինաց սահմանած ժամանակներն՝ իրենց պատասխանատու պաշտօնակալները կընտրեն ։

Պատգամաւորները գործարանին այն անդամոց մէջէն միայն կրնան ընտրուիլ, որք երեսուն տարին լրացուցած են, եւ գոնէ տարի մ'ի վեր գործարանին ընկեր են՝ իբրեւ գործունեայ անդամ ։

Ընտրութեան եղանակը, պաշտօնակալաց թիւը եւ իւրաքանչիւրին պաշտօնն ու ստորոգելիքն ընդհանուր օրինօք սահմանուած են ։

ՅՕԴՈՒԱԾ 14

Գործունեայ անդամք միայն ընտրելի են իրենց գործարանին պաշտօններուն, եւ անոնք միայն իրաւունք ունին պատասխանատու Պաշտօնակալաց ընտրութեանը մասնակցելու ։

Ընծայման աւիթներու մէջ ամէն ներկայ որմնադիրք քուէ տալու իրաւունք ունին, բաւական է որ կանոնաւոր ըլլան ։

Որմնադրական գործունէութեան ու կանոնաւորութեան պայմաններն ընդհանուր օրինաց մէջ սահմանուած են ։

ՅՕԴՈՒԱԾ 15

Եղբայր-Որմնադիր մ'իր տիտղոսն եւ անոր յարակից իրաւունքներն ու առանձնաշնորհութիւնները կը կորսնցնէ.

1° Երբոր վատահամբաւ գործ մ'ընէ ։

2° Երբոր ընկերական կարգի մէջ յայտնապէս անպատիւ ճանչուած արհեստի մը ծառայէ ։

3° Երբոր ընծայման ժամանակ տուած խոստումներուն և հաւատարմութեան երդումներուն դրժէ ։

Ոչ ոք կրնայ իւր Որմնադրական տիտղոսէն ու իրաւունքներէն զրկուիլ, մինչև որ Սահմանադրութեան և Ընդհանուր օրինաց մէջ նշանակուած ձևերուն համեմատ դատուելով վճիռ չընդունի ։

ՅՕԴՈՒԱԾ 16

Գործարանները չեն կրնար հաւաքապէս խորհուրդ ընել մինչև որ Մեծ Արևելքէն հրաման չընդունին ։

Գործարաններն իրենց աշխատութեանց ներկայ գտնուող ամեն Որմնադրաց և ամեն անդամոց բացարձակ հրահանգ տալու իրաւունք ունին ։

Նախագահող պաշտօնակալը՝ ժողովին բարեկարգութեան տեսուչն է ։

ՅՕԴՈՒԱԾ 17

Ամեն Որմնադիր իրաւունք ունի Որմնադրական խնդրոց վրայ իւր կարծիքն հրատարակելու ։

ԳԼՈՒԽ Բ.

ԶԱՆԱԶԱՆ ԾԷՍՔ

ՅՕԴՈՒԱԾ 18

Ազատ—Որմնադրութիւնն՝ իւր ծէսերուն զանազանութեան հակառակ՝ նպատակաւն և սկզբամբք մի ըլլալով, գործարանք կրնան իրենց աշխատութեանց մէջ անխտրաբար հետևիլ այն ծէսին որ իրենց բաղձանաց կը յարմարի. բաւական՝է որ այն ծէսը կանոնաւորապէս ճանչուած ըլլայ։

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ՈՐՄՆԱԴՐԱԿԱՆ ՈՒԽՏԻՆ ԳԱՂՂԻՈՅ

ՀԱՍՏԱՏԵԱԼ

Ի ՍԱՀՄԱՆԱԴԻՐ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎՈՅ

ՄԵԾԻ ԱՐԵՒԵԼԻՑ ԳԱՂՂԻՈՅ

Ի ԳՈՒՄԱՐՄԱՆՆ 1865 ԱՄԻ, ԵՒ ՓՈՓՈԽԵԱԼ Ի ԳՈՒՄԱՐՄՈՒՆՍՆ 1871, 1873 ԵՒ 1874 ԱՄԱՑ

ԳԼՈՒԽ ԱՌԱՋԻՆ

ԱԶԱՏ ՈՐՄՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԻՒՐ ՍԿԶԲՈՒՆՔԸ

ՅՕԴՈՒԱԾ 1

Ազատ—Որմնադրութիւնը մարդասիրական փիլիսոփայական և յառաջադիմական ընկերութիւն մ'է, և նպատակ ունի իրեն ճշմարտութեան հետազօտութիւնը, տիեզերական բարոյականի, գիտութեանց և արուեստից ուսումն և բարեգործութիւն։

Իւր սկզբունքն են՝ Աստուծոյ գոյութիւնը, հոգւոյ անմահութիւնն և մարդկային համերաշխութիւնը։ Խղճի ազատութիւնն իւրաքանչիւր մարդու սեփական իրաւունք կը համարի, և մէկը չմերժեր իւր հաւատքին համար։

Իւր նշանաբանն է՝ Ազատութիւն, Հաւասարութիւն, Եղբայրութիւն ։

ՅՕԴՈՒԱԾ 2

Ազատ-Որմնադրութիւնն իւր բռնած բարձր դրից շըր-ջանակին մէջ՝ իւր ամեն մէկ անդամոց կրօնական հաւատքն ու քաղաքական կարծիքները կը յարգէ · բայց բացարձակապէս կարգելու իւր ժողովոց մէջ այն ամեն կրօնական կամ քաղաքական հակաճառութիւններն՝ որք նպատակ կունենան այլ և այլ կրօնից վրայ վիճաբանել, կամ քաղաքական իշխանութեան գործեր և կառավարական այլ և այլ ձեւեր քննադատել ։

Կը յիշեցնէ իւր բոլոր անդամակցաց, թէ իրենց առաջին պարտականութիւններէն մին է՝ իբրև որմնադիր և իբրև քաղաքացի՝ իրենց բնակած երկրին օրէնքներն յարգել ։

ՅՕԴՈՒԱԾ 3

Ազատ—Որմնադրութիւնն՝ աշխատութեան պարտականութիւնը մարդկութեան անհրաժեշտ օրէնքներէն մին կը համարի · ուստի և ամենուն վրայ պարտք կը դնէ ըստ կարողութեան աշխատիլ · հետևաբար կամաւոր անգործութիւնը կը դատապարտէ ։

ՅՕԴՈՒԱԾ 4

Ազատ—որմնադրութիւնը բաղձալով որ աշխարհիս ամեն կողմը գտնուած Ազատ—Որմնադիրներն իրարու հետ միացնող եղբայրական կապերն ընդհանուր մարդկութեան մէջ տարածին, կը պատուիրէ ամեն որմնադրաց որ թէ՛ բանիւ թէ՛ գրով և թէ՛ բարի օրինակաւ Որմնադրութիւնը ծաւալեն ։

ՅՕԴՈՒԱԾ 5

Ուրաքանչիւր որմնադիր պարտական է ամեն պարագայի մէջ օգնել լուսաւորել եւ պաշտպանել իր եղբայրը՝ մինչեւ անգամ իր կեանքը վտանգի մէջ դնելով, եւ անիրաւութեան դէմ պաշտպան կանգնիլ անոր ։

ԳԻՐՔ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՈՐՄՆԱԴԻՐՔ, ՈՐՄՆԱԴՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆՔ ԵՒ ԶԱՆԱԶԱՆ ԾԷՍՔ

ԳԼՈՒԽ Ա.

ՈՐՄՆԱԴԻՐՔ ԵՒ ՈՐՄՆԱԴՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆՔ

ՅՕԴՈՒԱԾ 6

Ազատ—որմնադրութիւնը նշաններ եւ խորհրդանիշեր ունի ։ Այն նշանները ու խորհրդանիշերը՝ իրենց խորհրդական նշանակութենէն զատ՝ որ ընծայման ժամանակ կը բացատրուի անդամակցելոյ, նպատակ ունին նաեւ աշխարհատարած ընկերակցութեան մ՚ օգուտներուն զանոնք բաժանորդ ընել, թոյլ տալով որ ամեն ազատ-որմնադիրք իրար ճանչեն ։

ՅՕԴՈՒԱԾ 7

Ազատ—որմնադրացութիւն անսահման է ։ Ժողովներ կը կազմեն, որք ընդհանուր անուամբ օթեակք կամ գործարանք կը կոչուին։ Այն ժողովները ներկայ Սահմանադրութենէն ծագումն առած օրէնքներով եւ ընդհանուր ու մասնաւոր կանոնադրութիւններով կը կառավարուին ։

ՅՕԴՈՒԱԾ 8

Գաղղիոյ Մեծ Արեւելքէն կախումն ունեցող որմնադրական գործարանները մէկմէկու հետ կապուած են կեդրոնական իշխանութեան մը միջոցաւ, որուն կազմութիւնն ու ստորոգելիքը ներկայ Սահմանադրութեան Գ. մասին մէջ որոշուած են ։

ՅՕԴՈՒԱԾ 9

Որմնադրական ժողովոց գումարումը խորհրդաւոր ձեւոց համեմատ կը կատարուի, որոց իմաստը մի միայն ընծայմամբ կրնայ յայտնուիլ ու բացատրուիլ։ Այս ընծայումը բազմաթիւ աստիճաններ ունի ։

Ոչ ոք կրնայ ազատ մնալ որմնադրական ծիսարանին օրինադրած աստիճանական փորձերէն ։

ՅՕԴՈՒԱԾ 10

Ոչ ոք կրնայ որմնադրական աշխատութեանց մասնակցութեան ընդունուիլ, մինչեւ որ որմնադիր ըլլալը չարդարացնէ ։

ՅՕԴՈՒԱԾ 11

Ոչ ոք կրնայ Ազատ—Որմնադիր ըլլալ եւ այս տիտղոսին յարակից իրաւունքները վայելել.

1° Եթէ 21 տարին լրացուցած չէ.

2° Եթէ անստգիւտ համբաւ եւ վարք չունի.

3° Եթէ ազատ եւ պատուաւոր արհեստի մը տէր չէ, եւ ապրուստի բաւական միջոցներ ունենալը չկրնար արդարացնել.

4° Եթէ որմնադրական ճշմարտութիւններն հասկընալու համար անհրաժեշտ եղած նախնական կրթութիւնը գոնէ չունի.

5° Եթէ առ նուազն վեց ամսէ 'ի վեր բնակած կամ նստած չէ որմնադրական Օթեակին գտնուած գաւառին կամ մինչեւ 100 քիլօմէթր տարածութեամբ շրջանակին մէջ։

Սակայն բացառութիւններ կրնան ըլլալ այն անձանց համար՝ որոց բնակած գաւառին կամ նահանգին մէջ Օթեակ չգտնուիր։

Տարիքի պայմաններէն ազատ են որմնադրաց որդիքը, որք կրնան տասնեւութ տարեկան հասակնուն մէջ ընդունուիլ՝ իրենց հօրը մօրը կամ խնամակալին հաւանութեամբ. բայց քսանեւմէկ տարին չլրացուցած՝ ոչ սատար կրնան ըլլալ եւ ոչ վարպետ։

Բնակութեան պայմաններէն ազատ են զինուորականները, նաւաստիները, եւ այն անձինք՝ որք իրենց արհեստին պատճառաւ բնակատեղինին փոխելու հարկադրեալ են։

ՅՕԴՈՒԱԾ 12

Որմնադրական գումարմանց մէջ ամեն որմնադիրք կատարելապէս հաւասար են։ Բաց 'ի որմնադրական պաշտա-

մանց նուիրապետական կարգէն՝ ուրիշ տարբերութիւն կամ զանազանութիւն չկայ անոնց մէջ։

ՅՕԴՈՒԱԾ 13

Որմնադրական ամեն պաշտօններն ընտրութեամբ եւ ժամանակաւոր են։

Գործարաններն ամեն տարի՝ օրինաց սահմանած ժամանակներն՝ իրենց պատկանաւոր պաշտօնակալները կընտրեն։

Նախագահները գործարանին այն անդամոց մէջէն միայն կրնան ընտրուիլ, որք երեսուն տարին լրացուցած են, եւ գոնէ տարի մ'ի վեր գործարանին ընկեր են՝ իբրեւ գործունեայ անդամ։

Ընտրութեան եղանակը, պաշտօնակալաց թիւը եւ իւրաքանչիւրին պաշտօնն ու ստորոգելիքն ընդհանուր օրինօք սահմանուած են։

ՅՕԴՈՒԱԾ 14

Գործունեայ անդամք միայն ընտրելի են իրենց գործարանին պաշտօններուն, եւ անոնք միայն իրաւունք ունին պատկանաւոր Պաշտօնակալաց ընտրութեանը մասնակցելու։

Ընծայման աւիթներու մէջ ամեն ներկայ որմնադիրք քուէ տալու իրաւունք ունին, բաւական է որ կանոնաւոր ըլլան։

Որմնադրական գործունէութեան ու կանոնաւորութեան պայմաններն ընդհանուր ծրագրին մէջ սահմանուած են։

ՅՕԴՈՒԱԾ 15

Ազատ-Որմնադիր մ'իր ուխտողն եւ անոր յարակից իրաւունքներն ու առանձնաշնորհութիւնները կը կորսնցնէ․

1° Երբոր վատահամբաւ գործ մ'ընէ։

2° Երբոր ընկերական կարգի մէջ յայտնապէս անպատիւ ճանչուած արհեստի մը ծառայէ։

3° Երբոր ընծայման ժամանակ տուած խոստումներուն և հաւատարմութեան երդումներուն դրժէ։

Ոչ ոք կրնայ իւր Որմնադրական տիտղոսէն ու իրաւունքներէն զրկուիլ, մինչև որ Սահմանադրութեան և Ընդհանուր օրինաց մէջ նշանակուած ձևերուն համեմատ դատուելով վճիռ չընդունի։

ՅՕԴՈՒԱԾ 16

Գործարանները չեն կրնար հաւաքապէս խորհուրդ ընել մինչև որ Մեծ Արևելքէն հրաման չընդունին։

Գործարաններն իրենց աշխատութեանց ներկայ գտնուող ամեն Որմնադրաց և ամեն անդամոց բացարձակ հրահանգ տալու իրաւունք ունին։

«Նախագահող պաշտօնակալը՝ ժողովին բարեկարգութեան տեսուչն է։

ՅՕԴՈՒԱԾ 17

Ամեն Որմնադիր իրաւունք ունի Որմնադրական խնդրոց վրայ իւր կարծիքն հրատարակելու։

ԳԼՈՒԽ Բ·

ԶԱՆԱԶԱՆ ԾԷՍՔ

ՅՕԴՈՒԱԾ 18

Ազատ—Որմնադրութիւնն՝ իւր ծէսերուն զանազանութեան հակառակ՝ նպատակաւն և սկզբամբք մի ըլլալով, գործարանք կրնան իրենց աշխատութեանց մէջ անխտրաբար հետևիլ այն ծէսին որ իրենց բաղձանաց կը յարմարի. բաւական է որ այն ծէսը կանոնաւորապէս ճանչուած ըլլայ։

ՊՐԱԿ Գ.

ՕՐՄՆԱԴՐԱԿԱՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆՔ

ԳԼՈՒԽ Ա.

ՄԵԾ ԱՐԵՒԵԼՔ ԴԱՂՂԻՈՑ

ՅՕԴՈՒԱԾ 19

Օրմնադրական վեհապետութիւնն ամեն երկրի օրմնադիրներուն ընդհանրականութեան մէջ կը կայանայ։

ՅՕԴՈՒԱԾ 20

Օրմնադրութեան կեդրոնական իշխանութիւնը՝ «Մեծ Արեւելք Գաղղիոյ» կը կոչուի։

Գաղղիոյ Մեծ Արեւելքը կը բաղկանայ թղթակից Օթեակաց բոլոր նախագահներէն և Ուխտին խորհրդէն։

Գաղղիոյ Մեծ Արեւելից աթոռանիստը Փարիզ է։

ՅՕԴՈՒԱԾ 21

Ուխտին վարչական ծախքերը թղթակից գործարաններն ու օրմնադիրք կը վճարեն հանգանակութեամբ և մասնաւոր տուրքով։

Այս հանգանակութեանց և տուրք քանորդը կը սահմանուի ընդհանուր օրինօք և կանոնադրութեամբք, կամ Մեծ Արեւելից ընդհանուր ժողովոյն յատուկ որոշմամբ։

ԳԼՈՒԽ Բ.

ՈՒԽՏԻՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ

ՅՕԴՈՒԱԾ 22

Ուխտին խորհուրդն երեսուներեք անդամէ կը բաղկանայ, զորս Մեծ Արեւելից ընդհանուր ժողովը կընտրէ իւր անդամոց մէջէն։

Խորհրդին անդամներն երեք տարուան համար կընտրուին քուէից բացարձակ առաւելութեամբ, բայց տարուէ տարի երրորդ մասը կը նորոգի։ Առաջին և երկրորդ տարիներու վիճակաւ կորոշուին փոփոխելիները։

Ելնող անդամները վերընտրելի են։

ՅՕԴՈՒԱԾ 23

Ուխտին խորհուրդն իւր նախագահին միջոցաւ Որմնադրութիւնը կը ներկայացնէ օտար Արևելից և քաղաքային իշխանութեանց առջև։

Գաղղիոյ Մեծ Արևելից հրովարտակներն ու որոշումները կը հրատարակէ, և օտար որմնադրական իշխանութեանց առջև ներկայացուցիչները կանուանէ։

ՅՕԴՈՒԱԾ 24

Ուխտին խորհուրդը կը կառավարէ Ուխտին գործերը, և ամեն տարի իւր գործողութեանց հաշիւը կուտայ ընդհանուր ժողովին։

Ելումուտից հաշուեցոյցին ծրագիրը կառաջարկէ ժողո-

վին գումարումէն ամիս մ՚առաջ, և ժողովին կը ներկայացնէ։

Ամեն տարի, Մեծ Արևելից ընդհանուր ժողովէն ետև, Ուխտին բարոյական և գանձային վիճակին և ժողովոյն աշխատութեանց տեղեկագիրն ստորագրաւեալ գործարանաց իւրաքանչիւրին կը ղրկուի խորհրդոյն խնամօք։

ՅՕԴՈՒԱԾ 25

Ուխտին խորհուրդը կորոշէ Սահմանադրական ամեն խնդիրները. Գործարանաց ննջումն և նոցա զարթման յայտարարութիւնները, ընտրութեանց վաւերականութիւնը, մասնաւոր կանոնադրութիւններն և այլն, և այլն։ Նմանապէս Թղթակից Գործարաններէ և Որմնադիրներէ առաջարկուած որմնադրական խնդիրները կորոշէ։

ՅՕԴՈՒԱԾ 26

Դատաստանի և կոչման Ատեանն, որոյ կազմութիւնն ու պաշտօնը վարչական և դատաստանական իշխանութեանց բաժանման սկզբան համեմատ ընդհանուր կանոնադրութեանց մէջ սահմանուած են, վերջնական կերպիւ կորոշէ ու կը վճռէ այն ամեն գործերը՝ զորս Ուխտին խորհուրդն իրեն կը յանձնէ։

ՅՕԴՈՒԱԾ 27

Ուխտին խորհուրդն իրաւունք ունի առժամանակեայ կերպիւ դադրեցնելու այն ամեն Գործարաններն ու Որմնադիրներն, որք երկրին օրինաց պարտուպատշաճ յարգանքէն խոտորին, կամ Ուխտին պահպանողական սկզբանց և օրինաց հակառակ վարուին։

ՅՕԴՈՒԱԾ 28

Ուխտին խորհրդոյն որոշմամբ դադարեալ Որմնադիրն իւր Գործարանէն պէտք է դատուի ։

Դադարման հրովարտակն մինչև երեք օր պէտք է հաղորդուի դատող Գործարանին, և այս հաղորդումէն մինչև երեսուներեք օր դատաստանը պէտք է տեսնուի։

Ատենախօսն՝ իբրև պահապան օրինաց՝ Գաղղիոյ Մեծ Արևելքը կը ներկայացնէ դատաստանին մէջ, և կրնայ՝ ամբաստանելոյն պէս՝ վերաքննիչ ատեանին բողոքել Գործարանին տուած վճռոյն դէմ։

ՅՕԴՈՒԱԾ 29

Գործարան մը չկրնար դադարիլ խորհրդոյն կողմէ՝ առանց կանոնաւորապէս հրաւիրուելու որ ինքզինք պաշտպանէ ։

Դադարումը բնաւ երբէք չկրնար մէկ տարիէն աւելի ըլլալ՝ առանց Գաղղիոյ Մեծ Արևելից ընդհանուր ժողովոյն հաւանութեան ։

Ուխտին խորհուրդն Որմնադրաց և Գործարանաց ամէն պատիժները ներելու իրաւունք ունի ։

ՅՕԴՈՒԱԾ 30

Ուխտին խորհուրդն ընդհանուր ժողովով և իւր անդամոց գո՛նէ երկու երրորդ մասին ներկայութեամբ կրնայ արտաքոյ կարգի պարագայից մէջ Գաղղիոյ Մեծ Արևելքն յարտաքոյ կարգի ընդհանուր ժողով գումարել ։

Այս գումարումը պէտք է ընէ ամէն անգամ որ այլ և այլ Արևելքէ քսանևմէկ Օթեակ առաջարկեն մի և նոյն որոշ խնդրոյ մը համար ։

ՕՐԷՆՔ

ԵՒ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԿԱՆՈՆՔ

ՀՐՈՎԱՐՏԱԿ

Մեք, Մեծ վարպետ Որմնադրական ուխտին Գաղղիոյ·

Տեսնելով 1867 յունիս 14ի որոշումը, որով Գաղղիոյ Մեծ Արեւելքը՝ յԸնդհանուր ժողով գումարեալ՝ ընդունեց Ուխտին օրինաց եւ ընդհանուր կանոնաց բովանդակութիւնը, զորս իր 1866ի եւ 1867ի նիստերուն մէջ քուէարկութեամբ հաստատած էր։

Տեսնելով նոյն օրուան որոշումը, որով Մեծ Արեւելից Ընդհանուր ժողովը վճռեց թէ իրաւասութեան խնդիրը խորհրդածութեան ներքեւ մնայ որպէս զի յառաջիկայ գումարման մէջ քննուի, եւ թէ Նախկին օրինաց եւ ընդհանուր կանոնաց այն տրամադրութիւնները՝ որք եղծմանց եւ դատմանց կը վերաբերին, հաստատ պիտի մնան մինչեւ որ իրաւադատական նոր կազմութիւն մ՚ընդունուի․

Տեսնելով Սահմանադրութեան 24երորդ յօդուածը·

Հրամայեցինք եւ կը հրամայենք·

ՅՕԴՈՒԱԾ ԱՌԱՋԻՆ

Ուխտին օրէնքներն եւ ընդհանուր կանոնները՝ որոց օրինակը ներկայ հրովարտակիս հետ կցուած է, պիտի հրատարակուին ու գործադրելի ըլլան, յառաջիկայ Նոյեմբեր 1էն սկսեալ, Գաղղիոյ, Եւրոպայի եւ Ալժէրիի գործարաններուն համար, եւ 1868 փետրուար 1էն սկսեալ՝ Գաղղիոյ Մեծ Արեւելքէն կախում ունեցող ուրիշ ամեն հեռաւոր գործարաններուն համար։

ՅՕԴՈՒԱԾ ԵՐԿՐՈՐԴ

Նախկին օրինաց եւ ընդհանուր կանոնաց այն տրամադրութիւնները՝ որք 269 եւ 288երորդ յօդուածոց հետ 'ի միա-

ալին հրամայուած են, եւ հանգանակութեանց չվճարման պատճառաւ դատմանց եւ եղծմանց կը վերաբերին, հաստատ կը մնան։

ՅՕԴՈՒԱԾ ԵՐՐՈՐԴ

Ուխտին նախկին օրինաց եւ ընդհանուր կանոնաց ուրիշ ամեն տրամադրութիւնները խափանեալ են եւ խափանեալ կը մնան։

Արարեալ յաթոռանիստ Մեծի Արեւելից Գաղղիոյ 'ի **10** *Նոյեմբերի* **1867**

Մեծ վարպետ Ուխտին
ՄԵԼԻՆԷ

'ի դիմաց
Մեծ վարպետին,
Օգնական Մեծ վարպետ
ԱԼՖՐԷՏ ՊԼԱՆՇ

ՕՐԷՆՔ

ԵՒ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԿԱՆՈՆՔ

ՀԱՍՏԱՏԵԱԼՔ 'Ի ՄԵԾԷՆ ԱՐԵՒԵԼԻՑ ԳԱՂՂԻՈՑ

ԳՈՒՄԱՐԵԱԼ ՅԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ Ի 14 ՅՈՒՆԻՍԻ 1867

ԳԻՐՔ ԱՌԱՋԻՆ

ՈՐՄՆԱԴՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆՔ · — ԳՈՐԾԱՐԱՆՔ · — ԿԱԶՄՈՒԹԻՒՆՔ ՆՈՑԱ· — ՎԱՐՁՈՒԹԻՒՆ։

ԳԼՈՒԽ Ա.

ՄԻԱԿ ՀԱՏՈՒԱԾ

ՈՐՄՆԱԴՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆՔ

ՅՕԴՈՒԱԾ 1

Որմնադրական աշխատութեանց նպատակը միշտ նոյն է՝ որչափ եւ տարբեր ըլլան գործարանաց հետեւած ծէսերը։

ՅՕԴՈՒԱԾ 2

Որմնադրութիւնը զանազան աստիճանի գործարաններ ունի, Օթեակ[1], Ժողովարան[2], Խորհրդարան[3]։

Ասոնցմէ զատ՝ կեդրոնական իշխանութեան քով բարձրագոյն գործարան մը կայ, որ՝ Մեծ Կաճառ Ծիսից, Գերագոյն ատեան Գաղղիոյ եւ Գաղղիական սեփականութեանց անունը կը կրէ, եւ նա միայն իրաւունք ունի Ազատ—Որմնադրութեան

---

1 Լօժ. 2 Շափիթր. 3 Քօնսէյլ։

վերջին աստիճանները տալու։

Այս գործարանին կազմութիւնն ու հանգամանքը՝ սոյն ընդհանուր օրինաց 184 եւ 200երորդ յօդուածներով սահմանուած են։

ՅՕԴՈՒԱԾ 3

Ծէս մը՝ որչափ ալ շատ ըլլայ իր աստիճանաց թիւը՝ չկրնար ինքզինք ուրիշ ծէսէ մը վերադոյն համարիլ։

Գործարան մը՝ որչափ շատ եւ բարձր աստիճաններ ալ տալու կարող ըլլայ, չկրնար ուրիշ գործարանի մը վրայ գերիշխանութիւն բանեցընել։

ՅՕԴՈՒԱԾ 4

Օթեակը հիմնական գործարան է․ նա է որ ընծայեալը որմնադրական կենաց կընտելացընէ․ անկէ կընձիւղեն ժողովարաններն ու խորհրդարանները։

Ժողովարան մը չկրնար գոյութիւն ունենալ առանց Օթեակի մը վրայ հիմնուելու․ նոյնպէս խորհրդարան մը չկրնար գոյութիւն ունենալ՝ մինչեւ որ ժողովարան մ'իրեն նեցուկ չունենայ։

Այս գործարաններն իրենց հիմն եղող Օթեակին անուանէն զատ ուրիշ անուն չեն կրնար կրել։

Այն Արեւելքներուն մէջ՝ ուր միացմամբ միակ ժողովարան մը կազմուի, այն ժամ ժողովարանը կրնայ նոյն Արեւելքին մէջ գտնուած Օթեակներուն անուններէն տարբեր անուն մը կրել Մեծ Արեւելքէն հրամանաւ, բայց միշտ պէտք է որ ամենէն հին, կամ եթէ այն չգտնուի, հնութեան կարգաւ անկէ անմիջապէս ետքն եկող Օթեակի մը վրայ հիմնըւած ըլլայ։

ՅՕԴՈՒԱԾ 5

Իւրաքանչիւր գործարանի կազմութիւնք իրաւունքն ու

պատրաստականութիւնները եւ բարձրագոյն գործարանաց մէջ ընդունուելու պայմանները ներկայ ընդհանուր օրէնքէն սահմանուած են։

ՅՕԴՈՒԱԾ 6

Երբոր մայր Օթեակ մ'իր աշխատութիւնները դադրեցընէ 14երորդ յօդուածին որոշած պայմանաժամին լրանալէն ետեւ, ուրիշ ամեն անկէ ծնած գործարաններուն աշխատութիւններն ալ կը դադրին. Նմանապէս երբոր ժողովարան մը իւր աշխատութիւնները դադրեցընէ, անկէ ծնած խորհրդարաններն ալ իրենց աշխատութիւնները կը դադրեցընեն. բայց ժողովարան մը կամ խորհրդարան մ'իր աշխատութիւնը դադրեցընելով կամ ընդհատելով չկրնար Օթեակին աշխատութիւններն ալ արգելուլ։

ՅՕԴՈՒԱԾ 7

Բարձրագոյն աստիճաններն այն որմնադրաց միայն կը տրուին, որք իրենց փութաջանութեամբն ու յաջողակութեամբ նշանաւոր եղած եւ ուխտին ծառայութիւններ ըրած են։

ԳԼՈՒԽ Բ.
ԿԱԶՄՈՒԹԻՒՆ ԳՈՐԾԱՐԱՆԱՑ
ՀԱՏՈՒԱԾ ԱՌԱՋԻՆ
ԻՒՐԱՔԱՆՉԻՒՐ ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՄԷՋ ԳՈՐԾԱՐԱՆԱՑ ԹՈՒՈՑՆ ՈՐՈՇՈՒՄԸ

ՅՕԴՈՒԱԾ 8

Ամեն մէկ Արեւելքի մէջ գտնուելիք գործարանաց թի-

ուր Մեծ Արեւելքը կորոշէ։ Նմանապէս բարձրագոյն գործարաններէն ելնելիք գործարաններն ալ նա կորոշէ։

Բարձրագոյն գործարանները կրնան իրենց յատուկ անուան հետ նաեւ այլ եւ այլ գործարանաց անունները լծորդել։

ՀԱՏՈՒԱԾ ԵՐԿՐՈՐԴ

ԿԱԶՄՈՒԹԻՒՆ ՕԹԵԱԿԱՑ

ՅՕԴՈՒԱԾ 9

Մեծ Արեւելքէն վկայական կամ անկէց կանոնաւորեալ որմնադրական տիպլոմներ ունեցող եօթն վարպետ մի եւ նոյն Արեւելքի մէջ գումարուելով՝ կրնան Օթեակ մը հիմնել հետեւեալ տրամադրութեանց համեմատ։

ՅՕԴՈՒԱԾ 10

Նախընթաց յօդուածին մէջ նշանակեալ որմնադիրք՝ առժամանակեայ Օթեակ մը կը կազմեն իրենցմէ մէկուն նախագահութեամբ, որ Մեծարոյ տիտղոսը կառնու իւր վրայ. միւս պաշտօնակալ կամ աստիճանաւորներն են՝ մէկ առաջին եւ մէկ մ՚ալ երկրորդ Դէտ, մէկ Ատենախօս. մէկ Քարտուղար, մէկ Գանձապետ, մէկ Աղքատախնամ, եւ եթէ աւելի թուաւոր են մէկ Մարզիչ, մէկ Ճարտարապետ, մէկ Դռնապան Ե.·., եւ մէկ Արարողապետ։

ՅՕԴՈՒԱԾ 11

Առժամանակեայ Օթեակը՝ քաղաքական գաղափարներէ հեռու անուն մը կընտրէ իրեն։ Այն անունը Մեծ Արեւելքէն վաւերանալով՝ վերջնական եւ յատուկ անուն կըլլայ այն Օթեակին։

ՅՕԴՈՒԱԾ 12

Առժամանակեա՛յ Օթեակին առաջին աշխատութեանց նիւթն է՝ Հաստատութեան խնդրագիր մ'ուղղել Մեծ Արեւելից, հինգ առաջին Լոյսերէն ստորագրեալ, ինչպէս որ օրինակը գրուած է Ներկայ Օրինաց հետ։

ՅՕԴՈՒԱԾ 13

Յիշեալ գործարանը իւր խնդրագրին հետ նաեւ իր ամեն անդամոց ցանկը կը ղրկէ, երկու զատ զատ օրինակ, Ներկայ Օրինաց հետ դրուած գաղափարին համեմատ, որ կը պարունակէ իւրաքանչիւր անդամոց անունն ու մականունը, ծննդեան տեղն ու թուականը, տարիքը, բնակարանը, քաղաքային ու որմնադրական հանգամանքը, եւ ո՛ր Օթեակի մէջ ընդունուած ըլլալը։ Այս ցանկն ամեն եղբայրներէն պիտի ստորագրուի եւ հինգ առաջին Լոյսերուն վըկայութեամբ վաւերացուի։

ՅՕԴՈՒԱԾ 14

Ամեն առժամանակեայ գործարան իր հաստատութեան խնդրագրին կը կցէ նաեւ իւր ամեն մէկ անդամոց որմնադրական տիտղոսները (վկայական կոնդակ կամ արտօնագիր), ինչպէս նաեւ անոնց կանոնաւորութիւնը հաստատող գրութիւնները։

Այս կանոնական պայմանները կատարուելէ ետեւ՝ գործարանն աչքէ անցունելու կամ քննելու գործին կը ձեռնարկուի։

ՅՕԴՈՒԱԾ 15

Ամեն առժամանակեայ գործարան՝ իր խնդրագրին հետ

նաեւ իր հասցէն եւ ժողովատեղին կը հաղորդէ, միանգա-մայն Սահմանադրութեանց, Աստիճանաց տետրակներուն եւ ներկայ կանոնադրութեանց երեք օրինակներուն գի-նը, վերջապէս ամեն պահանջելի տուրքերն ու հանգանա-կութիւնները Մեծ Արեւելից սնտուկին կ՚աւանդէ։

Եթէ Սահմանադրութիւնները չշնորհուին, աւանդեալ մետաղները, ինչպէս նաեւ խնդրագրին կցուած վկայա-գիրները՝ ետ կը տրուին որու որ անկ է, ստացագիր եւ ան-դորրագիր առնելով. իսկ միւս գիրերը Մեծ Արեւելից դիւանատունը կը պահուին։

ՀԱՏՈՒԱԾ ԵՐՐՈՐԴ

ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆ ՍԹԵԱԿԱՑ

ՅՕԴՈՒԱԾ 16

Գործարանաց հաստատութիւնը Մեծ Վարպետէն կարգ-եալ քանի մը տեսուչներու ձեռամբ կը կատարուի։

Մեծ Արեւելք՝ Օթեակին հետ խորհրդակցութեամբ հաստատութեան օրը կ՚որոշէ։ Երբոր տեսուչները ժողովա-տեղին հասնին, Օթեակին աշխատութիւնները բանալով իւր անդամներէն երեքը պատգամաւոր կը ղրկէ, որպէս զի անոնց իշխանութիւնը հասկընան։

Պատգամաւորաց բերած տեղեկութեան վրայ, գործա-րանին անդամներէն ինը, եւ եթէ թիւերնին չը ներէ, եօթն, հինգ կամ երեք անդամք սուրերով զինեալ եւ ձեռ-քերնին աստղեր բռնած Տաճարէն դուրս կելլեն, եւ հաս-տատիչ տեսուչը կամ տեսուչները կը դիմաւորեն։

Մեծարոյն եւ Դէտերը Տաճարին դուռը կեցած՝ հաս-տատիչ տեսուչներուն կ՚սպասեն, եւ երեք կոփիչներն ա-նոնց յանձնելով՝ պողպատիկ կամարին ներքեւէն մինչեւ

Արեւելք կը տանին զանոնք։ Այն ժամանակ գործարանին աշխատութիւնները կը դադրին։

ՅՕԴՈՒԱԾ 17

Հաստատութեան գահերէցն աթոռը կը բազմի եւ Մեծարոյն իր աջ կողմը կը նստեցնէ։ Եթէ Մեծ վարպետէն կարգեալ ուրիշ տեսուչներ չգտնուին, գահերէց տեսուչն երկու Ե.°, կորոշէ, որք Ա. եւ Բ. Դէտերուն պաշտօնը պէտք է կատարեն։

Աշխատութիւնները բանալէ առաջ՝ Գահերէցն հըրաման կընէ երկու Դէտերուն, որ սիւները պտըտելով՝ ներկայ գտնուող որմնադրաց կանոնաւորութիւնն ստուգեն։

Որ եւ է այցելու՝ որ իւր որմնադիր ըլլալը չկրնայ հաստատել՝ չկրնար ժողովին ներկայ գտնուիլ։]

ՅՕԴՈՒԱԾ 18

Գահերէցը Մեծ Արեւելից աշխատութիւնները կը բանայ Օթեակին ունեցած ծիսին առաջին աստիճանաւ։ Նոյն վայրկենէն որ եւ է որմնադիր մը չկրնար ներս բերուիլ մինչեւ որ հաստատութեան արարողութիւնն աւարտի։

Գահերէցը քարտուղարին կարդալ կուտայ իշխանութիւններուն ու Սահմանադրութիւնները, եւ յետոյ Մեծարոյին յանձնելով՝ կը հրամայէ որ Օթեակին ճարտարապետութեան գրքին մէջ արձանագրուին եւ դիւանը պահուին։ Նմանապէս Մեծարոյին կը յանձնէ Աստիճանաց Տետրակները եւ ուխտին Սահմանադրութեան Օրինաց եւ ընդհանուր կանոնաց երեք օրինակները։

ՅՕԴՈՒԱԾ 19

Մեծարոյն իւր եւ երկու Դէտերուն կողմէն, յետոյ

Ն.°. Ատենախօսը՝ Օթեակին պաշտօնակալներէն ու անդամներէն շրջապատեալ՝ իւր եւ անոնց կողմէն հետեւեալ երդումը կուտան գահերէցին։

« Կերդնում հնազանդիլ ուխտադրական սահմանադրութեան, Օրինաց եւ ընդհանուր կանոնաց ուխտին։»

ՅՕԴՈՒԱԾ 20

Յետոյ քարտուղարն Օթեակին ցուցակին վրայ արձանագրեալ անդամներն յանուանէ կը կոչէ, որոց իւրաքանչիւրը՝ հաստատութեան նախագահող ատեանին ներկայացուցած երդման ձեւն երկու զատ օրինակ կ'ստորագրեն։

Հաստատիչ ատեանները այն երկօրինակ երդմնագրոց վրայ դրուած ստորագրութիւններն իրենց վկայութեամբը կը վաւերացնեն, եւ մէկ օրինակն Օթեակին դիւանը կը պահուի, միւսն ալ հաստատութեան նախագահող Ն.°, ձեռքը կը մնայ։

ՅՕԴՈՒԱԾ 21

Գահերէցը ծանուցանել կուտայ Սիւներուն մէջ թէ Օթեակին հաստատութեան գործը պիտի կատարուի, ամեն Ն.°ք ոտքի վրայ կը կանգնին կարգաւ, սուր 'ի ձեռին, եւ գահերէցն Օթեակին հաստատութեան վճիռը կուտայ հետեւեալ կերպիւ.

« Ի փառս Մեծի Ճարտարապետին Տիեզերաց, յանուն եւ ընդ հովանաւորութեամբ Մեծին Արեւելից Գաղղիոյ, եւ զօրութեամբ իշխանութեանն որ տուեալ է մեզ վասն հաստատութեան յԱր.°. . . . ոյ Օթեակի միոյ 'ի ծէս . . . եւ . . . . յատուկ անուամբ, յայտ առնեմք զի . . . Օթեակըն հաստատեալ է։»

ՅՕԴՈՒԱԾ 22

Դահերէցը միութեան շղթայ կազմել կուտայ Օթեակին անդամներէն միայն. վերջամնայ խօսքը կը հաղորդէ անոնց եւ Մեծ Արեւելից աշխատութիւնները կը փակէ։

Այս աշխատութեանց գոցուելէն անմիջապէս ետքը գործարանին երեք առաջին լոյսերը Թօշկինները կ'ընդունին տեսչաց ձեռքէն, որք հաստատութեան ատենագրութիւնը փակելէ ու ստորագրելէ ետեւ Արեւելքը կը նստին, Դահերէցը Մեծարոյին աջ կողմը։

Օթեակն իր աշխատութիւնները կ'սկսի։ Այս հանդիսին մէջ խօսուած ճարտարապետական հառուածները տեսուչներուն կը տրուին, որպէս զի հաստատութեան երդմնագրին եւ ատենագրութեան երկու օրինակներուն մէկուն հետ Մեծ Արեւելից ղրկեն։

ՅՕԴՈՒԱԾ 23

Սահմանադրութիւնները, Աստիճանաց Տետրակները, Ներկայ կանոնադրութեանց երեք օրինակները, իշխանութիւնները, հրահանգները, երդմնագրին երկու օրինակները, նոր գործարանին անդամոց ցուցակը եւ շարադրուելիք ատենագրութեան օրինակը Մեծ Արեւելքէն կը ղրկուին հաստատիչ տեսուչներուն, որք հաստատութեան գործը կատարուելէն մինչեւ տասնեւհինգ օր՝ իրենց պաշտօնէն կատարուած ըլլալը ցուցնող բոլոր գրութիւնները Մեծ Արեւելից ձեռքը պէտք է հասցնեն։

ՅՕԴՈՒԱԾ 24

Օթեակ մը կրնայ ինքզինք հաստատելու հրաման խնդրել՝ երբոր պարագաները պահանջեն։ Այս առթիս մէջ՝

հաստատուն տեսուչներն են միշտ Մեծարոյն եւ երկու Դէտերը՝ տեղերնին առժամանակեայ փոխանորդներ կարգելով հաստատութեան արարողութեան համար։

Այս տեսուչները, Օթեակին անդամոց երդումն առնելէ առաջ՝ իրենք երդում կուտան հետեւեալ կերպով առժամանակեայ Մեծարոյին՝ որ զայն պաշտօնապէս կընդունի եւ ատենագրութեան մէջ կարձանագրէ։

«Մեք, Մեծարոյ եւ Դէտք սոյն Գործարանիս, հանդիսաւոր կերդնունք 'ի ներկայութեան Ե.՛. րց մերոց, կատարելապէս հնազանդիլ Որմնադրական Սահմանադրութեան, Օրինաց եւ ընդհանուր կանոնաց Ուխտիս»

Մեծարոյն եւ Դէտերը կստորագրեն երդմնագրին երկու օրինակը, եւ իրենց հաստատչի պաշտօնը կը կատարեն։

ՅՕԴՈՒԱԾ 25

Օթեակները չեն կրնար Մեծ Արեւելից հետ թղթակցելու իրաւունք ստանալ մինչեւ որ իրենց հաստատութեան տեղեկագրին եւ երդմնագրին երկու օրինակներէն մէկը Մեծ Արեւելից դիւանատան մէջ չը դետեղուի։

ՅՕԴՈՒԱԾ 26

Այսպէս հաստատեալ Օթեակ մ'իրաւունք ունի երեք առաջին խորհրդաւոր աստիճաններով որմնադիրներ արտադրելու։

ՀԱՏՈՒԱԾ ՉՈՐՐՈՐԴ

ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆ ԺՈՂՈՎԱՐԱՆԱՑ

Ժողովարան մը Մեծ Արեւելքէն հաստատուած կամ

ճանչուած Օթեակի մը մէջ միայն կրնայ կազմուիլ. եւ պէտք է որ այն Օթեակին հաճութիւնն ստանայ եւ նոյն ծէսը դաւանի։

Առժամանակեայ ժողովարան մը կազմելու համար՝ հարկ է որ եօթն Թօղ—Քաւօս Ասպ.°. գտնուին կանոնաւոր կոնդակ ունեցող։

Երբոր Օթեակն հաւանութիւն շնորհէ, ժողովարանն իր Սպաները կանուանէ եւ Մեծ Արեւելքէն ժողովարանի հաստատութեան արտօնագիր խնդրելու համար պէտք եղած խնդրագիրը պատրաստելու կ՚զբաղի։

ՅՕԴՈՒԱԾ 28

Ժողովարանն այս խնդրագրին կը կցէ.

1. Օթեակին որոշումը՝ հինգ առաջին լոյսերէն ստորագրեալ եւ կնքապահին կնքովն ու դրոշմովը վաւերացեալ։

2. Իր անդամոց կրկին ցուցակը՝ Օթեակին կնքովը վաւերացեալ, եւ հիմնադրաց որմնադրական վկայագիրներն ու կոնդակները.

3. Իւրաքանչիւր Ասպ.°.ի երդմնագիրը, (Օրինաց 19րդ յօդուածին մէջ) նշանակուած ձեւով։

4. Ժողովարանի հաստատութեան արտօնագրերուն, Աստիճանաց Տետրակներուն եւ Ուխտին ներկայ Օրինաց եւ ընդհանուր կանոնաց օրինակներուն գիները։

5. Վերջապէս այլ եւ այլ պահանջելի տուրքերը, եւ զանոնք ամեն տարի կանոնաւորապէս վճարելու խոստումը։

ՅՕԴՈՒԱԾ 29

Ժողովարան մը չկրնար իրեն հիմն եղող Օթեակին անունէն զատ ուրիշ անուն ընդունիլ, ՚ի բաց առեալ 4 եւ 142 երորդ յօդուածոց մէջ նախատեսեալ պարագայն։

ՅՕԴՈՒԱԾ 30

Առժամանակեայ ժողովարանի մը բոլոր գրութիւններն Օթեակէն գրոշմը կը կրեն։ Իսկ երբոր հաստատուի, յատուկ գրոշմ մը պէտք է ունենայ։

ՅՕԴՈՒԱԾ 31

Ժողովարաններն՝ իրենց տիտղոսներն ու վկայագիրը խնդրելու եւ առնելու համար՝ նոյն կանոնական պայմանաց կը հետեւին՝ որք Օթեակներէն կը պահանջուին նոյն առթիւ մէջ (Յօդ. 9 եւ հետեւեալք)։

ՅՕԴՈՒԱԾ 32

Ժողովարանի մը հաստատութեան կանոնական պայմանները նոյն են՝ ինչ որ Օթեակներուն համար որոշուած են (յօդ. 16 եւ հետեւեալք)։

ՅՕԴՈՒԱԾ 33

Կանոնաւորապէս հաստատեալ ժողովարանները միայն իրաւունք ունին վարպետի աստիճանէն բարձրագոյն աստիճաններ տալու մինչեւ Ռօզ—Քռուայի Ասպ∴թեան աստիճանը՝ ի միասին առեալ։

ՀԱՏՈՒԱԾ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ

ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԱՑ

ՅՕԴՈՒԱԾ 34

Խորհրդարան մը չկրնար հաստատուիլ մինչեւ որ (Մեծ

Արեւելքէն հաստատուած կամ ճանչուած) Սկովտական Օթեակի մ՚եւ Ժողովարանի մը հաւանութիւնը չունենայ, եւ մինչեւ որ գոնէ եօթն 30րդ աստիճան եւ կանոնաւոր վըկայագիր ունեցող Քաս∴Ասպ∴րէ բաղկացեալ չըլլայ:

Ժողովարանը չկրնար հաւանութիւն տալ Խորհրդարանի մը կազմութեան՝ եթէ ինք ալ իր հիմն եղող Օթեակէն հաւանութիւն ստացած չըլլայ:

Օթեակին եւ Ժողովարանին հաւանութիւնն ստացուելէ ետեւ, Առժամանակեայ Խորհրդարանն իր պաշտօնը կանուանէ եւ Մեծ Արեւելքէն Սահմանադրական արտօնագիր մ՚ստանալու համար պէտք եղած խնդրագրին պատրաստութեանը կ՚զբաղի:

ՅՕԴՈՒԱԾ 35

Խորհրդարանն իր այս խնդրագրին կը կցէ.

1. Այս խնդրոյս վրայ Օթեակին եւ Ժողովարանին ըրած որոշումները:

2. Իւր անդամոց կանոնաւոր ցուցակին երկու օրինակը՝ Ժողովարանին դրոշմովը վաւերացեալ:

3. Իւր անդամոց ամեն մէկուն կանոնաւոր վկայագիրը:

4. Պահանջելի գիրերն ու մետաղները:

ՅՕԴՈՒԱԾ 36

Խորհրդարան մը՝ զինքը ծնող Ժողովարանին անունը միայն կրնայ կրել առանց փոփոխութեան:

ՅՕԴՈՒԱԾ 37

Առժամանակեայ Խորհրդարանի մը բոլոր գրութիւնները Ժողովարանին դրոշմը կը կրեն: Իսկ երբոր Սահմա-

նադրի ու հաստատուի, իւր յատուկ դրոշմը կունենայ։

ՅՕԴՈՒԱԾ 38

Խորհրդարանաց հաստատութեան եղանակը նոյն է, ինչ որ է Օթեակներունն ու Ժողովարաններունը (Յօդ. 16 եւ հետեւեալք)։

ՅՕԴՈՒԱԾ 39

Կանոնաւորապէս հաստատեալ Խորհրդարանի մը յատուկ իրաւունքն է Ռօզ—Քռօաի Ասպ.˙.Թենէն բարձրագոյն աստիճաններ տալ մինչեւ 30րդ աստիճանի Փառ.˙. Ասպ.˙.Թեան աստիճանը, 'ի միասին առեալ։

Այս աստիճանաբաշխութիւնը չկրնար ըլլալ՝ ոչ Տաճարէն դուրս, ոչ Խորհրդարանին հաստատուած ձորէն դուրս, եւ ոչ փոխանորդութեան ձեռօք։

——

ՀԱՏՈՒԱԾ ՎԵՑԵՐՈՐԴ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՏՐԱՄԱԴՐՈՒԹԻՒՆՔ ԱԾԼ ԵՒ ԱՑԼ ԱՍՏԻՃԱՆԻ ԳՈՐԾԱՐԱՆԱՑ ՀԱՄԱՐ

ՅՕԴՈՒԱԾ 40

Խորհրդաւոր գործարանաց ներքին բարեկարգութեան եւ կանոնաւորութեան վերաբերեալ տրամադրութիւնները ամեն բարձրագոյն գործարանաց համար ալ գործադրելի են (Տես՝ Յօդ. 101 եւ հետեւեալները)։

ԳԼՈՒԽ Գ.

ԳՈՐԾԱՐԱՆԱՑ ՄԷՋ ՍՊԱՆԵՐՆ ԵՒ ԱՆՈՆՑ ՊԱՇՏՕՆԸ

ՀԱՏՈՒԱԾ ԱՌԱՋԻՆ

ՍՊԱՅՔ ՕԹԵԱԿԱՑ

ՅՕԴՈՒԱԾ 41

Իւրաքանչիւր Օթեակ Սպաներէ կը կառավարուի, զորըս իր անդամոց մէջէն կընտրէ, եւ ամենն ալ վերընտրելի են (ըստ 13 եւ 14 յօդուածոց Սահմանադրութեան)։

Այս Սպաներն են Գաղղիական ծիսին մէջ.

Մեծարոյ մը.

Մէկ Ա եւ մէկ Բ Դէտ.

Ատենախօս մը.

Քարտուղար մը.

Աւագ Մարզիչ մը.

Գանձապահ մը.

Հիւրընկալ կամ Աղքատախնամ մը.

Երկու Արարողապետ.

Դրօշակիր մը.

Դիւանապետ եւ կնքապահ մը.

Ճարտարապետ մը.

Երկու Մարզիչ.

Կոչնապետ մը.

Պահապան եղբայր մը.

Ընդ ամենը տասն եւ եւ եօթն սպայք, որոց առաջին հինգը Լոյս կը կոչուին։

ՅՕԴՈՒԱԾ 42

Այս սպայներուն թիւն ու անունները կը զանազանին

ուրիշ ծէսերու մէջ. բայց այս զանազանութիւնները՝ Օթեակներուն հաստատուած ժամանակ Մեծ Վարդապետէն տրացած հրահանգաց տետրակներուն մէջ որոշապէս նշանակուած են։

ՅՕԴՈՒԱԾ 43

Օթեակ մը կրնայ օգնականներ անուանել Ատենախօսի, Քարտուղարի, Արարողապետի եւ կոչնապետի պաշտօններուն։

ՄԵԾԱՐՈՅ

ՅՕԴՈՒԱԾ 44

Մեծարոյն միայն կը գումարէ Օթեակը, եւ անոր ամեն նիստերուն կը նախագահէ։ Ամեն յանձնաժողովոց 'կամ պատգամաւորութեանց ալ բնական նախագահն է։ Որոշման մը մէջ ձայնից կամ քուէից հաւասար բաժնուած ժամանակ՝ իր ձայնը ծանրակշռութիւն ունի։ Իրեն նկատմամբ՝ գիտողութիւն ընել միայն ներելի է։

ՅՕԴՈՒԱԾ 45

Մեծարոյն միայն իրաւունք ունի Մեծ Արեւելքէն եկած նամակները բանալ եւ Ատենախօսին տալու որ կարդայ։ Նոյնպէս Մեծարոյին յատուկ իրաւունքն է.

1° Աշխատութիւնները բանալ ու փակել։
2° Առաջարկութիւնները Թօսլիչին ներքեւ դնել։
3° Օտարները Որմնադրական խորհրդոց 'ընծայել։
4° Մինչեւ վարպետի աստիճանները տալ։
5° Որոշմանց արդիւնքը յայտնել։

6° Նիստերուն ծրագիրներն եւ պաշտօնական տախտակներն ստորագրել եւ թղթակցութիւնները կանոնաւորել։

7° Հաշուոյ վերաբերեալ ամեն թուղթերն ու տումարները քննել, ստուգել եւ Օթեակին որոշած ամեն ծախքերը հրամանագրել։

8° Օթեակին մասնաւոր շահուց վերաբերեալ խնդրոց վրայ խորհրդակցելու կամ ընդհանրապէս Ուխտին շահաւոր բաղձանքներ կամ խնդրուածներ յայտնելու համար ժողով հրաւիրել։

Այս բաղձանքները կամ խնդրուածները Մեծ Արեւելից պէտք է ուղղուին։

ՅՕԴՈՒԱԾ 46

Մեծարոյն իրաւունք ունի կարգէ խանգարող Ն.°.Մ.ի խօսքը ետ առնելու (լռեցնելու)։ Մինչեւ անգամ կրնայ Տաճարը փակել տալ անոր առջեւ (դուրս հանել կամ արտաքսել։)

Նմանապէս, եթէ բարեկարգութիւնը չփոթի եւ իր իշխանութիւնը չյարգուի, նիստը դադրեցնել կամ բոլորովին փակել առանց այն կանոնական արարողութեանց՝ որովք սովորաբար կը գոցուին Որմնադրական ամեն աշխատութիւնք։

Այս կերպով փակուած աշխատութիւնք չեն կրնար նոյն նստին մէջ նորէն բացուիլ գործարանին՝ ուրիշ որ եւ է մէկ անդամոյն վերատեսչութեամբ։

Մեծարոյն կարծիքները կամփոփէ եւ Ատենախօսին եզրակացութիւնը կը հրաւիրէ։

Վերջապէս Մեծ Արեւելից բնական անդամն է, եւ ամեն արարողութեանց եւ արտաքին յարաբերութեանց մէջ Օթեակին ներկայացուցիչն է։

ՅՕԴՈՒԱԾ 47

Մեծարոյին բացակայութեան ժամանակ, 'ի բաց առեալ Սահմանադրութեան 37 եւ 38 յօդուածոց նշանակած պարագաները, նուիրապետական կարգաւ Դէտերն ու Աւագ Մարզիչը կանցնին անոր տեղ։

Երբ այս պաշտօնատարներն ալ բացակայ գտնուին, նախկին Մեծարոյն, կամ եթէ չգտնուի՝ գործարանին ներկայ անդամներէն ամենէն հնագոյնը կրնայ նախագահել։

ԴԷՏՔ

ՅՕԴՈՒԱԾ 48

Դէտերն իրենց սիւներուն կառավարութիւնը կընեն. եւ ամեն Ե∴ խօսք ուզելու համար անոնց պէտք է դիմէ։

Դէտերը թոպիչի հարուածով մը խօսք կը խնդրեն Մեծարոյէն, եւ ուրիշ որ եւ է անդամներէ առաջ 'իրենք կ'ստանան։

Մեծարոյին ծանուցումներն իրենց սիւներուն կը հաղորդեն, բարեկարգութիւն ու լռութիւն պահել կուտան, եւ կրնան լռեցնել այն Ե∴ները՝ որք առանց խօսք ստանալու խօսելու ելնեն։

Օթեակին մէջ Մեծարոյէն միայն կրնան յանդիմանութիւն լսել։

Ամեն պաշտօնական տախտակները կ'ստորագրեն։

ԱՏԵՆԱԽՕՍ

ՅՕԴՈՒԱԾ 49

Ատենախօսը՝ ուխտին Սահմանադրութեան եւ Ընդ

հանուր կանոնաց պահպանմանն ըլլալով, անոնց հակառակ եղող ամէն խորհրդոց եւ որոշմանց պէտք է դէմ կենայ, իր ընդդիմութիւնն արձանագրել տայ եւ Մեծ Արեւելից հաղորդէ։

Նմանապէս Օթեակին յատուկ կանոնաց գործադրութեանը կը հսկէ եւ անոնց լուծմանը դէմ կը կենայ։ Այս պարագայիս մէջ՝ Օթեակը հետեւեալ նատին մէջ միայն կրնայ Ատենախօսին ընդդիմութեան արժէքին վրայ խորհուրդ եւ որոշում ընել։

Ատենախօսն Արեւելք կը նստի, խօսքը Մեծարոյն կուտայ անոր՝ վիճաբանութեան ենթարկուած նիւթոց վրայ. բայց օրինաց օգտին համար խօսք ուզած ատեն՝ անմիջապէս պէտք է ստանայ։

Երբոր վիճաբանութիւնը գոցուի, Ատեն.՝. իր եզրակացութիւնը կուտայ՝ առանց պատճառաբանելու։

Ատենախօսին յատուկ պաշտօնն է.

1° Ատենաքանաց խորհուրդները բացատրել նուիրելոց.

2° Ուխտին ամէն մէկ կոչումքին ժամանակ՝ գործաւորանին վերցամանեայ աշխատութեանց եւ անոնց արդիւնքին բացատրական (Անալիթիք) տեղեկագիրը ներկայացնել.

3° Կոչումքներն ու դամբանական հանդէսները ճարտարապետական հատուածներով տօնել.

4° Մեծ Արեւելից եւ Թղթակցութեանց գրութիւններըն Օթեակին հաղորդել։ Նմանապէս ամէն պաշտօնական ծրագիրներն ստորագրել։

ՅՕԴՈՒԱԾ 50

Ատենախօսի օգնականը կամ առժամանակեայ տեղապահը բուն պաշտօնատէրին բացակայութեան ժամանակ սկսուած գործը պէտք է աւարտէ եւ իր եզրակացութիւնը տայ, մինչեւ անգամ եթէ պաշտօնատէրը վիճաբա-

նութեան կամ խորհրդակցութեան միջոցին վրայ հանել։

ՔԱՐՏՈՒՂԱՐ

ՅՕԴՈՒԱԾ 51

Քարտուղարն Արեւելք կը նստի Ատենախօսին դիմացը։ Անոր պէս խօսք կը խնդրէ Մեծարոյէն։

Աշխատութեանց ուրուագիծը կշինէ, եւ ուրուագծին վրայ ճարտարապետութեան տախտակը կը պատրաստէ, որ հետեւեալ նստին մէջ Օթեակին հաւանութեանը կը ներկայանայ։

Թղթակցութիւններն եւ գումարմանց հրաւէրները կը գրէ Մեծարոյին տնօրէնութեան ներքեւ։

Իր յատուկ պաշտօնն է Մեծ Արեւելից զրկուելիք պատկերները չինել, եւ անոնց յարմար ժամանակի յուղարկուելուն մասնաւորապէս պատասխանատու է։

Գործարանէն ելած ամեն տախտակները կ՚ստորագրէ, ինչպէս նաեւ ճարտարապետութեան գրքին մէջ արձանագրեալները։

Ատենախօսին պէս ներկայ կը գտնուի ներկայ քուէհամարաց. իւրաքանչիւր նստի ատենագրութեան մէջ բարեգործութեան գանձանակին արդիւնքը պէտք է արձանագրէ, եւ Մեծ Արեւելքէն ելած այլ եւ այլ գրութեանց ընթերցումն ալ նիստ առ նիստ յիշատակէ։

Պաշտօնական տախտակները քարտուղարն ալ կ՚ստորագրէ։

ՄԱՐԶԻՉՔ

ՅՕԴՈՒԱԾ 52

Աւագ Մարզիչն Ա. եւ Բ Դէտերուն եւ մինչեւ անգամ

Մեծարոյին բացակայութեան ժամանակ տեղակալութիւն կ՚ընէ։

Իր յատուկ պաշտօնն է.

1° Ամենամեծ ուշադրութեամբ ստուգել ամեն մէկ այցելուաց ողննադրական տետրոնները, ծղխսել (անցախօսքն ու խորհրդական նշաններն առնուլ) եւ իր պաշտաման արդիւնքը Մեծարոյին իմացնել.

2° Փորձերը պատրաստել եւ ուղղել.

3° Նուիրեալները ներածել եւ անոնց ուղեւորութեանցը ընկերակցիլ.

4° Քուէից գնտակները կամ տոմսակները հաւաքել եւ քուէհամարին ներկայ գտնուիլ։

Աւագ Մարզիչին բացակայութեան ժամանակ միւս Մարզիչները կը տեղակալեն՝ ՚ի բաց առեալ գործարանին նախագահութիւնը։

Մարզիչներուն յատուկ պաշտօնն է Տաճարին ներսն ու դուրսը բարեկարգութիւն ու լռութիւն պահել եւ Մեծարոյին տուած ամեն՝ պատուէրները գործադրել։

ԱՐԱՐՈՂԱՊԵՏՔ

ՅՕԴՈՒԱԾ 53

Արարողապետներուն պաշտօնն է՝ արարողութիւններն ուղղել, Մեծարոյին հրամանաւ այցելուները ներածել, Ե.·.ներուն իրենց աստիճաններուն եւ պաշտամանց կարգաւը նստուցանել, առաջարկութեանց պարկը շրջագայեցնել եւ իրենց բախմունքն այցելու Ե.·.րց, Պաշտօնակալաց եւ Նորընծայից բախումներուն հետ միացնել։

Քուէից գնտակները կամ տոմսակները կը բաշխեն ու կը հաւաքեն, Սիւներուն մէջ տրուած կարգախօսքը կամ

վերջաբանախօսքը կ՚ստորագրեն ու Մեծարոյին կը տանին, եւ այլն։

ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏ

ՅՕԴՈՒԱԾ ԾԴ

Օթեակին կահ կարասին յատկապէս ճարտարապետի խնամոց եւ պաշտպանութեան յանձնուած է։

Ցուցակ մը կը բռնէ, որոյ մէջ բոլոր կահ կարասին իրենց անուններովը ու ձեւերովը պէտք է արձանագրին։

Տեղական նորոգութիւններն ու կարասեաց պակասներուն լրումը կամ հնցած ու անպիտանացածներուն փոխուիլը կամ նորոգուիլը կառաջարկէ. շինութեանց, նորոգութեանց եւ զարդարանաց ծրագիրներն եւ անոնց համար պէտք եղած ծախուց հաշուեցոյցը կը ներկայացնէ. անոնց գործադրութեանը կը հսկէ, շինողներուն հաշիւները կառնու, եւ ստուգել կամ կանոնաւորել կուտայ՝ եթէ ինք այն տեսակ գործողութեանց հմտութիւն չունի։

Տօներուն ու կոչունքներուն կարգադիրն է, եւ ատոնց զարդարանքն ալ բոլորովին իրեն յանձնուած է։

ՀԱՇՈՒԱԿԱԼ ԵՒ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒ

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱԼՔ

ՅՕԴՈՒԱԾ ԾԵ

Հաշուակալ եւ պատասխանատու պաշտօնակալներն են Գանձապահը Ազգատախնամն եւ Դիւանապետ—Կնքապահը։

Այս պաշտօնակալաց տոմարները թուագրեալ, ամեն մէկ թերթերը նշանագծեալ եւ առաջին ու վերջին երեսները Մեծարոյէն ու Քարտուղարէն ստորագրեալ պիտի

ըլլան. Երբոր լցուին՝ դիւանատունը կը դրուին։

Երբոր Հաշուակալ Պաշտօնակալի մը հաշուոյն գլուխ կապուած միջոցին հրաժարմամբ կամ այլ պատճառաւ ուրիշ մը յաջորդէ, հաշուետուութիւնները վարչական խորհրդին կը յանձնուին, որ ամեն մէկ տեսակէ հասութից կամ ծախուց համար մասնական հաշիւ մը կը գլխակապէ։ Յաջորդող պաշտօնակալին պատասխանատուութիւնը սոյն գըլխակապութեան թուականէն կ'սկսի։

Հաշիւները վերջնական կերպով Օթեակէն ընդունուելէ եւ հաշիւներուն մնացորդն ալ սնտուկին յանձնուելէ ետեւ՝ Հաշուակալը կազատի։

ՅՕԴՈՒԱԾ 56

Օժանդակ պաշտօնակալները բուն պաշտօնակալաց տեղը կը բռնեն անոնց բացակայութեան միջոցին, եւ քանի որ իրենց պաշտօնավարութիւնը տեւէ, նոյն իրաւունքն ու արտօնութիւնները կը վայելեն։

Այսպէս է նաեւ ամեն Ե.րց համար՝ որք առժամանակեայ կերպիւ որ եւ իցէ պաշտօն մը կատարեն։

ՅՕԴՈՒԱԾ 57

Հաշուակալ Սպայից կամ Պաշտօնակալաց մէջէն Գանձապահն ու Ազգատախնամը իւրաքանչիւրն իր մասին պատասխանատու են իրենց գործարանին առ Մեծն Արեւելք ունեցած այլ եւ այլ տրոց յարմար ժամանակին հատուցմանը։

ՀԱՏՈՒԱԾ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՍՊԱՅԻ ԺՈՂՈՎԱՐԱՆԱՑ

ՅՕԴՈՒԱԾ 58

Ռօզ—Քռուայի Ասպետաց ժողովարանի մը Սպաներն են՝ Գաղղիական ծիսին մէջ.

Մէկ Գահերէց.
» Ա. եւ մէկ Բ. Դէտ.
» Ատենախօս.
» Քարտուղար.
» Աւագ Մարզիչ.
» Գանձապահ.
» Աղքատախնամ.
Երկու Արարողապետք.
Մէկ Կնքապահ—Դիւանապետ.
» Ճարտարապետ—Համարակալ
Երկու մարզիչք.
Մէկ Ճաշապետ.

ՀԱՏՈՒԱԾ ԵՐՐՈՐԴ

ՓԱՌԱՏՕՆԱՑԱՐԳ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԱՑ

ՅՕԴՈՒԱԾ 59

Երեսներորդ աստիճանի Քատօշ Ասպետաց խորհրդարանի մը Սպաներն են.

Մէկ Գահերէց.
Երկու Դէտք.
Մէկ Ատենախօս.
» Քարտուղար.

» Գանձապահ.
» Աղքատախնամ.
Երկու Մարզիչք.
Մէկ կնքապահ—Դիւանապետ.
Երկու Արարողապետք.
Մէկ կոչնապետ։

ՅՕԴՈՒԱԾ 60

Միջին Աստիճանաց մէջ Սպայից աստիճանները կը զանազանին, բայց Մեծ Արեւելից հրահանգի տետրակներուն մէջ որոշուած են։

ՅՕԴՈՒԱԾ 61

Օթեակաց ներքին վարչութեան եւ Սպայից ստորոգելիներուն վերաբերեալ տրամադրութիւնները Ժողովարանաց եւ Խորհրդարանաց ալ կը պատկանին։

ՀԱՏՈՒԱԾ ՉՈՐՐՈՐԴ

ՍՊԱՍԱՒՈՐ ԵՂԲԱՅՐ

ՅՕԴՈՒԱԾ 62

Սպասաւորը Ե.՛.Մ՛ է, որ Գործարանին սպասահարկութեանց մասին Գահերէցին եւ Սպայից հրամանները կատարելու համար Գործարանէն կընտրուի։ Խորհրդակցութեանց ներկայ չկրնար գտնուիլ։

ՀԱՏՈՒԱԾ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ

ԱՆՄԻԱՍՆԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ ՊԱՇՏՕՆԱՄԱՆՑ

ՅՕԴՈՒԱԾ 63

Անմիասնականութիւն կայ․

1° Մի եւ նոյն գործարանի գահերէցին եւ անոր ըն-պայից պաշտօններուն մէջ.

2° Հաշուակալին եւ անոր հաշիւները քննող ու վաւերացնող Սպայից պաշտօններուն մէջ.

Գ° Հինգ առաջին պաշտամանց մէջ։

ՅՕԴՈՒԱԾ 64

Որմնադիր մը չկրնար մէկէն աւելի Գործարանի գահերէց ըլլալ։

ԳԼՈՒԽ Դ․

ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՔ ԵՒ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆՔ ՍՊԱՅԻՑ

ՀԱՏՈՒԱԾ ԱՌԱՋԻՆ

ԳՈՐԾԱՐԱՆԱՑ ՄԷՋ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆՑ ԺԱՄԱՆԱԿՆ ՈՒ ԵՂԱՆԱԿԸ

ՅՕԴՈՒԱԾ 65

Օթեակները պարտաւոր են ամէն տարի իրենց Սպայից ընդհանուր ընտրութիւններն ընել՝ դեկտեմբեր ամսոյն մէջը՝ ձմրան արեւադարձին ժամանակ։

Ժողովարանները մետասաներորդ ամսոյն (յունուարի) մէջ։

Խորհրդարանները օրինադրական տարւոյն երկոտասաներորդ ամսոյն (փետրուարի) մէջ։

Ընտրութեանց վերաբերեալ աշխատութեանց օրը, ժամը, տեղը] եւ որոշ նպատակը պէտք է միշտ ծանուցուին Գործադրանի մը բոլոր անդամոց, իւրաքանչիւրին բնակարանը ղրկուած հրաւիրանաց տախտակներուն մէջ։

ՅՕԴՈՒԱԾ 66

Ընտրութիւնները գաղտնի քուէարկութեամբ պէտք է կատարուին քուէթուղթերու վրայ, զորս Գահերեցը բարձրաձայն կը կարդայ 'ի ներկայութեան Ատենախօսին եւ Քարտուղարին։

Քուէից արդիւնքն հետզհետէ կ'առուգուի ու կը գըրւի երկու քննիչներէ, զորս միշտ Գահերեցը կընտրէ գործունեայ (ներկայ) անդամոց մէջէն։

ՅՕԴՈՒԱԾ 67

Եօթն առաջին Սպայութեանց համար եղած ընտրութիւնները վաւերական չեն՝ մինչեւ որ իւրաքանչիւր ընտրելի բացարձակ առաւելութեամբ քուէ առած չըլլայ։

Եթէ քուէհամարի քննիչները քուէից արդիւնքին վրայ չկրնան համաձայնիլ, վերստին քուէարկութիւն կըլլայ։

Միւս Սպայութեանց համար քուէից համեմատական առաւելութիւնը բաւական է, եւ գաղտնի քուէարկութիւնն ալ անհրաժեշտ չէ։

ՅՕԴՈՒԱԾ 68

Եօթն առաջին Սպայութեանց ընտրութիւններուն ժա-

մանակ եթէ առաջին քուէարկութեամբ բացարձակ առաւելութիւն չգտնուի, քուէարկութիւնը նորէն կ՚սկըսի։

Եթէ երկրորդ քուէարկութեամբ ալ բացարձակ առաւելութիւն չգտնուի, երկու առաւելագոյն քուէ ստացողաց վրայ երրորդ անգամ քուէարկութիւն կըլլայ։

Եթէ այս երրորդ քուէարկութեան արդիւնքը հաւասար ելնէ, երկու ընտրելեաց ո՛րն որ հնագոյն որմնադիր է՝ ան կ՚ընտրուի. իսկ եթէ որմնադրական հնութեամբ ալ հաւասար ըլլան, տարիքով երիցագոյնը կընտրուի։

ՅՕԴՈՒԱԾ 69

Այն Քուէարկութիւնը՝ որոյ մէջ քուէից թիւը քըւէարկուաց թիւէն աւելի ըլլայ՝ անվաւեր եւ ոչինչ է։

ՅՕԴՈՒԱԾ 70

Ընտրութեանց աշխատութիւնները՝ Գործարանին տըւած աստիճաններուն ամենէն ստորինովը կը բացուին։

ՀԱՏՈՒԱԾ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՄՓԱՑՈՒԹԵԱՆՑ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԸՆՏՐՈՂ ԵՒ ԸՆՏՐԵԼԻ ԸԼԼԱԼՈՒ ԻՐԱՒՈՒՆՔ

ՅՕԴՈՒԱԾ 71

Ընտրութեան իրաւունք ունին Գործարանին այն ամեն գործունեայ անդամք՝ որք գոնէ երեք ամսէ 'ի վեր կը հանդանակեն։

Գործարանի մը մէջ՝ բաց 'ի Դահերիցութենէ՝ ուրիշ որ եւ է պաշտօնի կրնան ընտրուիլ այն անդամները միայն՝

որք վեց ամսէ 'ի վեր կը հանգանակեն, եւ Գործարանին տուած ամենէն բարձր աստիճանն ունին։

Այն որմնադիրները՝ որ Գործարանին սնտուկին պարտք ունին, եւ անոնք՝ որ գողութեան կամ արգիլման պատժոյ ներքեւ ինկած են, ընտրող եւ ընտրելի ըլլալու իրաւունքէ զուրկ են։

ՅՕԴՈՒԱԾ 72

Գործարանի մը Գահերէց ընտրուելու համար պէտք եղած պայմաններն են.

1. Երեսուն տարին լրացուցած ըլլալ։

2. Գործարանին կայանն եղող Արեւելքին 20 քիլոմէթրը տարածութեամբ շրջանակին մէջ իսկապէս կամ քաղաքապէս բնակութիւն հաստատած ըլլալ։

3. Գործարանին տուած ամենէն բարձր աստիճանը գոնէ տարիէ մ'ի վեր ստացած ըլլալ։

ՅՕԴՈՒԱԾ 73

Ընտրողութեան եւ ընտրելիութեան վերոյիշատակեալ իրաւունքներն եւ ընտրութեան օրինական ձեւերը նոյն են Ժողովարանաց եւ Խորհրդարանաց համար։

ՅՕԴՈՒԱԾ 74

Որմնադիր մը՝ որ Որմնադրական պատիժ կրած է՝ չկրնար Մեծ Արեւելքէն անդամ կամ Գործարանի Գահերէց ըլլալ, մինչեւ որ Մեծ Վարպետին յատուկ որոշմամբ այն պատիժը վրայէն վերցած չըլլայ։

ՀԱՏՈՒԱԾ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՍՊԱՑՔ ԺՈՂՈՎԱՐԱՆԱՑ

ՅՕԴՈՒԱԾ 58

Ռօզ—Քռուայի Ասպետաց Ժողովարանի մը Սպասներն են՝ Գաղղիական ծիսին մէջ.

Մէկ Գահերեց.
» Ա. եւ մէկ Բ. Դէտ.
» Ատենախօս.
» Քարտուղար.
» Աւագ Մարզիչ.
» Գանձապահ.
» Աղքատախնամ.
Երկու Արարողապետք.
Մէկ Կնքապահ—Դիւանապետ.
» Ճարտարապետ—Համարակալ
Երկու մարզիչք.
Մէկ Ճաշապետ.

ՀԱՏՈՒԱԾ ԵՐՐՈՐԴ

ՊԱՇՏՕՆԱՏԱՐՔ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԱՑ

ՅՕԴՈՒԱԾ 59

Երեսներորդ աստիճանի Քատօշ Ասպետաց խորհրդարանի մը Սպասներն են.

Մէկ Գահերէց.
Երկու Դէտք.
Մէկ Ատենախօս.
» Քարտուղար.

» Գանձապահ.
» Աղքատախնամ։
Երկու Մարզիչք.
Մէկ կենքապահ—Դիւանապետ.
Երկու Արարողապետք.
Մէկ կոչնապետ։

ՅՕԴՈՒԱԾ 60

Միջին Աստիճանաց մէջ Սպայից տիտղոսները կը շա-նազանին, բայց Մեծ Արեւելից հրահանգի տետրակներուն մէջ որոշուած են։

ՅՕԴՈՒԱԾ 61

Օթեակաց ներքին վարչութեան եւ Սպայից ստորոգե-լիներուն վերաբերեալ տրամադրութիւնները ժողովարանաց եւ խորհրդարանաց ալ կը պատկանին։

ՀԱՏՈՒԱԾ ՉՈՐՐՈՐԴ

ՍՊԱՍԱՒՈՐ ԵՂԲԱՅՐ

ՅՕԴՈՒԱԾ 62

Սպասաւորը Ե.՛.Մ՛է, որ Գործարանին սպասաւորու-թեանց մասին գահերէցին եւ Սպայից հրամանները կատա-րելու համար Գործարանէն կընտրուի։ Խորհրդակցութեանց ներկայ չկրնար գտնուիլ։

ՀԱՏՈՒԱԾ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ

ԱՆՄԻԱՍՆԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ ՊԱՇՏՕՄԱՆՑ

ՅՕԴՈՒԱԾ 63

Անմիաստնականութիւն կայ.

1° Մի եւ նոյն գործարանի գահերէցին եւ աւագ ըսպայից պաշտօններուն մէջ.

2° Հաշուակալին եւ անոր հաշիւները քննող ու վաւերացնող Սպայից պաշտօններուն մէջ.

3° Հինգ առաջին պաշտամանց մէջ։

ՅՕԴՈՒԱԾ 64

Որմնադիր մը չկրնար մէկէն աւելի Գործարանի գահերէց ըլլալ։

ԳԼՈՒԽ Դ.

ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՔ ԵՒ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆՔ ՍՊԱՅԻՑ

ՀԱՏՈՒԱԾ ԱՌԱՋԻՆ

ԳՈՐԾԱՐԱՆԱՑ ՄԷՋ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆՑ ԺԱՄԱՆԱԿՆ ՈՒ ԵՂԱՆԱԿԸ

ՅՕԴՈՒԱԾ 65

Օթեակները պարտաւոր են ամեն տարի իրենց Սպայից ընդհանուր ընտրութիւնները ընել՝ Դեկտեմբեր ամսոյն մէջը՝ Ձմրան արեւադարձին ժամանակ։

ժողովարանները մետասաներորդ ամսոյն (յունվարի) մէջ։

Խորհրդարանները օրինադրական տարւոյն երկոտասաներորդ ամսոյն (փետրվարի) մէջ։

Ընտրութեանց վերաբերեալ աշխատութեանց օրը, ժամը, տեղը եւ որոշ նպատակը պէտք է միշտ ծանուցուին Գործարանի մը բոլոր անդամոց, իւրաքանչիւրին բնակարանը ղրկուած հրաւիրանաց տախտակներուն մէջ։

ՅՕԴՈՒԱԾ 66

Ընտրութիւնները գաղտնի քուէարկութեամբ պէտք է կատարուին քուէթուղթերու վրայ, զորս Գահերեցը բարձրաձայն կը կարդայ 'ի ներկայութեան Ատենախօսին եւ Քարտուղարին։

Քուէից արդիւնքն հետզհետէ կ'ստուգուի ու կը գրըուի երկու քննիչներէ, զորս միշտ Գահերեցը կընտրէ գործունեայ (ներկայ) անդամոց մէջէն։

ՅՕԴՈՒԱԾ 67

Նօթն առաջին Սպայութեանց համար եղած ընտրութիւնները վաւերական չեն՝ մինչեւ որ իւրաքանչիւր ընտրելի բացարձակ առաւելութեամբ քուէ առած չըլլայ։

Եթէ քուէհամարի քննիչները քուէից արդիւնքին վրայ չկրնան համաձայնիլ, վերստին քուէարկութիւն կըլլայ։

Միւս Սպայութեանց համար քուէից համեմատական առաւելութիւնը բաւական է, եւ գաղտնի քուէարկութիւնն ալ անհրաժեշտ չէ։

ՅՕԴՈՒԱԾ 68

Նօթն առաջին Սպայութեանց ընտրութիւններուն ժա-

մանակ եթէ առաջին քուէարկութեամբ բացարձակ առաւելութիւն չգտնուի, քուէարկութիւնը նորէն կ՚սկըսի։

Եթէ երկրորդ քուէարկութեամբ ալ բացարձակ առաւելութիւն չգտնուի, երկու առաւելագոյն քուէ ստացողաց վրայ երրորդ անգամ քուէարկութիւն կըլլայ։

Եթէ այս երրորդ քուէարկութեան արդիւնքը հաւասար ելնէ, երկու ընտրելեաց ո՛րն որ հնագոյն որմնադիր է՝ ան կ՚ընտրուի· իսկ եթէ որմնադրական հնութեամբ ալ հաւասար ըլլան, տարիքով երիցագոյնը կընտրուի։

ՅՕԴՈՒԱԾ 69

Այն Քուէարկութիւնը՝ որոյ մէջ քուէից թիւը քըւէարկուաց թիւէն աւելի ըլլայ՝ անվաւեր եւ ոչինչ է։

ՅՕԴՈՒԱԾ 70

Ընտրութեանց աշխատութիւնները՝ Գործարանին տըւած աստիճաններուն ամենէն ստորինովը կը բացուին։

ՀԱՏՈՒԱԾ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՄՓԱՑՈՒԹԵԱՆՑ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԸՆՏՐՈՂ ԵՒ ԸՆՏՐԵԼԻ ԸԼԼԱԼՈՒ ԻՐԱՒՈՒՆՔ

ՅՕԴՈՒԱԾ 71

Ընտրութեան իրաւունք ունին Գործարանին այն ամեն գործունեայ անդամք՝ որք գոնէ երեք ամսէ ՚ի վեր կը հանդանակեն։

Գործարանի մը մէջ՝ բաց ՚ի Դահերիցութենէ՝ ուրիշ որ եւ է պաշտօնի կրնան ընտրուիլ այն անդամները միայն՝

որք վեց ամսէ 'ի վեր կը հանգստանային, եւ Գործարանին տուած ամենէն բարձր աստիճանն ունին։

Այն որմնադիրները՝ որ Գործարանին մնայուն պաշտօն ունին, եւ անոնք՝ որ գործադրման կամ արգիլման պատժոյ ներքեւ ինկած են, ընտրող եւ ընտրելի ըլլալու իրաւունքէ զուրկ են։

ՅՕԴՈՒԱԾ 72

Գործարանի մը Գահերէց ընտրուելու համար պէտք եղած պայմաններն են.

1. Երեսուն տարին լրացուցած ըլլալ։

2. Գործարանին կայանն եղող Արեւելքին 20 քիլոմէթրը տարածութեամբ շրջանակին մէջ իսկապէս կամ քաղաքապէս բնակութիւն հաստատած ըլլալ։

3. Գործարանին տուած ամենէն բարձր աստիճանը գոնէ տարիէ մ'ի վեր ստացած ըլլալ։

ՅՕԴՈՒԱԾ 73

Ընտրողութեան եւ ընտրելութեան վերոյիշեալ իրաւունքներն եւ ընտրութեան օրինական ձեւերը նոյն են Ժողովարանաց եւ Խորհրդարանաց համար։

ՅՕԴՈՒԱԾ 74

Որմնադիր մը՝ որ Որմնադրական պատիժ կրած է՝ չկրնար Մեծ Արեւելքէն անջատ կամ Գործարանի Գահերէց ըլլալ, մինչեւ որ Մեծ Վարչութիւն յատուկ որոշմամբ այն պատիժը վրայէն վերցած չըլլայ։

ՀԱՏՈՒԱԾ ԵՐՐՈՐԴ

ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆ ՍՊԱՅԻՑ

ՅՕԴՈՒԱԾ 75

Ամէն Սպայ՝ պաշտօնական կերպիւ ճանչուելէ առաջ՝ զինքը հաստատող Գահերէցին երդում կուտայ Ուխտիս Սահմանադրութիւնը, օրէնքներն ու ընդհանուր կանոնները հաւատարմութեամբ պահպանելու։ (Յօդ. 29.)

ՅՕԴՈՒԱԾ 76

Նոր ընտրուած Գահերէցն իր Նախորդին ձեռօք կը հաստատուի, եւ եթէ Նախորդը բացակայ ըլլայ, Նուիրապետական կարգաւ ամենէն բարձր աստիճանն ունեցող Սպային ձեռօք կը հաստատուի։

ՅՕԴՈՒԱԾ 77

Գահերէցը՝ հաստատուելէն անմիջապէս ետքը՝ Ա. եւ Բ. Դէտերուն մէկէն հաստատութեանը կը ձեռնարկէ եւ զանոնք կը ճանչցընէ գործարանին։

Մնացեալ Սպայից հաստատութիւնը խմբովին կը կատարուի։

Ատենախօսը՝ իր եւ անոնց կողմէն կերդնու։

Հաստատութեանց իւրաքանչիւրը բախմամբ եւ սովորական ձայնարկութեամբ կը նուիրագործի։ Այս գործողութիւնը՝ ընտրութեանց նիստերուն անմիջապէս յաջորդող նստին մէջ պէտք է կատարուի,

---

ՀԱՏՈՒԱԾ ՉՈՐՐՈՐԴ

ՊԱՇՏԱՄԱՆՑ ՊԱՐԱԳՈՒԹԻՒՆ

ՅՕԴՈՒԱԾ 78

Եթէ պաշտօն մը պարապ մնայ Սպայի մ'ընտրութեան առաջին վեց ամսոյ միջոցին, 66 եւ յաջորդ յօդուածոց մէջ սահմանեալ ձեւերուն համեմատ ուրիշ մը կ'ընտրուի.

Եթէ պարապութիւնն երկրորդ վեց ամսին մէջ պատահի, եւ պարապ մնացած պաշտօնն ալ Դէտերուն եւ Աւագ Մարզիչինը չըլլայ, Գահերէցն այն պարապ պաշտօններուն վրայ պաշտօնատուրներ կանուանէ որմնադրական տարւոյն մնացեալ ժամանակին համար.

Եթէ երկրորդ վեցամսին մէջ Գահերէցին, Դէտերուն եւ Աւագ Մարզիչին պաշտօնը պարապ մնայ, նախըրապետական կարգաւ կրնան փոխանակուիլ.

Սակայն Օթեակը միշտ իրաւունք ունի այս պաշտօններուն փոխանակութիւնն ընտրութեամբ կատարելու.

ԳԼՈՒԽ Ե

ՄԻԱԿ ՀԱՏՈՒԱԾ

ԳՈՐԾԱՐԱՆԱՑ ԳԱՀԵՐԷՑՆԵՐՈՒՆ ՄԵԾ ԱՐԵՒԵԼՔԷՆ ՃԱՆՉՈՒԻԼԸ

ՅՕԴՈՒԱԾ 79

Գործարանները պարտական են ընտրութեանց կատարուելէն առ առաւելն մինչեւ մէկ ամիս Մեծ Արեւելքին յուզարկել.

1. Իրենց ընտրութեանց ատենագրերին մէջէն Գահերէ-ցի ընտրութեան վերաբերեալ մասին քաղուածքը՝ Այս քաղ-ուածքը հինգ առաջին Սպաներէն ստորագրուած կնքուած ու դրոշմուած պէտք է ըլլայ ներկայ Սահմանադրութեան կցուած օրինակին համեմատ.

2. Գահերէցին յայտարարութիւնը՝ իրմէ գրուած ու ստորագրուած՝ ներկայ Սահմանադրութեան կցուած օրի-նակին համեմատ։

ՅՕԴՈՒԱԾ 80

Եթէ ընտրութիւնը հաստատող թուղթերը կանոնաւոր են, եւ Գործարանն ալ կանոնաւորութեան վիճակի մէջ է, Մեծ. Արեւելքը կը հրամայէ Գահերէցներուն անունը Ոս-կի Մատեանին մէջ արձանագրել եւ թուղթերն ալ դիւա-նատունը դնել։

ՅՕԴՈՒԱԾ 81

Գործարանաց գահերէցներուն տալիք երդումն այս է.

« Կերդնում հնազանդիլ Որմնադրական Սահմանադ-րութեան, եւ Ուխտիս օրինացն եւ ընդհանուր կանոնաց։»

ԳԼՈՒԽ Զ

ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՔ ԳՈՐԾԱՐԱՆԱՑ ՄԵԾ ԱՐԵՒԵԼԻՑ ԵՒ ԻՐԱՐՈՒ ՀԵՏ

ՀԱՏՈՒԱԾ ԱՌԱՋԻՆ

ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՔ ԳՈՐԾԱՐԱՆԱՑ ՄԵԾ ԱՐԵՒԵԼԻՑ ՀԵՏ

ՅՕԴՈՒԱԾ 82

Նորակազմ գործարան մը իր հաստատութենէն առաջ չկրնար ոչ ներածում ընել, ոչ որդեգրել եւ ոչ կանոնաւորել։ Նմանապէս չկրնար գրոշմուն կնիք գործածել, որուն ծըրագիրը նախապէս Մեծ Արեւելից ներկայացուցած չըլլայ։

ՅՕԴՈՒԱԾ 83

Ծէսի մը վրայ հաստատուած գործարան մը չկրնար ուրիշ ծէսի հետեւիլ առանց Մեծ Արեւելքէն հրաման ըստանալու, եւ առանց ծիսից լծորդման համար սահմանուած կանոնաց համաձայնելու․ ապա թէ, ոչ՝ կը ջնջուի թղթակցութենէ։

ՅՕԴՈՒԱԾ 84

Սէն եւ Սէն—է—Օազ գաւառաց գործարաններուն դահերէցները պարտաւոր են Մեծ Արեւելից կոչանքներուն ներկայ գտնուիլ, ինչպէս նաեւ Օրէնսդրական ժողովին անդամները, Ուխտին խորհրդին անդամները, Դատաւոյ Ատեանները եւ Ուխտին աւագ աստիճանաւորները։

ՅՕԴՈՒԱԾ 85

Այն գործարանները, որ պայմանեալ ժամանակին մէջ գանձերէցին ընտրութիւնն ու յայտարարութիւնը Մեծ Արեւելից չղրկեն, վկայականներ կամ տարեկան խօսքերը չեն առնար։

ՅՕԴՈՒԱԾ 86

Գործարանաց առ Մեծ Արեւելք ուղղած գրութիւնները ինչ որ ալ ըլլան, կանոնաւորութեան համար հինգ առաջին լոյսերէն ստորագրեալ եւ դրոշմեալ ու կնքեալ պէտք է ըլլան։

Այս պայմանները վրան չմիացնող որ եւ է գրութիւն պաշտօնական չճանչուելով կը մերժուի եւ անգոյ կը համարուի։

ՅՕԴՈՒԱԾ 87

Մեծ Արեւելից կողմէն Օթեակներուն ղրկուած այլ եւ այլ թղթոց, գլխաւորապէս Պէօլթէններուն եւ ընդհանուր կանոնադրութեանց պահպանութեան հոգ պիտի տանին Գանձերէցք եւ Դիւանապետք։

Անոնք գործարանաց յատուկ սեփականութիւնն են, եւ ոչ ոք կրնայ ուրիշի տալ։

Ցեռուչները պէտք է միշտ իրենց ներկայացնել տան զանոնք։

ՅՕԴՈՒԱԾ 88

Երբոր Օթեակ մ'իր անդամներէն մէկուն 'ի նպաստ օգնութիւն խնդրելու համար Մեծ Արեւելքէն, կախում

ունեցող գործարանաց ուղղակէս դիմել ուզէ, պէտք է կանխաւ հրաման առանալ Մեծ Արեւելքէն։

Այս համար գրաւոր խնդիր մը պիտի ղրկէ դրոշմեալ կնքեալ եւ գործարանին հինգ առաջին Լոյսերէն ստորագրեալ, որոյ մէջ պիտի յայտնէ նոյն հրամանը խնդրելու դիտքը պարտաւորող իրողութիւնները, ինչպէս նաեւ մերձակից գործարանաց ուղղելիք չվաւերականին պատճէնը։

Եթէ հրամանը շնորհուի, հրամանին եւ անոր թուականին ճիշդ յիշատակութիւնը հրամայեալ տախտակին գըլուխը պիտի դրուի, եւ այն ժամանակ կրնայ գործարանաց ղրկուիլ։

Այս հրամանն երբէք իրաւունք չտար օտար որմնադրական իշխանութեանց դիմելու։

ՀԱՏՈՒԱԾ ԵՐԿՐՈՐԴ

ԳՈՐԾԱՐԱՆԱՑ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԵԼԻՔ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐՆ ԵՒ ԵՂԾՄԱՆ ՑՈՒՑԱԿՆԵՐԸ

ՅՕԴՈՒԱԾ 89

Մէն մի գործարան պարտաւոր է՝ ամէն տարի՝ որմնադրական տարւոյն երկու առաջին ամսոց մէջ Մեծ Արեւելից ղրկել իր բոլոր գործունեայ անդամոց ճիշդ պատկերը (ցուցակը)։

Այն պատկերը՝ գործարանին եօթն առաջին Լոյսերէն ստորագրեալ եւ կնքեալ ըլլալէ զատ, Ուխտին ընդհանուր քարտուղարութենէն գործարանաց խնդրանօք ղրկուած տետրակին կամ՝ Ներկայ Սահմանադրութեան կցորդ օրինակին համեմատ տետրակի մը վրայ շինուած պէտք է ըլլայ։

Եօթն առաջին կոյսերը պատասխանատու են այս տը-րամադրութեանց կատարմանը, եւ եթէ մինչեւ որմնադ-րական տարուոյն երրորդ ամսին առաջին օրը (Մայիս 1) կա-տարուած չըլլան, կրնան որմնադրաբար դատաստանի են-թարկուիլ։

ՅՕԴՈՒԱԾ 90

Ամեն գործարան պարտի ամեն տարի Մեծ Արեւելքին ղրկել իր պատկերին հետ նաեւ անցեալ տարուոյն մէջ եղ-ծուած եղբ.՛.ց ցուցակը, եղծման պատճառներուն եւ ա-նոնց ծանուցման թուականին հետ։

Այն ցուցակներն ամեն տարի Թղթակցութեան բոլոր գործարաններուն պիտի ղրկուին՝ եղծման պատճառներն ալ նշանակուելով։

ՀԱՏՈՒԱԾ ԵՐՐՈՐԴ

ՎԿԱՅԱԳԻՐ, ԿՈՆԴԱԿ, ԱՐՏՕՆԱԳԻՐ, ԵՒ ԱՅԼՆ

ՅՕԴՈՒԱԾ 91

Մեծ Արեւելքը՝ կանոնաւոր որմնադրաց ամեն ծէսերու՝ հպատակ Գործարանին խնդրանօք՝ (որմնադրական աստիճա-նաց վկայականներ կու տայ մագաղաթի վրայ։ Մեծ Արե-ւելքին դրոշմիկը ու կնիքովը վաւերացեալ եւ Մեծ Քարտու-ղարէն, Ատենադպիր Մեծ պաշտօնեաներուն մէկէն եւ Ուխտին Խորհրդոյն գոնէ երկու անդամներէն ստորագրեալ։

Այս վկայականները՝ միայն պաշտօնեաներուն կը տրուին, Տիպլօմ անունով. իսկ — Քիրօմէյի աստիճանաւորաց կը տըր-ւին Պրէֆ (կոնդակ) անունով. Բաս.՛.Մսպ.՛.ոց եւ բարձ-

ըստաւոնեան որմնադրաց կը տրուին Բաժանմ (արտօնագիր) անունով։

ՑՕԴՈՒԱԾ 92

Ամէն գործարան՝ պարտաւոր է՝ որմնադիր եղբօր մը տուած ամենէն բարձր աստիճանին պատասխանող վկայականը Մեծ Արեւելքէն խնդրելու ։

Գործարան մը, որ այն աստիճանին վկայականը չունեցող որմնադիր մը որդեգրութեան ընդունի, պարտաւոր է նոյնպէս անոր վկայականը Մեծ Արեւելքէն խընդրելու ։

Այս խնդիրն՝ առ առաւելն մինչեւ մէկ ամիս պէտք է ղըրկուի առ Մեծն Արեւելք ։

Գահերէցն ու քարտուղարը պատասխանատու են այս տնօրէնութեան կատարմանը ։

ՑՕԴՈՒԱԾ 93

Գործարան մը, գործարանի գահերէց մը, որմնադիր մը, չկրնար որ եւ է աստիճանի համար՝ վկայական, հաստատագիր կամ ուրիշ թուղթ տալ, բաց 'ի գործարանին կնքով վաւերացեալ անդորրագրէ մը ։

Այս տրամադրութեան դէմ վարուող գործարան մը կրնայ գադրիլ և մինչեւ իսկ թղթակցութենէ ջնջուիլ։

Գործարանի գահերէց մ'իր պաշտօնէն դադրիլ և մինչեւ իսկ իր որմնադրական իրաւունքներէն զրկուիլ։

Որմնադիր մ'իր որմնադրական իրաւունքներէն զըրկուիլ։

Ցայնկոյս ծովու գործարաններուն արտօնութիւն տըրուած է՝ ստիպողական պարագաներու մէջ Վարպետի աստիճանին համար վկայագիր տալ․ բայց այս վկայագըրերըն ալ, որոց ձեւն ու իմաստը Մեծ Արեւելքէն որոշուած

է, մինչև մէկ տարի զօրութիւն ունին, և չեն կրնար նորոգիլ։

ՀԱՏՈՒԱԾ ՉՈՐՐՈՐԴ

ՏԵՍՉՈՒԹԻՒՆ ԳՈՐԾԱՐԱՆԱՑ

ՅՕԴՈՒԱԾ 94

Մեծ Արևելքէն կախում ունեցող գործարանաց վիճակը քննելու համար Մեծ վարպետէն անուանեալ տեսուչները պարտաւոր են.

1. Իրենց ցոյց տրուած գործարանաց աշխատութիւններուն, և եթէ հնար է՝ ներածման մ'արարողութեան ներկայ գտնուիլ.

2. Ստուգել թէ ճարտարապետութեան գիրքը կանոնաւո՞ր է.

3. Ստուգել թէ Սահմանադրութիւնն և ընդհանուր կանոնադրութիւններն իրենց ամեն տրամադրութիւններով կը պահպանուի՞ն.

4. Ստուգել թէ համարակալաց տումարները ճիշդ ու կանոնաւո՞ր են.

5. Նոյն գործարանաց խնդրուածքն իմանալ և Մեծ Արևելից հաղորդել՝ իրենց իսկ դիտողութիւններովը կամ առաջարկութիւններովը։

Այս տեսուչները չեն կրնար իրենց անդամ գտնուած գործարաններուն վրայ տեսչութիւն ընել։

ՀԱՏՈՒԱԾ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ

ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՔ ԳՈՐԾԱՐԱՆԱՑ ԸՆԴ ՄԻՄԵԱՆՍ

ՅՕԴՈՒԱԾ 95

Գործարաններն որդեգրութեան կամ անդամակցութեան յարաբերութիւններէ զատ ուրիշ յարաբերութիւն չեն կրնար ունենալ միմեանց հետ։ Հաւաքաբար խորհուրդ կամ ողջում ընելն արգիլեալ է իրենց ։

ՀԱՏՈՒԱԾ ՎԵՑԵՐՈՐԴ

ՀԱԽԱՔԱԿԱՆ ՈՐԴԵԳՐՈՒԹԻՒՆՔ

ՅՕԴՈՒԱԾ 96

Տարբեր ծէսերով՝ բայց մի և նոյն կարգի սատիճաններով գործարանները կրնան փոխադարձաբար իրարու որդեգրել․

Քանի մը գործարանաց իրարու որդեգրելը չկրնար ’ի միասին խորհուրդ և ողջում ընելու իրաւունք տալ ։

Այլ և այլ կարգէ գործարանաց մէջ եղբայրական թղթակցութենէ զատ ուրիշ յարաբերութիւն չկրնար ըլլալ ։

Հաւաքական որդեգրութիւնը՝ դրամական որ և է պարտականութիւն չկրնար դնել որդեգրելոց վրայ ; և դաւանական կամ վարչական խնդրոց մէջ քուէ տալու իրաւունք չտար ։

ԳԼՈՒԽ Է.

ՄԻԱԿ ՀԱՏՈՒԱԾ

ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՔ ԳՈՐԾԱՐԱՆԱՑ ՈՒՐԻՇ ՈՐ ԵՒ ԻՑԷ ԱՐՏԱՔԻՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆՑ ՀԵՏ.

ՅՕԴՈՒԱԾ 97

Գործարան մը, որ և իցէ պարագայի մէջ, և ինչ և իցէ պատրուակաւ չկրնար ուղղապէս քաղաքային իշխանութեան դիմել՝ առանց Մեծ Վարպետէն հրաման ըստանալու։

ՅՕԴՈՒԱԾ 98

Գործարանք չեն կրնար հասարակային հանգանակութեանց կամ ստորագրութեանց միջամտել՝ առանց Մեծ Արևելից հրամանին կամ անոր միջնորդութեան։

Առանց այս պայմանին արգիլեալ է իրենց ըրած հանգանակութեան արդիւնքն ուղղապէս քաղաքային իշխանութեան, մասնաժողովոց կամ լրագրաց ղրկել. այլ պէտք է Մեծ Արևելից ղրկեն, նա ալ իրենց անունով հատուցանէ առ որ անկ է։

Բարեգործական նպատակներու սահմանեալ տեղական հանգանակութիւնները Մեծ Արևելից հրամանն ստանալու պայմանէն ազատ են։

ՅՕԴՈՒԱԾ 99

Ուղերձով կամ օտարաց մէջ սովորական եղած ուրիշ որ և է միջոցներով հրապարակային ցոյցեր ընելն արգիլեալ է. գործարանաց։

ՅՕԴՈՒԱԾ 100

Իւրաքանչիւր գործարանաց մէջ գահերէցն անձնապէս պատասխանատու է այս տրամադրութեանց հակառակ գործոց, և գործարանն ալ անպատիժ չմնար։

ԳԼՈՒԽ Ը.

ԳՈՐԾԱՐԱՆԱՑ ՆԵՐՔԻՆ ԿԱՆՈՆՆԵՐԸ, ՏԱՃԱՐԻՆ ՄԷՋ ԲԸՌՆՈՒԵԼԻՔ ԸՆԹԱՑՔՆ ԵՒ ԱՇԽԱՏՈՒԹԵԱՆՑ ՄԷՋ ՊԱՀՈՒԵԼԻՔ ԿԱՐԳԸ.

ՀԱՏՈՒԱԾ Ա.

ՊԱՐՏԱՒՈՐԵԱԼ ՆԻՍՏԵՐ, ԵՒ ԿԱՐԳ ԱՇԽԱՏՈՒԹԵԱՆՑ.

ՅՕԴՈՒԱԾ 101

Ամեն խորհրդաւոր գործարան պարտի դնել ամիսը միանգամ պարտաւորական նիստ մ'ընել, առանց հաշուելու ներքին վարչական պիտոյից համեմատ Մասնաժողովոց գումարմունքը։

ՅՕԴՈՒԱԾ 102

Սակայն ներեալ է գործարանաց պարապուրդ ընել երբոր պատշաճ դատին. բայց չեն կրնար երբեք ազատ ըլլալ առ Մեծ Արևելս ունեցած տուրքերնին վճարելէ. փարիզի մէջ ալ տաճարաց վարձման տուրքը վճարելէ։

ՅՕԴՈՒԱԾ 103

Ամեն ժողովարան պարտի տարին գո՛նէ չորս պարտաւորական նիստ ընել։

ՅՕԴՈՒԱԾ 104

Ամեն խորհրդարան պարտի տարին դո՛նէ երեք պարտաւորական նիստ ընել ։

ՅՕԴՈՒԱԾ 105

Գործարանի մը նիստին ներկայ գտնուող անդամոց թիւը յատուկ տումարի մը մէջ անոնց իւրաքանչիւրին անհատական ստորագրութեամբը պէտք է ստուգուի, և երբոր ստորագրութիւն դնել ուզող չմնար, գահերէցը կը գոցէ տումարը ։

Առանց եօթն գործունեայ որմնադիր անդամոց ներկայութեան՝ աշխատութիւնք չեն կրնար բացուիլ ։

Որոշում տալու համար՝ օրինաց նշանակած պարագաներուն մէջ քուէն անհրաժեշտ է․ իսկ այն պարագաներէն դուրս՝ որոշումը ձայնարկութեամբ կրնայ ըլլալ․ սովորական պարագաներու մէջ ալ ոտքի ելնելով ու նստելով․ բայց երբոր քուէ տալու իրաւունք ունեցող եօթն անդամոց կողմէ քուէ խնդրուի, քուէարկութիւնը պարտաւորական է ։

ՅՕԴՈՒԱԾ 106

Գահերէցը, Ատենախօսն և գործի մը տեղեկաբերը միշտ իրաւունք ունին խօսելու․ ուրիշ որ և է անդամ մը չկրնար խնդրոյ մը վրայ երեք անգամէն աւելի խօսք ուզել ։

Արևելք նստող Եղբ∴ք՝ խօսքն ուղղապէս գահերէցէն կ՚ստանան․ իսկ սիւնակաց առջև նստող Եղբ∴ց՝ Դէտերուն խնդրանօքը միայն խօսք կուտայ Գահերէցը ։

Գահերէցը միայն իրաւունք ունի խօսողի մը խօսքն

ընդմիջելու, երբոր կարգէն կամ խնդրէն խօսուի ։

Ատենախօսին տուած եզրակացութենէն ետև վիճաբանութիւնը կը գոցուի, և այնուհետև քուէ միայն կրնայ ուղղուիլ ։

Ճերմակ գնդակները եզրակացութեանց նպաստաւոր են միշտ ։

ՅՕԴՈՒԱԾ 107

Համրական շահեկանութիւն ունեցող խնդրոյ վերաբերեալ նոր առաջարկութեան մը վրայ նոյն նստին մէջ որոշում չկրնար տրուիլ ։ Առաջարկութիւնն յաջորդ նստի մը պէտք է թողուի, կամ յանձնաժողովոյ մը, որ տեղեկագիր բերէ ։ Այս տեսակ խնդիրները պէտք է որ անպատճառ ծանուցուին հրաւիրանաց տախտակներուն մէջ։

Որոշում մը կրնայ ետ առնուիլ կամ ջնջուիլ մի և նոյն նստին մէջ, եթէ վիճաբանութեան ներկայ գտնուող և որոշման մասնակցելու իրաւունք ունեցող Եղբ.·.րէն մին Տաճարը փակած (մեկնած) չըլլայ ։

Որոշում մը չկրնար յաջորդ նստի մը մէջ ետ առնուիլ, եթէ ետ առնելու առաջարկութիւնն որոշապէս նշանակուած չըլլայ հրաւիրանաց տախտակներուն մէջ ։

ՅՕԴՈՒԱԾ 108

Ամեն նստի մէջ, նոյն օրուան աշխատութեանց ուրուագիծը կը շինուի ։

Մէկ նստէն միւսն անցած ժամանակին մէջ Քարտուղարը ճարտարապետութեան գրքին մէջ կ'անցունէ այն ուրուագիծը՝ պէտք եղած մանրամասնութեամբ ։ Վերջին աշխատութեանց այս տախտակն՝ առանց Ատենախօսին եզրակացութեան չկրնար ընդունուիլ ։

Ատենագրութիւն մ'ընդունուելէ ետև, մէջը փոփոխութիւն չ'կրնար ըլլալ։

Ատենագրութիւնը միշտ Գահերէցէն ու Քարտուղարէն կ'ստորագրուի։

Ատենագրութեան մէջ ետքէն երևան ելած և ճանչուած սխալները գործարանին յատուկ որոշմամբը միայն կրնան ուղղուիլ։

Ամէն օրինագրական տախտակներն, ինչ նիւթոյ վրայ և ըլլան, հետևեալ նշանաբանով կ'սկսին միշտ.

'Ի փառս Մեծի Ճարտարապետին տիեզերաց, յանուն և ընդ հովանեաւ Մեծին Արևելեան Գաղղիոյ։

ՅՕԴՈՒԱԾ 109

Մէկը չկրնար Ցաճարը փակել առանց Գահերէցէն կամ իր սիւնակի Դէտէն հրաման առնալու, և բարեգործական հարկը վճարելու։

Եղբ.·.մը չկրնար առանց իր սիւնակի Դէտէն հրաման առնալու իր տեղէն ելնել, եթէ իր պաշտօնը չպահանջէ։

Նմանապէս ներելի չեն մասնաւոր խօսակցութիւնք. միով բանիւ՝ աշխատութեանց կարգն ու պարկեշտութիւնը չփոթել. այնպիսիներն 'ի կարգ կը հրաւիրուին, և եթէ կրկնազանցութիւն ընեն՝ աւելի ծանր պատժոյ կենթարկին։

ՅՕԴՈՒԱԾ 110

Աշխատութիւնք հետևեալ կարգաւ կը կատարուին.

1. Բացումն նստին.

2. Նախընթաց աշխատութեանց տախտակին ընթերցումն ու վաւերացումը.

3, Ներածումն այցելուաց, օրինական ստուգութիւններն ընելէ ետև.

4. Աշխատութիւնք ըստ խնդրոց կարգին.

5. Շրջագայութիւն առաջարկութեանց պարկին և բարեգործութեան գանձանակին. Հաղորդումն գործարանին եղած առաջարկութեանց. Ծանուցումն շրջաբերեալ գանձանակի արդեանց գումարին, որ ճարտարապետութեան գրքին վրայ արձանագրուելէ ետև Աղքատախնամ Եղբ.՛. կը յանձնուի։

6. Փակումն աշխատութեանց։

ՀԱՏՈՒԱԾ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՒ ՏԱՐԵԿԱՆ ԽՕՍՔ

ՅՕԴՈՒԱԾ 111

Որմնադրական տարուոյն ամեն արևադարձի տօներուն, և եթէ հարկաւոր դատի, աւելի յաճախ, Մեծ Վարպետը վեցամսեայ խօսքեր կուտայ, որ ամեն Օթեակաց կը հաղորդուին։

Ապրիլ ամսոյ մէջ տարեկան խօսք մը կուտայ, որ միայն Ժողովարանաց կը ղրկուի. Նոյեմբերի մէջ ալ ուրիշ տարեկան խօսք մը կուտայ Խորհրդարանաց համար։

Վեցամսեայ կամ տարեկան խօսքն այն Օթեակները, Ժողովարաններն ու Խորհրդարանները միայն կ'ստանան, որք իրենց տուրքը վճարած և պատկերները ներկայացուցած են։

ՅՕԴՈՒԱԾ 112

Վեցամսեայ և տարեկան խօսքերը կնքեալ տոմսակաւ մը կը ղրկուին։ Այն տոմսակն իւրաքանչիւր գործարանի

մէջ աշխատութեանց սկսելէն ետև միայն կրնայ բացուիլ Գահերէցին՝ կամ անոր բացակայ եղած ժամանակ՝ Նախագահող սպային ձեռօք, և մէջը դրուած խօսքը ցած ձայնով կը հաղորդուի՝ ներկայ գտնուող գործօն և պատուակալ անդամոց։

Այցելուք չեն տանար վեցամսեայ կամ տարեկան խօսքերը։

ՅՕԴՈՒԱԾ 113

Վեցամսեայ կամ տարեկան խօսքերուն շրջաբերած միջոցին բացակայ գտնուող եղբարք՝ Գահերէցէն կ՚ստանան։

Խօսքն ամեն օրմնադրաց կը հարցուի Տաճարին դրունէն ներս մտնելու ժամանակնին։

Որ և է այցելու, թէ և Մեծ Արևելքէն կամ կանոնաւոր գործարանէ մը վկայական կոնդակ կամ արտօնագիր ցոյց տայ, կանոնական ստուգութիւններն ըլլալէ ետև՝ եթէ վերջին կամ գոնէ նախորդ վեցամսեայ կամ տարեկան խօսքը չտայ, Տաճարէն ներս չընդունուիր։

Գաղղիոյ Մեծ Արևելքէն կախում չունեցող օրմնադիրք իրենց վկայագրերը միայն պարտին ցոյց տալ։

ՀԱՏՈՒԱԾ ԵՐՐՈՐԴ

ԱՅՑԵԼՈՒՔ

ՅՕԴՈՒԱԾ 114

Ամեն կանոնաւոր օրմնադիր կրնայ անդամ չեղած գործարան մ՚ընդունուիլ իբրև այցելու, բաւական է որ այն գործարանին աշխատութեան աստիճանն ունենայ, և ըս֊

տուգանելէն ետեւ վերջին կամ գոնէ նախորդ վեցամսեայ կամ տարեկան խօսքը տայ ։

Եթէ յետոյ աշխատութիւնք այցելուին ունեցածէն բարձր աստիճանաւ բացուին, կամ եթէ գործարանն ընտանեկան խորհրդի կերպարանք առնու, այցելուն պէտք է տաճարը փակէ ։ (Տաճարէն դուրս ելնէ) ։

ՅՕԴՈՒԱԾ 115

Վաւերական վկայագիր ցոյց չտուող այցելու մը կրնայ գործարան մ'ընդունուիլ, երբոր այն գործարանին անդամներէն երեքը վկայեն անոր ուխտագիր ըլլալուն ։ Այն ժամանակ վկայող անդամոց անուններն այն աւուր աշխատութեանց ատենագրութեան մէջ կը նշանակուին ։

Այցելու մը ձայն չունենար գործարանի մ'աշխատութեանց մէջ, 'ի բաց առեալ օտարի մը ներածութիւնը ։

ՅՕԴՈՒԱԾ 116

Կանոնաւոր վկայական ունեցող ուխտագիր մը, երբոր գործարանի մ'անդամակցութենէն դադրած ըլլայ ; երեք անդամէն աւելի չկրնար իբրեւ այցելու ընդունուիլ՝ մինչեւ որ խօսք չտայ Մեծ Արեւելից թղթակից գործարանի մ'որդեգրելու ։ Ամեն անդամ ներս ընդունուած ժամանակ՝ ձեռքի վկայականը պէտք է նայուի ու նշանակուի ։

Տաճարէն ներս չեն ընդունուիր այն այցելուք՝ որ անկանոն գործարանէ մ'ելած վկայական ունենան ձեռուրնին . բայց այն վկայականը չկրնար վար դրուիլ ։

Սակայն երբոր վկայականին վրայ ստութեամբ նշանակուած ըլլայ թէ Մեծ Արեւելքէն կամ կանոնաւոր գործարանէ մ'ելած է, վար կը դրուի եւ Մեծ Արեւելից կը ղրկուի, որ պէտք եղածը կը տնօրինէ ։

ԳԼՈՒԽ Թ·

ՆԵՐԱԾՈՒՄ·—ԱՍՏԻՃԱՆԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ·—ՈՐԴԵԳՐՈՒԹԻՒՆՔ ԵՒ ԿԱՆՈՆԱՒՈՐՄՈՒՆՔ·

ՀԱՏՈՒԱԾ ԱՌԱՋԻՆ·

ԿԱՆՈՆՔ ՆԵՐԱԾՄԱՆ

ՅՕԴՈՒԱԾ 117

Օտար մը, որ Սահմանադրութեան և սոյն ընդհանուր կանոնաց պահանջած պայմաններն իր վրայ ունենայ, և Օթեակի մ'անդամակցելու փափաքի, նոյն Օթեակին կամ քանի մ'անդամոց կողմէ ներածման պէտք է առաջար-կուի ։

Զայն ներկայացնողը կամ ներկայացնողներն իրենց մէ անհատաբար ստորագրուած և առաջարկութեանց պարկը ձգուած տոմսակաւ մը կը խնդրեն ։ Այն տոմսա-կին մէջ նշանակուած պիտի ըլլան առաջարկելոյն անունը, մականունը, բնակարանը, տարիքը, ծննդեան տեղը, օ-րը, ամիսն ու տարին, ինչպէս նաև անոր քաղաքային հանգամանքը· անկէց զատ պիտի պարունակէ օտարէն ըս-տորագրեալ յայտարարութիւն մը թէ անկէ առաջ ուրիշ Օթեակէ մը մերժուած չէ ։

Գահերէցն այն տոմսակը կըկարդայ գործարանին մէջ՝ առանց յայտնելու առաջարկողաց անունը, և երեք յա-տուկ քննչաց կը յանձնէ, առանց անուններն յայտնելու, առաջարկելոյն բարոյականութեան և այլ հանգամանաց վրայ տեղեկութիւններ առնալ ։ Քննիչներն հետևեալ նստին իրենց տեղեկագիրը պիտի ներկայացնեն Գահերէ-ցին ։

ՅՕԴՈՒԱԾ 118

Ներածման խնդիրն և յանձնաժողովի մը ղրկուիլը, ըստիպողական ատեններու մէջ, կրնան մէկ նստէն մինչև միւսն անցած միջոցին տեղի ունենալ Գահերէցին հրամանաւ. բայց այն ժամանակ հրաւիրանաց տախտակներուն մէջ պէտք է նշանակուին առաջարկեալ օտարները։

ՅՕԴՈՒԱԾ 119

Օտարի մը փորձերու ենթարկուիլը գաղտնի քուէարկութեամբ և Ն.՟. Ատենախօսին եզրակացութեանց համեմատ միայն կրնայ ըլլալ։

Այս որոշումը վաւերական է երբոր քուէն անարատ սեղանին քով կուգայ, կամ քուէարկուաց թուոյն մէկ հինգերորդէն նուազ սև գնտակ կը պարունակէ։

Եթէ, ընդհակառակն, քուէարկուաց մէկ հինգերորդին հաւասար կամ աւելի սև գնտակ տրուած ըլլայ, ընդունելութիւնն ետ կը մնայ և նոր քննութեան կը ձեռնարկուի։

Այս երկու պարագայից մէջ, քուէարկուաց թուոյն հինգերորդ մասին կոտորակը՝ հինգ քուէարկու կը համարուի։

Եթէ մեծարոյին կողմէ նշանակեալ երեք նոր քննչաց քննութենէն ետև քուէարկութիւնը դարձեալ աննպաստ արդիւնք մ'ունենայ առաջարկելոյն համար, ընդունելութիւնը զլացեալ կը համարուի, և օտարն ետ կը ձգուի։

Այս քուէարկութեանց կը մասնակցին միայն Օթեակին այն անդամներն և այցելու Ն.՟.ք՝ որք տեղեկագրութեանց ընթերցման ներկայ գտնուին։

Հինգ տարէն աւելի միանգամայն ներածել՝ արգիլեալ է Օթեակաց ։

ՅՕԴՈՒԱԾ 120

Փորձերէն ետև, դեռ երդմնատուութիւնը չկատարուած, տարին վերջնական կերպիւ ընդունելութեան համար Մեծարոյն Օթեակին կամքը կը հարցնէ, որ Ե∴ Ատենախօսին նպաստաւոր եզրակացութեան վրայ, ձայնից առաւելութեամբ կորոշուի ելենիատով ։

Փորձերուն ներկայ գտնուող Ե∴ք միայն կը մասնակցին այս քուէարկութեան ։

Եթէ մեծամասնութիւնը վերջնական ընդունելութեան դէմ քուէ տայ, տարին կը ծանուցուի տաճարէն դուրս, և ընդունելութիւնը կը յետաձգուի ։

ՅՕԴՈՒԱԾ 121

Օթեակ մը, ստիպողական պարագայի մէջ, ուրիշ Օթեակի մը խնդրանօք կրնայ յանուն այն Օթեակին ներածում տալ անոր առաջարկած տարին ։

Առաջարկութիւնը գրով կըլլայ կնքեալ և ստորագրեալ առաջարկող Օթեակին հինգ առաջին լոյսերէն, և այն գիրը ներածող Օթեակին դիւանը կը պահուի ։

Առաջարկող Օթեակին Մեծարոյն կամ եօթն առաջին լոյսերէն մին՝ առ նուազն երկու անդամոց հետ պէտք է ներկայ գտնուի ներածմաննստին. և այս ներկայութիւնը իրենց ստորագրութեամբ հաստատեալ պիտի ըլլայ նոյն օրուան աշխատութեանց տետրակին մէջ ։

ՅՕԴՈՒԱԾ 122

Օթեակները պէտք է Մեծ Արևելից ծանուցանեն ներածութեան չընդունուած օտարաց անունը, արհեստը, և այլն, և չընդունելնուն պատճառներն հնար եղածին չափ ։

Նմանապէս պէտք է Մեծ Արևելից հաղորդեն ներածման առաջարկուած ամեն օտարաց անունները, փորձառութեան ընդունուելու քուէէն առաջ ։

Չընդունուած օտարաց անունները Մեծ Արևելից դիւանին մէջ յատուկ տումարի մը վրայ պիտի արձանագրին քարտուղարութեան գլխէն, որ մինչև հինգ օր պէտք է ծանուցանէ ներածման խնդիր հաղորդող Գործարանին, երբոր առաջարկեալ օտարն ուրիշ Օթեակէ մը մերժուած ըլլայ ։

Եթէ մինչև հինգ օր Քարտուղարութեան կողմէ պատասխան չտրուի, Օթեակը կրնայ օտարին ընդունելութեանը ձեռնարկել ։

ՀԱՏՈՒԱԾ ԵՐԿՐՈՐԴ

ԱՍՏԻՃԱՆԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ

ՅՕԴՈՒԱԾ 123

Մեծ Արևելքէն ընդունուած Ծէսերուն իւրաքանչիւրը կազմող աստիճանները դասակարգութեանց բաժնուած են, և իւրաքանչիւր դաս իր աստիճաններուն ամենէն մեծովը կ'որոշուի ։ Այդ աստիճաններն՝ իւրաքանչիւր Ծիսի յատուկ եղած հանդիսիւ և արարողութեամբք կը տրուին։ Միայն միջին աստիճանները կրնան հաղորդմամբ տրուիլ ։

ՑՕԴՈՒԱԾ 124

Հաղորդմամբ չտրուողներն են երեք խորհրդաւոր աստիճանները, Ռօզ Քռօայի և Քատոշի ասպետութիւններն և աւելի բարձր աստիճանները ։

ՅՕԴՈՒԱԾ 125

Աստիճանատուութեան համար՝ ընծայման ժամանակէն սկսեալ պահուելիք ժամանակի միջոցն այնպէս պէտք է ըլլայ, որ Եղբ.՝. մը քսան և մէկ տարեկան և հինգ ամսու չեղած՝ Սատար չընդունուի։ Քսան և մէկ տարեկան և եօթն ամսու չեղած՝ Վարպետ չընդունուի. քսան և հինգ տարու չեղած՝ Ռօզ Քռօա չընդունուի, քսան և եօթն տարու չեղած՝ Քատոշ չընդունուի, երսուն տարու չեղած՝ 32 րդ աստիճանը չ'ստանայ, և երսուն երեք տարու չեղած՝ 33 րդը չ'ստանայ։

Քսան և մէկ տարուն անցած ընծայեալք՝ Աշակերտ ընդունուելնէն հինգ ամիս ետքը կրնան Սատար ընդունուիլ, և երկու ամիս ետքն ալ Վարպետ ։

Սակայն ստիպողական պարագայից մէջ, երբոր Գործարանին անդամ երեք Եղբարց պատուոյն վկայութեամբը հաստատուի և Օթեակին յատուկ խորհրդածութեամբն և քուէից երկու երրորդ մեծամասնութեամբն ընդունուի, Սատարութեան և Վարպետութեան պայմանաժամերը կրնան համառօտիլ. բայց Աշկերտութեան աստիճանին հետ մէկ օրը չեն կրնար տրուիլ երբէք ։ Ստիպողականութեան վկայող Եղբարց հաստատագիրն և Գործարանին որոշումը Ճարտարապետութեան գրքին մէջ կ'արձանագրին ։

Ստիպողականութիւնը մի միայն մօտաւոր ուղևորու-

թեան և երկար բացակայութեան համար կրնայ պահանջուիլ ։

Միւս աստիճանաց տուչութեան համար իւրաքանչիւրին մէջ տեղն երեք ամիս միջոց կը պահուի · բայց տարիքի մասին նախընթաց պարբերութեան տրամադրութիւնը ճշդիւ պիտի գործադրի ։

ՅՕԴՈՒԱԾ 126

Գործարանները չեն կրնար իրենց անդամակցաց միոյն զլանալ իրենց տուած աստիճաններուն ամենէն բարձրն, երբոր թոշակի յաւելման խնդիրը կանոնաւորապէս ներկայանայ, և եթէ խնդրողը սոյն օրինաց պահանջած տարիքի ու ժամանակի ինչպէս նաև որմնադրական կրթութեան պայմանները կատարած ըլլայ ։

Եթէ պատահի որ Գործարան մ'ինչ և իցէ պատճառաւ մերժէ խնդրուած թոշակի յաւելումը, իւր պատճառները Մեծ Արևելից պիտի իմացնէ, որ դատէ և արժանը տնօրինէ ։

ՅՕԴՈՒԱԾ 127

Օթեակի մը մէջ ներածեալ որմնադիրք՝ նոյն Օթեակէն միայն կրնան թոշակի յաւելում ընդունիլ, կամ 124 յօդուածին համեմատ՝ նոյն Օթեակին խնդրանօք ուրիշ Օթեակէ մը · բայց մինչև Թաղոչի աստիճան փոխադարձաբար բարձրագոյն աստիճանները նոյն Օթեակին վրայ պատուատեալ Գործարաններէ միայն կրնան ընդունիլ ։

ՀԱՏՈՒԱԾ ԺԲՐՈՐԴ

ՈՐԴԵԳՐՈՒԹԻՒՆՔ ԵՒ ԱՆՀԱՏԱԿԱՆ ԿԱՆՈՆԱՒՈՐՄՈՒՆՔ

ՅՕԴՈՒԱԾ 128

Որդեգրութեան կամ կանոնաւորման համար տրուած խնդիրներն՝ ընծայման համար սահմանուած կանոններուն ենթարկեալ են ։

Վերջնական կերպով ընդունելութիւնը դաղտնի քուէարկութեամբ մը կորոշուի ՚ի բացակայութեան խնդրամատոյց եղբօր ։ Ընդունելութիւնը վճռուելու համար քուէից բացարձակ մեծամասնութիւն հարկ է ։ Եթէ բացարձակ մեծամասնութիւն չգոյանայ, որդեգրութիւնը կամ կանոնաւորումը կը յետաձգի ։

ՅՕԴՈՒԱԾ 129

Որմնադիր մը չկրնար բարձրագոյն գործարանի մ'որդեգրել եթէ Մեծ Արեւելքէն կախում ունեցող գործունեայ օթեակի մ'անդամ ըլլալը չարդարացնէ ։

ՀԱՏՈՒԱԾ ԺԳՐՈՐԴ

ԹՈՇԱԿԻ ՅԱՒԵԼՄԱՆ ՎԵՐԱԲԵՐԵԱԼ ԿԱՆՈՆԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԻՒՆՔ

ՅՕԴՈՒԱԾ 130

Աշակերտ մը, որ 125 յօդուածին պահանջած պայմանները կատարելով թոշակի՝ յաւելում ստանալ ուզէ, դը-

ըով խնդիր պիտի տայ Օթեակին, և նա ալ քուէից բացարձակ առաւելութեամբ կորոշէ։

Մի և նոյն պայմանները կը պահանջուին նաև թոշակի յաւելում ստանալ ուզող Սատարէն։

ՅՕԴՈՒԱԾ 131

Վերագոյն աստիճաններ ստանալու փափաքող վարպետն՝ Օթեակէն պէտք է խնդրէ, նա ալ քուէից առաւելութեամբ կորոշէ։ Այս քուէին վարպետք միայն կը մասնակցին։

Եթէ խնդիրն ընդունուի, Օթեակը կանոնաւոր ձևով Ժողովարանին (Շաբիթա) կուղղէ խնդիրը՝ կցելով անոր.

1. Ստանալ ուզող վարպետին ինքնագիր խնդիրը, որոյ մէջ նշանակեալ պիտի ըլլան այն Ե.՞. որ անունը, մականունը, տարիքը, ծնած տեղը, բնակութիւնը, քաղաքային և որմնադրական հանգամանքը։

2. Այն խնդիրը Ժողովարանին ուղղելու և ընդունուիլը խնդրելու համար Օթեակին ունեցած պատճառները. այն է ուխտին մատուցած ծառայութիւնք, մարդկութեան օգտաւէտ գործք, որմնադրական կամ ուրիշ գրաւոր աշխատութիւնք և այլն. միով բանիւ՝ այն ամեն հանգամանք որ թոշակի յաւելման համար խնդրամատուցին արժանիքն ու իրաւունքը կրնան ցուցնել։

ՅՕԴՈՒԱԾ 132

Ժողովարանն՝ Օթեակին խնդիրը նկատողութեան առնելով քուէից առաւելութեամբ կորոշէ։

Եթէ խնդիրն ընդունուի, Ժողովարանը Մեծ Արևելքէն հրաման կըխնդրէ այն Ե.՞.ը վերագոյն աստիճաններ

բարձրացնելու ։ Այս խնդրագրին կը կցէ Օթեակին խընդ-րագրոյն կցեալ բոլոր գրութիւնները ։

ՅՕԴՈՒԱԾ 133

Նոյն կանոնական պայմանները կը կատարեն նաև ժողովարանք թատ.°. Ասպետաց խորհրդարաններուն (քօնսէյլ) առջեւ. խորհրդարանք ալ Մեծ Արևելից առջև Ռօզ— քռուայի Ասպետաց համար՝ որք Թօշակի յաւելում ստանալու փափաքին ։

ՅՕԴՈՒԱԾ 134

Օթեակներն ու ժողովարանները կրնան միշտ իրենց մէջ Թօշակի յաւելում խնդրել այն եղ.°.ց համար՝ զորս արժանի դատին այդ շնորհաց, և այն Ն.°.ք այս պարագայիս մէջ գրով խնդիր տալու պարտական չեն ։

ՅՕԴՈՒԱԾ 135

Խորհրդաւոր գործարան մը չկրնար Թօշակի յաւելման խնդիր ընդունիլ և առնչակից ժողովարանին ուղղել, եթէ խնդրողին վկայականն ալ 'ի միասին ներկայացած չըլլայ ։

Նոյն պարտականութիւնն ունին նաև ժողովարանք խորհրդարանաց, խորհրդարանք ալ ուրիշ բարձրագոյն Գործարանաց առջև ։

ԳԼՈՒԽ Ժ·

ՄԻԱԿ ՀԱՏՈՒԱԾ

ՀՐԱԺԱՐՄՈՒՆՔ ԵՒ ԱՐՁԱԿՈՒՐԴՔ

ՅՕԴՈՒԱԾ 136

Գործարանի մը գործօն անդամոց, միայն հրաժարականը գրաւոր և ստորագրեալ պէտք ըլլայ, և առաջարկութեանց պարկին մէջ պէտք ձգուի կամ Գահերէցին միջոցաւ Գործարանին պէտք ուղղուի։

Եթէ Գործարանը պատշաճ դատէ, երեք անդամներէ պատգամաւորութեան մը կը յանձնէ երթալ հրաժարատու Ե∴օր, և հրաւիրել որ ետ առնու։ Եթէ չհաճի, հրաժարականը կընդունուի։ Իսկ եթէ հաճի, հրաժարականն իբրև չեղեալ կը նկատուի։

Հրաժարական մ'ետ առնելու համար մէկ ամիս պայմանաժամ կը տրուի հրաժարատու Ե∴օր. բայց պէտք է գրով ետ առնու։ Ցեւսս կոչումն ու խնդիրը կարձանագրուին ճարտարապետութեան գրքին մէջ։

Հրաժարատու Ե∴ մը պարտական է գործարանին ունեցած պարտքը վճարել։ Եթէ չուզէ վճարել, հրաժարականը չընդունուիր, և 1856ի ընդհանուր կանոնաց 269 յօդուածին տրամադրութիւնն 'ի գործ կը դրուի անոր դէմ։

ՅՕԴՈՒԱԾ 137

Արձակուրդի խնդիրը գրով կը մատուցուի գործարա-

նին և նա ալ կորոչէ, և նոյն աւուր աշխատութեանց տախտակին վրայ կը նշանակուի ։

Մէկ տարիէն աւելի ժամանակի համար արձակուրդ չկրնար շնորհուիլ. բայց սոյն պայմանաժամէն ետև կըր-նայ նորոգիլ միևնոյն կանոնական պայմաններով։

Գործարանին հետ կանոնաւորութեան մէջ չեղող Ն.°.օր մ՚արձակուրդ չշնորհուիր ։

Արձակուրդ ստացողն հանդանակութեանց վճարքէ ազատ չկրնար ըլլալ, սակայն հանդանակութիւնք կրնան չափաւորիլ գործարանին յատուկ որոշմամբ ։

ԳԼՈՒԽ ԺԱ·

ՄԻԱԿ ՀԱՏՈՒԱԾ

ԱՇԽԱՏՈՒԹԵԱՆՑ ԴԱԴԱՐՈՒՄ ԵՒ ՎԵՐՍԿՍՈՒՄ

ՅՕԴՈՒԱԾ 138

Աշխատութիւնը վերջնապէս կամ առժամանակապէս դադրեցնող գործարանը պարտաւոր է յայտարարել Մեծ Արևելից, իր յատուկ որոշման մէկ քաղուածոյն, որոյ մէջ ճշդիւ պիտի յիշուին դադարման պատճառներն։

Գործարանն այս յայտարարութեան կը կցէ իւր կազմութեան արտօնագիրը, դրոշմն ու կնիքը, Աստիճանաց տետրակները, ճարտարապետութեան գրքերը, իւր անդամոց ցուցակը, գործարանին առաջին լոյսերէն ստորագրեալ և կնքով ու դրոշմով վաւերացեալ։

Նմանապէս սնտուկին մէջ մնացած մետաղները Մեծ Արևելից կաւանդէ։

ՅՕԴՈՒԱԾ 139

Որմնադիր մը, ի՛նչ աստիճանէ և ըլ[illegible] տարիէն աւելի իր քով պահէ, թէ՛ իբրև աւանդ, և թէ՛ իբրև նուէր կամ գրաւ, Օրէնքին հաւանութեամբ կամ ոչ, վերջապէս ինչ եղանակաւ և ըլլայ , որմնադրական Գործարանի մը վերաբերեալ մետաղներ, ճարտարապետութեան գրքեր, արտօնագրեր, դրոշմ կամ կնիք, և այլն, առանց Մեծ Արևելից իմացնելու և զանոնք ձրիապէս անոր յանձնել առաջարկելու, այս միակ գործով անհաւատարիմ կը ճանչուի, և կրնայ յատեան կոչուիլ ու դատուիլ ներկայ ընդհանուր կանոնաց համաձայն։

ՅՕԴՈՒԱԾ 140

Գործարան մը, որ նախընթաց յօդուածոց տրամադրած պարտականութիւնները չկատարելով իւր աշխատութիւնը դադրեցնէ, Մեծ Արևելից թղթակցութենէն կը ջնջուի, արտօնութիւնը կաւրուի, և անդամներն անկանոն կը հրատարակուին ։

Եթէ այս պայմանները կատարէ, տարեկան տուրքէն ազատ կը մնայ՝ որչափ ժամանակ որ տևէ դադարումը։

ՅՕԴՈՒԱԾ 141

Աշխատութեանց վերսկսումը Գործարանին շնորհած ամենէն բարձր աստիճանն ունեցող և 138 յօդուածին պահանջած ցուցակին մէջ արձանագրեալ Ն.°.ց գոնէ եօթնէն ստորագրեալ խնդրագրով մը միայն կրնայ ըստացուիլ ։

Աշխատութեանց վերսկսումը շնորհող որոշումը Գոր-

ծարանին կազմութեան արտօնագրին վրայ կը նշանակուի և ճարտարապետութեան գրքին մէջ կը յիշատակուի։

Արտօնագիրը, դրոշմն ու կնիքը և այլն վերստին գործարանին կը յանձնուին, ինչպէս նաև ճարտարապետութեան գրքերն ու մետաղները ։

ՅՕԴՈՒԱԾ 142

Երբոր Օթեակ մ'իր աշխատութիւնները դադրեցնէ կամ ուկալնէ, անոր վրայ պատուաստեալ բարձրագոյն գործարաններն ալ իրաւամբ իրենց աշխատութիւնները կը դադրեցնեն ․ բայց այդ բարձրագոյն Գործարանները կրնան իրենց աշխատութիւնները դադրեցնել կամ ուկալել՝ առանց Օթեակին աշխատութիւններն արգիլելու։

Նմանապէս երբոր Ժողովարան մը ննջէ, Խորհրդարանն ալ կը ննջէ ։

Սակայն Ժողովարանն ու Խորհրդարանն՝ իրենց արմատ եղող Օթեակին աշխատութեանց դադարումէն մէկ տարի ետքը կրնան ուրիշ Օթեակի մը վրայ պատուաստիլ , անոր հաւանութիւնն ստանալով։

ԳԼՈՒԽ ԺԲ.

ՏՕՆՔ ՈՒԽՏԻՆ. —ԿՈՉՈՒՆՔ. —ԴԱՄԲԱՆԱՀԱՆԴԷՍՔ.— ՈՐՄՆԱԴՐԱԿԱՆ ՊԱՏԻՒՔ ԵՒ ԳԱՀԵՐԻՑՈՒԹԻՒՆՔ

ՀԱՏՈՒԱԾ ԱՌԱՋԻՆ

ՏՕՆՔ ՈՒԽՏԻՆ ԵՒ ԿՈՉՈՒՆՔ

ՅՕԴՈՒԱԾ 143

Օթեակները տարին երկու տօն ունին, մին ամրան արեւադարձին, միւսը ձմրան։ Այս տօներուն մէկէն եւս կոչունք մը կուտան միշտ։ Օթեակին բոլոր անդամները պարտաւոր են այս կոչունքին ներկայ գտնուիլ։

Ժողովարանք մէկ տօն մ'ունին, գարնան գիշերահաւասարին ժամանակ. նմանապէս բարձրագոյն Գործարանները մէկ տօն մ'ունին աշնան գիշերահաւասարին ժամանակ։ Կոչունքներն Ագապ կը կոչուին բարձրագոյն Գործարանաց համար։

Սեղանի աշխատութիւնք միշտ որմնադրական սովորութեանց համեմատ պիտի ուղղուին ու կատարուին. իսկ բարձրագոյն Գործարաններն իրենց կոչունքներուն ինչ աստիճանաւ կատարուելն որոշելու իշխանութիւն ունին։

Սեղանի աշխատութիւններն ինչ ծէսով եւ աստիճանաւ ալ կատարուին, որմնադրական յարկի մը մէջ միայն կըրնան բացուիլ ու շարունակուիլ, հեռի օտարաց աչքէ. ապա թէ ոչ՝ դադարման կը դատապարտուին։

ՑՕԴՈՒԱԾ 144

Հինգ բաժակ կայ պարտաւորեալ.

1. վեհապետին և անոր ընտանեաց կենացը, որուն կը կցորդին նաև հայրենեաց համար բարեմաղթութիւնք.

2. Ուխտին գերագոյն գլխին՝ այն է Մեծ Վարպետին, Գաղղիոյ Մեծ Արևելից, Օժանդակ Մեծ Վարպետներուն, Թղթակցութեան Օթեակներուն և Օտար Մեծ Արևելից կենացը.

3. Գործարանին Նախագահին կենացը.

4. Դէտերուն, որդեգրեալ Գործարանաց Սպաներուն և այցելու Ե.∴րց կենացը.

5. Երկու կիսագնտոց մէջ գտնուած ամեն որմնադրաց կենացը։ Այս վերջին բաժակին ժամանակ, Գործարանք միութեան շղթայ կը կազմէ, որուն կը մասնակցի մինչ սպասարկու Եղ.∴րն։

ՑՕԴՈՒԱԾ 145

Ամեն բաժակներն ալ Նախագահը կառաջարկէ բաց յերրորդէն, զոր երկու Դէտերն և Ատենախօս Եղ.∴րը կառաջարկեն։

Զորրորդը կը կրկնուի Գործարանին երկու անդամներէն, որք գոնէ վարպետի աստիճան պէտք է ունենան և Նախագահը պէտք է ցուցնէ զանոնք։

Այս բաժակներն ոտքի վրայ կառաջարկուին և կարգաւ. և իւրաքանչիւրն երրեակ ծափահարութեամբք կաւարտին։

ՀԱՏՈՒԱԾ ԵՐԿՐՈՐԴ

ԴԱՄԲԱՆԱՀԱՆԴԷՍՔ

ՅՕԴՈՒԱԾ 146

Գործարանները՝ գոնէ երեք տարին մի անգամ օր մը կը նուիրեն նախընթաց տարիներուն մէջ վախճանեալ Ե∴ց յիշատակին։ Ատենախօսը կամ նախագահէն նշանակեալ ուրիշ որ և է Ե∴ մը՝ դամբանական կը խօսի ՚ի պատիւ վախճանեալ Ե∴ց։

Երբ Գործարանի մը նախագահն անդամոց միոյն վախճանիլը լսէ, անմիջապէս պատգամաւորութիւն մը կանուանէ, որ վախճանելոյն յուղարկաւորութեանը ներկայ գտնուի մինչև ՚ի գերեզման։ Պատգամաւորութիւնը հինգ Ե∴ներէ կը բաղկանայ եթէ վախճանեալը պարզ անդամ մ'է. ինն Ե∴ներէ կը բաղկանայ եթէ վախճանեալն Սպայ մ'է. իսկ ամբողջ Գործարանէն կը բաղկանայ եթէ նախագահն է վախճանեալը։

Բացարձակապէս արգիլեալ է որմնադրական նշաններ կրել յուղարկաւորութեան միջոցին՝ վախճանելոյն տունէն մինչև գերեզման. գերեզմանատունը ներելի է կրել, բայց կրօնական արարողութեանց ամբողջապէս աւարտումէն ետև։

Որմնադրական Տաճարաց մէջ դամբանահանդէսները սգոյ բախիններ և ընդհանրապէս տրտմութեան նշաններ կը պահանջեն։

ՀԱՏՈՒԱԾ ԵՐՐՈՐԴ

ՊԱՏԻՒՔ ԵՒ ԳԱՀԵՐԻՑՈՒԹԻՒՆՔ ՈՐՄՆԱԴՐԱԿԱՆՔ

ՅՕԴՈՒԱԾ 147

Որմնադիր մը, որչափ և բարձր աստիճան ունենայ, չկրնար ներքոյ նշանակեալներէն աւելի կամ տարբեր պատիւներ, գահերիցութիւններ կամ առանձնաշնորհութիւններ պահանջել։

Արգիլեալ է իրեն քաղաքային կարգին մէջ հրամայուածէն կամ Մեծ Արևելից ճանչած այլ և այլ ծիսից ընդունած որմնադրական շքանշաններէն տարբեր ժապաւէններ կամ շքանշաններ կրել։ (Տես Յօդ. 240 և հետևեալները)։

ՅՕԴՈՒԱԾ 148

Մեծ վարպետն Արտարողապետէն առաջնորդեալ տասընևհինգ անդամներէ ընդունուելով կը մտնէ Տաճարը, և կը տարուի Պողպատեայ կամարին ներքևէն կոփիչներու բախմամբ մինչև Նախագահին տեղը, որ կոփիչն Անոր կը յանձնէ։

Օժանդակ Մեծ վարպետք ինն անդամոց ընդունելութեամբ կը մտնեն Տաճարը։

Երբոր Մեծ վարպետը կամ Օժանդակները կոփիչ չպահեն, միշտ Նախագահին աթոռը կը բազմին, և Նախագահն անոնց աջ կողմը կը կենայ։

Երբոր Մեծ վարպետն իր Օժանդակներէն ընկերացեալ է, վերջիններն Անոր աջ կողմը կը կենան, Գործարանին Նախագահն ալ ձախ կողմը։

Մեծ աստիճանաւորներն և պատուակալ սպաներն եօթն անդամոց ընդունելութեամբ ներս կը մտնեն ։

Ուխտին խորհրդոյն անդամներն և Մեծ վարպետէն յատուկ պաշտօն ստացած տեսուչներն ալ նոյնպէս եօթն անդամներէ կընդունուին ։

Գործարանաց պատգամաւորութիւններն և գործարանին նախագահը, թէ և աշխատութեանց բացուելէն ետև ներկայանան, երեք անդամներէ կընդունուին։

Վերոյիշեալ ամեն Ե.:.ք Արևելքը կը նստին, ամենէն բարձր աստիճան ունեցողը նախագահին քով ։

Գործարան մը՝ որ ծէսէ և ըլլայ, Որմնադիր մը՝ ինչ աստիճան և ունենայ, չկրնար իւր դաւանած ծէսովը ընդունուելու պահանջում ընել ուրիշ ծէս դաւանող գործարանէ մը։

Գործարանք չեն կրնար Որմնադրական պատիւներ մատուցանելէ ազատ ճանչել զիրենք, բայց միայն երբոր պատուոյ առարկայ եղող Որմնադիրք բացորոշապէս խնդրեն ։

ՅՕԴՈՒԱԾ 149

Յանձնաժողովք, պատգամաւորութիւնք կամ այցելուք ներս մտած ժամանակ նախագահը կընդունի և կողջունէ զանոնք և ծափահարել կուտայ։

Նոյնպէս օտար Մեծ Արևելից սպաներուն ալ ըստ աստիճանի արժան եղած պատիւներն ընել կուտայ։

ԳԼՈՒԽ ԺԳ․

ՊԱՏՃԱՌՔ ԱՆԿԱՆՈՆՈՒԹԵԱՆ ԳՈՐԾԱՐԱՆԱՑ ԵՒ ՄԻՋՈՑՔ ԿԱՆՈՆԱՒՈՐՄԱՆ

ՀԱՏՈՒԱԾ ԱՌԱՋԻՆ

ՊԱՏՃԱՌՔ ԱՆԿԱՆՈՆՈՒԹԵԱՆ ԳՈՐԾԱՐԱՆԱՑ

ՅՕԴՈՒԱԾ 150

Անկանոն են.

1. Այն գործարանք, որք գաղղիոյ մէջ մէկ տարի, և յայնկոյս ծովու Արևելից մէջ երկու տարի իրենց Թղղթակցութիւնը դադրեցուցած և տուրքերնին վճարած չըլլան.

2. Այն գործարաններն, որք կանոնաւոր ըլլալով, կանոնաւոր Արևելքէ մը չճանչուած Որմնադրական ընկերութեան մ'որդեգրին.

3. Այն գործարաններն, որք գիտութեամբ անկանոն որմնադիրներ պահեն իրենց ծոցը.

4. Այն գործարաններն, որք առանց Մեծ Արևելից հրամանին՝ իրենց կազմութեան կարգէն բարձրագոյն կարգի աշխատութեանց ձեռնարկեն, կամ իրենց աշխատութեանց վրայ Մեծ Արևելքէն չճանչուած ծիսի մ'աշխատութիւններ աւելցնեն.

5. Այն գործարաններն, որք իրենց նիստերը կամ տօները Մեծ Արևելքէն չճանչուած տեղերու մէջ կատարեն։

ՅՕԴՈՒԱԾ 151

Այն տեղերն են միայն Որմնադրական կանոնաւոր տեղեր, զորս Մեծ Արևելքը ճանչած ու այնպէս յայտարարած է։

ՀԱՏՈՒԱԾ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՄԻՋՈՑՔ ԿԱՆՈՆԱՒՈՐՄԱՆ ԳՈՐԾԱՐԱՆԱՑ

ՅՕԴՈՒԱԾ 152

Ուրիշ Որմնադրական իշխանութիւններէ կազմուած Գործարանք կրնան Մեծ Արևելից Թղթակցութեան ընդունուիլ եթէ իրենց խնդրագրին յարեն.

1. իրենց կազմութեան արտօնագրերը.

2. իրենց անդամոց ցանկն իւրաքանչիւրէն ստորագրեալ, որոյ մէջ խոստացած ըլլան համաձայնիլ ուխտին Սահմանադրութեան և Ընդհանուր կանոնաց, և միանգամայն պահանջելի տուրքերը վճարել։

ՅՕԴՈՒԱԾ 153

Մեծ Արևելից հետ Թղթակցութիւնը դադրեցնելու կամ 150 յօդուածով որոշեալ ժամանակի մէջ իրենց հանգանակութիւնները վճարած չըլլալու պատճառաւ անկանոն յայտարարեալ Գործարանք ալ կրնան նոյն շնորհը վայելել՝ 141 յօդուածին համեմատ իրենց աշխատութեան վերսկսումը խնդրելով, և գոնէ մէկ տարուան տուրքերնին վճարելով։

ՅՕԴՈՒԱԾ 154

Իւր վերահսատատութիւնը խնդրող Գործարանի մ'ան֊կանոնութեան պատճառն ինչ որ ալ ըլլայ, խնդիրը Գոր֊ծարանին անդամոց յատուկ դումարմամբ խորհրդակցու֊թեան և քուէից մեծամասնութեան արդիւնք պէտք ըլ֊լայ. միանգամայն խնդրագիրը դրոշմեալ, կնքեալ և հինգ֊տաւաջին Լոյսերէն ստորագրեալ պիտի ըլլայ։

Եթէ խնդիրը չընդունուի, խնդրագիրը Մեծ Արևելից դիւանատունը կը պահուի. բայց խնդրագրին յարակից թղթերը Գործարանին կը յանձնուին, ինչպէս և մետաղ֊ները։

ՊՐԱԿ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՈՐՄՆԱԴԻՐՔ ԱՆՀԱՏԱԲԱՐ

ԳԼՈՒԽ Ա·

ՊԱՀԱՆՋԵԼԻ ՊԱՅՄԱՆՔ ԿԱՆՈՆԱՒՈՐ ՈՐՄՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ — ՊԱՏՃԱՌՔ ԱՆԿԱՆՈՆՈՒԹԵԱՆ՝ ԵՒ ՄԻՋՈՑՔ ԿԱՆՈՆԱՒՈՐՄԱՆ·

ՀԱՏՈՒԱԾ ԱՌԱՋԻՆ

ԿԱՆՈՆԱՒՈՐ ԵՒ ԳՈՐԾՕՆ ՈՐՄՆԱԴԻՐ ԸԼԼԱԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ՊԷՏՔ ԵՂԱԾ ՊԱՅՄԱՆՔ.

ՅՕԴՈՒԱԾ 155

Որմնադիր մը, կանոնաւոր ըլլալու համար, պէտք է որ կանոնաւոր Օթեակի մը գործօն կամ պատուակալ ան֊

դամ ըլլայ Աշակերտի ; Սատարի կամ Վարպետի աստիճանաւ ։ Եթէ Վարպետ է , Նոյն աստիճանին վերաբերեալ կանոնաւոր վկայական մը պէտք է ունենայ ։

ՅՕԴՈՒԱԾ 156

Որմնադիր մը գործօն ըլլալու համար հետեւեալ պայմանները պէտք է ունենայ .

1. կանոնաւոր Օթեակի մը հանգանակիչ անդամ ըլլալ ·

2. Օթեակին գտնուած Արեւելքին մէջ կամ անկէ գոնէ 100 քիլոմէթրօէն աւելի հեռու չեղող շրջանակի մը մէջ բնակիլ ։

ՅՕԴՈՒԱԾ 157

Գործարանի մը գործօն անդամը տասնեհինգ տարի շարունակելէ ետեւ կրնայ պատուակալ անդամ ըլլալ , Գործարանին հաւանողական որոշմամբ ։

ՅՕԴՈՒԱԾ 158

Որմնադրական ամեն պաշտամանց և պարտուց հիմը գործօնէութիւնն է ։

ՅՕԴՈՒԱԾ 159

Որմնադիր մը , ինչ աստիճան և ունենայ , Օթեակի մը մէջ պաշտօնի չկրնար ընդունուիլ , եթէ անոր գործօն անդամ չէ ։

ՅՕԴՈՒԱԾ 160

Պատուական անդամք ընաւ չեն կրնար պաշտօնի ընտրուիլ Գործարանին մէջ ։

ՅՕԴՈՒԱԾ 161

Որմնադիր մը, ինչ աստիճան և ունենայ, ժողովարանի մը խորհրդարանի մը Սպայ չկրնար ըլլալ, եթէ մէկանդամայն Օթեակի մը գործօն անդամ չէ,

---

ՀԱՏՈՒԱԾ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՈՐՄՆԱԴՐԱՑ ՎԵՐԱԲԵՐԵԱԼ ԱՆԿԱՆՈՆՈՒԹԵԱՆՑ ՊԱՏՃԱՌԻՆ·

ՅՕԴՈՒԱԾ 162

Անկանոն որմնադիրք են .

1. Այն Օտարք՝ որք Մեծ Արևելքէն չճանչուած կամ կանոնաւոր չեղող Օթեակի մէջ ներածուած ըլլան ։

2. Այն որմնադիրք՝ որք անկանոնութեամբ որ և է աստիճան ընդունած ըլլան ։

3. Այն որմնադիրք՝ որք տարիէ մ'աւելի ննջող կամ Մեծ Արևելքէն ջնջուած Գործարանի մ'անդամ ըլլալէ ետև՝ նոյն միջոցին ուրիշ Գործօն Օթեակի մը որդեգրեալ չըլլան ։

4. Անոնք որ առանց պաշտօն ունենալու՝ Օտար մը ներածած կամ որմնադրական աստիճաններ տուած ըլլան ։

5. Անոնք որ առանց օրինաւոր պատճառի իրենց դրամական պարտականութիւններն հատուցած չըլլան իրենց անդամ գտնուած Գործարանին ։

6. Անոնք որ բարձրագոյն գործարանի մ'անդամ ըլ-

լալով, միանգամայն գործօն և հանգամանակից անդամ չըլլան Օժեակի մ'և ամեն միջին Գործարանաց ։

7. Անոնք որ կանոնաւոր դատաստանաւ մերժուած են Թղթակցութեան Գործարաններէն ։

Որ և է անկանոն որմնադիր չկրնար՝ պատուոյ աստիճան ընդունիլ կամ որ և է պաշտօն վարել Մեծ Արևելից մէջ ։

Որմնադրական ուխտին մէջ աստիճան ունեցող կամ որ և է պաշտօն վարող որմնադրի մ'անկանոնութիւնն անկում կը բերէ անոր ։

Մեծ Արևելից Քարտուղարութեան դիւանին մէջ յատուկ տումար մը կայ, որոյ մէջ կարձանագրին իբրև անկանոն ամբաստանեալ և ուխտին մեծ խորհրդին որոշմամբը անկանոն ճանչուած ամեն որմնադրաց անունք, մականունք, տարիքը, ծննդեան տեղը, աստիճանները, բընակարանը, և քաղաքային հանգամանքը ։

Անկանոնութեան պատճառներն արձանագրեալ անւանց առջև կը նշանակուին՝ որոշման թուականին հետ.

ՀԱՏՈՒԱԾ ԵՐՐՈՐԴ

ՈՐՄՆԱԴՐԱՑ ԿԱՆՈՆԱՒՈՐՄԱՆ ՄԻՋՈՑՔ

ՅՕԴՈՒԱԾ 163

Անկանոնապէս որմնադրական աստիճանաց ընծայեալ օտար մը կամ անկանոնութեամբ որ և է աստիճանի հասած որմնադիր մը կրնայ կանոնաւորման ընդունուիլ.

1. Եթէ Գործարանի մ'երեք գործօն անդամներէ ստորագրեալ նպաստաւոր վկայագրով մը խնդիր մատուցանէ նոյն Գործարանին ։

2. Եթէ կարենայ վաւերական թուղթերով արդարացընել իր ընդունելութեան տեղը, ժամանակն ու պարագաները, և եթէ իր վրայ եղած որմնադրական քննութիւնը գոհացնէ ։

Եթէ իր խնդրագրին հետ նաև ստորագրեալ խոստմընագիր մը տայ ուխտին Սահմանադրութեան և ընդհանուր կանոնաց համակերպելու ։

ՅՕԴՈՒԱԾ 164

Անկանոն գործարանի մը մէջ ընդունուած որմնադիր մը կրնայ կանոնաւորիլ եթէ իր խնդրագրին հետ ներկայացնէ ․

1․ Նախընթաց յօդուածին մէջ յիշուած խոստումը ․

2․ Իր որմնադրական վկայագիրը, կոնդակ, վկայական, կամ եթէ չունի, գրաւոր և ստորագրեալ յայտարարութիւն մը թէ վկայագիր չէ տրուած իրեն ․

3․ Կանոնաւոր գործարանի մ'երեք անդամոց նպաստաւոր վկայագիրը, ինչպէս որ նախընթաց յօդուածին մէջ պատուիրեալ է ։

Եթէ վերոյիշեալ վկայագրերէն մին ունենայ, անոր պարունակութեան ներքև պէտք է որ ուխտին Սահմանադրութեան և ընդհանուր կանոնաց համակերպելու խոստումը գրէ ։

Այն վկայագրերուն փոխարէն կանոնաւոր վկայագիր մը կը տրուի Մեծ Արևելքէն, ջնջեալ վկայագրերուն թըւականն ալ յիշուելով անոր մէջ ։

ՅՕԴՈՒԱԾ 165

Ի սկզբանէ կանոնաւոր որմնադիր մ'երբոր անկանոն

դործարանի մը յարեալ մնալով կամ անկանոն գործարանի մ'որդեգրելով կանոնաւորութենէ դպրի, նախընթաց յօդուածին մէջ նշանակեալ շնորհը կը վայելէ նոյն պայմաններով. բայց նոր վկայագիր չկրնար ստանալ մինչև որ տարի մը գործօնութիւն չընէ։

ՊՐԱԿ ԵՐՐՈՐԴ

ՄԵԾՔ ԱՐԵՒԵԼՔ ԳԱՂՂԻՈՑ

ԳԼՈՒԽ Ա.

ՄԵԾՔ ԱՐԵՒԵԼՔ ԳԱՂՂԻՈՑ.—ԻՒՐ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԵՒ ՍՊԱՑԻՑ ԺՈՂՈՎՈՎ ՆԻՍՏԵՐԸ.—ԵՐԵՍՓՈԽԱՆՔ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎՈՑ ՄԷՋ. — ԱՐԱՐՈՂՈՒԹԻՒՆՔ. — ԿՆԻՔ ԵՒ ԴՐՈՇՄ։

ՀԱՏՈՒԱԾ ԱՌԱՋԻՆ

ՄԵԾ ԱՐԵՒԵԼՔ

ՅՕԴՈՒԱԾ 166

Գաղղիոյ Մեծ Արևելից իշխանութիւնը Գաղղիոյ և օտար երկիրներու մէջ կանոնաւորապէս կազմուած և անկէ ճանչուած ամեն գործարանաց վրայ կը տարածի։ (Սահմ. Յօդ. 8 և 20)։

ՀԱՏՈՒԱԾ ԵՐԿՐՈՐԴ

ԳԱՂՂԻՈՑ ՄԵԾ ԱՐԵՒԵԼԻՑ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎՈՑ ՆԻՍՏԵՐԸ

ՅՕԴՈՒԱԾ 167

Մեծ վարպետն, ընդհանուր ժողովոյ ամեն մէկ դումարման առթիւ, անոր մէջ պաշտօն վարելու համապէտք եղած Սպաները կանուանէ ։

Սպաներն են.

1. *Մէկ առաջին Դէտ.*
2. *Մէկ երկրորդ Դէտ.*
3. *Մէկ Ատենախօս.*
4. *Մէկ Քարտուղար.*
5. *Մէկ առաջին Մարդիչ.*
6. *Մէկ երկրորդ Մարդիչ.*
7. *Մէկ Աղքատախնամ.*
8. *Երկու Արարողապետք։*

ՅՕԴՈՒԱԾ 168]

Մեծ վարպետը կամ անոր տեղնախադահող բարձր պաշտօնատարը միայն իրաւունք ունի.

1. *Աշխատութիւնները բանալու կամ փակելու.*
2. *Առաջարկութիւնները կոփիչի ներքև դնելու.*
3. *Վիճաբանութիւնները համառօտելու.*
4. *Որոշումները յայտնելու։*

Կրնայ խօսքը ետ առնուլ ժողովին այն անդամներէն՝ որք կարգէ խոտորին և մինչև իսկ՝ 'ի հարկին՝ Տաճարը փակել տալ դռները ։

վերջապէս անկարգութիւն մը պատահած ժամանակ կրնայ նիստը դադրեցնել կամ փակել։

Ատենախօս Ե.Գ.օր եզրակացութենէն յետոյ՝ Նախագահը քուէի կը ներկայացնէ խնդիրը և քուէին արդիւնքը կը յայտնէ։

ՅՕԴՈՒԱԾ 169

Քուէարկութիւնը կըլլայ ելնելով. Եթէ արդիւնքը երկբայելի է, քուէարկութիւնը յանուանէ կոչմամբ կըլլայ. բայց երբոր առ նուազն 20 անդամք գաղտնի քուէ առաջարկեն, քուէարկութիւնը գաղտնի կըլլայ։

Որոշումները ներկայ անդամոց մեծամասնութեամբ կը տրուին։

Որ և է որոշում չկրնար տրուիլ ընդհանուր ժողովոյ մէջ՝ եթէ թղթակից Գործարանաց երեսփոխաններուն երրորդ մասը ներկայ չգտնուի։

Ձայնից հաւասարութիւն պատահած ժամանակ, նախագահին ձայնը ծանր կը կշռէ։

ՅՕԴՈՒԱԾ 170

Ժողովին բացուելէն առաջ՝ իշխանութիւնները կըստուգուին ուխտին խորհրդէն. բայց երբոր բողոք կամ անհամաձայնութիւն ծագի, ժողովը վերհաղորդաբար կը վճռէ Սահմ. 37 և 38 յօդուածոց համաձայն։

Ցանուանէ կոչումէ և երդմնառութենէ ետև՝ երեսփոխանք կը քաշուին, և ժողովին որոշած բաժանմանց համեմատ իրենց դիւանները կը կազմեն։

Ժողովին որոշմանց ներկայացեալ խնդրոց կարգերն առաջին նստէն կառաջարկուին անոնց։

ՅՕԴՈՒԱԾ 171

Իւրաքանչիւր նստի ատենագրութիւնն հետեւեալ նըստին սկիզբը կը կարդացուի։

Երբոր խնդրոց կարգի աշխատութիւններն սպառին, վերջին կամ հրաժեշտի նիստ մը կըլլայ, որոյ մէջ նախընթաց նստին ատենագրութիւնը միայն կը կարդացուի, և գործարանաց երեսփոխաններուն խնդրուածքն ու առաջարկութիւնները կարձանագրին։

Այն խնդրուածքն ու առաջարկութիւններն ուխտին խորհրդոյն քննութեանը կը յղուին. և եթէ չընդունուին, յաջորդ ժողովին տեղեկութիւն կը տրուի անոնց վրայ։

ՅՕԴՈՒԱԾ 172

Օրէնսդրական ժողովոյ նիստերը կանոնաւոր կերպիւ կը կատարուին։ Ամեն գործօն որմնադիրք իրաւունք ունին հոն ընդունուելու իբրև Այցելու, և որոշ ու զատ տեղ մը կը նստին ժողովարանին մէջ։

Հաւանութեան կամ չհաւանութեան նշանք բացարձակապէս արգիլեալ են Այցելու Ե∴րց։

Եթէ Այցելու Ե∴րց կողմէ անկարգութիւն կամ աղմուկ ծագի, Նախագահը կրնայ Տաճարը փակել տալ։

Ժողովը կրնայ միշտ յատուկ քուէով մ'ինքզինք գաղտնի մասնաժողովի վերածել։

ՀԱՏՈՒԱԾ ԵՐՐՈՐԴ

ԵՐԵՍՓՈԽԱՆՔ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎՈՅ ՄԷՋ·

ՅՕԴՈՒԱԾ 173

Թղթակցութեան ամեն գործարանք Գաղղիոյ Մեծ Արեւելից ընդհանուր ժողովին մէջ երեսփոխան մ'ունենալու պարտաւոր են ։

Երեսփոխան չունեցող գործարանն առաջին անգամ 100 ֆրանք տուգանքի կը դատապարտի· եթէ կրկին անգամ այս պակասութեան մէջ գտնուի, սոյն տուգանքէն զատ դադարման կամ ջնջման կը դատապարտի ։

Գաւառաց երեսփոխաններն ամեն մէկ հաղարամեթրի համար 1,25 ֆրանք երթեւեկութեան ծախք կ'ստանան Մեծ Արեւելքէն ։

Այս ծախքը գոցուելու համար Գաղղիոյ Մեծ Արեւելքէն կախում ունեցող ամեն գործարանք, Օթեակք, ժողովարանք և խորհրդարանք, 'ի բաց առեալ Ալժէրիի և Գաղղիական գաղթականութեանց ինչպէս նաև օտար երկրաց գործարանները, իրենց անդամոց թուոյն համեմատութեամբ տարեկան հանգանակութիւն մը կը վճարեն Ուխտին կեդրոնական սնտուկին ։

Այս հանգանակութեան դումարն ամեն տարի նախընթաց տարւոյն ցուցակներուն համեմատ հաշուելով, գործարանաց կողմէ առ Մեծն Արեւելք վճարուած ուրիշ հանգանակութեանց ձեւոյն ու եղանակաւ կը հաւաքուին։

Երեսփոխան չունեցող գործարանաց վճարած տուգանքն ալ սոյն հաշուոյն մէջ կանցնին ։

Երեսփոխանաց ընդհանուր ժողովոյ մէջ ներկայութիւնը պարտաւորական է։

Այս ներկայութիւնն ամեն նստի մէջ կ'ստուգուի։

Ճանապարհորդութեան ծախք ստանալու իրաւունք ունեցող երեսփոխան մ'եթէ առանց հրամանի կամ ստիպողական պատճառի բացակայ գտնուի, ստանալիք ճանբու ծախուց գումարին մէկ տասներորդը վար կը դրուի ամեն մէկ բացակայութեան փոխարէն։

ՅՕԴՈՒԱԾ 174

Մեծ Արևելից ժողովին մէջ Սպայից իրաւունքներն հետևեալ յօդուածոց մէջ որոշուած են։

Սպայք՝ առանց նախագահէն խօսք ուզելու և ստանալու՝ չեն կրնար խօսիլ։

ՀԱՏՈՒԱԾ ՉՈՐՐՈՐԴ

ՍՊԱՅՔ ԵՒ ԻՐԵՆՑ ՊԱՇՏՕՆԸ

ԴԷՏՔ

ՅՕԴՈՒԱԾ 175

Դէտերն իրենց սենեակաց տեսչութիւնը կընեն։ Իւրաքանչիւր եղբայր խօսք ստանալու համար անոնց պիտի դիմէ։ Դէտերն ալ կոփիչի հարուածով նախագահէն կը խնդրեն. Նախագահին ծանուցմունքն իրենց սենեակաց կը հաղորդեն, բարեկարգութիւն ու լռութիւն պահել կուտան անոնց, և խօսք չ'ստանալով խօսող Ե.°.րց խօսքը կրնան արգելուլ։

նստի մէջ՝ միայն Նախագահը կրնայ հարցում ուղղել Դէտերուն ։

ԱՏԵՆԱԽՕՍ

ՅՕԴՈՒԱԾ 176

Ատենախօսը, որ պահապան է Սահմանադրութեան և ընդհանուր կանոնաց, նոցա գործադրութիւնը պահանջելու պաշտօնն ունի ։

Արևելք կը նստի։ վիճաբանեալ նիւթոց վրայ՝ և ամեն անգամ որ օրինաց շահուն համար խօսք խնդրէ, կը տըրւի անոր, և ուղղապէս Նախագահէն կ՚առնայ ։

Վիճաբանութեան գոցուելէն ետև Ատենախօսն իր եզրակացութիւնը կուտայ առանց պատճառաբանութեան։

Քուէհամարոց ներկայ կը գտնուի ։

ՔԱՐՏՈՒՂԱՐ ՄԵԾ ԱՐԵՒԵԼԻՑ

ՅՕԴՈՒԱԾ 177

Քարտուղարն Արևելք կը նստի Ատենախօսին դիմացը ։ Սա ալ խօսքը Նախագահէն կը խնդրէ ։

Աշխատութեանց ուրուագիծը կը խմբագրէ և այն ուրուագծին վրայ ճարտարապետական տախտակը կըկանգնէ, որ հետևեալ նստին բացման ժամանակ Մեծ Արևելից հաւանութեանը պէտք է ներկայանայ ։

Քուէհամարաց ներկայ կը գտնուի Ատենախօսին պէս։

Մեծ Վարպետը կրնայ ժողովին աշխատութեանց ներկայ գտնուելու և Արևելք նստելու կոչել, իբրև օժանդակ Քարտուղարին, Մեծ Արևելից Քարտուղարութեան գլու֊

լոր. կամ եթէ նա չզտնուի՝ Մեծ Արևելից վարչութեան ուրիշ մէկ պաշտօնեայն. բաւական է միայն որ գործօն Որմնադիր ըլլայ և Վարպետի աստիճան ունենայ։

ՄԱՐԶԻՉՔ

ՅՕԴՈՒԱԾ 178

Մարզիչներուն պաշտօնն է բարեկարգութիւնը պահպանել Տաճարին թէ՛ ներսը և թէ՛ դուրսը, նստին ներկայ գտնուող անդամոց որմնադրական հանդամանքն ըստուգել, քուէներն ու գնտակներն հաւաքել և քուէհամարաց ներկայ գտնուիլ. վերջապէս Նախագահին տուած հրամաններն ու պատուէրները կատարել։

ԱՐԱՐՈՂԱՊԵՏՔ

ՅՕԴՈՒԱԾ 179

Արարողապետաց պաշտօնն է արարողութիւնները տընօրինել։

Քուէարկութեան համար քուէ կամ գնտակ կ'բաշխեն և բարեգործութեան գանձանակը շրջագայել կուտան։

ՀԱՏՈՒԱԾ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ

ԿՆԻՔ ԵՒ ԴՐՈՇՄ, ԵՒ ԿՆՔԱՊԱՀ ՄԵԾ ԱՐԵՒԵԼԻՑ

ՅՕԴՈՒԱԾ 180

Ամեն տարի Մեծ վարպետը խորհրդին անդամներէն միոյն կը յանձնէ կնքապահի պաշտօնը։

Մեծ Արեւելքէն ելած բոլոր Թուղթերը կնքեալ և դըրոշմեալ պէտք է ըլլան ։

ՀԱՏՈՒԱԾ ՎԵՑԵՐՈՐԴ

ՏՕՆՔ ՈՒԽՏԻՆ ԵՒ ԴԱՄԲԱՆԱՀԱՆԴԷՍՔ ՄԵԾ ԱՐԵՒԵԼԻՑ

ՅՕԴՈՒԱԾ 181

Ամէն տարի Մեծ Արեւելք երկու տօն կը կատարէ երկու արեւադարձներուն ժամանակ հանդերձ կոչնօք ։

Ամէն երեք տարին միանգամ ձմրան արեւադարձի տօնին տեղ դամբանահանդէս մը կը կատարուի 'ի յիշատակ վախճանեալ որմնադրաց ։

Ամրան արեւադարձի տօնը կրնայ աւելի առաջ կատարուիլ՝ Օրէնսդիր ժողովոյ գումարման ժամանակին յարմարցընելու համար ։

ՅՕԴՈՒԱԾ 182

Տօներն ուխտին խորհրդոյն անդամոց մէջէն ընտրեալ յանձնաժողովոյ մը ձեռօք կը կազմաւորին ։

Կոչնոց մէջ կոչնականք իրենց պաշտօններուն նուիրապետական կարգաւը կը նստին․ իսկ որմնադրական հաստակներու մասին հաւասարութիւն կը պահուի ։

Չորս պարտաւորեալ բաժակ կան, որք ոտքի վրայ և կարգաւ կառաջարկուին․

1․ Վեհապետին և նորա ընտանեաց համար, որոյ հետ և Գաղղիոյ բարօրութեան համար մաղթանք կըլլայ ։

2. *Մեծ վարպետին համար։*

3. *Օժանդակ Մեծ վարպետաց, Ուխտին խորհրդոյն Մեծ ատենանաւորաց, Պատուոյ Սպայից և Օտար Մեծ Արևելից համար։*

4. *Թղթակից Գործարանաց, Այցելու Ե.՞.րց և երկու կիսագնտոց մէջ գտնուած ամեն Որմնադրաց համար։*

Այս վերջին բաժակին համար բոլոր ներկայ Որմնադիրք միութեան շղթայ կը կազմեն, սպասաւորող Ե.՞.րք ալ ՚ի միասին։

ՅՕԴՈՒԱԾ 183

Ուխտին տօներուն, արարողութեանց և կոչնոց մէջ, ճարտարապետական հատուած կամ որմնադրական երգ չկրնար երբէք կարդացուիլ՝ առանց կանխաւ Նախագահին հաւանութեան ներկայանալու։

ԳԼՈՒԽ Բ·

ՄԵԾ ԺՈՂՈՎ ԾԻՍԻՑ՝ ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ ԳԱՂՂԻՈՅ ԵՒ ԳԱՂՂԻԱԿԱՆ ԵՐԿԻՐՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ·

ՀԱՏՈՒԱԾ ԱՌԱՋԻՆ

ԾԻՍԻՑ ՄԵԾ ԺՈՂՈՎԻՆ ԿԱԶՄՈՒԹԻՒՆԸ

ՅՕԴՈՒԱԾ 184

Ծիսից մեծ ժողովն, որ Գաղղիոյ և Գաղղիական երկկիրներու համար գերագոյն խորհուրդն է, Գաղղիոյ Մեծ Արևելից կեդրոնական իշխանութեան ծոցը կազմուած է։

Ծիսից Մեծ ժողովը փարիզ կը նստի, և 33րդ աստիճան ունեցող կանոնաւոր Որմնադիրներէ կը բաղկանայ։

Անդամոց թիւն երեսուներեք է, ուխտին Մեծ վարպետն և անոր երկու օժանդակներն ալ 'ի միասին համրելով։

Ուխտին ընդհանուր Քարտուղարութեան գլուխն Օժանդակ Քարտուղարի պաշտօն կը վարէ, եթէ Մեծ վարպետն այնպէս որոշէ։

ՅՕԴՈՒԱԾ 185

Ծիսից Մեծ ժողովը չկրնար բնաւ ուխտին կառավարութեանն ու վարչութեանը վերաբերեալ գործոց խառնուիլ։

ՅՕԴՈՒԱԾ 186

Ծիսից Մեծ Ժողովին անդամոց տիտղոսն ու հանգամանքն ընտրութեամբ կ'ստացուի գաղտնի քուէով և համեմատական մեծամասնութեամբ։

Երեսուներեքերորդ աստիճան ունեցող որ և է Որմնադիր՝ առանց ընտրութեան իրաւունք չունի Ծիսից Մեծ Ժողովին անդամ ըլլալու։

ՅՕԴՈՒԱԾ 187

Ամեն կանոնաւոր Որմնադիրք՝ որ 33 աստիճան ունին և Ծիսից Մեծ Ժողովին անդամ չեն, նախընթաց յօդուածին տրամադրութեան համեմատ միայն կրնան ընդունուիլ այն ժողովին մէջ։

ՅՕԴՈՒԱԾ 188

Ծիսից Մեծ Ժողովը միայն իրաւունք ունի որմնադրութեան երեք վերջին աստիճանները տալու, այն է հին Սկովտեան ծիսին 31, 32, 33 և վերջին աստիճանները, ինչպէս նաև Մեծ Արևելքէն ճանչուած ուրիշ ամեն ծէսերու համապատասխան աստիճանները։

Նմանապէս պաշտօն ունի չճանչուած ծիսից ընդունելութեան խնդիրները քննել և անոնց վրայ տեղեկագրել առ Խորհուրդն Ուխտին, ըստ տրամադրութեան 194, 195 և 196 յօդուածոց։

ՅՕԴՈՒԱԾ 189

Ծիսից Մեծ Ժողովը Գաղղիոյ Մեծ Արեւելքէն ճանչըւած ծէսից Թուոյն համեմատ հաստատածներու կը բաժնուի։

ՀԱՏՈՒԱԾ ԵՐԿՐՈՐԴ

ԾԻՍԻՑ ՄԵԾ ԺՈՂՈՎՈՅ ՍՊԱՅՔ

ՅՕԴՈՒԱԾ 190

Ծիսից Մեծ Ժողովին Սպայներն են.

1. Ուխտին Մեծ Վարպետը Ամենակ.∴ Վեհ.∴ Մ.∴ Հրամատար.
2. Ա. Տեղակալ Հրամատար.
3. Բ. Տեղակալ Հրամատար. (ի ժողովի).
4. Պետական պաշտօնեայ (ի ժողովի).
5. Մեծ ատենադպիր քարտուղար Սուրբ Տէրութեան.
6. Մեծ Աղքատախնամ կամ Էլէօմօս.
7. Մեծ Կնքապահ.
8. Մեծ Արարողապետ և Ներածիչ.
9. Մեծ Հրամատար պահապանաց.
10. Մեծ Դրօշակիր։

ՅՕԴՈՒԱԾ 191

Այս Սպաներն, ի բաց առեալ Մեծ Վարպետն և Օժանդակները, այսուհետև մէկ տարւոյ համար կընտրուին

տեմբեր 30ին Ս. Անդրէասի տօնին օրը, Ծխային Մեծ Ժողովէն, քուէից բացարձակ առաւելութեամբ։

ՅՕԴՈՒԱԾ 192

Ծխային Մեծ Ժողովն յատուկ կանոնադրութիւն մ'ունի Մեծ Վարչութեան հաւանութեամբ հաստատեալ։

ՅՕԴՈՒԱԾ 193

Ծխային Մեծ Ժողովին անդամները Մեծ Արեւելքին ընդհանուր ժողովներուն մէջ առանձնաշնորհութիւն կամ գերադասութիւն բնաւ չունին։

ՀԱՏՈՒԱԾ ԵՐՐՈՐԴ

ՆՈՐ ԾԻՍԻՑ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴՐԱՆՔ

ՅՕԴՈՒԱԾ 194

Մեծ Արեւելքէն չընդունուած ծէս մը դաւանող Որմնադրական ընկերութիւնք՝ որ զիրենք ճանչցնելու փափաքին, պարտին յատուկ խնդրագիր մ'ուղղել Անոր՝ իրենց կազմական արտօնագրին կանոններուն և Աստիճանաց տետրակներուն հետ։

Այս թուղթերը Ծխային Մեծ Ժողովին կը ղրկուին, որ գաղտնի քուէով և բացարձակ առաւելութեամբ հինգ անդամէ յանձնաժողով մը կընտրէ և անոր կը յանձնէ քննել այն թուղթերն, և ստուգել խնդրատուաց կազմական արտօնագիրը։ Յանձնաժողովը տեղեկագիր կու տայ թէ՝ կազ-

մական արտօնագրին բնութեանն և թէ՛ ծիսին ամբողջութեան վրայ։

Եթէ այն ծէսը բարոյականի՝ ինչպէս նաև Ուխտիս ընդհանուր սկզբանց հակառակ բան մը չպարունակեր, Ծիսից Մեծ Ժողովն առժամանակեայ որոշում մը կընէ։

Եթէ որոշումը նպաստաւոր է, խնդրատու ընկերութեան կը ծանուցուի, որ իւր անդամոց ցուցակը Մեծ Արևելից կը ղրկէ, և Ուխտին Սահմանադրութեան և ընդհանուր կանոնաց ամեն մասամբ համաձայնելու խոստում կուտայ։

ՅՕԴՈՒԱԾ 195

Ծիսից Մեծ Ժողովին Պետական պաշտօնեայն տեղեկագիր մը կը ղրկէ Ուխտին Խորհրդոյն, սա ալ վերջնական որոշումը կուտայ։

Ծիսին ընդունուելէն ետև, անոր հիմնագրերը, կանոններն ու տետրակները Մեծ Արևելից դիւանատունը կը գրուին, և այս պահեստը խնդրատու ընկերութեան ղրկուած որոշման գրին մէջ կը յիշուի։

Այն Ծիսին մէջ կազմուած ամեն Գործարանք, իրենց սկզբնական հիմնագիրը Մեծ Արևելքէն եկած նոր արտօնագրի մը հետ փոխանակելէ ետև, Թղթակցութեան անդամ կըլլան։

ՅՕԴՈՒԱԾ 196

Երբոր Գործարան մը նոր ընդունուած ծիսով կազմըւիլ խնդրէ, Գործարանաց կազմութեան վերաբերեալ 9 և հետևեալ յօդուածոց համեմատ պիտի վարուի։

Եթէ Մեծ Արեւելք չընդունի այն ծէսը, անոր հիմնական թուղթերը, կանոններն ու աստիճանաց տումարները նորէն խնդրամատոյց ընկերակցութեան կը յանձնուին։

ՀԱՏՈՒԱԾ ՉՈՐՐՈՐԴ

ԾԻՍԻՑ ՅԱՒԵԼՄԱՆ ԽՆԴՐԱՆՔ

ՅՕԴՈՒԱԾ 197

Գաղղիոյ Մեծ Արեւելից հովանւոյն ներքեւ հիմնեալ Օթեակները Գաղղիական ծիսիւ կը սահմանադրուին․ բայց կրնան, եթէ խնդրեն, ուրիշ ծէսերով ալ միանգամայն վարուելու արտօնութիւն ստանալ։

Բարձրագոյն Գործարան մը չկրնար Ծիսից յաւելման արտօնութիւն ստանալ՝ եթէ նոյն արտօնութիւնը շնորհուած չէ իր անդամ եղած Օթեակին։

ՅՕԴՈՒԱԾ 198

Ծիսից յաւելում խնդրող Գործարանը պարտաւոր է ուղղել առ Մեծ Արեւելք․

1․ Այս խնդրոյն համար բոլոր անդամոց յատուկ հըրաւիրմամբն և քուէարկուաց երկու երրորդին մեծամասնութեամբ տրուած որոշման քաղուածը․

2․ Անդամոց ցուցակն՝ իւրաքանչիւրոց ստորագրութեամբ․

3․ Խնդրուած Ծէսն ունեցող եօթն անդամոց վկայականները․

4. Խնդրուած Ծիսին կազմութեան հիմնագիրը ·

5. Պահանջելի հանդանակութիւնք ։

Երբոր Գործարան մը չկրնայ Յրդ. պարբերութեան մէջ նշանակեալ Թուղթերը ներկայացնել, նոյն Ծէսը դաւանող ուրիշ Գործարանի մը կողմէ վկայագիր մը պէտք է ներկայացնէ հաստատող թէ իր անդամոց եօթն յիշեալ Ծիսիւ ընդունուած են ։

ՅՕԴՈՒԱԾ 199

Եթէ Փարիզի Ար.·.ից Գործարաններէն միոյն Ծիսից յաւելում շնորհուի, նոր յաւելեալ Ծիսիւ բացումն Ուխտին Խորհրդոյն անդամներէն երեք տեսուչներու ձեռամբ կը կատարուի, զորս Մեծ Վարպետը կընտրէ ։

Ուրիշ Ար.·.ից Գործարաններուն համար՝ բացման ձեւը Մեծ Վարպետը կորոշէ ։

ՅՕԴՈՒԱԾ 200

Ծիսից յաւելում խնդրող Գործարան մը կրնայ այցելուներ ընդունիլ, բայց չկրնար պաշտօնապէս բացումէն առաջ ներածութիւն ընել կամ որդեգրութիւն ընդունիլ ։

ԳԻՐՔ ՉՈՐՐՈՐԴ

ՈՐՄՆԱԴՐԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՔ·—ՎԱՐՉԱՏՐՈՒԹԻՒՆՔ· —ՕԺԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՏՈՒՆ·—ՊԱՇՏՕՆԱԳԻՐ·

ԳԼՈՒԽ Ա·

ՄԻԱԿ ՀԱՏՈՒԱԾ

ՈՐՄՆԱԴՐԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՔ

ՅՕԴՈՒԱԾ 201

Որ և է որմնադրական գրուածք, Հրատարակուելէն մինչև ութ օր, Գաղղիոյ Մեծ Արևելից դիւանին պէտք յանձնուի երկու օրինակ։ Այս Օրինակները Մեծ Արևելից մատենադարանին մէջ պէտք մնան։

ՅՕԴՈՒԱԾ 202

Գաղղիոյ Մեծ Արևելքէն կախում ունեցող գործարանաց մէջ ցրուած որ և է գրուածոց երկու օրինակը նախընթաց յօդուածին որոշած պայմանաժամուն մէջ Մեծ Արևելից մատենադարանին՝ պէտք յանձնուի։

ՅՕԴՈՒԱԾ 203

Մամլոյ միջոցաւ գործուած որմնադրական յանցանքներն հասարակային իրաւանց սահմանին մէջ կըմտնեն, և հին կանոնաց 270 և հետևեալ յօդուածոց տրամադրութեանց կենթարկին ։

ԳԼՈՒԽ Բ.

ՈՐՄՆԱԴՐԱԿԱՆ ՎԱՐՁԱՏՐՈՒԹԻՒՆՔ

ՀԱՏՈՒԱԾ ԱՌԱՋԻՆ

ՈՐՄՆԱԴՐԱԿԱՆ ՎԱՐՁԱՏՐՈՒԹԵԱՆՑ ԲՆՈՒԹԻՒՆԸ

ՅՕԴՈՒԱԾ 204

Մեծ Արևելք վարձատրութիւն կընէ այն Գործարանաց և որմնադրաց, որք Ուխտին կարևոր ծառայութիւններ մատուցանելով, առաքինական, մարդասիրական կամ անձնուիրական գործերով, օգտակար հաստատութիւններով կամ որմնադրութեան վերաբերեալ գրական և ուսումնական աշխատութիւններով նշանաւոր ըլլան ։

ՅՕԴՈՒԱԾ 205

Վարձատրութիւններն են․

1․ Արծաթեայ շքադրամ մը․

2. Մագաղաթի վրայ վկայագիր մը, վարձատրութեան պատճառները յիշատակող.

3. Շքադրամ ստացող Գործարանաց կամ Որմնադրաց անուններուն եւ պատուանուններուն յատուկ տետրերի մը մէջ արձանագրութիւն.

ՑՕԴՈՒԱԾ 206

Շքադրամը Գաղղիոյ Մեծ Արեւելից տիպովն եւ վարձատրեալ Գործարանին կամ Ն∴օր անուամբը կըկոխուի եւ 52 հազարորդամեթր երկայնութիւն կունենայ ։ Խաչաձեւ կը կախուի Մեծ Արեւելից գոյներով եւ 42 հազարորդամեթր երկայնութեամբ մետաքսեայ պճղճուն (մօառէ) ժապաւէնէ մը ։

Երբոր Գործարանի մը տրուի, Նախագահին կուրծքի մեծ ժապաւէնէն կը կախուի վերոյիշեալ փոքր ժապաւէնով ։

ՀԱՏՈՒԱԾ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՎԱՐՁԱՏՐՈՒԹԻՒՆ ԽՆԴՐԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐԵԱԼ ՁԵՒԱԿԱՆ ԿԱՆՈՆՔ

ՑՕԴՈՒԱԾ 207

Վարձատրութեանց վերաբերեալ խնդրուածք՝ Գաղղիոյ Մեծ Արեւելից պէտք է ուղղուին ամեն տարի դեկտ. 1էն առաջ ։

Այս խնդիրները, քանի որ հասնին, Թուական կար-

դաւ կարձանագրին յատուկ տումարի մը վրայ, և Ուխտին խորհրդոյն անդամներէն կազմուած յանձնաժողովոյ մը քննութեան կը յանձնուին ։ Իւրաքանչիւր խնդրագրի համար եղած որոշումը լուսանցքին վրայ կը նշանակուի ։

Յանձնաժողովն իւր աշխատութիւնը Մեծ Վարպետին կը ներկայացնէ ամեն տարի Մարտ 1էն մինչև 15 ։

ՅՕԴՈՒԱԾ 208

Երբոր Գործարան մը որմնադրական վարձատրութեան խնդիր ուղղէ Մեծ Արևելից, թէ՛ իւր անուամբ և թէ՛ իւր մէկ անդամին համար, պէտք է հետևեալ գրերն ալ 'ի միասին ղրկէ 'ի հաստատութիւն .

1. Եթէ խնդիրը Գործարանին համար է, խնդրոյն հիմ եղող պատճառներն ու պարագաները ցոյց տուող ատենագրութեանց տումարին թուականաւոր քաղուածը.

2. Եթէ Որմնադրի մը համար է, խնդրամատոյց Գործարանն այն Ե∴օր խնդրագրէն զատ, որոյ մէջ անոր անունը, մականունը, ծննդեան տեղը, տարին, ամիսը, օրը, քաղաքային հանգամանքը, բնակատեղին և որմնադրական աստիճանը նշանակեալ պէտք է ըլլայ, անոր պատուաւոր գործերն ու արարքները, որմնադրական ճառերը, եթէ ունի, և որմնադրութեան մատուցած կարևոր ծառայութիւնները ցոյց տուող վաւերական գրութիւններն ալ պէտք է ղրկէ ։

Գործարանէն ելած այս ամեն գրութիւնք ստորագրեալ պէտք է ըլլան հինգ առաջին Լոյսերէն, դրոշմեալ, կնքեալ և կնքապահին ստորագրութեամբ վաւերացեալ ։

Իսկ որմնադրութենէ դուրս կատարուած բարի և օգտակար գործոց համար տրուելիք վկայագրերը քաղաքա-

յին և տեղական իշխանութիւններէն ալ պիտի վկայուին ու վաւերացուին ։

ՅՕԴՈՒԱԾ 209

Մեծ Վարպետը տեղեկաբեր մը կը նշանակէ, որ Մեծ Արևելից ճառ մ'ուղղելով, վարձատրութիւն խնդրողաց արժանաւորութեան փաստերն ու իրաւունքներն և Մեծ Արևելից ընտրութեան պատճառները կը ծանուցանէ ։

———— ————

ՀԱՏՈՒԱԾ ԵՐՐՈՐԴ

ՎԱՐՁԱՏՐՈՒԹԵԱՆՑ ԲԱՇԽՄԱՆ ԵՂԱՆԱԿ .

ՅՕԴՈՒԱԾ 210

Վարձատրութեանց բաշխումը Մեծ Վարպետը կընէ Մեծ Արևելից հանդիսաւոր ժողովին մէջ, օրէնսդրական աշխատութեանց համար գումարուած միջոցին ։

ՅՕԴՈՒԱԾ 211

Մեծ Արևելից տուած շքադրամներն իրմէ կը տրուին հանդիսաւոր կերպիւ .

1. Փարիզի Արևելից և արուարձանաց Գործարաններուն համար՝ յատուկ պատգամաւորութեան մը, որ Գործարանին հինգ առաջին աստիճանաւորներէն կը բաղկանայ .

2. Նոյն Արևելից որմնադիրներուն անձամբ, կամ ե

թէ ներկայանալու արգելք մ'ունենան, անոնց կողմէ փոխանորդաբար ներկայացեալ Ե. օր մը․

3․ Վերջապէս ուրիշ Արևելից Գործարաններուն ու որմնադրաց համար՝ նոյն Գործարանաց կամ վարձատրեալ Որմնադրին անդամ գտնուած Գործարանին պատգամաւորներուն։ Այս պատգամաւորներն յատուկ իշխանութիւն պէտք է ունենան այս գործին համար։

ՅՕԴՈՒԱԾ 212

Մեծ Արևելք՝ նոյնպէս իր կողմէ մրցման դրուած խնդրոց վրայ յօրինեալ մտաւորական երկոց համար մրցանակներ կուտայ։

ԳԼՈՒԽ Բ․

ՈՐՄՆԱԴՐԱԿԱՆ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՏՈՒՆ

ՀԱՏՈՒԱԾ ԱՌԱՋԻՆ

ՈՐՄՆԱԴՐԱԿԱՆ ՆՊԱՍՏ

ՅՕԴՈՒԱԾ 213

Փարիզի մէջ սահմանուած ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՏԱՆ վարչական յանձնաժողովը՝ Որմնադրական օգնութեան յանձնաժողով կը կոչուի։

ՑՕԴՈՒԱԾ 214

Որմնադրական օգնութեան յանձնաժողովը փարիզ կը նստի Մեծ Արեւելից Օթեւանը։

Ուխտին խորհրդոյն հսկողութեան ներքեւ և Օրէնսդըրական ժողովոյ տարեկան համարատուութեամբ կը վարէ իւր պաշտօնը։

Հինգ անդամէ կը բաղկանայ, զորս ամեն տարի Մեծ Վարպետը կանուանէ։

ՑՕԴՈՒԱԾ 215

Այս յանձնաժողովին կ'օժանդակեն կարգաւ Սէնի գաւառին Օթեակներուն Աղքատախնամ Ե∴րք, կամ անոնց տեղ իւրաքանչիւր Օթեակի նշանակած մէկ անդամը։

Այս Ե∴րք որք թուով վեց պիտի ըլլան, յանձնաժողովին աշխատութեանց կը մասնակցին, վեցամսեայ ժամանակ, որոշողական ձայնիւ. վեց ամսէն ետեւ ուրիշ վեց Ե∴րք կանցնին ասոնց տեղ, որմնադրական տարեցոյցին մէջ Օթեակներուն արձանագրութեան կարգաւ։

Ելնող վեց Ե∴րք՝ վեց ամսէն ետեւ դարձեալ յանձնաժողովին աշխատութեանց կը մասնակցին, բայց առանց որոշողական ձայնի։

ՑՕԴՈՒԱԾ 216

Որմնադրական օգնութեան գործն իր մէջ կը բովանդակէ ամեն ինչ որ բարեգործութեան կը վերաբերի ֆիզիքական բարոյական և մտաւորական նկատմամբ.

1. Օգնութիւն աղքատաց, նպար, հանդերձ և դրամ բաշխելով.

2. Հանգանակութիւն յայտնի դժբաղդութեանց համար.

3. Եղբայրական օգնութիւն դժբաղդութեան մէջ ինկած Որմնադրաց, նպաստ և պաշտպանութիւն անոնց այրիներուն և անչափահաս զաւակաց.

4. Որմնադրական հիմնարկութիւնք. ինչպէս են օգնութեանց տունք, մանր տղայոց վարժատունք, դպրոցք, որբանոցք, պաշտպանութիւնք, ձրի ուսուցմունք, հասարակային մատենադարանք և այլն ։

ՅՕԴՈՒԱԾ 217

Որմնադրական օգնութեան սնտուկին հասոյթներն են.

1. ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՏԱՆ տումարին առնելեաց կողմը նշանակեալ գումարք, որք կըբաղկանան քաղաքային ընկերութեան բաժիններէ, այլ և այլ պահանջներէ, եւ Մեծ Արևելից վրայ եղած օգնութեան գումարներէ.

2. Որմնադրական օգնութեան օգտին համար Օթեակներու տուած կոչնոց, նուագահանդիսից և այլ տեսակ արարողութեան և հանդիսից արդիւնք, ինչպէս նաև Մեծ Արևելից հրամանաւ Որմնադրաց հովանաւորութեան ներքև կատարուած հանգանակութեանց և այլ մարդասիրական գործոց արդիւնք.

3. Գործարանաց և Որմնադրաց կանոնաւոր նուիրատուութիւնք, ինչպէս նաև Փարիզի և անոր արուարձանաց Գործարաններուն բարեգործական գանձանակին հասութից կէսը.

4. 218 և 273 յօդուածոց մէջ նշանակեալ հաստուցից աղբիւրք․

5. Փարիզի և արուարձանաց Օթեակներուն տրուած հրիտակք և նուէրք։

ՅՕԴՈՒԱԾ 218

Փարիզի և արուարձանաց Գործարաններն իրենց բարեգործութեան դանձանակին կէսն Որմնադրական օգնութեան կը թողուն, և սայով ազատ կը մնան իրենց անդամներէն զատ ուրիշներու օգնութիւն տալու խնդիրներէ։ Հետևաբար կրնան այս խնդիրներն Որմնադրական օգնութեան կեդրոնական յանձնաժողովին յղել։

ՅՕԴՈՒԱԾ 219

Գործարանաց բարեգործութեան դանձանակին արդիւնքը Մեծ Արևելից սնտուկին կը յանձնուի ամեն վեց ամիս՝ Աղքատախնամ Ե.՚.Ը խնամօք, Արևադարձի տօներուն ժամանակ, առ առաւելն մինչև յունիսի և դեկտեմբերի վերջը։

ՅՕԴՈՒԱԾ 220

Ամեն նիստերու ատենադրութիւն՝ իւրաքանչիւր Գործարանի մէջ պէտք է ճշդիւ յիշատակէ բարեգործութեան դանձանակին արդիւնքը։

Ատենախօսը պէտք չէ երբակացութիւն տայ որ եւ է ատենադրութեան՝ որ այս յիշատակութիւնն ըրած չըլլայ, և միանգամայն դէմ պէտք է կենայ անոր ընդունուելուն։

ՅՕԴՈՒԱԾ 221

Փարիզի Արեւելից Օգնութեան սնտուկին նման սընտուկներ կրնան կազմուիլ բազմաթիւ Օթեակներ ունեցող Արեւելից մէջ։

ՀԱՏՈՒԱԾ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՏՈՒՆ

ՅՕԴՈՒԱԾ 222

Որմնադրական Օգնութեան տունը, զոր Մեծ Արեւելք 1840 *փետրվար* 15*ին հիմնած և* 1854 *յունվար* 24*ին վերակազմած է, պատսպարան (բնակարան) չունեցող Որմնադիրներն և անոնց ընտանիքը կը պատսպարէ որոշեալ ժամանակի մը համար, և կամ սոսկ բնակարան, կամ բնակարան և կերակուր ի միասին կը մատակարարէ անոնց։*

ՅՕԴՈՒԱԾ 223

Որմնադրական օգնութեան յանձնաժողովին պաշտօնն է այդ հաստատութեան վարչութիւնը։ Ամեն շաբթու Մեծ Արեւելից Օթեւանը կը գումարի և այն նստին մէջ Օգնութեան Տան հաշիւները քննելով, Մեծ Արեւելքէն խնդրուած օգնութեանց վրայ արժան եղած որոշումը կընէ։

ՅՕԴՈՒԱԾ 224

Փարիզէն անցնող կամ հոն բնակեալ ո՛ և է դժբաղդ եղբայր ուղղապէս առ Մեծ Արևելք պէտք է դիմէ, իւր Որմնադրական հանգամանքն ու իսկութիւնը հաստատող գրութիւններն ալ իւր խնդրագրին կցելով։

ՅՕԴՈՒԱԾ 225

Փարիզի Օգնութեան տան համար եղած կտակները, դրամոց, կտաւեղինաց, զգեստուց, կօշկաց, և այլ որ և է նիւթոց նուիրատուութիւնները Մեծ Արևելք կընդունի։

Որմնադրական օգնութեան կեդրոնական յանձնաժողովին պաշտօնն է այն նուէրներն ստանալ և անոնց բարւոք բաշխման հսկել։

ՅՕԴՈՒԱԾ 226

Որմնադրական օգնութեան յանձնաժողովոյ տեղեկագըրին վրայ՝ Մեծ Վարպետը վճռագրով կը կանոնաւորէ Օգնութեան տան ելմտական վիճակին և վարչական պաշտօնէից վերաբերեալ ամեն գործերը։

Իւր յատուկ կանոնագրութիւնն Ուխտին խորհրդոյն քննութեամբն ու հաւանութեամբը կը հաստատուի, և առանց անոր հաւանութեան չկրնար փոփոխիլ։

ԳԼՈՒԽ Դ.

ՄԻԱԿ ՀԱՏՈՒԱԾ

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՕՐԱԳԻՐ ՄԵԾ ԱՐԵՒԵԼԻՑ

ՅՕԴՈՒԱԾ 227

Օրագիրը Մեծ Արեւելից բոլոր գործողութիւններն իւր իրաւասութեան ներքեւ գտնուող Գործարանաց ծանուցանելու սահմանեալ պաշտօնական հրատարակութիւն մ'է, որ կը բովանդակէ Մեծ Արեւելից Օրէնսդրական ժողովով սահմանած օրէնքները, Մեծ վարպետին հրամանագրերն ու վճիռները, Ուխտին խորհրդոյն որոշումներն ու վճիռները, Մեծ Արեւելից ժողովին ատենական գործողութիւնները, Ուխտին տօներն ու կոչունքները, ինչպէս նաեւ վարչական ազդերն եւ ընդհանրապէս այն ամեն իրողութիւնք՝ որք Գործարանաց եւ Որմնադրաց ծանօթութեան օգտակար կրնան ըլլալ։

ՅՕԴՈՒԱԾ 228

Ձրիապէս ամեն ստորակարգեալ Գործարանաց կըղըրկուի։ Հրատարակութեան վերաբերեալ ամեն ծախքերն Ուխտին սնտուկէն կը հոգացուին։

ՅՕԴՈՒԱԾ 229

Որմնադրական կառավարութեան պաշտօնական բերանն ըլլալով, խմբագրութիւնն Ուխտին խորհրդոյն Նախագահէն, Քարտուղարէն և երեք անդամներէ բաղկացեալ մասնաժողովոյ մը յանձնուած է, զոր տարուէ տարի Ուխտին խորհուրդը կանուանէ՝ իր անդամոց մէջէն առնելով։

Պաշտօնական Օրագրին ոչ մի թիւն՝ առանց Մեծ Վարպետին հաւանութեանը կանխաւ ներկայանալու՝ չկրնար հրատարակուիլ։

ՅՕԴՈՒԱԾ 230

Օրագրին պաշտօնական մասը պէտք է իւրաքանչիւր Օթեակի մէջ Ատենախօսէն կարդացուի կանոնաւոր նստի մէջ, և այս ընթերցումն ատենագրութեան մէջ պէտք է յիշուի։

ՅՕԴՈՒԱԾ 231

Մեծ Արևելից Օրագիրն Ուխտին միակ պաշտօնական բերանն ըլլալով, անոր պաշտօնական մասին մէջ որմնադրական իշխանութեան կնքոյն ներքև եղած հրատարակութիւններէն դուրս ուրիշ հրատարակութեանց պատասխանատու չկրնար ըլլալ Գաղղիական Որմնադրութիւնը։

ՅՕԴՈՒԱԾ 232

Մեծ Արեւելք ամէօրեայ տետրակներով կը ղրկէ Օրագիրը Թղթակցութեան գործարանաց եւ բաժանորդ-որմնադրաց :

Տարեկան բաժանորդագրութիւնն ամեն մէկ Որմնադրական տարւոյ համար ընդհանուր ժողովէն կորոշուի առանց կոտորակի :

Գործարանք պարտական են Մեծ Արեւելից Օրագրին հաւաքածոյն պահել եւ Տեսուչներուն ներկայացնել :

ԳԻՐՔ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ

ՏԱՐԵՑՈՅՑ, ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԿԱՆՈՆՔ, ԱՍՏԻՃԱՆԱՑ ՏԵՏՐԱԿՔ ԵՒ ԶԱՆԱԶԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՔ

ՄԻԱԿ ԳԼՈՒԽ

ՀԱՏՈՒԱԾ ԱՌԱՋԻՆ

ՈՐՄՆԱԴՐԱԿԱՆ ՏԱՐԵՑՈՅՑ

ՅՕԴՈՒԱԾ 233

Մեծ Արեւելքն ամեն տարի Որմնադրական տարեցոյց մը կը հրատարակէ, եւ ձրիապէս Թղթակցութեան ամեն Գործարանաց կը ղրկէ։

Իւրաքանչիւր Տարեցուցի գինն հետեւեալ կերպիւ որոշուած է․

1 Ֆր․ 25 Սանթ․ Մեծ Արեւելից մէջ ունեցած գին․

1 Ֆր․ 50 Սանթ․ գաւառաց համար ձրի ղրկուած։

Իւրաքանչիւր Գործարան պարտական է Որմնադրական Տարեցոյցն ունենալ եւ Տեսուչներուն ներկայացնել։

ՀԱՏՈՒԱԾ ԵՐԿՐՈՐԴ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԿԱՆՈՆԱՑ ՕՐԻՆԱԿՆԵՐԸ

ՅՕԴՈՒԱԾ 234

Թղթակցութեան ամեն Գործարանաց ղրկուած ընդ-

հանուր կանոնաց երեք օրինակները՝ Թղթատարութեան ծախքէ ազատուելով՝ Գործարանաց հաշուոյն պարտքի կողմը կարձանագրին։

Երեք օրինակաց մին Նախագահին քով պիտի կենայ, երկրորդն Ատենախօսին և երրորդը Քարտուղարին։

Մէն մի Գործարան պարտական է միշտ ընդհանուր կանոնաց երեք օրինակներն ունենալ և Տեսուչներուն ներկայացնել։

Օթեակները պարտական են Սահմանադրութեան և ընդհանուր կանոնաց մէկ օրինակը նորընծայից տալ։

ՀԱՏՈՒԱԾ ԵՐՐՈՐԴ

ԱՍՏԻՃԱՆԱԾ ՏԵՏՐԱԿԻ ՀԱՒԱՔԱԾՈՅՔ

ՅՕԴՈՒԱԾ 235

Մէն մի Գործարան պարտական է Աստիճանաց տետրակի ամբողջ հաւաքածոյ մ'ունենալ և Տեսուչներուն ներկայացնել։

ՅՕԴՈՒԱԾ 236

Մեծ Արևելք՝ Աստիճանաց տետրակի հաւաքածոյ կուտայ ուղղապէս ամեն Գործարանաց՝ երբոր կանոնաւորապէս խնդրեն, և արդէն չունենալնին արդարացնեն։

Գիներն հետևեալ կերպիւ որոշուած են.

Հաւաքածոյ խորհրդաւոր աստիճանաց 45 Ֆր.

» Ժողովական (Քաբիթիւլէր) աստիճանաց 60 Ֆր.

» փիլիսոփայական աստիճանաց (30 աստիճ.) 75 „

ՀԱՏՈՒԱԾ ՉՈՐՐՈՐԴ

ՏՈՒՉՈՒԹԻՒՆ ՎԿԱՅԱԳՐՈՑ

ՅՕԴՈՒԱԾ 237

Որմնադրական վկայագրոց համար եղած որ և է խնդրանք՝ արդիւնք ունենալու համար կանոնաւոր, թղթատարի ծախքէ ազատ, և վկայագրոց վճարման համար հարկ եղած մետաղներով ընկերացեալ պէտք է ըլլայ։

Առանց այս օրինական պայմաններուն՝ ոչինչ և չեղեալ կը նկատուի։

ՅՕԴՈՒԱԾ 238

Մեծ Արևելք անհատաբար Որմնադրական վկայագիր չտար երբէք, այլ Գործարանաց կը ղրկէ՝ նոցա կանոնաւոր խնդրանօք։

ՀԱՏՈՒԱԾ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ

ՕՐԻՆԱԿՔ ՑՈՒՑԱԿԱՑ ԵՒ ՎԿԱՅԱԳԻՐ ԽՆԴՐԱՆԱՑ

ՅՕԴՈՒԱԾ 239

Մեծ Արևելք՝ Թղթակցութեան Գործարանաց կը ղըրկէ գործարանաց ցուցակներու տպեալ օրինակներ հարիւրը 18 ֆրանքի, և վկայագրի խնդրանաց օրինակներ՝ հարիւրը 10 ֆրանքի։

ԳԻՐՔ ՎԵՑԵՐՈՐԴ

ՈՐՄՆԱԴՐԱԿԱՆ ՎԿԱՅԱԳԻՐՔ ԵՒ ՇՔԱՆՇԱՆՔ — ՔԱՐՏՈՒՂԱՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՊԱՇՏՕՆԵԱՅՔ

ԳԼՈՒԽ Ա.

ՈՐՄՆԱԴՐԱԿԱՆ ՎԿԱՅԱԳԻՐՔ ԵՒ ՇՔԱՆՇԱՆՔ

ՀԱՏՈՒԱԾ ԱՌԱՋԻՆ

ՄԵԾ ԱՐԵՒԵԼԻՑ ԱՆԴԱՄՈՑ ՇՔԱՆՇԱՆՆԵՐԸ

ՅՕԴՈՒԱԾ 240

Մեծ վարպետին կուրծքի ուրարը, պճպճուն ժապաւէն մ՚է նարնջագոյն, կանաչեզր, միութեան շղթայով մը զարդարուած, և ակասիայի երեք ոսկեթել ոստերով բանուած ։

Մէջ տեղը ճաճանչաւոր եռանկիւն մը՝ կայ նուիրագործեալ խորհրդական նշանով ։

ՅՕԴՈՒԱԾ 241

Օժանդակ Մեծ վարպետներուն կուրծքի ուրարն ալ մի և նոյն է, բայց ակասիայի երկու ոստ միայն ունի, երրորդը կաղնիի ոստ մ՚է ։

ՅՕԴՈՒԱԾ 242

Մեծ պաշտօնատարաց ուրարն ալ վերոյիշեալին նման

է, բայց ակասիայի և կաղնիի մէկ մէկ ոստ միայն ունի, և ճաճանչաւոր եռանկիւնին տեղ՝ Մեծ Արևելից փունջն ունի ոսկի ճաճանչով մը շրջապատեալ։

ՅՕԴՈՒԱԾ 243

Գաւառական սպայից ուրարը նախընթացէն այս տարբերութիւնն ունի, որ կաղնույ ոստն արծաթ է։

ՅՕԴՈՒԱԾ 244

Ուխտի խորհրդոյն անդամոց ուրարը նարնջագոյն պըճպըճուն ժապաւէն մ'է կանաչեզր, ակասիայի երկու արծաթաթել չաղապատուն ոստերով և Մեծ Արևելից կանանչ ու արծաթ փունջով զարդարուած։

Այս զանազան շքանշանները պարանոցէ վար կուրծքի վրայ կը կախուին։

Խորհրդին անդամները միանդամայն ոսկի ծոպով վարդ մը կը կրեն ուրարով կամ առանց ուրարի, որոյ վրայ Խորհուրդ Ուխտին բառերը բանուած են։

ՀԱՏՈՒԱԾ ԵՐԿՐՈՐԴ

ԳՈՐԾԱՐԱՆԱՑ ՄԷՋ ԳՈՐԾԱԾՈՒԱԾ ՈՒՐԱՐՔ

ՅՕԴՈՒԱԾ 245

Որմնադրական այլ և այլ աստիճաններն և զանազան պաշտօններն որոշող ուրարներն՝ Օթեակաց համար կապոյտ, ժողովարանաց համար կարմիր և 30 աստիճանի Քաո∴ խորհրդարանաց համար սև են։

Գործարանաց պետերն իրենց պաշտօնէին ուրարները պարանոցէ վար կուրծքերնուն վրայ կը կախեն, իրենց պաշտօնավարութեան միջոցին։

ՀԱՏՈՒԱԾ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՄԵԾ ԱՐԵՒԵԼԻՑ ՎԿԱՅԱԿԱՆՆԵՐԷՆ, ՇՔԱՆՇԱՆՆԵՐԷՆ ԵՒ ՈՒՐԱՐՆԵՐԷՆ ՈՒՐԻՇ ՎԿԱՅԱԿԱՆ, ՇՔԱՆՇԱՆ ԵՒ ՈՒՐԱՐ ԿՐԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐԵԱԼ ՅՕԴՈՒԱԾՔ

ՅՕԴՈՒԱԾ 246

Մեծ Արևելից ամեն հին տիտղոսներն իբրև սպայ, պատուական սպայ, և այլն, վերջապէս ներկայ կանոնադրութեանց մէջ պարունակեալներէն դուրս ուրիշ ամեն տիտղոսք ջնջուած են և մէկը չկրնար գործածել։

ՅՕԴՈՒԱԾ 247

Ներկայ կանոնադրութեանց մէջ համրուածներէն ուրիշ որ և է տիտղոս, շքանշան և ուրար արգիլեալ է։

ՅՕԴՈՒԱԾ 248

Օտար Գործարանի մը կամ Որմնադրական կառավարութեան մը կողմէ պատուոյ տիտղոս կամ շքանշան ստացող որմնադիրք չեն կրնար ընդունիլ կամ կրել՝ առանց զայն շնորհող վկայագիրը կանխաւ Մեծ Վարպետին վաւերացմանը ներկայացնելու։

ՅՕԴՈՒԱԾ 249

Ասոր համար պէտք է նախ խնդրագիր մը տան Մեծ Արևելից Քարտուղարութեան, վաւերացումը խնդրուած վկայագրին հետ, և երկու Ֆրանք վճարել Գանձապահին՝ առժամանակեայ ընկալագիր մ'ստանալով։

ՅՕԴՈՒԱԾ 250

Առանց այս վճարքը հաստատող ընկալագրի ներկայացեալ վաւերացման խնդրագիրն իբրև չեղեալ կը նկատուի։

ՅՕԴՈՒԱԾ 251

Վաւերացումը պիտի ըլլայ պաշտօնապէս հաստատել․

1․ Տիտղոս կամ շքանշան ստացողին նոյնութիւնը․

2․ Տուող Գործարանին կանոնաւորութիւնը․

3․ Տուող Գործարանին կամ Որմնադրական կառավարութեան աշխատած Ծիսին պաշտօնապէս ճանչուած ըլլալը։

ՅՕԴՈՒԱԾ 252

Վաւերացման համար վճարուած գումարներն Օգնութեան Տան սնտուկին պիտի տրուին։

ՅՕԴՈՒԱԾ 253

Նախընթաց տրամադրութեանց որ և է զանցառութիւն՝ առժամանակեայ դադարմամբ կը պատժուի, և եթէ կրկնամեղութիւն պատահի, որմնադրութենէ ջնջում կրնայ վճռուիլ։

ԳԼՈՒԽ Բ·

ՄԻԱԿ ՀԱՑՈՒԱԾ

ՔԱՐՏՈՒՂԱՐՈՒԹԻՒՆ ՄԵԾ ԱՐԵՒԵԼԻՑ

ՅՕԴՈՒԱԾ 254

Մեծ վարպետը, խորհրդին հետ համաձայնութեամբ՝ Քարտուղարութեան, Մատենադարանին և գրութեանց պահեստի դիւանին կազմութիւնն ու ստորոգելիքը կը կանոնաւորէ հրամանագրով, և ամեն պաշտօնեայները կանուանէ ։

ՅՕԴՈՒԱԾ 255

Մեծ Արևելից ամեն պաշտօնեայ, քսան տարի ծառայելէ ետև հանգստեան թոշակ ստանալու իրաւունք ունի, որ վերջին հինգ տարիներուն պաշտօնավարութեան միջոցին ստացած թոշակին միջին հաշուով կէսին հաւասար պիտի ըլլայ ։

Մեծ Արևելք իրաւունք կը վերապահէ իրեն՝ հանգստեան թոշակ շնորհելու այն ամեն պաշտօնէի, որ հիւանդութեան կամ տկարութեան պատճառաւ հանգստանալու հարկին մէջ գտնուի ։

Այս պարագայիս մէջ հանգստեան թոշակն հետևեալ կերպիւ կորոշուի ·

Տասն տարի աշխատութենէ վերջը՝ մէկ քառորդ ·

Տասնևհինգ տարի աշխատութենէ ետև, վերջին հինգ տարիներուն մէջ ստացած թոշակին միջին հաշուով երրորդը ։

ՑՕԴՈՒԱԾ 256

Գաղղիոյ Մեծ Արեւելից հասցէն է. Առ Մեծ Արեւելս Գաղղիոյ, յօթեւան իւր, Քատէ փողոց թիւ 16 'ի Փարիզ։

Այս հասցէով ղրկուած նամակներն ու մետաղները ճանբու ծախքէ ազատած պիտի ըլլան միշտ։

Թղթատարութեան միջոցաւ ղրկուած փոխանակագրերն և ուրիշ արժէքները Գաղղիոյ Մեծ Արեւելից կամ անոր հրամանին վճարելի պիտի ըլլան։

Դրամոց յուղարկմունք ուղղակի Գաղղիոյ Մեծ Արեւելից ուղղեալ պիտի ըլլան։

ՑՕԴՈՒԱԾ 257

Մեծ Արեւելից անդամներէն միոյն վախճանած ժամանակ, Քարտուղարութեան գլուխը՝ Մեծ Վարպետէն հրաման առնալէ ետեւ՝ յատուկ պաշտօն ունի Ե∴ըն հրաւիրելու, որք դամբանական վերջին սպասը պիտի մատուցանեն վախճանելոյն։

ԳՐՇԿ ՆՕԹՙՆՍԵՐՄԴ

ԵԼՄՑԱԿԱՆ ՏՐԱՄԱԴՐՈՒԹԻՒՆՔ

ԳԼՈՒԽ Ա·

ՄԻԱԿ ՀԱՏՈՒԱԾ

ԱՅԼ ԵՒ ԱՅԼ ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆՔ ԳՈՐԾԱՐԱՆԱՑ ՄԷՋ

ՅՕԴՈՒԱԾ 258

Ազատ—Որմնադրութիւնն իւր ամեն անդամոց վրայ դրամական պարտականութիւններ դրած և բարեգործութիւններ ընելու կոչուած ըլլալով, Օթեակները բացարձակապէս պէտք է զգուշանան այնպիսի Օտարներ ընդունելէ, որք Ուխտին դրամական պարտականութիւնները կատարելու կարող չեն։

Գործարանք իրենց վարչութեան ծախքերը վարձիւք կը հոգան, որք միշտ կանխիկ պէտք է վճարուին. այն է.

1. Իւրաքանչիւր Գործարանի գործօն անդամոց տարեկան հանգանակութեամբք։

2. Իրենց արտօնութեան համեմատ շնորհած աստիճաններուն գնովը, որոյ նուազագոյն գինը հետևեալ կերպիւ որոշուած է.

Խ··ըհըտ∴ Ա··դ∴

Աշակերտի	*Աստ∴ին*	*համար*	50	*Ֆրանք*
Սատարի	„	„	20	„
Վարպետի	„	„	30	„

Ժողովականութեան (Քարբի՞միւլէր) Աստ.˙.աց համար մինչև Ռօզ—Քռօայի Աստ.˙. փակառաքար 40 Ֆրանք փիլիսոփայականն Աստ.˙.աց համար մինչև Քատ.˙. Ասպ.˙. փակառաքար 75 Ֆրանք։

Վերին Աստ.˙.աց իւրաքանչիւրին համար 100 Ֆրանք։

3. Նախընթաց թիւերուն մէջ չեն հասկցուիր երբէք վկայագրոց, կոնդակաց կամ արտօնագրոց ծախքերն, ինչպէս նաև Սահմանադրութեան և ընդհանուր կանոնադրութեանց օրինակներուն գինը, զորս Օթեակը պարտական է տալ ամեն նորընծայից։

Սակայն Օթեակները կրնան երեք խորհրդաւոր Աստ.˙.աց նուազագոյն գնոյն կէսովն ընդունիլ Լովթօններն ու զինուորականները։—Այս վերջինները կրնան որդեգրութեան գնէն ազատ ըլլալ։

ՅՕԴՈՒԱԾ 259

Ամեն Գործարան իրաւունք ունի իւր գանձային հասոյթը կարգադրելու և անոր գործածութիւնը տնօրինելու։ Սակայն հանգանակութեանց գումարին որոշումն այն կերպիւ պէտք է ըլլայ, որ կարենայ Որմնադրութեան մարդասիրական նպատակին օգնել, և Ուխտին ընդհանուր վարչութեան ծախուց նպաստել։

ՅՕԴՈՒԱԾ 260

Իւրաքանչիւր Գործարանի մէջ վճարուելիք տարեկան հանգանակութիւնք չեն կրնար Օթեակաց համար 18, Ժողովարանաց համար 10, և Խորհրդարանաց համար 10 Ֆրանքէն պակաս ըլլալ։

Այս թիւերուն մէջ չեն կրնար երբէք հաշւցուիլ ոչ Ուխտին տօներուն ծախքն և ոչ ներկայութեան համար տրուած դրամները։

Գործարանք միշտ իրաւունք ունին վերն որոշուած գումարները բարձրացնելու։

ՅՕԴՈՒԱԾ 261

Հանգանակութիւնք՝ ինչպէս նաև ուրիշ ամեն տուրք՝ կանխիկ պիտի վճարուին։

ԳԼՈՒԽ Բ·

ՄԻԱԿ ՀԱՏՈՒԱԾ

ՄԵԾ ԱՐԵՒԵԼԻՑ ՎՃԱՐԵԼԻՔ ՏՈՒՐՔ

ՅՕԴՈՒԱԾ 262

Մեծ Արևելից իրաւասութեան ներքև գտնուող ամեն Գործարանք, ինչ աստիճանէ և ըլլան, մշտնջենաւոր տարեկան տուրք մը կը վճարեն Մեծ Արևելից։

Օթեակները միանգամայն առ ժամանակեայ տուրք մը կը վճարեն՝ իրենց անդամոց թուոյն համեմատութեամբ։

Մշտնջենաւոր տուրքը տարին 100 ֆրանք է։

Առ ժամանակեայ հանգանակութիւնն, որ Գաղղիական Որմնադրութեան համար և յանուն անոր դնուած եղելոյն պատճառաւ Մեծ Արևելից ըրած պարտքն, և սոր հետևանքն եղած և ըլլալիք ուրիշ ծախքերը վճարելու սահմանեալ է, այսպէս որոշուած է.

1. 41 անդամէ պակաս Օթեակաց համար 75 Ֆր.
2. 41էն 70 անդամ ունեցող » „ 120 „
3. 71էն 100 „ „ „ „ 150 „
4. 101էն աւելի„ „ „ „ 200 „

(Սահմանադրութիւն յօդ. 22)։

ՅՕԴՈՒԱԾ 263

Փարիզի և շրջակայից Գործարաններն ասկէ զատ ընդհանուր կանոնաց 218 յօդուածոյն տրամադրութեանց ենթակայ են։

ՅՕԴՈՒԱԾ 264

Գործարանաց առ Մեծ Արևելք վճարած տուրքն իւրաքանչիւր Որմնադրական տարւոյ համար ամբողջապէս կը հատուցուին և ոչ մասն մասն ։

Որ և է Գործարան որ աշխատութիւնը դադրեցնել ուզէ, չկրնար կանոնաւորապէս դադրեցնել մինչև որ նոյն տարեկան շրջանին մէջ առ Ուխտին սնտուկն պարտած բոլոր տուրքն ամբողջապէս չվճարէ։

Որ և է Գործարան որ իր աշխատութիւնները վերսկսիլ ուզէ, պարտական է կանխաւ Ուխտին սնտուկին ամբողջապէս հատուցանել նոյն տարւոյն համար վճարելի բոլոր տուրքն ։

ՅՕԴՈՒԱԾ 265

Մեծ Արևելից վճարելի հանգանակութիւնք կանխիկ պէտք է վճարուին, և Գործարանք ալ իւրաքանչիւր Որմնադրական տարւոյ մինչև մարտի սկիզբն անպատճառ

վճարած պէտք է ըլլան, ապա թէ ոչ՝ դադարման և հետևաբար ջնջման կը դատապարտին ։

Գործարան մը, որ վերոյիշեալ պայմանաժամուն մէջ իւր պարտքը վճարած չըլլայ, Ուխտին ժողովին մէջ ինքզինք ներկայացնելու իրաւունք չկրնար ունենալ ։

ԳԼՈՒԽ Գ.

ՄԵԾ ԱՐԵՒԵԼԻՑ ՀԱՇՈՒՈՑՆ ՍՏԱՑՈՒԱԾ ԱՅԼ ԵՒ ԱՅԼ ՏՈՒՐՔ

ՀԱՏՈՒԱԾ ԱՌԱՋԻՆ

ԿԱԶՄՈՒԹԻՒՆՔ ԳՈՐԾԱՐԱՆԱՑ

ՅՕԴՈՒԱԾ 266

Մեծ Արևելքէն ճանչուած այլ և այլ ծիսից իւրաքանչիւրին խորհրդաւոր կազմութեան համար . . 150 ֆր.

Մեծ Արևելքէն ճանչուած իւրաքանչիւր ծիսից ժողովական (քաբիթիւլէր) նամակաց համար 81 „

ՀԵՐՕՏՕՄԻ ՍԿՈՎՏԵԱՆ ԾԷՍ (25 ԱՍՏԻՃԱՆ)

ՅՕԴՈՒԱԾ 267

Լիբանանու 22րդ. աստիճանի խորհրդոյ մը համար սահմանադրական արտօնագիր 33 ֆր.

Նոյն՝ Արեգական 23րդ. աստիճանի Մեծ Ասպ.: խորհրդոյ համար 33 „

Գումար . . . 66 „

Նոյն Քատ∴ 24րդ աստիճանի խորհրդոյ համար	33 Ղր.
Համագումար	99 „

ՍԿՈՎՏԵԱՆ ՀԻՆ ԵՒ ԸՆԴՈՒՆՈՒԱԾ ԾԷՍ
(33 ԱՍՏԻՃԱՆ)

ՅՕԴՈՒԱԾ 268

Սահմանադրական արտօնագիր 22րդ աստիճանի խորհրդոյ մը համար	33 Ղր.
Նոյն 27րդ աստիճանի խորհրդոյ մը համար	33 „
Նոյն 30րդ Աստ∴ Քատ∴ի համար	33 „
Համագումար	99 „

ՀԱՏՈՒԱԾ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՅԱՒԵԼՈՒՄՆ ԾԻՍԻՑ

ՅՕԴՈՒԱԾ 269

Խորհրդաւոր Օթեակի մը համար առանց մագաղաթի	75 Ղր.
Ժողովարանի մը համար՝ առանց մագաղաթի	40 „
Մէն մի մագաղաթի համար	15 „

ՀԱՏՈՒԱԾ ԵՐՐՈՐԴ

ՓՈԽԱՆՈՐԴՈՒԹԻՒՆՔ

ՅՕԴՈՒԱԾ 270

Ծիսից Մեծ Ժողովէն շնորհեալ Փռ∴ Տը Ռ∴ Ըրք∴ մէն մի փոխանորդութեան համար	40 Ղր.

Ծիսից Մեծ ժողովէն շնորհեալ Քատ.՝. Ասպ.՝. թեան մէն մի փոխանորդութեան համար 50 Ֆր.

Ռօզ—Քռ.՝.յի մէն մի փոխանորդութեան համար 40 »

ԳԼՈՒԽ Դ·

ՄԻԱԿ ՀԱՏՈՒԱԾ

ՈՐՄՆԱԴՐԱԿԱՆ ՏԻՏՂՈՍԱԳՐԱՑ ԳԻՆԵՐԸ

ՅՕԴՈՒԱԾ 271

Մեծ Արևելքից տուած տիտղոսագրաց գիներն այսպէս որոշուած են.

վկայագիր Վարպետի	7 Ֆր.
կոնդակ Ռօզ—Ք.՝.յի	7 »
Արտօնագիր Քատ.՝. Ասպ.՝.	15 »
Արտօնագիր բարձրագոյն Ատ.՝.	20 »

Գործարանք՝ մէն մի տիտղոսընկալներէն 3 ֆրանք առ իրենց աղքատաց սնտուկին համար կ՚առնան Մեծ Արեւելից ստացած գնոյն վրայ։

ԳԼՈՒԽ Ե·

ԱՅԼՈՑ ՀԱՃՈՒՈՑՆ ՀԱՄԱՐ ՄԵԾ ԱՐԵՒԵԼԻՑ ՀԱՒԱՔԱԾ ՏՈՒՐՔԵՐԸ·

ՀԱՏՈՒԱԾ ԱՌԱՋԻՆ

ՔԱՂԱՔԱՑԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՀԱՃՈՒՈՅՆ ՀԱՄԱՐ ՄԵԾ ԱՐԵՒԵԼԻՑ ՀԱՒԱՔԱԾ ՏՈՒՐՔԵՐԸ

ՅՕԴՈՒԱԾ 272

Մեծ Արեւելք՝ 252 *յօդուածին համեմատ ստացած առժամանակեայ հանգանակութեանց գումարին հարիւ-րին* 90*ը ամեն ամիս քաղաքային ընկերութեան սնտուկին կուտայ ։*

ՀԱՏՈՒԱԾ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՑԱՆ ՀԱՃՈՒՈՅՆ ՀԱՄԱՐ ՄԵԾ ԱՐԵՒԵԼԻՑ ՀԱՒԱՔԱԾ ՏՈՒՐՔԵՐԸ

ՅՕԴՈՒԱԾ 273

Մեծ Արեւելք՝ Օգնութեան ցան հաշուոյն առներեաց կողմը կանցընէ ․

1· *Մեծ Արեւելքէն տուած տիտղոսագրաց գնոյն կէսը·*

2· *Առժամանակեայ հանգանակութեանց հարիւրին* 10·

3. *Մեծ Արեւելից և Ծխից մեծ ժողովին բարեգործութեան գանձանակներուն արդիւնքը.*

4. *Փարիզի և շրջակայից Գործարաններուն բարեգործութեան գանձանակին կէսը* (*Յօդ.* 218).

5. *Պատուոյ վկայագրաց իւրաքանչիւրին վաւերացման համար առնուած* 2 *ֆրանքը* (*Յօդ.* 249)։

ՓՈՓՈԽԵԱԼ ՏՐԱՄԱԴՐՈՒԹԻՒՆՔ ԵՒ ՅԱՒԵԼՈՒԱԾՔ

ՕՐԻՆԱՑ ԵՒ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԿԱՆՈՆԱՑ

Յօդ. 16, 17, 42, 74, 167, 199, 209, 214, 226, 227, 254. *«Մեծ Վարպետ»ին տեղ «Ուխտին Խորհուրդը» գրուած է։*

Յօդ. 111, 148, 168, 177, 180, 182, 229, 240, 248, 257. *«Մեծ Վարպետ»ին տեղ «Ուխտին Խորհրդոյն Նախագահ»ը գրուած է։*

Յօդ. 122. *Հետեւեալ տրամադրութիւններն աւելցած են.*

«Յայնկոյս ծովու և օտար երկիրներու Օթեակները կրնան ներածութեան ձեռնարկել առանց Մեծ Արեւելից հրամանին հրամանին սպասելու. բայց պարտաւոր են առաջարկեալ Օտարաց՝ ինչպէս նաև մերժելոց անունը Մեծ Արեւելից ծանուցանել։

«Ուրիշ Օթեակէ մը մերժուած օտար մը ընդունելէ առաջ պէտք է Մեծ Արեւելքէն տեղեկութիւն խնդրել անոր մերժման պատճառներուն վրայ, և պատասխան ըստանալ։

« Այս տրամադրութեանց հակառակ կատարուած ներածութիւնն ոչինչ և չեղեալ կը համարուի ։ »

Յօդ. 136. Հետևեալ կերպիւ փոփոխուած է.

« Ամեն հրաժարեալ Ե.՞. պարտաւոր է առ Գործարանըն ունեցած պարտքը վճարել ։ Եթէ չուզէ վճարել, հրաժարականը չընդունուիր, և դատաստանական կանոնաց 4րդ յօդուածին տրամադրութիւնն ՚ի գործ կը դրուի անոր դէմ ։ »

Յօդ. 144. Հետևեալ կերպիւ փոփոխուած է.

« Չորս բաժակ կայ պարտաւորեալ.

1. Գաղղիոյ Մեծ Արևելից, Թղթակից Գործարանաց և օտար Մեծ Արևելից համար.

2.՞ Գործարանի Նախագահին համար.

3. Դէտերուն, Սպայից, Որդեգրեալ Գործարանաց և Այցելու Ե.՞.րց համար.

4. Երկու կիսագնտոց մէջ գտնուած ամեն Որմնադրաց համար ։

« Այս վերջին բաժակին ժամանակ Գործարանը միութեան շղթայ կը կազմէ, և սպասաւոր Ե.՞.րն ալ միշտ կը մասնակցի ։ »

Յօդ. 145. Հետևեալ կերպիւ փոփոխուած է.

« Ամեն բաժակները Նախագահը կառաջարկէ, ՚ի բաց առեալ երկրորդը, զոր երկու Դէտ Ե.՞.րք և Ատենախօս Ե.՞. կառաջարկեն ։

« Երրորդը Գործարանին անդամներէն գոնէ փորձետի աստիճան ունեցող ոչ—պաշտօնատար երկու անդամք կը կրկնեն, զորս Նախագահը կը նշանակէ ։

« Այս բաժակներն ոտքի վրայ և կարգաւ կառաջարկուին և իւրաքանչիւրն երրակի բաղխմամբ կաւարտի ։ »

Յօդ. 166. Սոյն յօդուածին ներքևէն Յահմանադրութեան 8 և 20 յօդուածոց յիշատակութիւնը վերցած է ։

Յօդ. 170. Սահմանադրութեան 37 և 38 յօդուածոց յիշատակութեան տեղ՝ 34, 35 և 36 յօդուածոց յիշատակութիւնը դրուած է։

Յօդ. 184, 190 և 192. Մեծ վարպետն և երկու օժանդակները վերցած են։

Յօդ. 203. Հին կանոնաց 270 և յաջորդ յօդուածոց յիշատակութեան տեղ՝ դատաստանական տրամադրութեանց 5 և հետևեալ յօդուածոց յիշատակութիւնը դրուած է։

Յօդ. 207. վերջին պարբերութիւնն հետևեալ կերպիւ փոխուած է.

« Յանձնաժողովն իւր աշխատութիւնն Ուխտին խորհրդոյն պիտի ներկայացնէ ամեն տարի յուլիս 1 էն մինչև 15։ »

Յօդ. 210. Մեծ վարպետին տեղ Մեծ Արևելից ընդհանուր ժողովոյն նախագահը գրուած է։

Յօդ. 241. Մեծ վարպետի օժանդակներուն տեղ փոխ—նախագահները գրուած են։

Յօդ. 242 և 243 խափանեալ են։

ԴԱՏԱՍՏԱՆԱԿԱՆ ՏՐԱՄԱԴՐՈՒԹԻՒՆՔ

ՀԱՍՏԱՏԵԱԼՔ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎՈՅ 1868 ԱՄԻ

ԳԼՈՒԽ Ա.

ԻՐԱՒԱՍՈՒԹԻՒՆ ԳՈՐԾԱՐԱՆԱՑ

ՀԱՏՈՒԱԾ ԱՌԱՋԻՆ

ՆԵՐՔԻՆ ԲԱՐԵԿԱՐԳՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ ԿԱՆՈՆԱԶԱՆՑՈՒԹԻՒՆՔ ԵՒ ԱՆՈՆՑ ՊԱՏԻԺՆԵՐԸ

ՅՕԴՈՒԱԾ 1

Գործարանք ներքին կարգապահութեան և Որմնադրական իրաւասութեան իրաւունք ունին։

ՅՕԴՈՒԱԾ 2

Գործարանք գերիշխանաբար և վերջնաբար կը դատեն իրենց ներքին բարեկարգութեան դէմ գործուած կանոնազանցութիւնները։ Այս կարգէն են ընդմիջմունք, խօսակցութիւնք, անհրաման տեղափոխութիւնք, մեծաձայն ցոյցեր, սպայից պաշտօնավարութեան միջոցին անոնց անհնազանդութիւն, անվայել բանք, վիրաւորիչ խօսք, և առհասարակ Գործարանին մէջ պատշաճից կամ բարեկարգութեան դէմ որ և է գործք։

ՅՕԴՈՒԱԾ 3

Գործարանի մը ներքին բարեկարգութեան դէմ գործուած կանոնազանցութեանց պատիժներն են.

1. Պարզ 'ի կարգ հրաւիրում՝ առանց ատենագրութեան մէջ արձանագրութեան.

2. Ի կարգ հրաւիրում հանդերձ արձանագրութեամբ.

3. Ցանդիմանութիւն առանց տուգանաց, բայց միշտ արձանագրութեամբ ։

Առաջին երկու պատիժները Նախագահը կուտայ առանց Գործարանին հարցնելու ։

Տուգանքով կամ առանց տուգանաց յանդիմանութեան պատիժը Գործարանին հարցունելով կը տնօրինէ Նախագահն, և կանոնազանց Ե.°.ը տաճարը կը փակէ ։

Երբոր Գործարանն որոշէ որ յանդիմանութիւն պէտք է, կանոնազանց Ե.°.ը պէտք է երկու սիւներուն մէջ կանգնի և Նախագահին եղբայրական դիտողութիւններն ընդունի ։

Իրողութեանց յիշատակութիւնն անպատճառ պիտի անցնի ատենագրութեան մէջ ։

Առաջին կանոնազանցութեան մը համար տուգանքը չկրնար հինգ ֆրանքն անցնիլ. բայց իւրաքանչիւր կրկնամեղութեան համար յառաջդիմաբար կրնայ աւելնալ, առանց երբէք 20 ֆրանքն անցնելու ։

Տուգանքը Գործարանին աղքատաց դանձանակին պէտք է յանձնուի ։

Եթէ Ե.°. մը Նախագահին տնօրինած պատիժը չուզէ ընդունիլ, Գործարանին մէջ չընդունուիր մինչև որ յանձն առնու. ասկէց զատ նոյն Ե.°.ը կրնայ դատաստանի ենթարկիլ իբրև առաջին կարգի յանցաւոր,

ՀԱՏՈՒԱԾ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՁԼԱՑՈՒՄՆ ՎՃԱՐՄԱՆ

ՅՕԴՈՒԱԾ 4

Վճարման ձգձգումը կամ պակասութիւնն հետեւեալ կերպիւ կը հաստատուի․

Հանգամանքութեանց կամ այլ պարտականութեանց երեք ամիս անվճար մնալէն ետեւ, Գործարանին Նախագահը Գանձապահ Ն.°. ձեռօք և միամսեայ միջոցաւ երկու հրաւէր կուղղէ վճարումն յապաղող Ն.°.օր, որպէս զի սրնտուկին ունեցած պարտքը վճարէ, և զլանալուն հետեւանքը կը յիշեցնէ ։

Եթէ յիշեալ Ն.°.ն երկրորդ հրաւէրէն ետքն ալ լռութիւն պահէ կամ վճարումը դարձեալ զլանայ, Գանձապահ Ն.°.ը մինչև մէկ ամիս կը տեղեկագրէ Գործարանին ։

Այն տեղեկագրին ընթերցումէն ետեւ Նախագահը բարձր ձայնիւ կը հարցնէ թէ վճարումն յապաղող Ն.°.օր երաշխաւոր ըլլալ ուզող Ն.°. մը կա՞յ Գործարանին մէջ, որ անոր՝ տեղը վճարելու խօսք տայ ։ Եթէ այս հրաւէրն անպատասխանի մնայ, Ատենախօս Ն.°.ը կառաջարկէ՝ նոյն նստին մէջ՝ պարտազանց եղբօր անունը ջնջել գործօն անդամոց ցանկէն, հետեւաբար յիշեալ Ն.°.ը կը զրկուի Որմնադրական գործօնէութեան իրաւունքներէն ։

Այս ջնջումը մինչև մէկ ամիս պէտք է ծանուցուի Մեծ Արեւելից ։

Վճարազանցութեան պատճառաւ ցանկէն ջնջուած Ն.°.

մը կրնայ միշտ Գործարանին հաճութեամբ վերահաստատուիլ նոյն Գործարանի ցանկին մէջ՝ ամբողջապէս իւր պարտքը վճարելով։

Այս վերահաստատութիւնն ալ պէտք է ծանուցուի Մեծ Արեւելից։

ՀԱՏՈՒԱԾ ԵՐՐՈՐԴ

ՈՐՄՆԱԴՐԱԿԱՆ ՅԱՆՑԱՆՔ ԵՒ ԱՆՈՆՑ ՊԱՏԻԺՆԵՐԸ

1. ՅԱՆՑԱՆՔ

ՅՕԴՈՒԱԾ 5

Յանցանքն երկու կարգ է.

Առաջին կարգէն են անժուժկալութիւն, անպարկեշտ կամ կոշտ խօսքեր բարձրաձայն արտասանեալ, Որմնադրական ըմբոստութիւն ծանր պարագաներով. 2 յօդուածին մէջ նշանակեալ կանոնազանցութեանց յաճախ կրկնութիւն, հրապարակաւ Որմնադրական նշաններ կրել։

Երկրորդ կարգէն են այն յանցանքներն՝ որ Որմնադիրըն ու Որմնադրութիւնը նուաստացնելու կը ծառայեն, ինչպէս են Որմնադրական երդմնադրժութիւն, ծածուկ աստիճանատուութիւնք եւ աստիճանաց շահավաճառ, այլոց համբաւին կամ ընչից կամաւոր վնասաբերութիւն, վերջապէս այն ամեն բան որ ընկերական կարգին մէջ ամօթալի կը համարուին։

2 · ՊԱՏԻԺՔ

ՅՕԴՈՒԱԾ 6

Առաջին կարգի յանցանքները կը պատժուին Որմնադրական իրաւանց և պաշտամանց առժամանակեայ դադարմամբ, որ մէկ ամսէն պակաս և հինգ տարիէն աւելի չը կրնար տևել։

ՅՕԴՈՒԱԾ 7

Երկրորդ կարգի յանցանքները կը պատժուին Որմնադրական իրաւանց կորստեամբ և 'ի սպառ արտաքսմամբ։

ՅՕԴՈՒԱԾ 8

Յանցանաց համար սահմանուած Որմնադրական պատիժները՝ ներկայ կանոնաց տրամադրած ձևերուն համեմատ տրուած վճռով մը միայն կրնան գործադրիլ։

ՀԱՏՈՒԱԾ ՉՈՐՐՈՐԴ

ՈՐՄՆԱԴՐԱԿԱՆ ՅԱՆՑԱՆԱՑ ՔՆՆՈՒԹԻՒՆԸ ԳՈՐԾԱՐԱՆԱՑ ՄԷՋ

ՅՕԴՈՒԱԾ 9

Յանցանքները քննութիւն և դատաստան կը պահանջեն։

ՅՕԴՈՒԱԾ 10

Գործարանի մ'որ և է անդամ կրնայ դատախազ կանգ-

նիլ Նոյն Գործարանին որ և է մի անդամին դէմ։ Գանգատը կամ ամբաստանութիւնն առաջարկութեանց պարկին մէջ պէտք է ձգուի ։ Գանգատող կամ ամբաստանեալ Ե∴րց անունները չեն յայտնուիր Նախագահէն ։

Ամեն գործօն որմնադիր կրնայ գանգատիլ որմնադրի մը դէմ՝ Նորա մասնակցած Գործարանին առջև ։

Որմնադիր մը, որոյ վկայագրերը կանոնաւոր են, բայց գործօն ըլլալէ դադրած է, որմնադրական յանցանք մը գործած ժամանակ կրնայ դատաստանի ենթարկիլ յանցանքը գործուած Արևելից Օթեակին առջև, երբոր Նոյն Գործարանին երեք կանոնաւոր անդամներն ամբաստան կանգնին ։

Եթէ այն Արևելքը քանի մ'օթեակներ ունենայ, իրաւասութիւնն այն առաջին Գործարանին կըլնայ, որուն Ներկայացած է գանգատը կամ բողոքը ։

Եթէ յանցանքը գործուած Արևելից մէջ Օթեակ չը գտնուի, մօտաւոր Օթեակի մ'առջև կըտեսնուի դատաստանը ։

Քննութիւնն ու դատաստանը սովորական ձևերով կըլլան։

Որ և է անստորագիր կամ կեղծանուն գանգատ՝ անմիջապէս կայրի երկու սիւներուն մէջ տեղն առանց կարդացուելու ։

ՅՕԴՈՒԱԾ 11

Երբոր ամբաստանեալը նոյն իսկ Գործարանին Նախագահն է, ամբաստանութիւնը Գործարանին հինգ անդամներէն ստորագրեալ պէտք է ըլլայ․ և կնքուելէ ետև, անոնցմէ միոյն ձեռօք առաջին Դէտին ; կամ եթէ նա չը գտնուի՝ երկրորդ դէտին, և եթէ երկուքն ալ չգտնուին՝

առաջին Մարզիչին կը յանձնուի, որ պարտական է ընդունիլ։

ՅՕԴՈՒԱԾ 12

Եթէ ամբաստանութիւնը կամ գանգատը կանոնաւոր է, Նախագահը կամ Գործարանին սպաներէն մին՝ նուիրապետական կարգաւ՝ հինգ առաջին սպաներէն՝ կամ անոնց չգտնուած ժամանակ կարգաւ անոնցմէ ետև եկող սպաներէն արտաքոյ կարգի ժողով կը գումարէ գաղտնի և յատուկ քննիչ մասնախորհուրդ մը կազմելու համար։

Եթէ ամբաստանութիւնը Նախագահին վրայ է, զայն ընդունող Ե∴Ն՝ հինգ առաջին սպայից հետ մասնախորհուրդ կազմելու համար Գործարանին երկու ամենէն հին և գործօն անդամներն 'ի խորհուրդ պէտք է հրաւիրէ։

Մասնաժողովը չկրնար որոշում ընել մինչև որ առաջին պարագային մէջ առնուազն երեք անդամ, երկրորդին մէջ ալ հինգ անդամ ներկայ չգտնուին։

Ամբաստանութիւնը մասնաժողովոյ նախագահող Սպային կը յանձնուի, որ ստացագիր մը կուտայ։

ՅՕԴՈՒԱԾ 13

Յատուկ մասնախորհուրդը՝ գանգատագիրն ստացող Ե∴Նախագահութեամբ պէտք է գաղտնաբար գործը քննէ, գանգատող Ե∴ը հրաւիրէ, ամբաստանութեան ապացոյցները պահանջէ, ամբաստանեալին պաշտպանողական փաստերն առանձնաբար լսէ, և ամբաստանութեան գոյութեանն ու ծանրութեան վրայ բարոյական համոզում մը կազմէ։

ՅՕԴՈՒԱԾ 14

Եթէ գանգատն յատուկ մասնախորհրդոյ կողմէն հիմնաւոր դատուելէ առաջ ետ առնուի, քննութեան թուղթերը կը ջնջուին ։

Եթէ յատուկ մասնախորհուրդը ձայնից առաւելութեամբ գանգատն անհիմն գտնէ, կոչնչացնէ զայն · իսկ եթէ զրպարտական գտնէ, Գործարանն յետագայ նստի մը մէջ քննութեան թուղթերը կարդալով՝ կրնայ ամբաստանող Ե∴ը դատաստանի ենթարկել, և 5 յօդուածին նախատեսած յանցանաց վերաբերեալ պատիժներէն մին գործադրել ըստ պարագային ։

ՅՕԴՈՒԱԾ 15

Եթէ յատուկ մասնախորհուրդը գանգատն հիմնաւոր դատէ, տեղեկաբեր մը կանուանէ, ամբաստանագիր մը կը խմբագրէ, զոր իւր նախագահը Գործարանին Նախագահին կուղղէ՝ գործին վերաբերեալ ամեն թղթոց հետ ։

Ամբաստանագիրը պէտք է յանցանքին ո՛ր կարգի վերաբերելն ալ յիշատակէ ։

Այն վայրկենէն որ գանգատն հիմնաւոր դատուի, ամբաստանեալ Ե∴ն առժամանակեայ կերպիւ կը դադրի Որմնադրական իրաւունքներէ ու պաշտօններէ · բայց այս առժամանակեայ դադարումը չկրնար երկու ամսէն աւելի տեւել՝ ամբաստանութեան հիմնաւոր դատուած օրէն ըսկսեալ ։

Այսպիսի դատաստան մ'սկսելէ ետև չկրնար ամբաստանեալ Ե∴ հրաժարմամբը դադրիլ ։ Հրաժարականն ընդունուելէ ետև իսկ դատաստանը կանոնաւորապէս պի-

տի չարունակի և վճիռը տրուի, թէ՝ ամբաստանեալն ներկայութեան և թէ՝ 'ի բացակայութեան, որպէս թէ հրաժարած չըլլար ։

ՀԱՏՈՒԱԾ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ

ԴԱՏԱՍՏԱՆ ԳՈՐԾԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

ՅՕԴՈՒԱԾ 16

Երբոր Գործարանին Նախագահն իւր անդամոց մէկուն դէմ յատուկ մասնախորհուրդէն ընդունուած ամբաստանութիւն մ'և զայն հաստատող թուղթերն ստանայ, իսկոյն կազդարարէ ամբաստանեալ Ն.՞. թէ առ առաւելն մինչև երեսուն երեք օր Գործարանը պիտի գումարուի իւր պաշտպանողական փաստերը լսելու և եղած ամբաստանութեանց վրայ դատավճիռը տալու, հետևաբար կը հրաւիրէ նոյն նստին անձամբ ներկայանալ, կամ իւր կողմէ կանոնաւոր Որմնադիր մի փոխանորդ կարգել յատուկ իշխանութեամբ ։

Կը յայտնէ անոր թէ, երբոր ինքը կամ փոխանորդը չներկայանան, Ցաճարին դաւթին մէջ երեք անգամ յանուանէ բարձրաձայն կոչուելէ ետև՝ 'ի պաշտօնէ փոխանորդ մը կը կարգուի իրեն ։

Երբոր ամբաստանութիւնը Գործարանին Նախագահին դէմ ըլլայ, առաջին կամ երկրորդ Դէտը, կամ անոնց բացակայութեան կամ բանաւոր պատճառաւ արգելման ժամանակ՝ առաջին Մարզիչը կընդունի ամբաստանութեան թուղթերն յատուկ մասնախորհուրդէն, և վերցգրեալ

տրամադրութիւնները կը գործադրէ Նախագահին նկատմամբ ։

ՅՕԴՈՒԱԾ 17

Գործարանին կանոնաւոր գումարման համար որոշեալ օրն եթէ ամբաստանեալ Ն.°.ը կամ փոխանորդը չներկայանան, և եթէ Ն.°. մ'ինքնակամ չներկայանայ արդարացուցման փաստեր յառաջ դնելու, քուէից առաւելութեամբ 'ի պաշտօնէ փոխանորդ մը կոչուի, և բոլոր թեր ու դէմ թղթերն անոր կը յանձնուին ։

Եթէ պաշտօնապէս որոշուած փոխանորդն յայտնէ թէ անմիջապէս պաշտպանութիւն ընելու վիճակի մէջ չէ, առ առաւելն տասնևհինգ օր պայմանաժամ կը շնորհուի իրեն։

Նոյն նստին մէջ, եթէ ամբաստանեալ Ն.°.ը կամ փոխանորդը ներկայ գտնուի, կամ յաջորդ նստին մէջ՝ երբոր խնդրէ, գործին քննութիւնը կ'սկսի ։ Անձնական կամ 'ի պաշտօնէ պաշտպանութիւնը լսուելէ ետև, երբոր Գործարանն ըստ բաւականի լուսաւորուած ըլլալը յայտնէ, ամբաստանեալ Ն.°.ը, փոխանորդն և 'ի պաշտօնէ պաշտպանը Տաճարը կը փակեն ։

ՅՕԴՈՒԱԾ 18

Որոշումն յատենի Գործարանին կը տրուի։

Նախագահը՝ որոշման ժամանակ Տաճարը փակել կուտայ այցելու Ն.°.ց ։

Ամբաստանագիրն ստորագրող Ն.°.ց ալ իմաց կը տրուի թէ չեն կրնար վճռատուութեան ներկայ գտնուիլ, և անոնք ալ Տաճարը կը փակեն։

Նախագահն հետզհետէ հետևեալ հարցումները քուէի կը դնէ .

1. Ն.°. Ն . . . , որ Որմնադրական յանցանօք մ'ամբաստանեալ է, յանցաւո՞ր է ։

2. Յանցանքն ո՞ր կարգէն կը վերաբերէ ։

Այս երկու պարագայից մէջ Ատենախօսն եզրակացութիւն չտար ։

ՅՕԴՈՒԱԾ 19

Առաջին հարցումը ձայնից առաւելութեամբ կորոշուի. երբոր ձայները հաւասար բաժնուին, ամբաստանեալն անպարտ կը յայտարարի, և Ցանարէն ներս կոչուելով իւր Որմնադրական իրաւանց մէջ կը վերահաստատի ։

Եթէ յանցաւորութիւնը վճռուի, Գործարանն՝ երկրորդ հարցման վրայ որոշում կուտայ տոմսակեայ քուէով, որոյ վրայ առաջին կարգ կամ երկրորդ կարգ գրուած է ։

Եթէ քուէից մեծագոյն մասն երկրորդ կարգին համար է, Ատենախօս Ն.°. 7 յօդուածը կը կարդայ, և նախագահն յիշեալ յօդուածին տրամադրած պատիժը կը գործադրէ յանցաւորին վրայ ։

Եթէ քուէարկութիւնն երկրորդ կարգին համար մեծամասնութիւն չտայ, յանցանքն առաջին կարգը կը դասի, և Ատենախօս Ն.°. 6 յօդուածը կը կարդայ, յորմէ յետոյ Գործարանը գրաւոր քուէով և ձայնից առաւելութեամբ կը վճռէ յանցաւոր եղբօր Որմնադրական իրաւունքէ և պաշտօնէ արգիլուելուն տևողութիւնն՝ ըստ տրամադրութեան 6 յօդուածին ։

ՅՕԴՈՒԱԾ 20

Ամեն դատավճիռ մինչև 10 օր պիտի հաղորդուի դատապարտեալ Ն.°., նա ալ ամիս մը պայմանաժամ պիտի

ունենայ Գաղղիոյ համար, երեք ամիս Ալժերիի և օտար երկիրներու համար, վեց ամիս յայնկոյս ծովու երկիրներու համար, դատավճռոյն հաղորդման թուականէն ըսկըսեալ, որպէս զի Արդարութեան և կոչման ատեանին բողոքէ ։

Ամեն դատական բողոք ուղղակի Գաղղիոյ Մեծ Արևելից կ'ուղղուի Փարիզ, Քատէ փողոց 16 ։

Գործարանն ալ պէտք է անպատճառ մինչև մէկ ամիս իւր դատավճռին պատճէնը Մեծ Արևելից յուղարկէ ։

ՀԱՏՈՒԱԾ Վ.ԵՑԵՐՈՐԴ

ԲՈՂՈՔՈՑ ԻՐԱՒՈՒՆՔ

ՅՕԴՈՒԱԾ 21

Գործարանաց տուած վճռոց դէմ բողոքելու իրաւունք կայ միշտ, 'ի բաց առեալ ներքին բարեկարգութեան վերաբերեալ պարզ կանոնազանցութեանց առթիւ տրուած վճիռներն ։

ՅՕԴՈՒԱԾ 22

Բողոքոյ յայտարարութիւնն որ և է որոշմանց գործադրութիւնը կը դադրեցնէ իրաւամբ · բայց դատապարտեալ Ե∴ն Որմնադրական իրաւունքներէ և պաշտօններէ արգիլեալ կը մնայ մինչև որ իւր բողոքը քննուելով պէտք եղած վճիռը տրուի ։

ՅՕԴՈՒԱԾ 23

Ատենախօսն ալ իրաւունք ունի բողոքելու, բայց մի-

այն այն պարագային մէջ՝ ուր տրուած վճիռը կամ գործին քննութիւնն Ուխտին կանոնադրութեանց հակառակ բան մը պարունակէ ։

Բողոքոյ պայմանաժամերը նոյն են ինչ որ 20 յօդուածին առաջին պարբերութեան մէջ որոշուած են ։ Այն պայմանաժամը լրանալէ ետք որոշումը վերջնական և գործադրելի է ։

Բողոքները Մեծ Վարպետին կողմէ Ուխտին Խորհրդոյն կը յանձնուին ։

ՅՕԴՈՒԱԾ 24

Որոշման մը դէմ բողոք եղած ժամանակ, Գործարանը պարտաւոր է իւր որոշման հետ և գործին վերաբերեալ բոլոր թուղթերը Մեծ Արևելից հաղորդել ։

ԳԼՈՒԽ Բ.

ԲՈՂՈՔՈՑ ԴԱՏԱՍՏԱՆ

ՀԱՏՈՒԱԾ ԱՌԱՋԻՆ

ՅՕԴՈՒԱԾ 25

Բողոքոյ իրաւասութիւնը Գաղղիոյ բոլոր Օթեակաց երեսփոխանները կը գործածեն ։

Այս նպատակաւ մէն մի Օթեակ ամեն տարի երեսփոխան մը կանուանէ ։

Այս անուանումը Գործարանին եօթն առաջին Սպայից ընտրութեան ժամանակ և նոյն ձևով կը կատարուի ։

Գործարանը միանգամայն տեղապահ մը կանուանէ ,

որ երեսփոխանին արգելք ունեցած ժամանակ նորա պաշ-
տօնը կատարէ ։

Այսպէս ընտրեալ փոխանորդաց անունները Մեծ Ա-
րեւելից կը հաղորդուին ։

ՅՕԴՈՒԱԾ 26

Երբոր Մեծ Արեւելք բողոք մ'ընդունի, բողոքոյ են-
թակայ եղող Գործարանին ամենէն մօտ գտնուող Օթեա-
կաց տասնեւմէկ երեսփոխաններն 'ի ժողով կը գումարէ ։

ՅՕԴՈՒԱԾ 27

Բողոքոյ ատենին գումարուելիք Արեւելքը կորոշէ ։

ՅՕԴՈՒԱԾ 28

Երբոր այն Արեւելքն՝ որոյ մէջ տրուած է բողոքոյ են-
թարկեալ վճիռը, քանի մ'Օթեակ գումարէ, Բողոքոյ ատ-
եանը պէտք է որ ամենէն մօտ գտնուող Արեւելից Օթ-
եակներուն մէջէն առաւելագոյն թուով երեսփոխաններէ
բաղկանայ ։

Յիշեալ Արեւելքին Օթեակներուն տուած միւս երես-
փոխանները վիճակարկութեամբ պէտք է նշանակուին ։

Երբոր բողոքը Մէնի գաւառին, Ալժէրիի, Գաղթա-
կանութեանց եւ օտար երկիրներու Օթեակներէն մէկուն
տուած որոշման դէմ ըլլայ, Բողոքոյ ատեանը Մէնի գա-
ւառին Օթեակներուն տասնեւմէկ երեսփոխաններէն կը
բաղկանայ, որք վիճակաւ կը նշանակուին ։

ՅՕԴՈՒԱԾ 29

Բողոքոյ ենթակայ եղող Օթեակին անդամները չեն
կրնար Բողոքոյ ատենին անդամակցիլ ։

ՀԱՏՈՒԱԾ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՅՕԴՈՒԱԾ 30

Ամենէն հին Օթեակին երեսփոխանը Բողոքոյ ատենին առժամանակեայ Նախագահ կըլլայ և գործին վերաբերեալ թուղթերը Մեծ Արևելքէն կընդունի ։

ՅՕԴՈՒԱԾ 31

Բողոքոյ ատենին նիստերն Որմնադրական ձեւով կը գումարին եւ հրապարակային են ։

Ներկայ գտնուող անդամոց թիւն եօթնէն պակաս չը կրնար ըլլալ ։

ՅՕԴՈՒԱԾ 32

Բողոքոյ ատենին անդամները կանուանեն իրենց սպաները ։

ՅՕԴՈՒԱԾ 33

Առժամանակեայ Նախագահ եղող Ե∴Ը՝ տեղեկաբեր է ։ Մեծ Արեւելից յղման թուղթն եւ բողոքոյ ենթակայ եղած վճիռը կը կարդայ եւ գործն համառօտիւ կը բացատրէ ։

ՅՕԴՈՒԱԾ 34

Քննութիւնը նստին մէջ կըլլայ ։ Ատեանն հետզհետէ ամբաստանելոյն վկայներն ու պաշտպանողական փաստերը կը լսէ ։

Ատենախօսն եզրակացութիւն չտար, այլ միայն Որմնադրական օրինաց գործադրութեանը կը հսկէ ։

ՅՕԴՈՒԱԾ 35

Վիճաբանութեանց փակուելէն ետև, Ատեանը կ'առանձնանայ տալիք վճռոյն վրայ խորհելու։ Վճիռը հրապարակաւ կարտասանէ հանդերձ պատճառաբանութեամբ և ձայնից առաւելութեամբ։ Եթէ ձայներն հաւասար գան՝ անպարտութեան վճիռ կը տրուի։

ՅՕԴՈՒԱԾ 36

Բողոքոյ Ատենին վճիռն Ուխտին Մեծ Վարպետին կողմէ կը ծանուցուի։

ՀԱՏՈՒԱԾ ԵՐՐՈՐԴ

ՅՕԴՈՒԱԾ 37

Երեսփոխան մը՝ որ իւր պաշտօնը կատարելու անհընարութեան մէջ գտնուի, գումարման նամակն ստանալէն մինչև ութ օր պէտք է ծանուցանէ առժամանակեայ նախագահին։

ՅՕԴՈՒԱԾ 38

Երեսփոխան չունեցող Օթեակն՝ ինչպէս նաև առանց բանաւոր պատճառի Բողոքոյ ատենին ներկայ չգտնուող երեսփոխանն 50 ֆրանք տուգանք կը վճարեն՝ ներկայացեալ Օթեակաց աղքատաց գանձանակներուն։

ՅՕԴՈՒԱԾ 39

Ամեն Օթեակ իւր երեսփոխանին ճանբու ծախքը վճարելու պարտական է։

ՑԱՆԿ ՆԻՒԹՈՑ

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ԳՐԱԿ ԱՌԱՋԻՆ

	Երես·
Ազատ որմնադրութիւն և իւր սկզբունքը	1

ԳՐԱԿ ԵՐԿՐՈՐԴ

ԳԼՈՒԽ Ա·

Որմնադիրք և Որմնադրական ընկերութիւնք 3

ԳԼՈՒԽ Բ·

Զանազան Ծէսք 7

ԳՐԱԿ ԵՐՐՈՐԴ

Որմնադրական իշխանութիւնք 8

ԳԼՈՒԽ Ա·

Մեծ Արևելք Գաղղիոյ 8

ԳԼՈՒԽ Բ·

Մեծ վարպետ 9

ԳԼՈՒԽ Գ· *

Ուխտին խորհուրդը 11

ԳԼՈՒԽ Դ·

Ընդհանուր ժողով Մեծ Արևելից 13

ԳՐԱԿ ՉՈՐՐՈՐԴ

Արտաքին յարաբերութիւնք 16

ԳՐԱԿ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ

Լրացուցիչ յօդուած 16

---

* *Այս գլուխը տպագրական սխալմամբ Ա· դրուած է փոխանակ Գ·ի։*

ՕՐԷՆՔ
ԵՒ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԿԱՆՈՆՔ

ԳՐԱԿ ԱՌԱՋԻՆ

Երե.

ԳԼՈՒԽ Ա.

Բաժնադրական ընկերութիւնք 21

ԳԼՈՒԽ Բ.

Իւրաքանչիւր Արուեստից մէջ Գործարանաց թուոյն որոշումն 23
Կազմութիւն Օթեակաց 24
Հաստատութիւն Օթեակաց 26
Հաստատութիւն ժողովարանաց 30
Հաստատութիւն խորհրդարանաց 32
Ընդհանուր տրամադրութիւնք այլ և այլ աստիճանի գործարանաց համար 34

ԳԼՈՒԽ Գ.

Սպայք Օթեակաց 35
Մեծարոյ 36
Դէտք 38
Ատենախօս 38
Քարտուղար 40
Մարզիչք 40
Արարողապետ 41
Ճարտարապետ 42
Հաշուակալք և Պատասխանատու պաշտօնակալք 42
Սպայք ժողովարանաց 44
Սպայք խորհրդարանաց 44
Սպասաւոր եղբայր 45
Անմիաբանականութիւն պաշտամանց 46

ԳԼՈՒԽ Դ.

Գործարանաց մէջ ընտրութեանց ժամանակն ու եղանակն 46
Սպայութեանց ընտրող և ընտրելի ըլլալու իրաւունք 48

Երե.

Հաստատութիւն Սպայից 50

Պաշտամանց պարապութիւն 51

ԳԼՈՒԽ Ե·

Գործարանաց գանձերէցներուն Մեծ Արեւելքէն ճանչուիլն 51

ԳԼՈՒԽ Զ·

Յարաբերութիւնք Գործարանաց Մեծ Արեւելից հետ 53

Գործարանաց ներկայացնելիք տարեկան պատկերներն և ջնջման ցուցակներն 55

Վկայագիր, կոնդակ, Արտօնագիր, ևայլն 56

Տեսչութիւն Գործարանաց 58

Յարաբերութիւնք Գործարանաց ընդմիմեանս 59

Հաւաքական որդեգրութիւնք 59

ԳԼՈՒԽ Է·

Յարաբերութիւնք Գործարանաց ուրիշ որ և է իցէ արտաքին իշխանութեանց հետ 60

ԳԼՈՒԽ Ը·

Պարտաւորեալ նիստեր և կարգ աշխատութեանց 61

Վեցամսեայ և տարեկան խօսք 65

Այցելուք 66

ԳԼՈՒԽ Թ·

Կանոնք Ներածման 68

Աստիճանատուութիւն 71

Որդեգրութիւնք և անհատական կանոնաւորմունք 74

Թօշակի յաւելման վերաբերեալ կանոնական գործողութիւնք 74

ԳԼՈՒԽ Ժ·

Հրաժարմունք և արձակուրդք 77

ԳԼՈՒԽ ԺԱ·

Աշխատութեանց դադարում և վերսկսում 78

Երես.

ԳԼՈՒԽ ԺԲ.

Տօնք ուխտին և կոչունք , 81
Դամբանահանդէսք 83
Պատիւք և դահերիցութիւնք որմնադրականք 84

ԳԼՈՒԽ ԺԳ.

Պատճառք անկանոնութեան գործարանաց 86
Միջոցք կանոնաւորման գործարանաց 87

ԳՐԱԿ ԵՐԿՐՈՐԴ

ԳԼՈՒԽ Ա.

Կանոնաւոր և գործօն Որմնադիր ըլլալու համար պէտք եղած պայմանք 88
Որմնադրաց վերաբերեալ անկանոնութեան պատճառք 90

ԳՐԱԿ ԵՐՐՈՐԴ

ԳԼՈՒԽ Ա.

Մեծ Արևելք Գաղղիոյ 93
Գաղղիոյ Մեծ Արևելից Ընդհանուր ժողովոյ նիստերն 94
Երեսփոխանք Ընդհանուր ժողովոյ մէջ 97
Սպայք և իրենց պաշտօնն 98
Կնիք և դրօշմ և կնքապահ Մեծ Արևելից 100
Տօնք Ուխտին և դամբանահանդէսք Մեծ Արևելից 101

ԳԼՈՒԽ Բ.

Ծիսից Մեծ ժողովոյ կազմութիւն 103
Ծիսից Մեծ ժողովոյ սպայք 105
Նոր ծիսից ընդունելութեան խնդրանք 106
Ծիսից յաւելման խնդրանք 108

ԳՐԱԿ ՉՈՐՐՈՐԴ

Երես

ԳԼՈՒԽ Ա.

Որմնադրական հրատարակութիւնք 110

ԳԼՈՒԽ Բ.

Որմնադրական վարժատրութեանց բնութիւն 111
Վարժատրութիւն խնդրելու վերաբերեալ ձեւական կանոնք 112
Վարժատրութեանց բաշխման եղանակ 114

ԳԼՈՒԽ Գ.*

Որմնադրական նպատ 116
Օգնութեան ցուն 119

ԳԼՈՒԽ Դ.

Պաշտօնական օրագիր Մեծ Արեւելից 121

ԳՐԱԿ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ

ՄԻԱԿ ԳԼՈՒԽ

Որմնադրական տարեցոյց 124
Ընդհանուր կանոնաց օրինակներն 124
Աստիճանաց տետրակի հաւաքածոյք 125
Ցուցութիւն վկայագրոց 126
Օրինակք ցուցակաց և վկայագիր խնդրանաց 126

ԳՐԱԿ ՎԵՑԵՐՈՐԴ

ԳԼՈՒԽ Ա.

Մեծ Արեւելից անդամոց չքանշաններն 127
Գործարանաց մէջ գործածուած ուրարք 128
Մեծ Արեւելից վկայականներէն չքանշաններէն և ուրարներէն ուրիշ վկայական չքանշան և ուրար կրելու վերաբերեալ յօդուածք 129

---

* Այս գլուխը տպագրական սխալմամբ Բ. եղած է փոխանակ Գ.ի։

Երե.

ԳԼՈՒԽ Բ.

Քարտուղարութիւն Մեծ Արեւելից 131

ՊՐԱԿ ԵՕԹՆԵՐՈՐԴ

ԳԼՈՒԽ Ա.

Այլ և այլ հանգամանակութիւնք գործարանաց մէջ 133

ԳԼՈՒԽ Բ.

Մեծ Արեւելից վճարելի տուրք 135

ԳԼՈՒԽ Գ.

Տուրք.—Գործարանաց կազմութեան համար 137
Հերօտոմի Սկովտեան ծիսի համար 137
Սկովտեան հին և ընդունուած ծիսի համար 138
Ծիսից յաւելման համար 138
Փոխանորդութեանց համար 138

ԳԼՈՒԽ Դ.

Որմնադրական Տիտղոսագրոց գիներն 139

ԳԼՈՒԽ Ե.

Քաղաքային ընկերութեան հաշուոյն համար Մեծ Արե-
ւելից հաւաքած տուրքերն 140
Օգնութեան տան հաշուոյն համար 140

ԴԱՏԱՍՏԱՆԱԿԱՆ ՏՐԱՄԱԴՐՈՒԹԻՒՆՔ

Զլացումն վճարման 142
Սխալմունք և յանցանք Որմնադրականք 143
Մասնախորհուրդ. քննութեան 145
Դատաստան 148

ՀԱՄԱՌՕՏ ՆԿԱՐԱԳԻՐ
ՂԱՊԱԿԱՆ ԴՐՈՒԹԵԱՆ

Ա՛յս նկարագիրը կ'ընծայեմ ձեզ՝ Քրիստոսադաւան եւ ձեզ՝ Պաշտպանաց Հայոց ահասարակ, ձեզ՝ ծերոց՝ ձեզ՝ երիտասարդաց եւ ձեզ՝ տղայոց, որք ամենքին զարդարութեան ընկեր եղբայրք եւ ազատութեանը չէք անցուցած էն։

ԳՐԻԳՈՐ ԱՍԼԱՆԵԱՆ

Ի ՀԱՅՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ
Տ. Տ. ՄԱՏԹԷՈՍԻ Ա. ՍՐԲԱԶՆԱԿԱՏԱՐ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ
ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ
եւ
Ի ՊԱՏՐԻԱՐՔՈՒԹԵԱՆ Կ. ՊՕԼՍՈՅ
Տ. ՊՕՂՈՍԻ ՍՐԲԱԶԱՆ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ Ռ. Ց. ՔԻՒՐՔՃԵԱՆ
Կ. ՊՕԼԻՍ ՖԻՆՃԱՆՃԸԼԱՐ,
— 1864 —

Երես

ԳԼՈՒԽ Բ·

Քարտուղարութիւն Մեծ Արեւելից 131

ՊՐԱԿ ԵՕԹՆԵՐՈՐԴ

ԳԼՈՒԽ Ա·

Այլ եւ այլ հանգամանակութիւնք Գործարանաց մէջ 133

ԳԼՈՒԽ Բ·

Մեծ Արեւելից վճարելի տուրք 135

ԳԼՈՒԽ Գ·

Տուրք·—Գործարանաց կազմութեան համար 137
Հերօտոմի Սկովտեան ծիսի համար 137
Սկովտեան հին եւ ընդունուած ծիսի համար 138
Ծիսից յաւելման համար 138
Փոխանորդութեանց համար 138

ԳԼՈՒԽ Դ·

Որմնադրական Տիտղոսագրոց գիներն 139

ԳԼՈՒԽ Ե·

Քաղաքային ընկերութեան հաշուոյն համար Մեծ Արե-
ւելից հաւաքած տուրքերն 140
Օգնութեան տան հաշուոյն համար 140

ԴԱՏԱՍՏԱՆԱԿԱՆ ՏՐԱՄԱԴՐՈՒԹԻՒՆՔ

Ձլացումն վճարման 142
Յանցմունք եւ յանցանք Որմնադրականք 143
Մանախորհուրդ քննութեան 145
Դատաստան 148

ՀԱՄԱՌՕՏ ՆԿԱՐԱԳԻՐ
ՊԱՊԱԿԱՆ ԴՐՈՒԹԵԱՆ

Այս նկարագիրը կ'ընծայեմ քեզ՝ Կաթողիկո-սութեան ու քեզ՝ Պատրիարքութեան Հայոց ա-թոռներուն, քեզ՝ ծերոց՝ քեզ՝ եկեղեցականաց ու քեզ՝ ազգայոց, որք առանձին պարտաւո-րեան ընելու իրաւունքը ու ազատութիւ-նը չեմ ունեցած են։

ԳՐԻԳՈՐ ԱՍԼԱՆԵԱՆ

Ի ՀԱՅՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ
Տ. Տ. ՄԱՏԹԷՈՍԻ Ա. ՍՐԲԱԶՆԱԿԱՏԱՐ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ
ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ
եւ
Ի ՊԱՏՐԻԱՐՔՈՒԹԵԱՆ Կ. ՊՕԼՍՈՅ
Տ. ՊՕՂՈՍԻ ՍՐԲԱԶԱՆ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ Ռ. Ց. ՔԻՒՐՔՃԵԱՆ
Կ. ՊՕԼԻՍ ՖԻՆՃԱՆՃԸԼԱՐ,

— 1864 —

ՀԱՄԱՌՕՏ ՆԿԱՐԱԳԻՐ

ՊԱՊԱԿԱՆ ԴՐՈՒԹԵԱՆ

Եթէ ամէն գործ իր պատճառն ունի, աս մեր յակամայս աշխատասիրութիւնն ալ իր մեծ ու երեւելի պատճառն ունի անշուշտ.

Թունաւոր օձ մը որքան որ վտանգաւոր ըլլայ, որչափ ատեն որ իր բունին մէջ կենայ, ազատ է մարդկային ամէն հնարաւորութենէն. Բայց երբ անկէ դուրս կ'նետուի ու մարդոց անց ու դարձի ճամբուն վրայ կերեւնայ, որպէս զի մարդկային ցեղին հարուած մը տայ, ո՞ր իրաւունք պիտի արգիլէ ան անձինքը, որ իրենց պաշտպանութեանը համար ձեռուընուն եկած կարեւոր միջոցները 'ի գործ չդնեն.

Յայտնի է մեր համազգի եղբարց, որ աս օրերս Պապական դրութիւնը՝ իր հին Միսիոններուն վրայ մէկ քանի փողահարներ ալ պատրաստեր, ու Հայկական հրապարակը հաներ է, որ իր հինաւուրց ծթուած ցնորական գաղափարները նորէն անգամ հոն հնչեցնեն. Մենք եւս նոր բան մը լսելու կարծեօք՝ ականջ դրինք նայեցանք, որ նոյն խակ զանգակները կ'հնչեցնեն, ինչ որ նախնի Միսիոնները կ'խեղկատակէին.

Մէկը՝ երանելի Տատեան Պօղոս Պէյին իր կենացը վերջին քայլը յաւիտենականութեան Պապադաւանից սահմանը նետելը ցցունելու նկատմամբ հրատարակած պաշտօնական յայտարարութեանը մէջ, Հայերը՝ Կաթողիկէ եկեղեցւոյն ուղղափառ դաւանութիւնը չունեցող՝ եւ հետեւապէս փոք-

[illegible] դուրս կ'իմաստակէր։ Երկրորդ մը՝ [illegible] մէջ [illegible]ները եւ Հայոց մէջ [illegible]ները անուն ստորակի մը մի-ջոցաւ, ելլէ՛, Պապական եղիր, որ ըլլէ՛ [illegible], ըլլէ՛ [illegible] եւ ըլլէ՛ [illegible], եւայլն եւայլն ափերզփեզ խօսքերով, կեղծաւորեալ ազգասիրութիւնով, սուտ ա-կընկալութիւններով եւ իմաստակ զրուցուածքներով Հայ գրիչները յասպարէզ կը հրաւիրէր։ Երրորդ մը՝ կարծես թէ սաստիկ տենդով բռնուած, անոր ջերմութեան վեր-ջին աստիճան բորբոքումէն մարմնոյն հետ հոգին ալ բը-ռընկած, ո՜հ, ո՜հ . . . ո՜խ, վա՜յ ինծի . . . վա՜յ ինձ . . . ո՜հ, ո՜հ . . . ո՜խ, ո՜խ հառաչելով՝ իր տագնապին մէջ Տա-եան Պօղոս Պէյին երեւակայական դարձը կ'զառանցէր (սայրգ-լար ըռոր) ու Լուսաւորչական Հայոց եկեղեցւոյն սկըզ-բունքները եւ ստորոգելիքը Պապական դրութեան յառ-կացնելով՝ առասպելաբանութեամբ զՀայերը՝ ի [illegible] ի [illegible] կ'յորդորէր։ Անդին չոր-րորդ մ'ալ կենէ Պ. Փանոսեանի վրայ զայրացած՝ շուն-չը կտրած կու գայ, առջի փողահարից հակառակը կ'հըն-չեցնէ ու կ'ըսէ Լուսաւորչական Հայոց եկեղեցին [illegible] եւ Ահա-րոնին յետոյ շինուած Աստուծոյ [illegible] է։ Անոր մէջ Ա-[illegible]։ [illegible] [illegible] անոր մէջ [illegible] Սուրբ Հոգւոյն [illegible], որով եւ կ'ըլլայ ուղղափառ. եւ կ'սկըսի եկեղեցականները ժողովրդեան դէմ, ժողովուրդներն ալ եկեղեցականաց դէմ գրգռել, ու ազգին մէջ բացուելու դպրոցները կերպով մը արգիլելու խորհուրդ տալ և գըտ-նուած դպրոցներուն յառաջադիմութեան ճամբուն վրայ ալ մեծամեծ արգելքներ ցցունել. որպէս զի ազգը իրարու ձգելով անոր խռովութիւններէն եւ իրարու տարաձայ-նութիւններէն մէկ քանի գլխաւոր յափշտակեն։ Անոնց յոյսն ալ միայն աս բանին վրայ է՝ երբ ազգ մը որսալու ելնեն. ազգ մը իրեն դէմ բաժնել, ժողովուրդ մը իր տէրութեան դէմ ապստամբեցնել եւ երկու ժողովուրդ իրարու ձգել.

անոր համար ուր որ գացած են եւ կ'երթան, միշտ անկէ վռնտուած են եւ դեռ այսօր կ'վռնտուին. բայց ամրչնալ ըսուած բանը ասոնց համար չէ. կ'խեղդուին կոր՝ դարձեալ ծովուն մէջէն մկրատ մկրատ կ'պօռան. Աստուած մարդու մը ահը սրտէն՝ ամօթն ալ երեսէն չտանի. եթէ տանելու ըլլայ նէ, ան մարդուն հետ խօսիլն անգամ վտանգաւոր է. Իր նորութիւնը կ'հինցնէ, իր թէ՛ շնորհօք, թէ՛ իշխանութեամբ, թէ՛ քանակութեամբ, եւ թէ՛ իմաստութեամբ նուազիլը՝ առատացած, աճած, մեծցած, աւելցած եւ զօրացած կ'ցցունէ. կ'զարնուի՝ զարկի, կ'յաղթուի՝ յաղթեցի կ'ըսէ. Սուտութիւններ զարդարելով իբրեւ ճշմարտութիւն հրապարակ կ'հանէ զայլս խաբելու. Ճշմարտութիւնը հալածել դժոխք ձգելու ետեւէ կ'ըլլայ եւ իմաստակութիւնն է անոր ապաստանարանը. Բարոյական զգացմունք ըսուած բանը անոր մէջ պաղած սառած է. անոր տաքութիւնը միայն իր անսանձ կրիցը բորբոքումէն է.

Անկեղծութեամբ խօսելով՝ ստութեան մը ճշմարտութեան կերպարանք տալու համար՝ ան տետրակներուն մէջ գտնուածէն աւելի առասպելաբանութիւնը չափազանցէն ալ չափազանց կ'ըլլար. ըստ մեզ՝ եթէ գովելի չեն նէ ան տետրակները, այնքան պախարակելի ալ չեն. վասն զի մարդուս ծիծաղը շարժելու համար երբեմն այսպիսի գրութիւններ պէտք են որ Հայկական հրապարակները շրջին. բայց այսպիսի լուսաւորեալ դարու մը մէջ՝ մարդկութեան մութ ու մռայլ օրերը ծնած այլանդակ գաղափարները՝ անոնց իրենց երեւակայութեան գնդէն նորէն անգամ դուրս հանելը՝ խոհեմ անձինք անխոհեմութեան կու տան կոր. քաղաքակրթեալները՝ վատ դաստիարակութեան. անկեղծները՝ անոնց ցցուցած ազգասիրութիւններին կեղծաւորութեան. Ճարտասանները՝ անոնց գործածած ցուրտ չափազանցութիւնները համբակութեան. տրամաբանները՝ անոնց ըրած պատճառա-

բանութիւնները իմաստակութեան․ աստուածաբաններն ալ՝ անոնց սորված դպրոցական աստուածաբանութեան․ Եթէ մեզ ալ հարցունեն նէ՝ մենք ալ իմաստասիրաց անոնց կուրծքը այսպիսի պատուոյ նշաններով զարդարելը՝ իրենց արժանաւորութեանը կու տանք․ Աս արժանաւորութիւնը միշտ ունեցած են Պապական դրութեանը մէջ հաւատարմաբար ծառայողները․ աս բանն ալ՝ Պապական դրութեան բնաւորութեանը կու տանք․

Աս փողահարները՝ որքան որ մեր ծաղրը շարժեցին նէ, ճշմարտութեան նախանձն ալ մեզ անհանգիստ ըրաւ, երբ տեսանք որ ստութիւնը ճշմարտութեան կերպարանք մտած՝ կ'յանդգնի իբրեւ ճշմարտութիւն Լուսաւորչական ուղղափառ Հայոց հրապարակները պտըտիլ սիրտ եւ խղճմտանք թունաւորելու․ մենք ալ մեզ պաշտպանելու համար մեր հնարաւորութեանը կ'դիմենք․

Ան տետրակները կարդացողները՝ զանոնք ուրիշ բան պիտի չկարծեն, բայց միայն ստութեան մէյմէկ ծրարներ․ այնպէս որ անոնց մէջ բովանդակուած ստութիւններուն ամենքն ալ կարդալն անգամ մարդուն զզուանք կը բերէ․ Վեհանձն եւ խոհեմ անձինք՝ երբ ստախօսի մը հանդիպին, աւելի կ'ընտրեն լռութիւն պահել քան թէ անոնց ամեն ստութիւնները հերքել․ բայց որովհետեւ այսպիսի դէպքերու մէջ լռութիւն պահելը՝ ան ստութիւնները ընդունելութիւն գտածի նշան համարուած է ըստ առածին, վասն որոյ՝ եթէ ան անթիւ ստութիւնները չէ նէ՝ գէթ անոնցմէ մէկ քանի այլանդակները ցըցունել ուզելովնիս, միանգամայն Պապական դրութեանը մէկ համառօտ նկարագիրը հանած պիտի ըլլանք, որուն ուրուագիծը եւ ներկերը նոյն իսկ Պապադաւան հեղինակներէ առած եմք․ եւ այն՝ կարելի եղածին չափ պարզ ոճով․ որպէս զի ո՛վ որ կարդայ, Պապական դրութեան ի՛նչ բան ըլլալը աղէկ հասկընայ, ու չխաբուի անոնց իմաստակ ձեւերուն եւ ցցուցած կեղծաւորեալ ազգասիրու-

թիւններուն. Ճշմարտութիւնը զարդարուն ըլլայ կամ անզարդ՝ ճշմարտութիւն է. ստութիւնն ալ՝ որքան ու-կեհուռ ծրարներու մէջ փաթթուի, որպիսի ականակուռ ոսկետուփի մէջ դրուի, եւ երեւակայութեան ընդարձակ դաշտին հոտաւէտ ծաղկօքը ծաղկազարդի, կամ բա-նաստեղծական առասպելաբանութեամբ համեմի ճաշա-կաւորի՝ դարձեալ ստութիւն է.

Զմոռնանք ըսել թէ՝ մեր աս համառօտ նկարագրին մէջ ոչ կրօնի հետ գործ մը պիտի ունենանք եւ ոչ հա-ւատոյ առարկայից հետ. այլ մեր միմիայն նպատակն է, ինչպէս որ ըսինք՝ ան երկու տեսրակներուն մէջ գտնուած. մէկ քանի այլանդակ ստութիւնները հերքել, եւ հեր-քելու առեններս՝ միանգամայն Պապական դրութեանը մէկ համառօտ նկարագիրը հանել. ուրեմն մեր գործը պիտի ըլլայ ստութիւններ հերքել եւ ճշմարտութիւն նկարագրել.

Պապականաց՝ իրենց ստութիւնները կամ դրու-թիւնը պաշտպանելու, եւ այլոց պատասխան տալու ոճեր-նին աղէկ գիտցած ըլլալովնիս՝ հիմակուընէ իմաց կու տանք մեզ պատասխանողաց թէ՝ մինչեւ որ մեր յառաջ բերած վկայութիւններուն անվաւեր կամ սուտ ըլլալը չը ցուցնեն, ի՛նչ խեղկատակ ձեւեր, ի՛նչ հեգնաբանու-թիւններ եւ ի՛նչ բացագանչութիւններ որ ընեն, անոնք ամենեւին մեր նկարագրին մէկ գծին չդպչելէն զատ՝ ի-րենց ստութիւնը հաստատող մէյմէկ ապացոյցներ հա-մարելու իրաւունք պիտի ունենանք. Բայց եթէ մեր մէկ սխալմունքը մեզի ապացուցուի, զայն ետ չառնելու եւ չը խոստովանելու չափ անձնասէր չենք. Եթէ սխալական մարդիկ ենք, զարմանք չէ՝ երբ մեր գործոցը մէջ սխալմունք սպրդած մտած ըլլան, որով եւ ո՛չ անպատուութիւն է ճշմարտասէր անձի մը. Թող մարդկութեան գահէն ամեն ստութիւն հալածուի ու ճշմարտութիւնը միայն անոր վրայ թագաւորէ. Ուրեմն նախ Պապականաց ամեն բանի համար միօրինակ գործածած խաբէական ոճը քիչ մը հոս

բացատրենք, ու անկէ ետեւ գանք մենք մեր նպատակին։

Պապական ջատագովք՝ իրենց դրութիւնը պաշտպանելու համար ամեն դրութիւնները՝ դրականութեան օրինաւոր սկըզբունքներուն վրայ հիմնուած չեն, այլ խաբէական ոճ մը բռնած կ'երթան։ Ճարտասան՝ ճարտասանութիւն, տրամաբան՝ տրամաբանութիւն բառերը և զանազան գիտութեանց անունները իրենց դրութեանց մէջ գործածելով՝ հասարակութիւնը խաբել կ'ուզեն, որպէս թէ իրենք՝ ճարտասանական եւ տրամաբանական ճշմարիտ սկզբանցը եւ հիմանցը վրայ հաստատած են ըսածնին։ Ճարտասանական եւ տրամաբանական արհեստից հմուտ անձինք՝ թող լապտեր վառեն, անոնց դրութեանց մէջ մտնեն ու բնտռեն նայրին՝, մանաւանդ աս օրերս անոնց հրատարակած տետրակներուն մէջ, թէ ի՛նչ հաստատութիւն, ի՛նչ հերքումն, ի՛նչ հիմունք կամ սկզբունք, ի՛նչ փաստեր, ի՛նչ ապացոյցներ, ի՛նչ վկայութիւններ, ի՛նչ համոզումն եւ ի՛նչ տարհամոզումն կան։

Եթէ Լուսաւորչական Հայերը Պապադաւան ընել է նպատակնին, այսինքն՝ իրենց եկեղեցին ուրացնել ու Պապական դրութիւնը ընդունել տալ, ո՞ւր է Պապական դրութեան ճշմարտութիւնը հաստատող ապացոյցները, փաստերը եւ վկայութիւնները, եւ Հայոց իրենցը ձգել տալու պատճառները. եւ ո՞րն է, թէ՛ հաստատութեան եւ թէ՛ հերքման հիմն դրած ճշմարիտ սկզբունքները եւ անոնց վրայ եղած պատճառաբանութիւնները իրենց դատակարգութեամբը։ Դատարկ ամանին մէջ գտնուածը միայն օդ է։

Աս խաբէական մէթոտը բռնած են կ'երթան, եւ ամեն բանի համար ալ ան կը գործածեն. թէ՛ բան մը հաստատեն կամ հերքեն, թէ՛ մէկը համոզեն կամ տարհամոզեն։ Առաջին եւ վերջին փաստերնին ան է, ի՛նչ պէտք է դասակարգութիւն։ Իրենց ցնորական գաղափարները՝ իրենց պատճառաբանութեան հիմունքն են, ի՛նչ

պէտք է տրամաբանութեան կանոններ։ Եկեղեցինին իրենց դրութեան ճշմարտութեանը համար վկայ է, դրութիւնն ալ եկեղեցւոյն համար, ի՞նչ պէտք է ուրիշ վկայութիւն։ Ան տետրակները կարդացողը՝ անոնց մէջ մէկ ուրիշ խաբէութիւն մը պիտի տեսնայ, որն որ գործածեր են անոնց հեղինակները ճիշդ ան վաճառականին նման՝ որ աղէկ ապրանք կ'ցցունէ ու գէշը կ'վաճառէ։ Ատ վաճառականները Քրիստոսի մի՝ սուրբ՝ ընդհանրական եւ առաքելական եկեղեցւոյն որբազան սկըզբունքները եւ անոր սեպհական ստորոգելիքը Պապական դրութեանը հետ ծրարներու մէջ դրած՝ Հայկական հըրապարակները ելեր են, որ ան որբազան սկզբունքները եւ ստորոգելիքը ցցունեն ժողովրդեան ու անոնց տեղը Պապական դրութիւնը կլեցնեն, գողն 'ի գողը։ Քրիստոսի մի՝ սուրբ՝ ընդհանրական եւ առաքելական եկեղեցւոյն որբազան սկզբունքները եւ անոր յատկացեալ ստորոգելիքը՝ ան տետրակներուն մէջ յառաջ բերած են․ և առանց ապացուցանելու, թէ ան սկզբունքները եւ ան ստորոգելիքը Պապական դրութեանը մէջ կը գտնուի, Պապական դրութիւնը Քրիստոսի մի՝ սուրբ՝ ընդհանրական եւ առաքելական եկեղեցին ենթադրելով՝ անկէ դուրս գտնուողին փրկութիւն չեն տուեր, որ խաբէական է։ վասն զի Պապական դրութիւնը Քրիստոսի եկեղեցւոյն դրութիւնն ըլլալը ցցունելու համար պէտք էր նախ՝ Քրիստոսի եկեղեցւոյն որբազան սկզբունքները եւ անոր սեպհական ստորոգելիքը Պապական դրութեան մէջ գըտնուիլը ցցունել ու անկէ ետեւ Պապական դրութիւնը Քրիստոսի մի՝ սուրբ՝ ընդհանրական եւ առաքելական եկեղեցւոյն դրութիւնն ըլլալը հետեւցնել։ Հանքային ածխոյ մէջ անդամանդի յատկութիւններ փնտռողին յիմարութիւնը՝ վար չմնար ան մարդուն յիմարութենէն, որ Քրիստոսի մի՝ սուրբ՝ ընդհանրական եւ առաքելական եկեղեցւոյն որբազան սկզբունքներն եւ անոր յատկացեալ

առորոգելիքը Պապական դրութեան մէջ կ'փնտռէ։ Հետաքրքիրը՝ ան սկզբունքները Պապական դրութեանը մէջ փնտռելու եռեւէ ըլլան, մենք ալ մեր գործին։

Նախ՝ սուտ է ան խօսքը թէ՝ «Հայը մարմին է, Քաթոլի-կութիւնը հոգին»։ Ի՞նչ ապացոյց կայ ատոր առանկ ըլլալուն։ ահա՛ գաղատացիին բոլոր ապացոյցը։ եւ որովհետեւ ինք Հայը մարմին չ'ընէ եւ Քաթոլիկութիւնը հոգի չ'ըներ, ապա ուրեմն Հայը՝ մարմին է եղեր, Քաթոլիկութիւնը՝ հոգի։ որովհետեւ այս՝ ապա վասն այսորիկ։ Մէկ ուրիշ տեսակ պատճառաբանութիւն մ'ալ Տատեան Պօղոս Պէյին նկատմամբ՝ պաշտօնական յայտարարութեան մէջ կ'գտնուէր, որ հրատարակուած էր 1863 դեկտեմբեր 22 թուով Նախագահական Ատենադպրի ստորագրութեամբ։ «Պապական կղերը՝ ուրիշ կրօնէ եկող մէկուն առանց Պապական դաւանութիւնը անկէ առնելու՝ հաղորդութիւն չունէր տալ։ եւ որովհետեւ Պօղոս Պէյը Պապական կղերի ձեռօք հաղորդութիւն առած է, ուրեմն առանց անկէ Պապական դաւանութիւնը առնելու՝ անոր հաղորդութիւն չէ տուեր Պապական կղերը։ Եթէ չունէր տալէն չկրցաւ կամ չուզեց կ'հետեւի նէ, ըսել է որ ունէր տալէն ալ՝ կրցաւ կամ ուզեց պիտի հետեւի, որ խաբէական է։ վասն զի 'ի կարելութենէ կամ յանկարելութենէ չիք հետեւութիւն։ Խաբէական ձեռնարկութեամբ պատճառաբանութեան ելնողը՝ փայտէ ձիու վրայ հեծած յասպարէզ ելնող մարդուն կ'նմանի, որ երբէք ճշմարտութեան հասնելիք չունի։ Պապական դրութեան ատ ջատագովները՝ կամ այնքան տգէտ ըլլալու են, որ իրենց հիմանց խաբէական ըլլալը որոշած չըլլան, կամ այնպիսի իմաստակներ ըլլալու են, որ գիտութեամբ իրենց սուտ դրութիւնը այսպիսի խաբէական հիմանց վրայ հիմնած են։ Ձենք կարծեր որ այնքան տգէտ ըլլան, վասն զի անոնցմէ մէկը մէկ քանի գիտութեանց անունները իր դրութեանը մէջ յիշած է։ (թէ-

պէտ եւ անոնցմէ եւ ոչ մէկով բան մը հաստատած կամ հերքած չունի. որովհետեւ վերաբերութիւն մ՚ալ չունին իր հաստատել ուզած նիւթին. բայց միայն իր նախապաշարեալ հպատակացը աչքը անոնցմով շլացնել ու խարդախական ձեւերով անոնց ծափահարութեանը արժանանալ)։ Ուրեմն իմաստակ ըլլալու են, որ գիտութեամբ իրենց դրութիւնը իմաստակութեան վրայ հիմնած են. Ահա մենք իրենց դրած հիմունքը քակելով՝ իրենց անոնց վրայ շինած շէնքն ալ անով քակած եղանք. այսինքն՝ մէկուն հանած հետեւութիւնը եւ միւսին մըտմըտուքները. բայց մենք ասով գոհ չըլլալով յառաջ կ՚երթամք իր հաստատել ուզած մէկ քանի այլանդակ ստութիւններն ալ ցցունել Հռովմէական եկեղեցւոյն հաւատարիմ սեպած պատմիչներուն վկայութեամբը.

Երկրորդ՝ սուտ է ան ըսած խօսքը թէ՝ Լուսաւորիչն եւ [illegible] մը [illegible] Հռոմի [illegible], [illegible]. (Լուսաւորիչը նախատելու համար գողցաւ բառը կ՚գործածէ)։

Լուսաւորչի՝ Հռոմի հետ կերպով մը հաղորդակցութիւն ըրած ատենը՝ Հռոմի հաւատքը Լուսաւորչինին պէս ընդհանուր եկեղեցւոյն Քրիստոս կեդրոնին վրայ կը դառնար. անոր փրկութեան յոյսը Քրիստոս էր, իր գըլուխը Քրիստոս էր. եւ ան ատենուան Պապերը Պատրիարք կամ Առաջնորդներ էին. ո՛չ ընդհանրական Եպիսկոպոսութիւնը իրենց գրաւուած էին եւ ո՛չ գլուխ Եկեղեցւոյ կ՚ճանչցուէին. ո՛չ անսխալ դրոշմը ճակատնուն վրայ ընդունած էին եւ ոչ իրենց սաանկ պահանջմունքը հիմակուան պէս փրկութեան կապէս հարկաւոր կ՚սեպուէր. Թէպէտ եւ ընդհանրական Եպիսկոպոսութեան՝ գլուխ Եկեղեցւոյ ճանչցուելու եւ անսխալութեան մոլորութիւնները Առաքելոց օրերէն սկըսան ծլիլ, սակայն Ոսկեբերանի, Հերոնիմոսի եւ Եպիփանու ու շատ ուրիշ հայրապետաց բամբնուն նայելով՝ կռապաշտ Հռոմի կայ-

ներքը արգելք եղին այս մոլորութիւնները երեւան ելնե-լուն տարածուելուն ամէն ատենները․ բայց երբ ան տէ-րութիւնը կործանեցաւ՝ այլ սկսաւ Հռովմէական կղերից սրտին մէջ այնքան ժամանակէ հետէ արմատացած մոլո-րութիւնները երեւան ելնել ու եօթներորդ դարուն մէջ հաստատութիւն գտնել․ որով Հռոմի մէջ գտնուած ե-կեղեցականք՝ եկեղեցւոյն Քրիստոս գլուխը, անոր Քրիս-տոս հաւատոյ առարկան եւ Քրիստոս կեդրոնը փոխելով՝ Քրիստոսի տեղը Պապ մը անոր գլուխ՝ անոր հաւատոյ ա-ռարկան անոր կեդրոնը ճանչնալով՝ եւ Հռոմի եկեղեցին ընդհանուր եկեղեցիէն բաժնելով՝ զատ դրութեան մը ներքեւ ամփոփեցին ու անոր պաշտպանութիւնը Պապա-կան աշխարհային զօրութեանը ձեռքը յանձնեցին։

Կ'երեւի որ այս դրութիւնը մինչեւ հաստատու-թիւն գտաւ, երկար ատեն շատ ընդդիմութիւններու հանդիպած է մինչեւ անգամ նոյն իսկ Հռոմէական ե-կեղեցւոյն բարի Պապերէն, որոնցմէ մէկն է սուրբ սեպ-ուած Մեծն Գրիգորիոս Պապը, որ այնպիսի անիրաւ պա-հանջմունքներ ժողովուրդէն ընելու Աստուծմէ փախնա-լով՝ այսպէս կ'ըսէ․ «Ո՛վ որ իւր սրտին հպարտութեամ-բը ընդհանրական Եպիսկոպոս կ'կոչէ ինքզինքը եւ կամ կ'ուզէ որ այս անունը տան իրեն, Նեռին նախընթացն է»։ (Մեծն Գրիգորիոս․ Գիրք Ա․ Թուղթ Լ․)։ Նաեւ Կոս-տանդնուպօլսոյ Պատրիարքին հետ ըրած վէճին մէջ կը հաստատէ թէ՝ «Ո՛վ որ ինքզինքը աշխարհիս մէջ ընդհան-րական Եպիսկոպոս կամ գլուխ Եկեղեցւոյ անուանէ, նա՝ Նեռընթացն՝ հայհոյական՝ Քրիստոնէութեան դէմ եւ սատանայական գործ մը ըրած կ'ըլլայ»։ Ուստի Լուսաւորիչ, Սահակ, Մեսրոպ, որ Պապական դրութիւնը հաստատուելէն եւ այս սուրբ Գրի-գորիոս Մեծն Պապէն առաջ որ 504 թուականին մեռաւ, չորրորդ դարու հայրապետներն են, անշուշտ անոնք ալ սուրբ Գրիգորիոս Պապին պէս՝ Հռոմէական եկեղեց-ւոյն եօթներորդ դարու մէջ նորահաստատ Պապական

դրութիւնը, որ՝ Աւետարանական՝ Առաքելական՝ Քրիստոնէութեան դէմ եւ աստուածային գործ մը համարելով՝ Ա՛յն, ետքը պիտի արդարակէին ընդհանուր եկեղեցւոյն հետ, եթէ ողջ ըլլային։ Ուրեմն սուտ է նաեւ ան բանձնին, թէ Պապական դրութիւնը Լուսաւորչական Քրիստոնէութենէն հին է։ Ա՛ս Պապական դրութեան մէկ բնութիւնն է, որ ինչ որ չէ նէ՝ ան ըլլալ կ'ձեւանայ, եւ ինչ որ է նէ՝ ան չեմ կ'ըսէ, ու իր էութիւնը ծածկելով՝ Լուսաւորչական հընութիւնը՝ Լուսաւորչական եկեղեցիէն կ'առնու ու Պապական դրութեանը կու տայ։ Եթէ Պապադաւանից ըսածին պէս Պապերը անսխալ են, ուրեմն Մեծն Գրիգորիոս Պապն ալ անսխալ էր. եթէ անսխալ էր, ուրեմն իր բոլոր յաջորդները չոր՝ Ներբողեան՝ Նայեղեան՝ աստուածային եւ Քրիստոնէութեան հակառակ մոլորդ էին. եւ իրօք ալ անանկ էին, կ'ըսէ, Կարդինալ Պարոնիոս Հռոմէական պատմիչը իր տարեգրութեանց մէջ. « Հարիւր յիսուն տարի չափ ժամանակ՝ Հռոմի Պապերուն բոլորն ալ ուրացող էին, եւ ո՛չ թէ Առաքելական քրիստոնեայք. պոռնիկներու զօրութիւնով ու Թուքանայի իշխաններուն բռնութիւնովը Պապական գահը կ'նստէին։ Ասոնք յետին աստիճան անարգ ու խիստ մնասակար բարուց տէր եւ ըստ ամենայնի ապականեալ ըլլալնին մէյմէկ հրէշ էին »։ (Տարեգիր յամի Տեառն 827)։ Ուրեմն Լուսաւորչի Հայոց եկեղեցին՝ Հռոմայ գոյութեան եւ շնորհ ըսելնին այն աստիճան սուտ է, ինչ աստիճան որ խոստացած է Մեծն Գրիգորիոսին՝ ինքզինքնին գլուխ Եկեղեցւոյ եւ ընդհանրական Եպիսկոպոս կոչողները չար՝ հերետիկոս՝ հայհոյիչ՝ սատանայական եւ Քրիստոնէութեան հակառակ մարդիկ անուանելը. նոյնպէս ալ Կարտինալ Պարոնիոսին ըսածները։

Երրորդ՝ սուտ է ան ըսած խօսքը թէ՝ « Ուղղափառ Քրիստոնէութիւնը Պապական դրութեան մէջ միայն կ'գըտնուի, անկէ դուրս զատուած բարոյականութիւնը շատ տկար է »։ Սակայն նոյն իսկ դրութիւնը ընդունող հը-

ռոմէական պատմիչներն 'ալ ճիշդ ասոր հակառակն ըլ-լալ կ'ցցունեն՝ անոր ամենափառաւոր եւ կատարեալ զօ-րութիւնովը պսակուած դարերուն մէջ. այսինքն՝ անոր ծնած Է. դարէն մինչեւ ԺԶ. դարը. (վասն զի աս դրու-թիւնը ուրիշ կերպարանք առաւ Լուտերէն ետքը).

1. Կ'ցցունենք ան ամեն դարու մէջ գտնուած ընդ-հանուր ժողովուրդին բարոյականութիւնը, որ աս Պապական դրու-թեանը ազդեցութեան տակն էին. Ասիկայ ցցունելու համար բերած վկայութիւններս Ճոյայի Քաղաքավարու-թիւն գրքէն է, որ աշխարհաբառ հայերէնի թարգմա-նած է Պատուելի կոչուած Պրուսացի Զամուրճին.

Ը. եւ Թ. դարուն մէջ «Կ'երեւի որ, կ'ըսէ, Գաղ-ղիայի մէջ քանի մը վանքեր կային որ ողջախոհութեան դէմ մեղքեր եւ տղայ անցնելներ պակաս չէին». Սուրբն Վոնիփակոս կ'պատմէ, որ «Ինկիլիզ ազգին խաթունները կրօնաւորուհիները Հռոմ ուխտի երթալով՝ իրենց ողջա-խոհութիւնը կ'կորսնցնէին».

ԺԳ. դարուն մէջ «Կրօնական բարեպաշտութիւնը՝ տգիտութիւնով՝ օրէնքներով եւ սովորութիւններով բա-րուց ապականութիւնը չոկելու կարող չեղաւ. 1096 էն մինչեւ 1291 թիւը՝ բազմաթիւ մարդիկ կրօնական նա-խանձով վառուած զէնք կառնէին սուրբ Գերեզմանը ի-րենց իշխանութեան տակ առնելու համար. շատ դար-շելի մոլորութիւններու տեսարան եղաւ ամեն տեղ. Ուխ-տաւորները ու խաչակիր զօրքը Եւրոպայի մոլորութիւն-ները Ասիա, Ասիայինները Եւրոպա տարին. Շատ հե-ղինակներ կ'գրեն որ բերդի եւ քաղաքի տէր պարոնները իրենց իշխանութեանը տակ եղողներուն մէկը հարսնիք մը ըներ նէ՝ իրաւունք կ'սեպէին հարսը առաջին գիշերը իրենց տունը տանել. Աս սովորութիւնս կար մինչեւ ԺԵ. դարը Եւրոպայի մէջ.

ԺԴ. դարու մէջ Կարոլոս Գեղեցիկ բռնած իշխանին օրը՝ Կաթոնեայի պատմութիւնը անհարազատ զաւակնե-

րու եւ աղջկորդիներուն ուրք ելնելնին կ'պատմէ, ըսելով. «Ասոնց ուրք ելնելնուն պատճառն էր, որ իրենց հօրը բերդը հօրերնուն հարազատ տղոցը ձեռքէն առնեն»։ Ամենեւին երկբայութիւն չվերցներ, որ դէպ 'ի ԺԵ. դարուն կէսերը առանկ թոյն չինելու եւ ծածկապէս մարդու տալու եւ սպաննելու սովորութիւնը շատ տարածուած էր Հռոմ եւ Նաբոլի. Ֆրանսայի մէջ եւ մանաւանդ բարպէս Փարիզ քաղաքը էն ծայրի. աստիճանը հասած էր 1670 թիւին . . . . . . Ահա աս էր Ընդհանուր ժողովրդեան բարոյականութիւնը, ո՛չ թէ «Մտաւոր զարգացութիւն*էր»։

2. Ցցունենք Պապական դրութեանը մէջ գտնուող եկեղեցականաց՝ բարոյականութիւնը.

Ժ. դարուն մէջ Պէթինեւ՝ 900 թուէն ետքը տգիտութիւնը՝ մարդուս բալուց վրայ ի՛նչ ազդեցութիւն ընելը խօսած ատենը, կ'ըսէ թէ՝ տգիտութեամբ գրքեր, ուսմունք եւ լեզուագիտութիւններ կորսուեցան. Քրիստոնէական եւ քաղաքական օրէնքներն ալ մոռցուեցան. Քրիստոնէական վարդապետութիւնը ու բարոյականը մինչեւ ժողովուրդին հովիւներուն, եկեղեցւոյն պաշտօնեայներուն ալ մոռքէն ելան, մանաւանդ որ աւրողը իրենք եղան։ Ուստի առաքինութիւններն ու մոլորութիւնները իրարմէ տարբերելու շատ բան չմնաց. շնութեան, մարդասպանութեան, ազգապղծութեան յանցանքները այնքան թեթեւցան, որ հարուստները ստակ վճարելով թողութիւն կ'գտնէին, հզօր մարդիկ առանց ստակի ալ կրնային թողութիւն առնել։ Բան գիտնալը՝ ծիծաղելի եւ պախարակելի բան մը եղած էր. Նոյն իսկ օրէնքները եւ

---

* Քրիստոսական դրութեանը մէջ գտնուող մենք Լուսաւորչական Հայերս՝ Մտաւոր զարգացութիւն կրնանք ըսել մեր եկեղեցւոյն մէջ երբեմն գտնուած մէկ քանի մարդկանց, երիցանց, վարդապետաց եւ կաթուղիկոսաց փառասիրութեան գործերը, ո՛չ թէ Պապադաւանք։

դատաւորներն ալ համարձակութիւն եւ ազատութիւն կու տային սաանկ գէշութիւններու . . . . . Բլադինա, Գեներբարդոս, Սդելլա եւ Բարոնիոս եկեղեցական պատմիչները կ'ըսեն թէ՝ սա ատենները բոզերը այնքան շատ էին, եւ խօսքերնին այնքան անցուկ էր, որ մեծամեծ պաշտօններ տալու մարդոց ընտրութիւնն ալ անոնց միջնորդութեամբը կ'ըլլար. եկեղեցական մեծեր ալ կրնային ընել։ Ինկիլիզի Էտկարտ թագաւորը իր թագաւորութեան բոլոր մեծերը մէկտեղ կանչելով՝ մեծ ժողովք մը ըրաւ. ան տեղը ճառ մը խօսեցաւ, որուն մէջ բոլոր հասարակութեան գայթակղութիւն տուող մոլորութիւնները եկեղեցականաց վրայ կ'ձգէ, եւ իրենց գինովութիւնը, խաղ խաղալը եւ անպարկեշտ լրբութիւններն երեսնին կու տայ, եւ առանց խօսքով ծածկելու յայտնի կ'ըսէ, որ եկեղեցականաց բնակարանները բոզանոց են դարձեր . . . .

ԺԱ. դարուն մէջ՝ 1003 թուէն մինչեւ 1099 թիւը քսանէն աւելի ժողովքներ եղած են, որ եկեղեցականներուն անկարգ վարքը շտկեն թէ՛ քահանաներուն եւ թէ կրօնաւորներուն։ Այս ժողովներուն կանոններէն կը սորվինք թէ՝ քովերնին շատ ալ կնիկ մարդիկ կ'գտնըւէին. անհարազատ տղայք ալ կ'ունենային, եւ ամենը մէկ տեղ կ'բնակէին . . . . Հասարակաց վարքին գէշութիւնը շատ մարդու ալ հաւտացուց թէ աշխարհիս վերջը մօտեցած է.

ԺԱ. եւ ԺԲ. դարերուն մէջ՝ մարդ մը սանք տեսնելով կրնար ըսել որ գողութիւնը, կին յափշտակելը եւ բռնադատելը ան ատենուան պարոններուն իրաւունքը եղած էր. Աղջիկներն եւ կնիկները վանքերուն քովերէն անցնելու ալ ապահովութիւն չունէին. Կրօնաւորները մէկ որս մը բռնելու որ ըլլային, որսը ձեռքէն չփախցընելու համար՝ վրայ եկողին դէմ կ'կենային. եւ թէ որ գլուխնին շատ նեղի գար նէ, վանքին պատին վրայ սուրբի մասունք կ'բերէին, եւ ան ատենը սովորաբար ան վան-

քին վրայ գայթողները՝ Ջերմեռանդ պատկառանքէ մը բռնուելով ետ կը քաշուէին, վրայ քալելու չէին համարձակեր.... Նոյն մատենագիրը ուրիշ մէկ տեղ մ'ալ ասանկ կ'ըսէ. «Մէյ մ'ալ ԺԳ. դարուն վրայ աչք նետենք նայինք. Հազար կերպ անկարգութիւններով աղտոտեցաւ աս դարս, որ ետքի դարերուն ալ օգտեց. Ան ատեններ անանկ եկեղեցականներ կ'տեսնուէին, որ հագուստի անպարկեշտութեան հետ աւելի պախարակելի վարք մ'ալ ունէին. գինետուն կ'երթային, գազանամարտութեան եւ մենամարտութեան տեղերը կ'մտնէին, եւ յայտնապէս հարճ կ'սնուցանէին՝ ան ալ մէկ հատ մը չէ........

ԺԵ. եւ ԺԶ. դարերուն մէջ բարուց ապականութիւնը այնքան ընդհանուր եղած էր, որ Ինկիլթէրի Ը. Հենրիկոս թագաւորին առաջարկեցին թէ՝ շնութեան առաջը առնելու մէկ հատիկ հնարք՝ յանցաւորը մեռցնելն էր. Երբ վարուց աւրուելու նշան կ'տեսնեմք եկեղեցականներուն մէջ, որ ժողովրդեան հովիւ եւ օրինակ պիտի ըլլան, իրաւունք ունիմք անկէ հետեւցնելու թէ՝ ժողովըրդեան մէջ շատ աւելի եղած պիտի ըլլայ, եւայլն եւայլն. Ասոր չափ բաւական թող ըլլայ Պապական եկեղեցւոյն եկեղեցականաց բարոյական ընդհանուր ապականութեան համար բերած վկայութիւննիս.

Պապական դրութիւնը իր փառքովը եւ իր զօրութիւնովը պսակուած այնքան դարերը, ի՛նչպէս անգիտութիւնը՝ ապականութիւնը եւ մոլութիւնը ընդհանրապէս տիրապետած էր թէ՛ ժողովրդոց եւ թէ՛ եկեղեցականաց վրայ, եւ թէ՝ Հռոմի մի՝ սուրբ՝ ընդհանրական եւ առաքելական երեւակայեալ եկեղեցին ի՛նչ բաներու ասման եղած էր.

Մենք մեր վկայութիւնը յառաջ չբերած, ամեն բարոյական մարդ կրնայ իմաստասիրել այսպիսի խոցոտ մարմնոյն գլուխը ի՛նչ վիճակի մէջ գտնուիլը. Պապերուն՝ եկեղեցւոյ անսխալ գլուխներու բարքն ալ ան աստիճան

ապականած աւրած էր, որ մենք ալ Օգօ կայսեր հետ կ՚ըսենք թէ՝ եթէ թատրոնի խաղարկութիւն մը համար պատմուի նէ՝ մարդ շատ կ՚ամչնայ. Բայց մենք՝ ոչ միայն կամչնանք, այլ եւ Հայկական հրապարակը պատուած տետրակներուն հեղինակացը ամբողջ Հայոց ազգը մէկ խօսքով դժոխքը խրկելու անգթութեանը եւ տմարդութեանը դէմ՝ մարդավար եւ քաղաքավար գտնուելով՝ ցանց կ՚ընենք անոնցմէ ամեն մէկը յականէ անուանէ իրենց պղծագործութիւններովը, սրբապղծութիւններովը եւ ազգապղծութիւններովը հոս յիշատակել. զորոնք՝ Կարդինալ Պարոնիոսին ըսածին պէս ականատես չեղողը շատ դժուարաւ պիտի հաւատայ. Զորս ասեմք կամ զորմէ ճառեմք, զի անթիւ են Պապական սոսկալի դրութեան մէջ գտնուած ժողովրդոց, քահանայից, վարդապետաց, եպիսկոպոսաց, սրբազան եւ անսխալ Պապից ալ հառաւակ սրբապղծութիւնները, ազգապղծութիւնները, մարդասպանութիւնները, եւ ամեն տեսակ եղեռնագործութիւնները, այնպէս որ Հռոմի եկեղեցւոյն մէջ մեծ անուն ունեցող Տ. Էսթէնս անուն Գաղղիացի մատենագիրը՝ որ ԺԶ. դարուն մէջ կ՚գտնուէր, սա վկայութիւնը կու տայ. Սատանէ 'ի զատ ուրիշ ամեն բան ներելի է յափշտակել. ամեն արգիլեալ բանի հրաման կայ. Գրեթէ ամենեւին արգիլեալ բան չկայ, որ ստակով գործածելը ներելի չըլլայ, ինչպէս որ Հռոմէն ալ իր դարուն համար կ՚ըսէ. ամենէն մեծ մեղքն՝ որ կրնայ մարդ գործել նէ, աղքատ ըլլալն է. Անօթալի պատմութիւն. . . . Քահանայից հարճ պահելու թոյլտուութեան գինը միայն 10 շիլինկ 6 բէննի էր, որ 60 ղուրուշի չափ կ՚ընէ. Ահա ան մտմտուքներուն ընողին ըսած «անձնաշնորհաւոր Քարոզականութեանը՝ ոգեւորեան օրինակը՝ աստուածաբանական ասպարէզներու եւ առաջին դիւցազուններու Պողոսեան եկեղեցւոյն ծոցը ն՚գտնուին» խօսքերը եւ Հռոմէական պատմչաց տուած հակառակ վկայութիւնները 'ի միասին Սոնքէտին եւ Էսքօպոսին տանելու.

է, որ անոնք իրենց նուրբ մեկնութիւններովը պարզաբանեն։ Մենք ամեն ծառ իր պտղէն ճանչնալու սկզբամբը, Պապապաշտական եկեղեցւոյն անմոլորական ըսուած բարոյականութիւնը իր գործքերէն ճանչցանք, առանց անոնց ըսուած նուրբ մեկնաբանութեանը։

Յարգի՛ ընթերցողք, Հռոմէական մատենագիրներուն ըսուած վկայութեանցը մէջ դիտելու արժանի ամենագլխաւոր կէտ մը կայ, որ սա հետեւեալն է։ Անոնք՝ Հռոմէական եկեղեցւոյն անսխալականութեան անդիքի ծայրը հասած ցցունելու ատենին, միանգամայն կ'ցցունեն, հոր թէ՝ Հռոմայ եկեղեցւոյն ամենահաստատ կարծուած Պապական յաջորդութեան շղթային օղակը՝ թէ՛ բարոյապէս եւ թէ՛ օրինաւորապէս քրթած է։ Ինչպէս Կլինեպրանոց Հռոմէադաւան մատենագիրը՝ 1035 երորդ տարւոյն վրայ խօսած ատենը սապէս կ'ըսէ․ «Ահա սա օրերս Պապերը ոչ թէ ընտրութեամբ՝ այլ կաշառքներով կամօք Պապութիւն առնելնուն համար՝ մէյմէկ հրէշ են։ Այսպէս օրինաւոր յաջորդութիւնը փրթեցաւ։ Անտիոքոս Թագաւորին օրովը Հրէից ժողովուրդներուն մէջ եղածին պէս»։ Այս մատենագիրը իրաւունք ունէր այսպէս ըսելու։ Երբ Պետրոս առաքելոյն երեւակայական գահուն վրայ մի եւ նոյն ժամանակ իրար բանադրող եւ իրար սատանայ կանչող երեք Պապեր կ'նստէին նէ՝ անոնցմէ որը Պետրոսի օրինաւոր յաջորդը պիտի սեպէին։ Կամ անոնցմէ միայն մէկը օրինաւոր յաջորդ պիտի սեպէին կամ երեքն ալ՝ ապօրինաւոր։ Եթէ այս ինչ Պապը օրինաւոր սեպէին՝ անդիէն միւս երկուքը այն օրինաւոր յաջորդ սեպուածը սատանայ կոչելով՝ թէ՛ անիկայ եւ թէ՛ անոր եկեղեցիները կ'բանադրէին․ եւ որովհետեւ Պապական եղողը՝ Պապը անսխալ ճանչնալու է, ուրեմն միւս երկու Պապերուն անսխալութեամբը Պապական եղողը՝ կամ օրինաւոր յաջորդ սեպած Պապը սատանայ կոչելով բանադրեալ սեպելու է, եւ կամ երկու անսխալ Պապերը՝ օրինաւոր սեպած Պապին անսխալու-

թեամբը իւրն ալ ատտանայ եւ բանադրեալ սեպելու
է. Աս անլուծելի խնդիրը մարդուս բանականութեան
դէմ դալուն համար՝ անուրանալի ճշմարտութիւն մըն էր
հետեւցնելը թէ՝ օրինաւոր յաջորդութիւնը Հռովմէական եկեղեցին
օրինաւորապէս փրկուած է. Մինչեւ հիմայ Հռովմէական մա-
տենագիրներէն մեր յառաջ բերած վկայութիւնները՝ Պա-
պական դրութիւնը ծնաց է. դարէն՝ մինչեւ Բողոքակա-
նութիւնը ծնող ԺԶ. դարուն Հռովմէական եկեղեցւոյն
բարոյականի Ընդհանուր տարածութիւնը ցուցնելու համար
էր, եւ ոչ թէ Մասնաւոր շարադրութիւններ. Բայց կը յա-
ւելենք ըսել թէ՝ աս եկեղեցին իր բարոյական տրամադ-
րութիւնը բոլորովին խանգարած ըլլալուն զոհ չըլ-
լալով՝ անկէ ետեւ անոր վրայ այնպիսի վարդապետու-
թիւններ եւ սկզբունքներ ալ աւելցուց, որ կարծես թէ
աս եկեղեցին միտքը դրած էր Քրիստոնէութիւնը թէ՛
բարոյականօրէն եւ թէ՛ վարդապետօրէն խանգարել վար
ձգել.

Երբ Պապական եկեղեցին Եւրոպայու մէջ, երեւան
եկած Բողոքականութեան երեսէն սոսկացած կ'ապրա-
փէր, երբ եկեղեցին օր օրի վրայ կ'պարպուէր, ու Պա-
պին թէ՛ հոգեւոր եւ թէ՛ մարմնաւոր իշխանութեանց
մեծ զօրութիւնը կ'կործանէր, ահա Իգնատիոս Լօյօլա
Հռովմի ան նշանաւոր ախոյեանը ծնաւ 1491 ին. Ասիկայ
1513 ին Գաղղիոյ եւ Գերմանիոյ մէջ եղած պատերազմին
դէշ վիրաւորուելէն եւ ըռընդնալէն ետեւ՝ որոշեց, որ
զինուորութիւնը ձգէ՝ սուրբ մը ըլլայ. Երուսաղէմ գա-
ցած ըլլալով՝ որպէս թէ հոն յայտնութեան մը հանդի-
պած՝ իր միտքը դրած Յիսուսեան անունով ընկերու-
թիւնը կազմելու դիտաւորութեամբ հայրենիք դարձաւ,
ու փոքրիկ ընկերութիւն մը կազմեց. Լօյօլային կազմած
ընկերութեան նպատակն էր մարդուս անձնական կամքը՝
խղճի եւ մտաց ազատութիւնը քերի ընել, զանի լոկ
գործարանաւոր մեքենայի մը դարձընել, Բողոքականու-

թեան՝ Հռոմի եկեղեցիին մէկ դռնէն պարփակծը միւս դռնէն լեցընել, եւ Պապին վիրաւորուած եղջիւրները բժշկելու համար դեղ եւ դարման գտնելու ելնել. — Բայց ի՞նչ միջոցաւ. յառաջադոյն բացուած վէրքին վրայ աւելի վտանգաւոր վէրք մ՚ալ բանալով.

Բասկալ գիտնական եւ ջերմեռանդ Հռոմէականը աղէկ տեսնելով եւ զգալով Հռոմի եկեղեցւոյն վարդապետութեանց եւ բարոյականի խանգարմունքը, թէպէտ եւ շատ ջանք ըրաւ օգնութիւն մ՚ընել, սակայն զուր աշխատութիւն էր ըրածը. Աս նպատակով իր գաւառական նամակները գրեց Յիսուսեանց բարոյական եւ քաղաքական սկզբունքները ցցունելու համար. Բասկալէ խորհրդածութիւնը Հայերէն լեզուի թարգմանուած է, ուր որ կ՚ուզէ անոնց վրայ ընդարձակ տեղեկութիւն ըստանալ, թող կարդայ անիկայ որ աղէկ հասկընայ, թէ Պապական դրութիւնն՝ իր նեղն ինկած օրերը իրբեւ հո-գեվարծ խարսխի (ճան գուրթարան ակմիրի) ինչպիսի վարդապետութեանց եւ սկզբանց ապաստանած էր, ո-րոնց մէկ քանին մենք ալ յառաջ պիտի բերենք հոս տեղ Հռոմի եկեղեցին իր բարոյականի խանգարմանը վրայ վար-դապետութեանց խանգարումն ալ աւելցնելը ցցունելու համար. ուստի

Զորրորդ՝ սուտ է ան ըսուած խօսքը, թէ «Քրիստո-նէութեան մէջն ամենէն առաջ միշտ ուղղափառութեան վարդապետութիւնը, ամենէն առաջ փափաք [illegible], [illegible] [illegible] եւ ու-րացի յաղթութիւնը միայն Հռոմի եկեղեցւոյն մէջ գտած է»։ Բայց ատ եկեղեցւոյն անկեղծ և հաւատարիմ մատենագիր-ները ճիշդ անոնց հակառակները կ՚գտնեն, ինչպէս.

1. Համաձայնութեան վարդապետութիւնը, որով երկու ներ-հակ բաներ մի եւ նոյն ատեն կընան երկուքն ալ հաւա-նական ըլլալ եւ հետեւաբար ապահով.

2. Հաւանականութեան մը երկրորդ եղած [illegible] [illegible] [illegible]։ Սիծիլիանոս կայսրը՝ Կարոլոս Ե. ին թագաւորութեան օրը՝

երգմամբ խոստացեր էր Սպանիայի մէջ գտնուող Մուրե-րը պաշտպանելու : Բայց Կղեմէս է . Պապը ստիպեց զին-քը որ ան ահեղ երդումը աւրէ , եւ ան խաղաղ եւ հը-նազանդ Մահմէտականները միլիոններով աքսորէ , կամ Սրբազննութեան սոսկալի տանջանացը մատնէ : Աս մէկ կայսրի մը ըրած ամենաանարգ եւ անգութ եղեռնագոր-ծութեանը կիսակատար նկարութիւն տուաւ . Պապը : Երդմամբ հաստատուած խոստման զանցառութեան ինչ անարգ բան ըլլալը՝ հեթանոս կապադաշտները Հռոմէա-կան անախտ եկեղեցւոյն անախալ Պապէն աւելի զգա-ցած են : Կանայի պատերազմէն ետեւ՝ Աննիբալ իր ըրը-նած գերիներէն տասը հոգի Հռոմ խրկեց , որոնք երդ-մամբ խոստացած էին , որ եթէ ուրիշ բազմաթիւ Հռո-մայեցի գերեւորաց համար փրկանք չվճարեն ընդունիլ , կրկին ետ դառնան : Հռոմի հանրապետները աս երդման վրայ հաստատ չեկողները վատահամբաւութեան դա-տանկնիքովը նշաւակեցին , եւ մինչեւ իրենց կենացը վեր-ջը ժողովրդեան ամենաստորին կարգը դասեցին :

3. Արտաքսադրականութեան [illegible] : Յակոբոս Կղեմէս ա-նուն կրօնաւոր մը Գաղղիոյ Թագաւոր Հենրիկոս Գ.ը որ Պապին հետ կռիւ ունէր , սպաննելուն համար՝ ինքն ալ սպաննուելով սուրբի եւ մարտիրոսի կարգն անցաւ Հռ-ոմի Պապի եւ եկեղեցականաց ձեռքովը :

4. Դժուարութիւնը ուղղելու ճշմարտութիւնը : Ասով մարդ կրնայ ամեն չարութիւն գործել , միայն թէ չա-րութիւն մը գործած ատենը՝ անոր հակառակ բարի դիտաւորութիւն մը ունենայ : Ջօրօրինակ , ան մարդը՝ որ ուրիշէ մը ապտակ ուտէ , կրնայ ան զարնողը մեռցը-նել ; բայց չէ թէ անկէ վրէժ առնելու դիտաւորութեամբ , այլ պատիւը պահելու դիտաւորութեամբ : Յիսուսեան ըն-կերութեան փառքն եւ պարծանքը եղող մեծապատիւ Մոլինան կ՚ըսէ , թէ ինքը չհամարձակիր դատապար-տել ու մեղաւոր սեպել ան մարդը , որ կը մեռցընէ ու-

լուշը մէկ ոսկիի կամ անկէ պակաս արժողութեամբ բան մը իրմէ գողնալու դիտաւորութիւն ունենալուն համար» (Հատոր Դ. Ճառ Գ. Վիճ. 16). Թամպուրինօ, Մոլինան, Էսքոպար, Պէքան, Ռիճինալտոս եւ շատ ուրիշներն մի եւ նոյն խօսքով կ'ըսեն, թէ «եկեղեցականներուն ու նաեւ կրօնաւորներուն ներելի է հրաման կայ, ոչ միայն իրենց կեանքը, այլ նաեւ իրենց ստացուածքը պաշտպանելու համար» (Հատ. Ե. Վիճ. 36. Թ. 48).

5. Սնանկացողներու համար կանոններ. Անոնք թէ որ բաւական ստացուածք չունին չափաւորապէս ապրելու, ու իրենց պարտքը վճարելու, անոնց հրաման կը տրուի ստացուածքնուն մէկ մասը պահել, ու իրենց պարտատէրներուն առջեւ զիրենք բայց ելած ցուցնել. Էսքոպար՝ Յիսուսեանց հեղինակներէն ժողվելով, իր երրորդ ճառին մէջ սա հանրական կանոնը կ'դրէ. «Ամօթալից ճամբաներով վաստըկուած ստացուածքը, ինչպէս է սպանութիւնը, անիրաւ վճիռը, անպարկեշտ գործողութիւնը եւայլն, մարդ կրնայ օրինաւորապէս ժառանգել, ու բընաւ պարտական չէ զանոնք ետ տալու».

6. Շնացողներու համար կանոն. «Խղճմտանքով ու բանաւոր իրաւունքով մարդ պարտական է աւելի բան վճարել գաղտուկ շնութեան, քան թէ յայտնի շնութեան... նոյն բանը հասկընալու է կ'ըսէ՝ կարգուած կնկան ու [illegible] վարձուն ալ, Ֆիլիուցիոս (Ճառ 31. Գլ. 9. Թիւ 221).

7. Բացարձակ հրաման ստախօսութեան. «Հրաման կայ երկդիմի բառեր գործածելու, այնպէս որ՝ ուրիշին ուրիշ կերպով հասկցընէ, ու ինքը ուրիշ կերպ հասկընայ, ինչպէս որ Սանքէզը կ'ըսուցնէ (Գործ. Բար. Գլ. Զ. Թիւ 13) նաեւ «Մարդ կրնայ երդուըմ ընել, թէ ան բանը չէ ըրած, թէեւ անիկայ իրաւցընէ ըրած ըլլայ, ինքը միտքին մէջէն անցընելով թէ՝ անիկայ այն [illegible] օր չէ ըրած. Մէկ մարդ մը ստախօսութենէ խալըսելու համար

այս կերպով երգումն ընելու է։ Եւ երգումն կ'ընեմ, որ [illegible] քանզի չեմ ըրած բարձր ձայնով ըսելու է, ցած ձայնով ալ [illegible] պէտք է ըսէ. այս կերպով ճշմարիտը ըսած կ'ըլլայ ու ստախօս չըլլար։ (Յիշատակարան Ժամ. Իէ. Գլ. ԺԱ. Թիւ 328)։

8. Կ[illegible] Հ[illegible]։ «Երբ աս բանը կ'ըլլայ աղջկան համաձայնութեամբը, թէպէտ եւ անկէ հայրը դանդաղելու պատճառ ունենայ, ու թէ՛ աղջիկը եւ թէ՛ ան մարդը՝ որուն հետ որ շնութիւն ըրաւ, անոր ամուսնութիւն մը ըրած չեն ըլլար ... վասն զի աղջիկը ինչպէս որ իր մարմնոյն տէրն է նէ, այնպէս ալ իրեն կուսութեանը տէրն է. իրեն աղէկ երեւցած բանը կրնայ իր մարմնոյն ընել, միայն մեղքնալէն կամ իր ազգականները կարելէն ետ պիտի կայնի»։ (Հայր Դանիէլ՝ Բաւանդակութիւն Մեղաց ըսուած գրքին մէջ երես 148)։ Աս բանին վրայ հեթանոս Բանաստեղծի մը գաղափարը՝ ուղղակի Կաթուղիկէ Աստուածաբաններուն գաղափարէն հակառակ, մաքուր է. քանզի անիկայ կ'ըսէ թէ՝ «Մէկ աղջկան մը կուսութիւնը բոլորովին իրեն չվերաբերիր. մէկ մասը իր հօրը, ու մէկալ մասն ալ իրեն մօրը կ'վերաբերի, եւ առանց անոնց հաւանութեանը անիկայ չ'կրնար տալ, եւ ոչ իսկ ամուսնութեան համար»։

Ահա՛ սիրելի ընթերցողք, Պապական եկեղեցւոյն մէջ գտնուած, [illegible] հակառակ [illegible]։ [illegible] հակառակ [illegible] ի՛նչպէս պայծառ կ'ամենուն կար ան ամենուն որ տեսնելու համար աչք ունին։

Հինգերորդ՝ սուտ է ան ըսուած խօսքը թէ՝ Ե[illegible], Ա[illegible] Հայերը Հ[illegible], այսինքն՝ Հռոմէական եկեղեցիէն [illegible]։ Աս ստութեանը վկայ են անոնց իրենց գրքոցաց մէջ գործածուած գաղափարականութեան ոճը՝ եւ եկեղեցւոյն ըս-

սաւորութեան եւ ուսման դէմ ունեցած թշնամական բոլոր գործերը եւ գործածած ամեն հնարքները եւ բռնութիւնները։ Աս ստուգութիւնը ցցունելու համար մէյ մը Պապական գիտութիւնը դարերով թագաւորած երկիրները աչքէ անցնենք թէ՝ ի՞նչպէս էր անոնց դաստիարակութիւնը, եւ հասարակութիւնը ի՞նչ աստիճան լուսաւորութիւն եւ կրթութիւն ունէր։

Իտալիայի՝ Սպանիայի՝ Փորթուկալի եւ Հարաւային Ամերիկայի մէջ առ հասարակ տգիտութիւնը տիրապետած էր, Պապականութեան լծէն ազատուած երկիրները ուսման եւ կրթութեան մէջ հսկայաքայլ յառաջ գացած ատեններին։ Բարեկարգ դրութիւնով հաստատուած դպրատուն մը չկար։ Ան ատենը ռամիկ ժողովրդոց տգէտ մնալը բարի կ՚սեպուէր; որ ջերմեռանդ եւ եկեղեցւոյ հնազանդ մնան։ Կ՚վախնային որ միտքերը լուսաւորուելու ատեն Պապականութեան լծէն ազատելու հնարքը փնտռելու ետեւէ կ՚ըլլան։ Ասոր համար զանց կ՚ընէին հասարակ մարդոց կրթութիւն տալը, եւ անանկ անյաղթելի արգելքներ դրին լուսաւորութեան եւ դաստիարակութեան հասնելու ճամբուն վրայ, որ բարի կրթութիւն առնելու մեծ բաղձանք ունեցողներն ալ յուսահատ մէկդի կ՚քաշուէին։ Պապական երկիրներուն դաստիարակները Յիսուսեանք ըլլալնուն համար բարձրա[illegible] դպրոցները եւ վարժարանները ըստ մեծի մասին [illegible] ձեռքն էին։ Յիսուսեանց՝ Պապական դաստիարակաց լուսաւորութեան եւ կրթութեան համար բռնած ոճերնին՝ մինչեւ հիմայ Պապադաւան երկիրները ի՛նչ ողբալի վիճակի մէջ ձգած ըլլալնին ցցունելու համար մէկ քանի հռչակաւոր Հռոմէականներէ արժանահաւատ վկայութիւններ յառաջ բերենք, որոնք անձամբ բանին մէջն ըլլալով աղէկ որոշմունք ըրած են եւ մեզ ալ համարձակ ցցուցած են։

Քուզան՝ մեծահամբաւ Գաղղիացի փիլիսոփան Յի-

սուսեանց՝ վարժարաններուն ու ճեմարաններուն վրայ խօ-
սած ատենը կ'ըսէ թէ՝ «Յիսուսեանք ան իրենց պաշ-
տանք ըրած քով դաստիարակութիւնն ուսալու ճարտա-
րութիւնը ուրիշ բան չէ, բայց եթէ պատանեաց վարքը
կրթելու անարգ գլութիւն մը. ողէկ ոճով բան մը
սորվեցուցած չունին դպրոցներնուն մէջը. Շատ ծախ-
քեր կ'ընեն, շատ աչք խաբող եւ սնոտի հանդէսներ
կ'կատարեն 'ի ցոյց, տղայոց ծնողքը խաբելու համար».
Մինչեւ Գաղղիոյ փորձապետներէն մէկը կ'ըսէ. «Անկէ ա-
ւելի ի՞նչ բաղձալի բան կայ Յիսուսեանց, որ այնպիսի
դպրոցներ ունենան, ուր բան սորվեցնելու հարկ չըլլայ
եւ բան՝ սորվեցնող պէտք չըլլայ. Հապա հաղ կրնանք կար
իմանալ ընդդէմ օրինաց սա անիրաւ ճեմարաններուն
մէջ ինչ դառնալը, ան ալ՝ յառաջ բերած պտուղներ-
նուն վատութենէն. Ասոնց վրայ ունեցած ծանօթու-
թիւններնուս մէկ մասն ալ դատաստանութեան գրքերնեն
է, երբ 'ի [illegible] տեղ արձանագրեալ [illegible]-
ւերէն, զորոնք դժբաղդ նորընծայ քահանաները անհրա-
ժեշտ պարտքի տակ են սորվելու» (Երես 4). Ուրիշ
տեղ մ'ալ կ'ըսէ. «Ուրիշ բան չէ ըրածնին, բայց միայն
տեսարաններ, հանդէսներ, 'ակատէմիական [illegible]-
տութիւններ եւ հոգեւոր մենամարտութիւններ. Ի՞նչ
[illegible]ալի բան, որ մէկ մարդ մը այնչափ դրականութեան
[illegible]ղեղէն ետեւ, ինչ որ էր նէ՝ նոյն իսկ դատարկ մաքի
տէր մարդը մնայ. Ասոր պատճառը Յիսուսեանց ընկե-
րութեան դաստիարակութեան ոճը գիտես նէ՝ կ'առնես.
Անսահման աշխատութիւններ կը բեռնաւորեն դասա-
րանկածներնուն վրայ՝ բոլորն ալ անպտուղ. կրակին մօ-
խուշը կ'խաբխբեն իրական լուսաւորութենէ հեռու պա-
հելու համար. անշարժ կ'կապեն մարդը և անանկ կ'երեւ-
ցընեն, որպէս թէ գրական եւ փիլիսոփայական յառա-
ջադիմութեան մէջն է. Պապական դաստիարակ Յիսու-
եանք՝ ինչ կերպ լուսաւորութիւն կրթութիւն տալեր-

նին՝ իրենց ջատագով Ջերուզդին ըստ բառականին կ'ի-մացնէ մեզ, ըսելով թէ՝ «Ինչպէս այս նորածին մանուկը խանձարուրքը կ'փաթթենք, օրօրոցքը կ'դնենք՝ որ չխտակ մեծնան, անոր պէս ալ հարկ է որ՝ եթէ ներելի է ըսել, տղոց կամքը պզտիկուց կապենք, ցուպի եւ դիրս պէս ը-նենք, որ մեծնան նէ կատարեալ հնազանդութեան ընեն»։ (Որո՞ւ, Աստուծո՞յ, չէ՛. հայրա՞, Պապին եւ կղերներո՞ւն) Նաեւ կ'ըսէ Միշլէն, թէ «Հնարաւո՞ր բան է որ միտքը՝ բանտականութեան մեռած կամքով կենդանի մնայ։ Ի՞նչ նշանաւոր մարդիկ հանեցիք այս 300 տարուան մէջ....։ Ամբարշտութիւն չէ՞ աս հրէշ ձեւացնելու արհեստը հոգ-ւոյն վրայ ալ բանեցնելը, ըսելով թէ՝ ձեռքէդ պիտի առնենք՝ ան բոլոր բաները որ քու էութիւնդ է, եւ ա-նով ես՝ ինչ որ ես նէ, կամքդ ու ազատութիւնդ։ Այդ-պէս անմխիթար պիտի մնաս, մենք իբրեւ մեքենայ քեզ պիտի գործածենք։ Իսկ դուն քու վրադ իշխանութիւն պիտի չունենաս բնաւ» (Միշլէ. Երես 336)։ Ըսել է որ Պապական եկեղեցւոյն տղոց միտքը լուսաւորելու եւ կրթելու միմիայն ոճն է, էն առաջ տղին կամքը՝ միտքը եւ հոգւոյն գործողութիւնները կապել եւ խղճի ազատու-թիւնը իրեն գերի ընել։ Բայց երբ կ'նային որ ան խիստ հալածէն տակաւին ազատամիտ ելաւ տղան, կ'ըսեն ա-նոր թէ՝ ահա՛ դուն լուսաւորուեցար, կրթուեցար, արժեցար, փիլիսոփայ եւ Աստուածաբան եղար, ե՛րթ 'ի տուն քո խաղաղութեամբ, դուն բան չունիս աս մեր միաբանութեանը մէջ։ Բայց երբ կ'դիտեն որ Պապամոլ ելաւ, կ'ըսեն անոր, փոխէ կերպարանքդ ու մտիր Պա-պական արօրին լծուելու, մինչեւ որ աղէկ մը եփիս ու հաստատուիս ան լծոյն մէջ, ու երբ քու լծակցացդ մէջ անգթութեան եւ իմաստակութեան կողմանէ անուն-մը գերապայծառ երեւնաս, ան ատենը Պապական կառ-քը լծուելու փառացը եւ շնորհացը կարժանանաս։ Վա՜յ, հազար վա՜յ ան խղճալի թշուառ ժողովուրդներուն, որուն

հարիւրները 'ի փրկութեան հոգւոյ ան անդութ կենդանեաց ոտիցը եւ ան կառքին դժոխադրոր անիւներուն տակը ճզմուելով եւ ոսկերքնին փշրուելով զոհ եղած գացած են ան կառքին մէջ բազմող Ջրուանածին չարատեղծ Արհմնին, որ վեց միլիոն մարդոց արիւն խմած ըլլալով՝ հիմայ գինովցած ու անօթափելի քնոյ մէջ ինկած՝ իր անհարազատ Թագաւորութեանը առաջին փառքը կերազէ։

Պղատոն իր աշակերտացը էն առաջ՝ իրենց բան մը հարցնողին, « Նա ասաց » ըսել կ'սովրեցնէ եղեր։ Զենք գիտեր, ինչու համար արդեօք Առաքելոյն ցցուցած սա խրատը սկզբունք չեն ըրած թէ՝ « Գործո՛վ եղէք աշակերտեալ դոլոր ան ամենայն, որ ջեր յաւուրն դատաւորք կ'հարցնեն », ու հեթանոս փիլիսոփայի մը ցցուցած դրութեանը համեմատ՝ իրենց աշակերտները կ'դաստիարակեն. այսինքն՝ երբ բան մը հարցուի անոնց, եկեղեցին կամ որ նոյն է անոնց համար՝ կղերները այսպէս կ'ըսեն եւ անոնք այսպէս կ'հաւատան պատասխանել կ'սովրեցընեն, իբրեւ մեքենայ շարժուն 'ի կղերից։ Եթէ սա մարմնանիւթերն ընող խեղացին Պղատոնեան դրութիւնը իր դաստիարակութեան, իր ուսման եւ իր բարոյականութեան սկիզբ դրած է, ըսել է, որ մարդն ալ Պղատոնեան սահմանով « Երկոտանի անփետուր կենդանի » կ'ընդունէ, եւ իր բարոյական գործոցը կանոնն ալ՝ « Հասարակութեան օգուտն համար երջանիկ հասարակութիւնը կոչելու է » քարոզած դրութիւնն ըրած է, որ Առաքելոյն՝ « Զոր չ'գործեմ որ բարին կայ » քարոզութեանը դէմ է։ Սա հոգեւոր երաժիշտներուն նայեցէք, ձգեր են կենաց Բանին սրբազան քնարը ու հեթանոսական ջախջախեալ թըմբուկը կ'պոռպեն Քրիստոսական հրապարակները։ Գոցեր են ականջնին Աստուածախօս ձայնին թէ՝ « Քննեցէ՛ք զգիրս զի նոքա համարիք զկեանս յաւիտենականս ունիլ », եւ « Զամենայն ինչ փորձեցէք, զբարին ընկալարուք » ու կ'ջանան նաեւ իրենց դաստիարակութեան յանձնուողներուն ականջներն ալ

գոյել, որ Երկնային ձայնը չլսելով իրենց հեթանոսական դաստիարակութեանը խլօրէն աշակերտին։

Ան ժամանակները ընդդ Պղատոնեանը՝ ոչ թէ գոնէ իր աղանդապետին աւանդած սկզբանց վրայ հիմնած է մտմտունքները, այլ եւ անկէ հարիւրապատիկ առաւել յած ու անարգ դրութեան վրայ։ Պղատոն կ'վարդապետէր, «Հասարակութիւնը երբեմն խաբել նոյն իսկ հասարակութեան օգտին համար»։ բայց այս՝ բանն էր անձնական օգտին. Համար կ'ջանայ Լուսաւորչական ամբողջ Հայերը խաբել, ուպէս զի իր ծուխերուն խաւարեալ մասին ծափահարութեանը արժանանայ, եւ Պապէն գովութիւն ընդունիլ։ Բայց ան գաղատացին՝ իր անուեղի ժամանակները պարունակող գնտոյն երկու խողովակները թող մէյ մը եւանուի կողմը դարձնէ ու մտիկ ընէ իր ծուխերուն լուսաւորեալ մասին եւ թուն իր լծակցացը ոմանց սուլելաձայները իր կարողութենէն երկնից չափ վեր գործի ձեռք զարնելուն յիմարութեանը համար։ Վատթարագոյնն քան զայս՝ կ'ջանայ նաեւ Լուսաւորչական Հայերը Օսմանեան Մեծազօր Տէրութեանը՝ իրենց ունեցած հաւատարիմ եւ ջերմ հպատակութենէն պաղեցնել, անոնց քաղաքական զօրութեան ուրիշ անուղղակի կեդրոն ցցունելով եւ Պապականութեան հոգւոյական ջախջախուած դաւազանը յառաջ քշելով։ Կոյր է ան, որ չտեսներ թէ Օսմանեան Մեծազօր Տէրութեան հզօր պաշտպանութեանը տակ Լուսաւորչական Հայերը կ'վայելեն իրենց թէ՛ կրօնական եւ թէ՛ ազգային ամեն արտօնութիւնները։ Ունին Պատրիարք. ունին ազգային Վարչութիւն. ունին Երեսփոխաններ եւ բազմաթիւ ազգաշահ ժողովներ, եւայլն եւայլն. ու կ'յանդգնի կեղծաւորեալ ազգասիրութեամբ եւ սուտ անկեղծութեամբ ազգին պարզամտաց սրտին մէջ ապստամբութեան սերմունք ցանել։ Մոսկալի՛ ոճիր։ Եթէ այսպիսի մտմտուքները իր յոյսը ընմբռնած փառաւոր Գաղղիոյ մէջ հրատարակէր, շատոնցուընէ խայտա-

ռակութեամբ քաղաքէն դուրս վռընտուած աքսորուած էր ան խելացին, ինչպէս որ՝ ոչ միայն Գաղղիայէն, այլեւ ամեն տեղերէ վռընտուած եւ աքսորուած ըլլալնին քիչ մը եւս իր կարգին պիտի ցցունենք. Ի՛նչ աղուոր դաստիարակութիւն, ի՛նչ աղուոր լուսաւորութիւն եւ ի՛նչ աղուոր մտմտուքներ. Վա՜յ Պապական ան դաստիարակա-ցը՝ որոնց միմիայն նպատակն է հեթանոսական դրութեամբ մարդուս իր ամենափափուկ հասակին մէջ՝ մարդկութեա-նը գոյացնող անզուգական առողջելիքը, բանականու-թիւնը, իմացականութիւնը եւ հոգւոյն ամեն կարողու-թիւնները արմատէն խլել փրցնել, անոր մտաց եւ խղճի ազատութիւնը գերի ընել ու անբան կենդանի մը դար-ձնել.

Պապական եկեղեցւոյն իր ծողովուրդը լուսաւորե-լու տեղ դաստիարակելու բանեցուցած ոճէն՝ թէպէտ եւ հասկցուեցաւ լուսաւորութեան եւ կրթութեան որպի-սի թշնամի ըլլալը, սակայն կուզենք աս եկեղեցւոյ՝ լու-սաւորութեան, գիտութեան եւ կրթութեան ի՛նչ աստի-ճան թշնամութիւն ըրածն ալ ցցունել, որ ամեն մարդ ի-մանայ թէ՝ Եւրոպան, Ամերիկան եւ Հայերը՝ Հռոմի այ-սինքն՝ Պապական եկեղեցիէ՞ն սորված, լուսաւորուած եւ կրթուած են, կամ թէ Պապական եկեղեցին՝ աշխար-հիս լուսաւորութեան՝ յառաջադիմութեան եւ մարդկա-յին ազգին շինութեան առջեւը այլեւ այլ արգելքներ դնելով ազատութիւնը, մտքի կուրութիւնը եւ աշխար-հիս աւերմունք տուող միջոցները ձեռք առած է, որ այր-ալըլալ ակըրած պատրոյկնե՛րքն ալ բոլորովին մարէ. Պապա-կան եկեղեցւոյն լուսաւորութեան եւ գիտութեան դէմ ունեցած թշնամութիւնը ցցունելու համար ձեռք կ'առ-նումք Գալիլէոսը՝ այն հռչակաւոր փիլիսոփան, որ գի-տութեան մէջ նոր նոր օգտակար գիւտեր գտնելէն ետեւ բնական գիտութեան նորոգ կենդանութիւն մը տուաւ. ան դատած գիւտերուն՝ Կոպեռնիկեան տիեզերական դրու-

թիւնը շարժած է ըսելուն համար խեղճ մարդը բռնեցին Պապը եւ Ցիսուսեանք 'ի միասին հալածեցին, բանտը դըրին, տանջեցին եւ աքսորեցին։ Վերջը գրքերն ալ երեցին, ու իր աստղաբաշխական եւ բնական գիտութեան սկզբանքը ամենուն վրայ ալ նզովք անաթեմայ կարդացին։ Անխռով Պապն եւ Ցիսուսեանք՝ հրապարակական վճիռ հանեցին թէ՝ երկիրս տիեզերաց կեդրոնն է, ու արեգակը՝ լուսինը եւ բոլոր աստղերը անոր բոլորտիքը կը պտըտին։ Թէ երկիրս արեգական բոլորտիքը շրջան կ'ընէ ըսողը հերետիկոս՝ անհաւատ՝ Լուտերէն եւ Կալվինէն ալ աւելի անիծեալ է։ Ահա՛ Սրբազննութեան ատեանը աս վճռոյն վրայ սկըսեց սխմել Եւրոպայու հարաւային կողմերը։ Գահիճը Վանինի լեզուն կտրեց նետեց արմատէն։ Ճիօրտանօ՝ Պրունօն եւ Տօմենիքը ցիցը կապեց այրեց։ Ողորմելի՛ Իտալիան՝ ան ատենը պարտաւորեցաւ ամեն տեսութիւն՝ գաղափար՝ դրութիւն ուրանալ... փորձառութիւնը՝ չափաբերութիւնը անոր կարգիլեն, բնաբանութիւնը կ'մերժեն եւ երկրաչափութիւնը կ'բանադրեն... իր կենդանութիւնն անգամ դատապարտութեան տակ էր։ Ամեն լարի վրայ երկրիս շարժման փաստապետութիւնը ամենամեծ մոլորութիւն է չալող եւ երկիրս արեգական բոլորտիքը շրջան կ'ընէ ըսողը հերետիկոս՝ անհաւատ՝ Լուտերէն եւ Կալվինէն ալ աւելի անիծեալ է վճիռ հանող եկեղեցին՝ Պապերն ու Ցիսուսեանք ո՞ւր են հիմայ, ո՞ր ծակը, ո՞ր խորշերը պահուած են։ Երկի՞նք գացած են Գալիլէոսէն ներում խնդրելու, կամ 'ի դժոխս դատապարտուած են դայն Սրբազննութեան դժոխայքն տանջանացը մասնելնուն համար։ Ո՞ւր են, անոնցմէ մէկը չկա՞յ որ խօսի։

Եթէ աշխարհականները եղեն տէր պատասխանտալու, անոնք պէտք է նախ՝ իրենց կղերներուն հարցնեն ու անկէ ետեւ անոնցմէ առածնուն պէս մեզ ծախեն։ վասն զի աշխարհականը անոնց ձեռքը մեքենայ մ'է, մեն-

չեւ որ անոնք չշարժեն զանի՝ ան ալ չշարժիր ։ Անոնք այնպէս կրթուած են, որ ի՛նչ որ հարցուի իրենց, եկեղեցին կամ «կղերները այնպէս կ'ըսեն» պատասխանելու են, տալով իրենց դատողութիւնը բանեցնելու ։ Ուրեմն աշխարհականները ազատ չեն տալ պատասխանել թէ-պէտ եւ բարձր տաղանդի տէր մարդիկ ըլլան ։

Կարելի է Պապական եկեղեցին իր Կարդինալներուն՝ Յիսուսեանց եւ բոլոր իր կղերներուն հետ կարող ըլլան սար պատասխան մը ճարել, եթէ «արեգակը՝ լուսինը՝ եւ բոլոր աստղերը երկրին չուրջը կ'պտըտի» ըսեն, յիմար ոդէտ են ըստ փիլիսոփայութեան ։ բայց եթէ հակառակը պնդեն, ամենը մէկտեղ հերետիկոս՝ անհաւատ՝ Լուտերէն եւ Կալվինէն ալ աւելի անիծեալ են ըստ մի՝ սուրբ՝ ընդհանրական եւ առաքելական եկեղեցւոյն, որ ըսել է, եկեղեցին իր վճռովը զինքը հերետիկոս՝ անհաւատ՝ Լուտերէն եւ Կալվինէն ալ աւելի անիծեալ ըրած է, տալով ուրիշի մը դատողութեան տակ ձգելու զինքը՝ հիմայ ինքը երկիրս արեգակին բոլորտիքը պտըտիլը ընդունելովը ։

Գուցէ աս կղերներուն մէջէն Կարդինալ Պելարմինը պիտի ելնէ ըսէ ։ «Կայնեցէ՛ք ։ առաքինութեան բընութիւնը փոխող ու մոլորութեան դարձնող Պապը՝ չը՞ կրնար աս յաւիտենական օրէնքն ալ փոխել*» ։ Ան ատենը բոլոր Պապադաւան ժողովուրդը միաբերան պիտի աղաղակեն ու ըսեն ։ «այո՛, այո՛, Տէր Աստուած մեր Պապը, աշխարհիս մէջ երկրորդ Աստուածը, Թագաւոր Թագաւորաց եւ Տէր Տերանց, որուն իշխանութիւնը Աստու-

* Մենք՝ մեր քաջարձակ իշխանութիւնովը օրէնքը կըրնանք վարել եւ օրէնքէ դուրս արդարութիւն ընել ։ Անոնք՝ որ Հռոմի եպիսկոպոսը կ'բաժնէ, ոչ մարդ է զանոնք բաժնողը, այլ Աստուած ։ Քանզի՝ Պապը ոչ թէ լոկ մարդու, այլ ճշմարիտ Աստուծոյ տեղն է աշխարհիս մէջ ։ Երկնային անօրէնութիւն ունի ձեռքը, եւ ուստի բաներուն բնութիւնը կրնայ

ծոյ իշխանութեանը հետ մի եւ նոյն է. մեր Տէր Աստուած Պապը տանկ վճիռ չկրնար տալ հաւատալը հերետիկոսութիւն է ... որուն զօրութիւնը ստեղծուած զօրութիւններուն ամենէն մեծն է. եւ կ'հանի մինչեւ երկնայնոց՝ երկրայնոց եւ սանդարամետականաց ։ Պապը ուզածը կրնայ ընել, մինչեւ անգամ ապօրինաւոր բաներ ըլլան, կրնայ օրինաւոր ընել. եթէ չէք հաւատար նէ՝ Հռոմի մէկ դռանը վրայ փորագրուած ան խօսքը կարդացէ՛ք, որ մինչեւ աս օրս անվնաս կեցած է. — Պօղոս Գ. Ամենաբարին, Ամենաբարձրեալ Քահանայապետ, Աստուած յաշխարհիս »։ Աս խօսքերը՝ որ Աղեքսանդր Ե. Պապը կ'ըսէ իր հպատակներէն, կ'ընէ կ'ըսէ. « այո՛, անանկ է. սրբազան Աթոռը ոչ միայն հաւատոյ, այլ եւ գիտութեան վրայ ալ իշխանութիւն ունի։ Ուրեմն սրբազան Պապին կ'վերաբերի ասոր պատասխանը տալ »։ Մենք ամենախոնարհաբար կ'հարցնենք անցեալ մէկ երկու դարերուն մէջ իրարու յաջորդող սրբազան Աթոռոյն վրայ նստող Պապերուն, թէ դուք՝ որ երկիրս արեգական բոլորտիքը պտըտիլը կ'ընդունիք եւ կ'հաւատաք նէ, Գալիլէոսին օրովը գտնուած անսխալ Պապին եւ անսխալ Եկեղեցւոյն վճռովը հերետիկոս՝ անհաւատ՝ Լուտերէն եւ Կալվինէն ալ աւելի անիծեա՞լ էք. կամ ան առենի Պապը եւ եկեղեցին սխալական ըլլալովնին սխալ վճիռ տուած են։ Եթէ ան առենի Պապը եւ եկեղեցին սխալական էին ըս-

---

փոխփոխել, մէկուն էութիւնը միւսին տալով. ոչինչէն բան կրնայ ստեղծել, եւ անիրաւեր վճիռը կրնայ վաւերացնել։ Քանզի իր ընել ուզած բաներուն մէջ իր կամքն է իր պատճառը. եւ մէկը չկրնար հարցընել թէ՝ ինչու ատ բանը կ'ընես։ Վասն զի ինքը օրէնքէ դուրս դատաստան եւ անիրաւութիւնը արդարութիւն կրնայ ընել։

Անիկայ Իննովկենտիոս Գ. Պապին չինած կոնդակներուն մէջէն՝ իր յաջորդ Գրիգորիոս Թ. Պապը հաւաքեց եւ հրատարակեց։

ուի, Պապական հաւատքը տակն ու վրայ ըլլալով կործանած կ'ըլլայ. բայց եթէ անոնք անսխալ էին նէ՝ ըսել է որ անոնց անսխալ վճռովը դուք հերետիկոս՝ անհաւատ՝ Լուտերէն եւ Կալվինէն ալ աւելի անիծեալ էք. Ձեր կղերները եւ ժողովուրդներն ալ հին ձեզի պէս՝ երկրիս արեգական բոլորտիքը դառնալը կ'ընդունին. եւ որովհետեւ եկեղեցին ալ անոնցմով կազմուած է, ուրեմն ատ կաթուղիկէ՝ մի՝ սուրբ՝ ուղղափառ եւ առաքելական եկեղեցի ըսածնիդ հերետիկոս՝ անհաւատ՝ Լուտերէն եւ Կալվինէն ալ աւելի անիծեալ եղած կ'ըլլայ ըստ Պապական դրութեան։ Հաւանականութեան վարդապետութիւնը հոս տակ չըներ. Հիմայ ո՛վ յարգելի ընթերցողք, բարեկամք եւ թշնամիք. դո՛ւք դատեցէք. Եթէ Քրիստոս աշխարհիս վրայ եկեղեցի մը, այսինքն հաւատացելոց բազմութիւն մը ունի նէ՝ կրնայ՞ մի աս Պապական եկեղեցին ըլլալ. կարելի՞ բան է, որ Քրիստոս սուրբ՝ անմեղ՝ մեղաւորներէն զատուած՝ Աստուած կատարեալ՝ Մարդ կատարեալ ըլլալով՝ այնպիսի հերետիկոս՝ անհաւատ եւ անիծեալ բնակարան մը ունենայ ու հոն հանգչի.՞ Եթէ Քրիստոս եկեղեցի մը ունի, հարկաւ աս եկեղեցին չկրնար ըլլալ. Եթէ անիկայ Քրիստոսինը չէ, Ինք հոն չկրնար ըլլալ. Եթէ հոն Ինք չէ, Անոր շնորհքները եւ փրկութիւնը հոն չգտնուիր. Եթէ Անոր շնորհքները եւ փրկութիւնը հոն չգտնուիր, ուրեմն այն եկեղեցւոյն մէջ փրկութիւն չըկայ. Պապական եկեղեցւոյն ողբալի ժողովուրդը՝ մանաւանդ Լուսաւորչական եկեղեցիէն բաժանուած Հայկայ սերնդեան մէկ փոքր մասն ալ, որ դեռ այսօր խաբուած՝ իր մտքի եւ խղճի ազատութիւնը այլակրօն Պապական խիստ դրութեանը գերի ըրած է, թող անոնք 'ի միասին աս մեր յառաջ բերած վկայութեանցը վրայ երկայն բարակ՝ ուշի ուշով մտածելու՝ դատելու եւ տրամաբանելու ետեւէ ըլլան, մենք ալ վերոյիշեալ խօսքերէն մեր հետեւութեանը գանք.

Մեր սա բաժանման մէջ ըստ բաւականին ցցուցինք Պապական եկեղեցւոյն իր դաստիարակութեան ոճը, գիտութեան՝ ուսման եւ լուսաւորութեան դէմ ունեցած թշնամութիւնները եւ ըրած բռնութիւնները. ուստի Պապական եկեղեցին ո՛չ թէ Եւրոպան եւ Ամերիկան լուսաւորած եւ կրթած է, այլ ընդհակառակն աշխարքիս լուսաւորութեանը եւ յառաջադիմութեանը մեծ արգելք եղած եւ ամբողջ քաղաքներ աւերակ եւ ամայի անապատ դարձուցած է։ Այնպիսի դրութենէն մարդ ուրիշ ի՞նչ բան կրնայ սպասել, բայց միայն մոլաց. տգիտութիւն, բարուց ապականութիւն եւ խղճի՝ գերութիւն *.

---

* Որ եւ է ընկերութեան, կամ ազգի, կամ եկեղեցւոյ եւ կամ դրութեան մէջ մէկ քանի չար՝ կամ բարի մարդիկ, կամ եկեղեցականներ գտնուելով՝ ան ընկերութիւնը, կամ ան ազգը, կամ ան եկեղեցին եւ կամ ան դրութիւնը աւելի պախարակելի կամ գովելի չկրնար ըլլալ. մասնաւոր բանէ ընդհանուր բան մը հետեւցնելը տրամաբանական մոլորութիւն մ'է։ Եթէ մենք ալ այսպէս ընէինք, անիրաւութիւն ըրած պիտի ըլլայինք մեր նկարագրած Պապական դրութեան։ Բայց երբ մէկ դրութեան մը իր ծնած օրէն մինչեւ օրհասականը իր ամեն դարը, իր ամեն ընդունելութիւն գտած երկիրները ընդհանուր տգիտութեան մէջ թաղուած, եւ իր ազդեցութեանը տակ գտնուած ժողովուրդին վիճակը՝ բարոյականութիւնը եւ ան դրութեան վարդապետութիւնները ընդհանրապէս աւրուած, ապականած կ'վատահամբաւեն հաւատարիմ պատմիչք, եւ անոր ոչ մէկ դարը, ոչ մէկ երկիրը եւ ոչ մէկ ժողովուրդը եւ ոչ մէկ պատմիչ մը բարեհամբաւած չէ նէ, մէկ քանի հռչակաւոր եւ տաղանդաւոր անձանցմէ զատ, սա ընդհանուր ապականութեան պատճառը Պապական դրութիւնն ըլլալուն ալ ո՛վ կը տարակուսի. եթէ եռանկեան մը երկու անկեանց աստիճանաց գումարը 130 կը գտնենք, ալ ո՛վ կ'տարակուսի երրորդն ալ 50 աստիճանի անկիւն ըլլալուն։

Վեցերրորդ եւ վերջապէս, Պապադաւանք՝ մանաւանդ ան տեսարաններուն հեղինակները մանաւոր ջանք մը ունին Պապադաւան եկեղեցին՝ կեդրոնաւոր միու-թիւն մը ցցունել, որն որ գլխովին անհիմն է։ Եթէ Քրիստոսի եկեղեցին 'ի Քրիստոս հաւատացողաց բազմութիւն մ'է, ընել է որ՝ ան բազմութիւնը իրար կապող միացընող կապը՝ Քրիստոսի հաւատքն է։ Եթէ Քրիստոնեայ անհատներուն միութիւնը բոլորակի մը նմանեցնենք, ան միութեան կեդրոնը զՔրիստոս կ'դտնենք, որուն վրայ կը դառնայ Քրիստոսի հաւատոյ կապովը միացած բազմութեան փրկութեան յոյսը եւ յաւիտենական մխիթարութիւնը։ Քրիստոնեայ աշխարհին մէջ երկու տեսակ Քրիստոնէական միութիւն կ'տեսնուի։ Մէկը ներքին միութիւն, միւսը արտաքին։ Ներքին միութեան կապ՝ հաւատքը, եւ այն միութեան կեդրոնը Քրիստոս ըլլալու տեղն՝ արտաքին միութեան կապ՝ բռնաւորութիւնը, մտքի կուրութիւնը եւ խղճի գերութիւնը, եւ ան միութեան կեդրոն՝ Պապը եղած է ըստ Պապականաց։ Ուր բազմութիւն կայ, ա՛նդ պէտք է նաեւ Վարչութիւն մը ըլլալ․ բայց Վարչութիւնն ալ իր սահմանն ունի, որմէ անդին անցնելը ներելի չէ անոր․ եւ որովհետեւ Քրիստոնէից ներքին միութիւնը հոգեւոր է, իսկ արտաքին միութիւնը տեղական կամ ազգային, ուստի անոնց ներքին Վարչութիւնը հոգեւոր, իսկ արտաքին Վարչութիւնն ալ տեղական կամ ազգային ըլլալու է անշուշտ։ Քրիստոսի եկեղեցին աշխարհիս վրայ սահմանադրական հոգեւոր ընկերութիւն մ'է, որ իր Քրիստոս կեդրոնէն շառաւիղեալ՝ թէպէտ շատ համառօտ, սակայն ամենակատարեալ Վարչութեան օրէնքներով ինքզինքը կ'կառավարէ, իր ընտրած հեգեւոր Երեսփոխանաց ձեռօքը։ Եւ որովհետեւ աս եկեղեցւոյն մէջ այլ եւ այլ ազգեր, ու տարբեր սովորութիւններ եւ ազգի ազգի կացութիւն ունեցող ժողովուրդներ կ'գտնուին, ուրեմն ան ազգերը եւ ան ժողովուրդներն ալ պարտին իրենց ազգային կամ քաղաքական մի-

ութիւնը պահելու եւ բարեկարգելու համար ազգային օրէնքներով ազգային կամ քաղաքական Վարչութիւն մը ունենալ. (ինչպէս որ այս օրուան օրս մեր Լուսաւորչական Հայոց ազգը Աստուծոյ ողորմութեամբը եւ Մեծազօր Օսմանեան տէրութեան շնորհիւը իր առջի ունեցած թէ՛ հոգեւոր եւ թէ՛ ազգային Վարչութիւնը գերազանցեց. մինչեւ հոս բերող Աստուածը ասկէց ալ անդին տանելու զօրաւոր կարող է, բազմահոգ Երեսփոխանաց բազմարդիւն ծգանօքը).

Հիմայ կ'հարցնենք մենք Հայկական հրապարակը պտըտող փողահարներուն, թէ ձեր հնչեցուցած միութիւնը այս երկու տեսակ միութեանց ո՞րն է արդեօք. Ներքի՞նն է, թէ արտաքինը. Եթէ ներքին միութիւնն է, ներքին միութեան ներքին կապը՝ մարդուս ներքին հաւատքն ըլլալով եւ այն միութեան ներքին կեդրոնն ալ Քրիստոս ըլլալով՝ մարդուս ներքին համոզման եւ բարոյական զգացմանց կ'վերաբերի այն միութիւնը. եւ մարդուս ներքին զգացմունքն ալ Քրիստոսի Աստուծոյ կ'վերաբերի. ուրեմն մարդուս Աստուծոյ հետ ունեցած այս ներքին առնչութեան մէջ Պապն ի՞նչ բան ունի. Արտաքին բռնութիւնները՝ հալածմունքները ներքին միութեան հետ ի՞նչ յարաբերութիւն ունին. մէկը հոգեւոր է, միւսը մարմնաւոր. հոգեւորը Աստուծոյ կ'վերաբերի, մարմնաւորը մարդոց. ուրեմն ձեր ըսած միութիւնը ներքին կամ հոգեւոր միութիւն չէ եղեր. Կարելի է որ արտաքին միութիւն ըսել կ'ուզեք. ասիկայ հաւանական է. վասն զի Հայոց ազգը որսալու համար ձեր հրատարակած գրութեանց մէջ յայտնապէս ըսուած է թէ՝ եթէ Պապական ըլլայ Հայոց ազգը, պէտք պաշտպան գտնէ, պէտք զօրանայ, պէտք մեծնայ, պէտք առաքինի ազգասէր ըլլայ, պէտք ճարտար ուսումն առնայ, պէտք քիչ խօսիայ, Աստուածաբան եւ մարգարէ ըլլայ. ալ թո՛ղ տուր որ երթայ. ո՞ւր, Տարտարոսին մէջի անյատակ կարասը լեցնելու, կամ այն յաւիտենական անիւը

մշտնջենաւորապէս դարձնելու։ Բայց եթէ արտաքին միութիւն էր ըսածնիդ, ուրեմն ան ներքին պահանջմունքներն ի՞նչ են, որ կ'ընէք ձեր երեւակայեալ միութեանը միացնել ուզած մեր հանդարտ եւ խաղաղ Հայոց ազգէն։ Անիկայ պիտի չկրնար ձեր միութեանը մէջ ընդունել, մինչեւ որ Պապին անսխալութիւնը, անոր գլուխ Եկեղեցւոյ ըլլալը եւ անոր հպատակութիւնը՝ փրկութեան էականագոյն հարկաւոր ճանաչողութիւնը ձեր մտքէն եւ ձեր դաւանութենէն դուրս չարտաքսէք։ Արտաքին միութեան մը յարելը՝ արտաքին պայմաններով կ'ըլլայ, ոչ թէ ներքին. ուրեմն ատ ձեր միութիւն ըսածը արտաքին ալ չէ։ Հապա ի՞նչ տեսակ միութիւն ըսել կ'ուզէք, պարո՛ն Աստուածաբաններ։ Դո՛ւք ալ չէք գիտեր, կարծեմ, ի՛նչ տեսակ միութիւն ըսել ուզելնիդ։ Ձեր գրութիւնները թող ըլլան ասոր կարծիքիս ամենազօրաւոր ապացոյց։ Ո՛վ որ ճշմարտութիւնը կ'սիրէ եւ իմաստակութենէ կ'խորշի, 'ի սէր ճշմարտութեան թող անոնց գրութիւնները ուշադրութեամբ կարդայ, քննէ ու նայի թէ՝ միութիւն ըսելով ի՞նչ տեսակ միութիւն ըսել կ'ուզեն կոր։ Եթէ անոնք չեն կրնար բացատրել իրենց միութիւն ըսելով՝ ի՛նչ ըսել ուզելնին, մենք ահա՛ անոնց կ'ցցունենք իրենց ունեցած միութեան ի՛նչ բան ըլլալը։ Անոնց միութիւն ըսածնին՝ ներքին եւ արտաքին միութեանց մէջ խառնուրդ մ'է։ Արտաքին միութիւնը ներքին միութեանը վրայ բռնացած՝ ներքին միութիւնն ալ՝ իր սրբազան տարրը կորսնցուցած՝ անպիտանի կէտի մը մէջ բաղադրուած են, որ մարդկային վերլուծական փորձին տակն ինկած է այժմ։ Աս երկու միութեանց բաղադրութիւնը Պապական դրութեան հիմն է։

Եթէ դրութիւնը բոլորակի մը նմանեցնենք, Քրիստոսական դրութեան կեդրոնը զՔրիստոս դնելու ենք, ու Պապական դրութեան կեդրոնը զՊապ. վասն զի Քրիստոսական դրութեանը մէջ գտնուող հաւատացեալց փրկու-

թեան էականապէս հարկաւոր եղած բանը՝ Քրիստոսի հոգա-փոխն է, բայց Պապական դրութեան մէջ գտնուող հաւատացեալց փրկութեան էականապէս հարկաւոր եղած բանը՝ Պապին հզօրացիլն է։

Պոնիֆացիոս Ը. Պապը աս վճիռը կուտայ աս բանին համար. «Բացարձականապէս կ՚վճռենք, եւ հրապարակաւ կը քարոզենք թէ՝ փրկութեան էապէս հարկաւոր է, որ ամեն մարդ Հռոմայ քահանայապետին հպատակի»։ Եւ որովհետեւ Լուսաւորչական Հայոց փրկութեան էապէս հարկաւոր եղած բանը Քրիստոսի հպատակիլն է, ուրեմն Լուսաւորչական Հայոց դրութիւնը Քրիստոսական ըլլալով՝ իր կեդրոնն ալ Քրիստոս դնելու ենք, եւ Պապականացը՝ զՊապ։ Աս երկու դրութեան վրայ աւելի պայծառ գաղափարներ տալու համար մեր արգոյ ընթերցողաց, աս հետեւեալ երկու բոլորակները կ՚դծենք։ Ա.

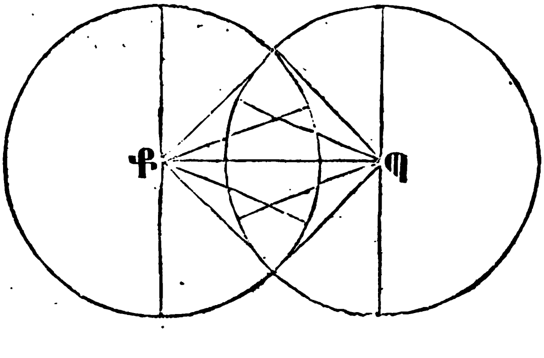

սոնց մէկը՝ որ Քրիստոս կեդրոնն ունի, Լուսաւորչական ուղղափառ Հայոց դրութիւնը կ՚բացատրէ. եւ միւսը՝ որ զՊապ կեդրոնն ունի, Պապական դրութիւնը կ՚բացատրէ։

Ա՛ս. երկու բոլորակներուն աղէկ ուշադրութիւն ը-նողը պիտի տեսնէ, թէ ինչպէս որ աս բոլորակները իրենց կեդրոններէն քաշուած՝ ու իրարու մէջ մտած շառաւիղ-ներ ունենալնուն պատճառաւ իրարու կցորդութիւն ու-նին, անանկ ալ՝ Լուսաւորչական Հայոց դրութիւնը եւ Պապական դրութիւնը թէպէտ և զատ զատ կեդրոն ունին, սակայն իրարու մէջ իրենց կեդրոններէն շառաւիղեալ վարդապետութիւններ և սկզբունքներ ունենալնուն պատ-ճառաւ՝ իրարու ալ կցորդութիւն ունին. այսինքն՝ Պա-պական դրութեանը մէջ մէկ քանի Քրիստոնէութեան հիմնական վարդապետութիւններ կան, որոնք մեր դրու-թեան Քրիստոս կեդրոնէն ան դրութեանը մէջ մտած են. եւ մեր դրութեանը մէջ կ՚գտնուին անանկ սկզբունքներ՝ որոնք Պապական դրութեանը Պաւ. կեդրոնէն մեր դրու-թեանը մէջ մտած են, ճիշդ այնպէս՝ ինչպէս որ աս եր-կու բոլորակներուն շառաւիղները իրարու մէջ անցած են. Պապական դրութեան Պաւղ կեդրոնէն մեր դրու-թեան մէջ շառաւիղեալ սկզբունքները մեզի էական չեն, բայց մեր դրութեան Քրիստոս կեդրոնէն Պապա-կան դրութեան մէջ շառաւիղեալ վարդապետութիւն-ներն ու խորհուրդները անոնց էական եւ փրկարար են. ըսել է թէ՝ Պապական դրութեան մէջ ընդունուած էական եւ փրկական վարդապետութիւնները մերն է, վասն զի մեր Քրիստոս կեդրոնէն ան դրութեան մէջ անցած են, ո՛չ թէ իր Պաւղ կեդրոնէն շառաւիղեալ. Ահա աս է Լուսաւորչական եկեղեցւոյն Պապական եկեղեցիէն խոր-հուրդ ընդունելու անխտրութեան պատճառը, որ բոլո-րովին հիմնաւոր է. վասն զի մերն է անոնք՝ որ կ՚ընդու-նինք, ո՛ւր կամ որո՛ւ ձեռք որ գտնուի. ինչպէս գոհար մը, ո՛ւր կամ որո՛ւ ձեռք որ գտնուի, նոյն իսկ գոհարն է միշտ. Նաեւ Պապական եկեղեցւոյն Լուսաւորչական ուղղափառ Հայոց եկեղեցիէն խորհուրդ չընդունելու պատճառն ալ սա է թէ՝ իրենց դրութեան Պաւղ կեդրո-

նէն շառաւիղեալ հիմնական վարդապետութիւնին եւ զանազան մոլորութիւննին մեր դրութեանը մէջ տեղի գտած չեն ։ Աստուած հեռի՛ արասցէ ․ մեծ յուսով ենք, որ մինչեւ հիմայ մեզ պահող պահպանող եւ խնայող Աստուած՝ այսուհետեւ ալ պիտի պահէ, պահպանէ եւ խնայէ մեզ այնպիսի մոլորութեանց մէջ իյնալէ ․ ուրեմն միշտ մեր աղօթքին մէջ սա խօսքերը յիշելու ենք ․ « Խը-նամող արարածոց՝ պահեա՛ նշանաւ Խաչի քո զհոգի եւ զմարմին մեր ՚ի պատրանաց Պապական ջատագովաց, ՚ի փորձութեանց Պապական դրութեան եւ ՚ի նմին մոլորութեանց » ։

Բայց զարմանալին սա է, որ իրենց միութեան կամ դրութեան կեդրոն ճանչցած Պապերո՛ւն ալ վրայ Պապականք միաբան չեն, ու մէկ քանի բաժանմունք կան մէջերնին ։ Ոմանք՝ Պապը անսխալ է, կ՚ըսեն ․ ոմանք կ՚ըսեն թէ՝ անանկ չէ, Պապին հետ մէկտեղ ընդհանրական ժողով մ՚ալ ըլլալու է, որ Պապը անսխալ ըլլայ ։ Գաղղիացի Պապականներն ալ բոլորովին կուրանան անոր անսխալութիւնը ։ Ոմանք վարդապետութեանց մէջ անսխալ է, իրողութեանց մէջ սխալական՝ կ՚ըսեն, եւ ոմանք՝ թէ՛ վարդապետութեանց եւ թէ՛ իրողութեանց մէջ անսխալ է, կ՚ըսեն ։ Աս միութիւն ըսուած եկեղեցւոյն մէջ այնքան բաժանմունքներ կային իր միութեան կեդրոն Պապին իշխանութեանը վրայ ԺԶ․ դարուն մէջ, որ Տրիտենդեան ժողովը ջանք չըրաւ վճիռ մը տալու ․ եւ Վարդապետութիւն Տրիտենդեան ժողովոյ անունով գրքին մէջ անանկ երկդիմի խօսքերով գրուած է Պապին իշխանութեանը վրայ, որ ո՛վ որ կ՚ուզէ՝ իր կողմը մեկնելով անթիւ բաժանմունքներ դեռ այսօր կրնայ հանել ։ Եթէ Պապադաւան եղբարք՝ իրենց եկեղեցւոյն միութեանը կեդրոնին եւ անոր գլխուն վրայ ալ միութիւն չունին նէ, անանկ է նէ՝ Պապականաց ունեցած միութեան գաղափարը ի՞նչպիսի միութեան գաղափար է ․ Ան գաղափարը կամ իրա-

կան ըլլալու է՝ կամ ցնորական. իրական չէ, որովհետեւ տեսանք, որ իրենց եկեղեցւոյն մէջ անգամ գոյութիւն չունի. ուրեմն միութեան գաղափարնին ցնորական է։ Պապականաց մօքէն եթէ աս միութեան գաղափարն ալ ջնջուի, Պապական դրութիւնը ջնջուեցաւ գնաց։

«Հռո՛մ,* եթէ այսչափ հպարտանալդ իրաւամբ էր նէ՝ ինչո՞ւ համար աշխարհին երեսը տեղ մը չես կրնար ցըցունել, որ գոնէ հոն տակն ու վրայ եղած կործանած չըլլայիր իրօք. Եւրոպայի՝ Արեւելեան Ասիայի՝ Հիւսիսային եւ Հարաւային Ամերիկայի մէջ հերիք է՝ որ քու գրօշակդ վեր վերցնէիր, բնական եւ բարոյական աւերմունքները ուր էին նէ՝ շուտ մը կ'հասնէր ետեւէն. Իտալիա՝ Սպանիա՝ Փորթուկալ՝ Փարակուա՝ Փօլանտ՝ Իռլանտա՝ Պոհեմիա ամենքն ալ ապականեցիր. դո՞ւք ալ կ'ուզէ՞ք առտոց բաղդին մասնակից ըլլալ Գաղղիացի՛ք, կ'ըսէ Միշլէն. Համարձակ խօսք ձեզի, հերիք է առ ոչ փըլկարար սեղանի վրայ գտնուած ողջակէզները. ԺԶ. դարուն վերջը հասարակութեան հոգին բոլորովին մարեցիր. Մատենագիրները, բանաստեղծները, արհեստաւորները իրարու ետեւէ մէկիկ մէկիկ աներեւոյթ ըրիր. Ան աշխոյժ քաջ նախորդ ազգին տեղը յաջորդողները մահուան օդը շնչելով շնչելով քնացան՝ մեռելի պէս ինկան....։ Գաղղիացի՛ք զգոյշ կեցէք, ուրիշները փորձ ըրին ձեր տեղը. Եւրոպայի ամենէն ցաւագար, համբաւով եւ իշխանութեամբ ամենէն տկար ազգերը անոնք են, որոնց մէջ Յիսուսեանց ընկերութիւնը տեղի գտած է բազմելու ... մի՛ նստիք ան ստուերին տակը. ան ստուերը երկու դարու մէջ Սպանիան եւ Իտալիան մէկ տեղ թունաւորեց....։ ԺԶ. դարէն ետեւ ժողովուրդ մը ցցո՛ւր ինծի, որ մարմնաւորը հոգեւորին խառնելով աւրուած

---

* Հռոմ բառը՝ գործածուած է հոս Պապական դրութեան տեղը։

չ՚ըլլայ։ Ո՞ր ժամանակէն հետէ է, որ Գաղղիան՝ Գաղղիա եղաւ, Լուի ԺԴ․ին Թագաւորութենէն եւ 1862ին ազատութեան յայտարարութենէն ետեւ, երբ տէրութիւնը քեզմէ անկախ եղաւ։ Ընդհակառակը՝ ի՞նչ խեր տեսան քենէ քու վարդապետութիւններուդ հաւատարիմ մնացող ժողովուրդները։ Ի՞նչ օգուտ ըրիր Իտալիային․ աս չէ՞ ըրածդ, որ միութեան անունով պատառ պատառ ըրիր, որ ալ միանալիք չունի։ Ի՞նչ խեր ըրիր Սպանիոյ՝ Փորթուկալի եւ Հարաւային Ամերիկայի ժողովրդոցը, Աստուածպետական ազդեցութեան հետեւեցան աս ժողովուրդները։ Ի՞նչ ընդունեցին փոխարէն, մահուան բոլոր երեւոյթները։ Ի՞նչ խեր տեսաւ ձեռքէդ Փոլոնիա․ ան ալ հաւատարիմ մնաց քեզի, ու հերձուածողութեան ձեռքը մատնեցիր։ Ընդհակառակը՝ ան ժողովուրդները որ այսօրուան օրս զօրութեան տէր են, որ ամեն բարեբաղդութեան գոնէ նշանները ըլլայ՝ կայ վրանին, որ մեծ մեծ բաներու ձեռնամուխ կըլլան, արթնութեան մէջ են եւ միշտ աճելու ետեւէ են։ Անգղիան՝ Բրուսիան՝ Ռուսաստան, եւայլն եւայլն, միթէ քեզմո՞վ են ասոնք։ Քեզի հարցնենք նէ, Քրիստոնեայ են ըսելու անգամ կ՚դժուարիս։ Ուզեցիր որ միշտ մնաս, եւ մէկը քու բանիդ չ՚խառնուի․ յաջողեցար, եւ ամայի անապատ դարձուցիր չորս կողմը։ Փիլիսոփայութիւնը՝ գիտութիւնը ամենը նզովեցիր, ամենը զոհ եղան քեզի։ Բայց աս բացարձակ անջատութիւնը քու անձիդ կորուստ եղաւ։ Ինքզինքդ հակառակորդներէն հեռու պահեցիր, բայց կեանքէ ալ հեռու մնացիր։ Նորերը մեռցնելու աշխատեցար, դուն քու կռնըկէդ զարնուեցար»։

Կռապաշտ Հռոմի կայսրները ամեն դեկտեմբեր ամսոյն ազատութիւն կուտային իրենց գերիներուն, որ եթէ իրենց տիրոջը դէմ բան մ՚ունին նէ՝ խօսին․ բայց դուն ո՛ Քրիստոնեայ Հռոմ՝ մարդկային ոչ միայն մարմինը՝ այլ եւ միտքը՝ հոգին ալ գերի ընելով, չէ թէ տարին ան-

գամ մը, այլ իրենց բոլոր կենացը մէջ քու հարստահարութեանց դէմ բերաննուն խօսք մը հանողը կ՚տանջէիր եւ գուցէ մահուան կ՚դատապարտէիր .... Աս ամեն բաներուն մէջ ամենէն տարօրինակը ո՛րն ըլլալը աչքիդ չզարներ կոր. դուն շարունակ մեծցար Իտալիայի քաղաքականութիւնը փճանալովը. քու ուժովդ արգիլեցիր զանի յառաջ երթալէն. թող չտուիր, որ քաղաքականութիւնը զօրանար. կուլ տուիր անոր կենսական զօրութիւնը։ Լոմպարտիա՝ Փրէզա՝ Ֆլօրէնցա՝ Վէնէտիկ քաղաքականութեան կեդրոնները պիտի ըլլան, ամեն կողմանէ կողոպտուած՝ մերկացած՝ իրարու ետեւէ կործանելու վերայ են։ Մարմնաւորը պիտի կործանի բնաջինջ ըլլայ, որ դուն կանգնիս. Ինչուան աս օրս Իտալիայի մէջ եղած դարձուածքները ամեն մարդ գիտէ. Ժողովուրդը այնչափ ժամանակ քու ձեռքէդ բռնութիւն եւ զրկողութիւն քաշելուն քիչ մը ազատութիւն որ տեսաւ նէ՝ խելքը գլխէն գնաց, ու այնպէս գրգռեցաւ, որ դո՛ւն ալ չկրցիր քու բոլոր զօրութիւնովդ զսպել խաղաղութիւն ընել, ուստի փոփոխութիւն փոփոխութեան վրայ, քիչ ատենի մէջ դուն տակն ու վրայ եղար. անկէ ետեւ ալ ինչ ըլլալիքդ, քաղաքագէտ անձանց հարցո՛ւր, որ ըսեն քեզի, ոչ թէ քու սուտ մարգարէներուդ.

Հռոմի եկեղեցին՝ դուն չծնած, Քրիստոնէական կենցաղոյն բոլոր սրբազան տարրները վրան ունէր, բայց դուն ծնելէդ ետեւ՝ ալ ան սկսեց մէկիկ մէկիկ զանոնք իր վրայէն հանվիլ։ Քու ազդեցութեանդ տակը նաեւ ամեն դար մէյ մէկ բազմութեան դրօշակ մը առջեւէն քաշած թափորի ելաւ քեզմէ. բայց ան թափորները, որ իրենք իրենցմէ ճամբայ ելան, մէյ մ՚ալ ետ չդարձան ու քու քովդ չհանդիպեցան։ Կամաց կամաց կ՚նայիս որ եկեղեցին պարպուեցաւ, անունը այլափոխեցաւ, ան եկեղեցին որ միութիւն ամենայն Քրիստոնէից ըսել էր նէ առաջ, վերջապէս միութիւն Պապադաւանից ե֊

ղաւ ։ Աստուածային տեսչութիւնը անանկ մեծ մայրդ մը
հանեց քու անսխալութեանդ դէմ քեզի որոգայթ մը
լարելու, որ ձեռքէն ազատելու հնար չկար ։ բոլոր
աշխարհ 'ի զննին կեցաւ դիտելու, թէ դուն Աստուծոյ
խորհուրդին դէմ ի՞նչպէս պիտի զարնուիս ։ Ան մեծ ու
երեւելի անձը՝ Գալիլէոսը քեզի հետ վէճ մը բացաւ ։ քու
երկնից եւ երկրիս վրայ ունեցած գաղափարներուդ ա-
մենքն ալ հերքեց ։ Մէկ կողմէն քու վճիռներդ, մէկալ
կողմէն տիեզերաց գիրքն ու երկրաչափութեան օրէնք-
ները ․․․․ քու խորհուրդներուդ նման խորհուրդներէ
ծագած հակառակութիւններու, 'աղանդներու և կար-
ծիքներու դէմ մաքառեր էիր, աս հերիք չէր քեզի, ա-
բարչագործութեան պղնձի օրէնքներու հետ ալ մարտըն-
չելու ելար ։ ընդհանուր տիեզերաց վրայ Իշխողին խոր-
հուրդներն ալ քու հրամանիդ տակն առնել, կարգի դը-
նել ուզեցիր ։ Ցիսուսեանքը ձեռքդ գործիք ըրիր, ամեն
նոր գիւտ եւ հնարք խափանելու ․․․ վերջապէս Գալի-
լէոսը՝ Սրբաքննութեան ժողովոյն յանձնեցիր, աս փառ-
քով պսակուած պատուաւոր մարդը, աս եօթանասուն
տարեկան բարի ծերունին՝ ծունկի վրայ առջեւնին կ'ել-
լէ ոտքը բոպիկ՝ գլուխը բաց՝ շապիկով մը ։ Ըսէ՛ք որ մը-
տիկ ընենք, ո՛վ դուք, որ անոր դրութիւնը կ'ընդունէք
եւ ազատութեան բարեկամներ էք հիմայ ։ ի՞նչ ըրէք
այն վայրկեանին ադ մարդուն, որ ամեն ազատութիւն
իր վրայ ցցուց ։ կամչնա՞ք հիմայ տանջանարանը յիշեցու-
ցինք զանի ըսելու ։ Խիստ քննութեան քաշեցիք՝ որն որ
ձեր Սրբաքննութեան դժոխային գրքին մէջ տանջանք ը-
սել է ։ Փայտէ ձիով երկաթէ շապիկով տանջած ատեն-
նիդ՝ ուրացա՞ւ իր ճշմարտութիւնը, չէ՛ նէ՝ բայց ոչ՝
կ'շարժի ; բայց ոչ՝ կ'շարժի, ըսելով՝ վերջապէս ձեզ հա-
մոզեց ։ բայց առոնցմէ զատ՝ այնքան չարչարեցիք ու ա-
նոր գործերը արգիլեցիք, որ Վենեդեան Միքանզիոնին
ըսածին պէս « դժոխքը իր բոլոր զօրութիւնը 'ի գործ

դնէր նէ՝ չէր կրնար կորսնցնել ան գործերը, ուրեմն դուք դժոխքէն ալ զօրաւոր բրթաք, որ բնաջնջ ըրիք զանոնք »։

Հռո՛մ Հռո՛մ, քու ծնած է. դարէն մինչեւ ԺԶ. դարը ամեն կարգի մարդոց առ հասարակ թէ՛ ժողովրդոց եւ թէ՛ ազնուականաց, թէ՛ մեծամեծաց եւ թէ՛ եկեղեցականաց ու որբազան Պապից բարքը եւ վարքը ապականելդ, եւ քու ամենափառաւոր իշխանութեանդ պսակուած օրերը, քու ազդեցութեանդ տակ գտնուող ժողովուրդը իրենց ձեռքէն ամենավսեմ ստորոգելիքը, մարդկութիւնը՝ բանականութիւնը՝ դատմունքը եւ խղճմտանքը բռնի յափշտակելով եւ ամեն իշխանութիւն եւ շահ քեզի յատկացընելով՝ թանձր տգիտութեան մէջ թաղելդ, եւ անոնց երկիլները թէ բարոյապէս եւ թէ նիւթականապէս ամայի անապատ դարձնելդ հերիք չէ՛ր քեզի, ու աջ ձեռքդ առիր նաեւ Լօյօլային մոլարահիւս խարազանը, որպէս զի անով ալ՝ կրօնի եւ առաքինութեան բոլոր սկզբունքները մարդկային սրտէն հալածես, Քրիստոնէական բարոյականը և քաղաքական ընկերութիւնը փնասես, ազգաց իրաւունքները՝ արքունական առանձնաշնորհութիւնները եւ իշխանաց անձնական ապահովութիւնները վտանգի մէջ ձգես, ամեն տեղ ամենասաստիկ խռովութիւններ յարուցանես, մարդուն սրտին մէջ ամենաասոսկալի ապականութիւն ստեղծես եւ սնուցանես, ու ինքզինքդ երկրիս զօրութեանց վրայ տէր եւ իշխան հրատարակելով՝ երկնից եւ երկրի բոլոր զօրութիւնները քեզի հնազանդեցնես. Ո՛վ աղետալի դժբաղդութեան մարդկային ազգին. Յաջողեցար ալ Հռո՛մ. Բայց քու յաջողութեանդ մէջ՝ եթէ Աստուած երկինքէն իր բարկութեան գաւազանը քու հպարտացած գլխուդ չիջեցնէր, Աստուածային Տեսչութիւնը Գաղղիոյ խռովութիւնը քու վրադ չզրգռէր. քու սուտ մարգարէներուդ ան դուշակութիւնները թէ՝ « կամ բոլոր տէրութիւնները Հռո-

մեղուցեալ ցեղը ըլլան կամ ցեղը կործանին» շատոնցուընէ կատա֊րուած ըլլալով Աստուած պիտի ստիպուէր կամ իր խոստ֊մունքը ետ առնելով աշխարհը նորէն անգամ ջրհեղեղով մաքրել, կամ անիկայ բոլորովին սատանային ձեռքը մատ֊նել։ Ինչո՞ւ համար Աստուծոյ աս բարձր ձայնը չլսե֊ցիր չ՚հասկցար ու ան մեծ պատուհասը վրադ չես առ֊ներ Հռո՛մ։ Դուն կը պատուիրես բաղդին ամեն հարու֊ածներէն խրատ առնել․ հարուածը՝ որ քեզի եկաւ նէ, ինչո՞ւ չես զիջանիր ու անկէ խրատ առներ։ Մի՛ խա֊բուիր քու սուտ մարգարէներուդ շողոքորթութիւննե֊րուն, որ կ՚ըսեն, «Զի Տէր զօրաց՝ Բաղմաժողովուրդները այսինքն Գաղղիական ժողովուրդները Հօտին մէջ է ու օտարներն Տէր մ՚ալ կը սնէ հով֊ւել»։ Սուտ է աս գուշակութիւնը եւ միայն շողոքոր֊թիւն է։ Քեզ երեսէ ձգել տուողը՝ քեզ պառակտողը՝ քու բնակիչներուդ բարքը եւ վարքը ապականողը՝ քու երկիրներդ աւրող աւերշտկողը՝ քու գաւառանդ տկարաց֊նողը՝ քեզ այժմեան քաղաքականութեան ճանկերուն տակ ձգողը՝ երբեմն քու ճանկերուդ տակը ճնշուած Գաղղիոյ պաշտպանութեանը կարօտելով քեզ հիմայ անոր դիմել տուողը՝ եւ վերջապէս քեզ դէպ 'ի կործանման ճամբան առաջնորդողը՝ քու խստութիւնդ, և քու հարստահարու֊թիւնդ է․ ինչո՞ր կ՚ըլլայ որ քեզ կործանողը՝ միանգամայն քու կանգնիչդ ըլլայ․ Քու խմած արիւնովդ գինովցած ըլ֊լալուդ համա՞ր է, որ քու ամենամեծ վտանգիդ մէջ ալ՝ քու փրկութիւնդ չես փնտռեր։ Բայց ընդհակառակը՝ քեզի Աստուծոյ Տեսչութեան տուած համարէն, դուն տակաւին հպարտութեան դաս կ՚առնես․ եւ զարնուած ատենդ՝ զարկի, յաղթուած ատենդ՝ յաղթեցի, կ՚ըսես։ քու փրկութեան բոլոր յոյսդ Գաղղիոյ վրայ դնելով՝ ես Թագուհի եմ եւ Թագուհի պիտի նստիմ յաւիտեան կ՚ե֊րեւակայես․ բայց Գաղղիան՝ չյիշող չէ ան ամեն վնաս֊ները եւ ան ամեն հարուածները՝ որ քենէ ընդունեց․ ան գիտէ, եւ շատ աղէկ գիտէ որ քու խստութիւնդ մարդ֊

հայլին ազգին բարոյական եւ քաղաքական կենացը ժանտախտ եւ անզգթութեան հրէշ մըն է․ անոր դիւանատան արձանագրութեանց մէջ արձանագրուած են քու սոսկալի գործքդ․ Գաղղիան մոռցած չէ Ցակոբոս Կղեմէս կրօնաւորը Հենրիկոս Գ․ Թագաւորը սպաննելուն համար գովաբանելդ․ եւ իր չարագործութեան պատճառաւը սպաննուելու ատեն՝ սրբոց եւ մարտիրոսաց կարգը զանիկայ դասելդ․ Նաեւ Հենրիկոս Գ․ին պատահածն ալ այսպէս բան մ'էր․ Այնպիսի ընկերութիւն մը քու զօրութեանդ աջ ձեռքը ըրիր, որ անով քու իշխանութիւնդ ընդարձակես․ Մաղ Թեայց որ մարդկութեան բարոյական տրամադրութիւնը կործանելով, երկիրս դժոխք պիտի դարձնէիր․ Գաղղիան քեզի պաշտպանութիւն ընելու փորձը փորձած, ու անկէ հետեւած չարիքները տեսնելով՝ ստիպուած էր Լուի ԺԵ․ Թագաւորին ձեռօքը քու զօրութեանդ աջ ձեռքը Գաղղիայէն բոլորովին կտրել տալու, ինչպէս որ ըրաւ ալ իրօք Սպանիոյ իր Կարոլոս Գ․ին հրամանաւը աս ընկերութիւնը իրենց երկիրներէն բոլորովին բնաջինջ ընելու օրինակին հետեւելով․ Մէկ կողմէն ալ Սիկիլիայի Թագաւորը կ'վռնտէր դուրս կ'ընէր․ Անդիէն Սպանիայի աթոռին ժառանգ Տոն Ֆէրտինանտ Փալմայի եւ Փլացէնցայի դուքսը, միւսներուն օրինակին հետեւելով բոլոր իր սահմաններէն կ'արտաքսէր․ Նաեւ Զինաստանէն եւ Փորթուկալէն ամենքը մէկէն վըռընտուեցան․ մինչեւ անգամ ա՛ Հռոմ՝ քու ապաստանարանդ եղած Իտալիայէն ալ շատ չըներ որ բողոքեցին աս վտանգաւոր ընկերութիւնը քու աշտարակէդ դուրս վռընտելու․ Սակայն բոլոր աս միջոցին դուն ի՛նչ ըրիր․ քանի որ աս քու խստութիւնդ եւ իշխանութիւնդ պաշտպանելու համար գործածած աս աշխարհակործան ընկերութիւնը բոլոր քաղաքավարեալ ազգերէ կ'վռընտուէին, եւ իրենց սոսկալի վարդապետութիւններուն պատճառաւը, այսինքն՝ Սիմոնականութեան՝ կախարդութեան՝

հայհոյութեան՝ մոլութեան՝ անկրօնութեան՝ կռապաշտութեան՝ անմաքրութեան՝ սուտ վկայութեան՝ շնութեան՝ ազգապղծութեան՝ գողութեան՝ անձնասպանութեան՝ մարդասպանութեան՝ հայրասպանութեան՝ որքայասպանութեան վրայ ըրած վարդապետութիւններուն պատճառաւ Գաղղիայի ծերակոյտէն դատապարտուած՝ Իտալիա կ'թափուէին նէ, ատ գործիքը մարդկային ընկերութեան վտանգաւոր ըլլալը ճանչնալով ձեռքէդ ձգեցի՞ր. կամ անոնք գոնէ քիչ մը յանդիմանելով սաստեցի՞ր. կամ ան քաղաքավարեալ ժողովրդոց սիրտը առնելու համար ըրածնուն գոնէ առ երեսս խրատունք տուի՞ր, որով գոնէ քիչ մը խիղճերդ արդարացնէիր ու անոնց գործած չարագործութիւնները վրայէդ նետելու երես ունենայիր, ու հիմայ մեր բերանն ալ գոցելու՝ կարելի է մէկ բան մը ունենայիր. Ամենեւին, ամենեւին. Անոնց բոլոր ապականեալ վարդապետութիւններուն և չարագործութիւններուն գո՛ւն ես պատասխանատու. վասն զի քու բոլոր զօրութեամբդ պաշտպանեցի՛ր զուն զանոնք, թէ գործքով՝ թէ՛ խօսքով եւ թէ՛ կոնդակներով, որոնք երբէք չես կրնար ուրանալ. Ահա՛ քու Կղեմէս ԺԴ. Պապիդ Գաղղիոյ եկեղեցականաց գրած մէկ կոնդակը. «Մեք, Կղեմէս ԺԴ. փոխանորդ Քրիստոսի եւ յաջորդ Առաքելոյն. մեր իմաստութեան անսխալութիւնովը կ'դատապարտենք, կ'արկամարհենք եւ կ'նզովենք Գաղղիայի ատենակալաց՝ Յիսուսեանց ընկերութիւնը աքսորելով՝ կրօնի, ընդհանրական եկեղեցւոյն որբազան Աթոռին եւ քահանայապետական պահմանադրութեանց դէմ ըրած բաները. Ասկէ 'ի զատ՝ աս մեր ժողովական եւ բարձրագոյն հրամանին զօրութեամբը կ'հրատարակենք՝ կը վճռենք եւ կ'սահմանենք, թէ Գաղղիոյ տէրութեան աշխարհական իշխանութիւնը՝ յիշեալ Յիսուսեանց ընկերութիւնը արտաքսելու եւ քակելու համար ըրած բոլոր հրամանները, պատուէրները, վճիռները, արքունի հրամանները,

սահմանադրութիւնները, դատաւորները դատաստան-ները եւ որոշումները պարապ՝ անզօր՝ անվաւեր եւ օ-րինաւոր հետեւութենէ զուրկ եղած են, եւ պիտի ըլ-լան։ Եւ ալ կ'հաստատենք, թէ մէկը պարտական չէ՛ ատ բաները նայելու։ Ինչու երբեմն պարտաւորութեան դէմ ծնած ալ-լայ։ Անոնց զատ՝ մեր կամօքը եւ գիտութեամբը եւ իշ-խանութեան կատարելութեամբը կ'արգիլենք՝ կ'եղծա-նենք, կ'աւրենք՝ կ'կործանենք՝ եւ կ'ոչնչացնենք բոլոր ատ ամբարշտական եւ բարբարոսական գործքերը եւ բողոք կ'ընենք Քրիստոսի առջեւը, որ ատոնք բացարձակապէս ընդունայն են, եւ աւելի ապացոյցներ պիտի ցցունենք ատոնց հրծանած՝ աւրուած եւ ոչնչացած ըլլալուն, երբոր որոշենք թէ կրնանք ընել ատ բանը՝ առանց եկե-ղեցւոյն վնաս տալու։ Ո՛ Հռոմ, չէ թէ միայն պաշտ-պանեցիր զանոնք, այլ բոլոր ան քաղաքակրթեալ տէ-րութեանց գործքերը ամենաչարաչար եւ բարբարոսական կոչե-լով արգիլեցիր եղծեցիր, աւրեցիր, կործանեցիր եւ ո-չընչացուցիր։ Հիմա ի՞նչ նիւթով քու բոլոր յոյսդ Գաղ-ղիոյ վրայ դրած՝ քեզ պաշտպանելու համար անոր օգ-նութիւն կ'սպասես։ Գաղղիան շատ աղէկ գիտէ, եւ կա-տարելապէս համոզուած է թէ՝ եթէ քեզի կենդանու-թեան ամենաթեթեւ շունչ մը տայ, նոյն զօրութիւնը նորէն պիտի առնես, ինչ զօրութիւն որ առաջ ունէիր, հետեւապէս ինքզինքը եւ բոլոր Եւրոպան իրենց ազա-տած պղծած վտանգին մէջ նորէն պիտի ձգէ։ Ու ան պիղծ վարդապետութեանը ազդեցութեան տակ պիտի մնան նորէն։ Գաղղիան գիտէ, որ դուն քու պաշտպա-նած ընկերութեանդ մէկ վարդապետութիւնը չես կըր-նար վերցնել, եւ մինչեւ հիմայ հրապարակաւ անոնցմէ մէկը վերցուցած չես։ Գաղղիոյ Լուի ԺԵ. թագաւորը ի-րեն պատանեկութեան ատենը Կարդինալ Ֆլէօրիին ի-րեն ըսած խօսքերէն գիտէր, թէ Յիսուսեանք շատ անըզ-գամ մարդիկ են, անարգելի են, բայց ժողովուրդին վը-

րայ տիրելու եւ իշխանութիւն հաստատելու շատ ա-ղէկ գործիք կրնան ըլլալ, անոր համար երբոր հաճեցաւ, անոնք կրկին ընդունելու, ան պայմանաւ՝ որ արքայա-սպանութեան վրայ ունեցած վարդապետութիւններնին վերցնեն։ Բայց Պապը ի՞նչ պատասխան տուաւ, ան բա-նին։ շատ աղէկ թող անանկ ըլլայ։ վասն զի շատ դէշ բան մ՚է ան վարդապետութիւնը մի՞ ըսաւ։ չէ։ հա-պա՛, « Յիսուսեանք պէտք է ինչպէս որ են նէ՝ անանկ մնալու են, կամ չեն նէ՝ բոլորովին վերնալու են », վճիռը տուաւ։ Ահա աս բանին մէջ կ՚տեսնենք, թէ դուն ո՛չ միայն քու ձեռքդ գործիք ը-րած ընկերութիւնը իբրեւ ընկերութիւն կ՚պաշտպանես, այլ անոնց մէկ ամենապատուական արքայասպանութեան վար-դապետութիւնը՝ իբրեւ մեծ առաքինութիւն պաշտպանե-ցիր։ Բայց քու ըրած պաշտպանութեանդ վերջին աստիճան ջանքդ ամեն տեղ անպատուղ եղան։ Քու ազդեցութեանդ հրատարակուած կոնդակները ամեն տեղ այրեցին, ու-քենէ պահանջեցին որ քու զօրութեան աջ ձեռքդ կըտ-րես նետես, որ չըլլայ թէ նորէն աշխարհը աւրէ կոր-ծանէ։ Աս բանին մէջ դուն քու ժողովրդեանդ առջեւը քու անխախտութիւնովդ պզտիկ ինկար, անոնց հրամա-նը կատարելու զիջանելովդ։ Եւ ետքը նորէն Յիսուսեանց իրենց կարգը կազմելու տուած արտօնութիւնովդ ալ՝ ատելի եղար Գաղղիոյ՝ Գերմանիոյ՝ Փորթուգալի եւ Սի-կիլիայի թագաւորներուն։ այնպէս՝ դուն քու ընտանեացդ մէջ երկու կողմի բաժնուեցար։ Պապն ու եկեղեցին այ-սինքն եկեղեցականները (վասն զի Պապականք եկեղեցի ըսելով՝ եկեղեցականք կ՚հասկընան) Յիսուսեանց կողմէն, ժողովուրդը՝ Բասկալի կողմէն։ Քու ծոցդ ծնած՝ քեզ անձնատուեր եղած՝ քու իշխանութեանդ եւ հզօր պաշտ-պանութեանդ տակը ամեն երկիր մէջ բազմելու տեղի գտած՝ մեծցած՝ հարստացած Յիսուսեանց մէկ փոքր ընկերութիւնը եթէ չկրնաս զսպելով՝ վերջապէս անոր ապականելի վարդապետութիւններուն կայծերէն այրը-

ւելով՝ կրկին ան ընկերութեանը զիջար նէ, ի՞նչ պիտի ընես, երբ քու աշտարակիդ տակը շատոնցուընէ ծփել սկսած բազմաճիւղ հրաբուղխը պայթելու որ ըլլայ, որ անշուշտ քեզ մէկ ակնթարթի մէջ յանդունդս պիտի գահավիժեցընէ։ Քու ծոցէդ ելած Բողոքականութիւնը՝ քեզ որչափ կողոպտեց, քեզ որչափ տկարացուց, քու փառքդ եւ փառաւորութիւնդ որչափ խաւարեցուց նէ՝ գոնէ անկէ փոքր ինչ քաղաքականացեալ բարեկարգութիւն մը վաստըկեցար, որով քու խարխլած իշխանութիւնդ մինչեւ հիմա կ'վարես այժմեան քաղաքականութեան շնորհիւը։ Գիտե՞ս որ աս բանը քու սուտ մարգարէներուդ գուշակութիւնը չէ, որոնց Աստուած Հայ մարմինը ստեղծելու ատեն, կարծես թէ Բահաղն ալ մարգարէութեան հոգի անոնց ականջին ծակէն փչած է. և ոչ քու ծանրագլուխ վարդապետներուդ կարծիքն է, որ հասուննալու համար ժամանակի կարօտ ըլլայ, այլ արդէն հասած եւ քաղաքագէտ անձանց բերանն ինկած կ'ծամծուի կոր։

Դուն քու ամեն հնարաւորութիւններդ եւ զօրութիւնդ 'ի գործ դրիր, որ սքանչելագործ մամուլը կործանես, բայց չկրցիր։ Հիմայ անիկայ քու վրադ ելնելով՝ քու բարոյական եւ իմացական բանտերուդ՝ ամրապինտ դռները եւ պատուհանները կոտրտեց խորտակեց։ եւ անոնց մէջէն մարդկային միտքը եւ խղճմտանքը եւ քաղաքական յառաջադիմութիւնը իրենց շղթայակապ գերութենէն ազատելով՝ անոնց ազատաքայլ յառաջադիմութեան յորդառատ հոսանքները քու չորս կողմէդ քու վրադ կապեց, որ անոնց ընթացից սաստկութեամբը քեզ 'ի հիմանէ կործանէ։ Աս սքանչելագործ մամուլը քու վրադ ըրած փորձը յաջողեցաւ Հռո՛մ։ Ան հոսանքները քեզ քու հիմանէդ այնպէս շարժեցին, որ ազատօրէն խօսելով, ոչ քու յոյսդ Գաղղիան, ոչ Անգղիան, ոչ Աւստրիան, եւ ոչ ուրիշ մէկ զօրութիւն մը կարող պիտի

չըլլան քեզ նոյն իսկ հիման վրայ վերահաստատել, ինչ հիման վրայ որ հաստատուած էիր Քրիստոնեայ աշխարհին զօրութեամբը կեդրոնն եղած անիծեալ օրերդ. վասն զի սա փրկութիւնը Տէրոջմէն եղաւ, եւ մէկը կարող չէ անիկայ աւրելու փորձ փորձել.

Ա՞ն օրերը դուն կը յիշատակես Հռո՛մ, որ անգամ մը բոլոր աշխարհս երկուքի բաժնել տուիր. մէկ մասին երկիրները Սպանիացւոց տուիր, միւս մասն ալ Փորթուկալցիներուն. Թագաւորներ դնելու ու վերցնելու իշխանութիւն ունեցար. Աշխարհիս բոլոր իշխաններէն վեր դասեցիր ինքզինքդ, եւ ամենէն մեծ կայսրներուն՝ քու Պապիդ ոտքերը պագնել տուիր. բոպիկ դուռը սպասեցին. վզերնուն վրայ կոխկռտելով եւ ոտքովին թագերնին գլուխնուն մէկդի նետել տուիր. Գրիգորիոս Է. Պապըդ՝ Հենրիկոս Դ. Կայսրը բոպիկ դուռը սպասցուց. Աղէքսանդր Դ, Պապը՝ Աղէքսանդր Ա. Կայսրը ոտքին տակ առաւ. վզին վրայ կոխկռտեց. Ցեղեստինոս Պապը՝ Հենրիկոս Զ. ին կայսերական թագին զարկաւ, ոտքովը մէկդի նետեց. Եւ վերջապէս ինքզինքդ այնքան բարձրերը հանեցիր, որ Աստուծոյ հրամայածը արգիլել սկսեցիր եւ արգիլածը հրամայել. առաքինութիւնները մոլորութեան դարձնել, մոլորութիւնն ալ առաքինութեան. Աստուծոյ մարդկային ազգին շնորհած կենաց Բանը, «մահաբեր արօտ» ու «սատանայի աւետարան» կոչեցիր. (Տես 1825 ին Յօբելեանին համար Լէոն ԺԲ. ին ձեռօքը շինուած կոնդակը). Եւ դուն՝ քու հիմակուան ճնշեալ վիճակէդ նորէն անգամ կենդանութիւն առնելու եւ հին փառացդ բարձրանալու յոյս ունիս ան չիմար մարդուն նման, որ կ՚յուսայ իր կօշկին ակռաները երկու ձեռքովը դէպ ՚ի վեր քաշելով յերկինս վերանալ. Եւ ան քու ընտանիքդ եւ քու ապաստանարանդ եղած Իտալիան, անգամ՝ քու գլխուդ վերեւը կանգնած՝ մահուան անկողինիդ քովը կեցած՝ քու վերջին շնչոյդ ժամ մը առաջ

ազատելուն համար գեղարդ մ'ալ ան կը խօթէ քու կուրծքդ, վասն զի թէ ան՝ եւ թէ բոլոր աշխարհ հաստատելապէս համոզուած են թէ՝ քու կանգնումդ մարդկային ազգին կործանումն է․ իսկ քու կործանումդ՝ անոր կանգնումը․ աս ճշմարտութեանը վկայ են Եւրոպայի լուսաւորեալ եւ քաղաքակրթեալ ամէն ազգերը, մեծերը եւ փոքրերը․ Դժոխքին ոստայնը պտտող դուրս եկող դրութենէ մը աս սոսկալի հետեւանքներէն ուրիշ ի՞նչ բան կրնար յառաջ գալ․

Ուրախ եղէ՛ք եւ ցնծացէք, ո՛ Հայաստանի Լուսաւորչական մանկունք, որ դուք այսպիսի դրութեան մը մէջ ծնած՝ մեծցած ու դաստիարակուած չէք․ Եթէ ըլլայիք, դուք ալ ձեր մտաց եւ խղճի ազատութիւնը՝ որուն վայելումը բնական մարդուն բնական իրաւունքն է, կորսնցնելով եւ ձեր հոգւոյն ազատ գործողութիւնները եւ շարժմունքները երկրպագելով՝ փրկեւ մեքենայ աս հոգեկորուստ խիստ դրութեանը համեմատ՝ կղերից փառասէր կամքէն շարժում պիտի առնէիք, որով եւ պէտք էր ըլլայիք ծայրագոյն աստիճանի ապականեալ բարուց եւ վարուց տէր մարդիկ, ան դրութեանը ազդեցութեան տակ եղած մոլի ժողովրդոց նման․ Ո՛վ եկեղեցականք Լուսաւորչական ուղղափառ եկեղեցւոյն․ եթէ դուք ան դրութեանը ճիզվիթական սկզբունքներովը կրթուած, անոնց դպրոցական Աստուածաբանութիւնը սորված եւ ինքզինքնիդ Աստուծոյ նուիրածի պէս Պապական դրութեանը նուիրած ըլլայիք, միտքերնիդ եւ խղճմտանքնիդ կուրցած խմաստակներ, կեղծաւորներ, փառասէրներ, չար նախանձաւորներ, մոլի եւ ամէն անառակութեան գերիներ պիտի ըլլայիք՝ եթէ ոչ յայտնապէս, գէթ ծածկապէս՝ քաղաքավարութիւն կարծուած կեղծաւորական բարուք․ Թէպէտ եւ ձեր մէջն ալ գտնուած են ոմանք՝ եւ դեռ այսօր դուցէ կը գտնուին ուրացողներ, կեղծաւորներ, ինչպէս անոնց մէջ ալ գտնուած են, եւ

կ՚զգանուշն բարեպաշտ, անկեղծ եւ աստուածպաշտ ան-ձինք. ԺԹ. դարու մէջ ձեռք առնոց, թէ Պապական Հա-յոց դէմ եւ թէ Բողոքական Հայոց դէմ յարուցած հա-լածմունքը՝ թէպէտ եւ խղճի վրայ տիրապետողութիւն, ազգին նախատինք եւ մշտնջենաւոր վատահամբաւու-թիւն է; սակայն անոնք ալ՝ երբ Պապական դրութեան ԺԶ. ԺԷ. եւ ԺԸ. դարուն մէջ խղճի դէմ յարուցած ա-րիւնահեղ հալածմանցը հետ բաղդատենք, անմնաթեթեւ բաներ են՝ թէեւ բաց կերպեան խիստ ծանր ըլլան։ Այ-սու անմնայնիւ, չենք գովեր եւ ոչ կ՚պաշտպանենք. բայց քաջայայտ ենք թէ՝ մեր կղերից ունեցած ան պա-կասութիւններն ալ Սահմանադրութեան շնորհիւ եւ ազգին արթուն հսկողութեամբը փոքր ինչ ժամանակէ վերնալով՝ ըստ անմնայնի պէտք բարեկարգութիւն որ օ-րուան վրայ մինչեւ ՚ի կատարելութիւն։ Դուք մեզ այն-չափ օրինըն էք, ո՛ Եկեղեցականներ, ձեր վրայ գտնուած անձն պակասութիւններովը՝ որչափ որ Պապական դրու-թեան կղերները խղճի վրայ իրենց տիրապետողութեանը պատճառաւ իրենցներուն առնըլի են. մենք յուսով ենք ձեզի համար, բայց Պապադաւանք տարակուսած յուսա-հատած են իրենց կղերներէն։ Թէպէտ եւ իբրեւ ազէտ կ՚բամբասուիք, սակայն իբրեւ խմաստակ, իբրեւ կեղծա-ւոր եւ իբրեւ խղճի վրայ տիրապետող՝ չէք նախատուիր։

Երանի՜ ձեզ՝ Ազգային Լրագիրք եւ Հանդէսք. դուք ձեր քսան եւ հինգ տարեկան հասակին մէջ ո՛րքան աշ-խոյժ էք. ձեր ազգային գրականութեան ասպարէզին մէջ ո՛րչափ յառաջադէմ. խորհելու եւ խորհրդածելու առեն ո՛րքան ծայրայեղ. դատման եւ դատողութեան ժամանակ ո՛րքան ազատամիտ. եղբայրացութեան համար ո՛րքան ճըշ-մարտախնդիր. գրելու եւ հրատարակելու մէջ ո՛րքան ա-զատախօս եւ միանգամայն խոհեմ. եթէ դուք ալ Պա-պական դրութեան կոյր հպատակներն ըլլայիք, ձեր լե-զուն, ձեր գրիչը, ձեր առանձին դատողութիւնը եւ

Հոգւոյն գործողութիւնները ամենքն ալ շղթայակապ՝ ան՛խախտ դրութեան ընդմէջն ընծայուած՝ Մխիթարեանց դրավաճառ հեղեղից աւելի ձեր՝ մտքը եւ ՝խղճմտանքը դէմ որհելու, դատելու, գրելու, հրատարակելու փառնդին մէջ սխալ ըլլայիք՝ թէեւ հարիւր յիսուն տարիէն ալ ըլլայիք։ Ազգային գրականութեան պատմութենն մէջ առաջին անգամ անոնք երեւնալնուն՝ ճարտասաններ, արձանագրաններ, քննադատողներ, աստուածաբաններ ըլլալ կը կարծուէին, բայց երբ անոնց գաղափարականութեան, կրթութեան, ուսման, աստուածաբանութեան եւ փիլիսոփայութեան ինչ բան ըլլալը աղէկ ճանչցուեցան, ան ատենը ճանչցուեցաւ ալ՝ որ անոնք ան մարդուն կ՚նմանին եղեր, որ արշաւելու համար չմնծու ձիու վրայ հեծած ապաբէզ եղած են, ինչպէս որ արդէն ըսած եմք։ ու աս իրենց ապարատ միճակնուն մէջ, կ՚չխան մեր բազմաչարչար կենդանի սուրբ Նահատակին Աստուածաժառանգ Քանանն ալ ուրել ուրշորկելով ամայի անապատ դարձընել ան Վասակներուն ձեռօք, որոնք ազգասիրի կեղծ կերպարանօք մեր Աստուածատուննի այդեւտան եզերքը կ՚դեգերին անոր անմահական պտուղները եւ հոգեզարդ ծաղիկները ոտնակոխ ընել, եւ անոր մէջ գըրնուած վտակաց կենսատու ջուրերն աղտոտել պղտորել։

Լուսաւորչական Հայերը անոնց ոչ դաստիարակութեանը, ոչ օժանդակութեանը, ոչ կեդրոնական զօրութեանը եւ ոչ անոնց տալու լուսաւորութեանը կարօտութիւն չունին։ Եթէ մեր ազգին ունեցած հիմնակուան դպրոցաց թիւը, անոր յառաջադիմութիւնը եւ արդիւնքը, ուսումնական եւ տաղանդաւոր անձինքը, հմուտ եւ փորձ ուսուցիչները, թէ եկեղեցական եւ թէ աշխարհային բարեկարգութիւնները, Լրագիրները եւ Հանդէսները, ուսման եւ կրթութեան բաղձանքները, մտաց եւ խղճի ազատութեան զգացմունքը, օրինաց եւ մարդկութեան ճանաչումը, տգիտութեան դէմ ունեցած ա-

ուելութիւնք, առաքինութեան հետամտութիւնք, միով բանիւ՝ թէ քրիստոնէութեան եւ թէ մարդկութեան ներքին իսկական հանգամանքները ստանալու փափաքը, քան տարի առաջ մեր ունեցածներուն հետ բաղդատելու որ ըլլանք, գոնէ հայերէն երեսուն յառաջ գացած, զօրացած, աճեցած ըլլալուն՝ ամեն մարդու փորձը՝ տեսութիւնը՝ խելքը՝ միտքը կ'վկայէ. եւ անոնք մեզ նաեւ մեծապէս կ'քաջալերեն որ մեր յառաջադիմութեան ճամբուն մէջ երեւան ելած ամեն օձերն ու կարիճները կոխել կոխկռտել անցնելով, եւ ամեն դժուարութեանց յաղթելով յառաջ երթանք ան երկնային շաւղին մէջ, որ կ'տանի ճշմարիտ իմաստութեան եւ գիտութեան գիրկը կ'ձգէ անշուշտ. Ազգային ճշմարիտ յառաջադիմութիւն ընածնալ սա է, ուստի կ'բղխի ազգային ամեն երջանկութիւնք, փառքը եւ պարծանքը.

Եթէ ճշմարիտ է թէ « մոլորութիւն մը կորսուած կեդրոնէ մը պակասութենէն կամ կեդրոնէ մը տկարութենէն յառաջ կուգայ », ըսել է որ Պապական դրութեան մինչեւ այսօր իր ունեցած կորուստը կամ իր կեդրոնին պակասութենէն յառաջ եկած է, կամ իր կեդրոնին տկարութենէն, որուն այսպէս ըլլալուն տարակոյս չկայ. եւ մեր ազգային այժմեան յառաջադիմութիւնն ալ՝ որ առջինին հետ բաղդատելով աւելցած գտանք, մեր ազգային կեդրոնին ամրութենէն յառաջ եկած է անշուշտ.

Եթէ ճշմարիտ է նաեւ ան կարծիքը, թէ « ամենէն աւելի ընդհանուր գաղափար ունեցող հոգին, ամենէն աւելի տարածուած հոգին է ». եւ որովհետեւ Պապական եկեղեցւոյն ուղղափառութիւնը, Պապին անսխալութիւնը, եւ անոր Գլուխ եկեղեցւոյ ըլլալը չընդունող հոգին աշխարհիս մէջ ամենէն աւելի տարածուած հոգին է՝ որ մարդ չկրնար ուրանալ, ուրեմն ամենէն աւելի ընդհանուր գաղափար ունեցող հոգին՝ Պապական եկեղեցւոյն ուղղափառութիւնը, Պապին անսխալութիւնը եւ անոր Գլուխ եկե-

անհամաձայնութիւնները, դատաւճիռները դատաստան-
ները եւ որոշմունքները պարապ՝ անզօր՝ անվաւեր եւ օ-
րինաւոր հետեւութենէ զուրկ եղած են, եւ պիտի ըլ-
լան։ Ես ալ կ՚հաստատենք, թէ մէկը պարտական չէ՝ աս
բաները նայելու։ Ինչու երբեմն պարտականութեան փոխ ծնունդ ալ
ըլլայ։ Սորվեց զատ՝ մեր կամքը եւ գիտութեամբը եւ իշ-
խանութեան կատարելութեամբը կ՚արգիլենք՝ կ՚եղծա-
նենք, կ՚աւրենք՝ կ՚կործանենք՝ եւ կ՚ոչնչացնենք բոլոր ատ
ամբարշտական եւ բարբարոսական գործքերը եւ բողոք
կ՚ընենք Քրիստոսի առջեւը, որ ատոնք բացարձակապէս
ընդունայն են, եւ աւելի՝ ապացոյցներ պիտի ցցունենք
ատոնց հորինուած՝ աւրուած եւ ոչնչացած ըլլալուն,
երբոր որոշենք թէ կրնանք ընել աս բանը՝ առանց եկե-
ղեցւոյն վնաս տալու։ Ո՛ Հռոմ, չէ թէ միայն պաշտ-
պանեցիր զանոնք, այլ բոլոր ան քաղաքակրթեալ տէ-
րութեանց գործքերը ամբարշտական եւ բարբարոսական կոչե-
լով արգիլեցիր եղծեցիր, աւրեցիր, կործանեցիր եւ ո-
չնչացուցիր։ Հիմա ի՞նչ նպատակով քու բոլոր յոյսդ Գաղ-
ղիայ վրայ դրած՝ քեզ պաշտպանելու համար անկէ օգ-
նութիւն կ՚սպասես։ Գաղղիան շատ աղէկ գիտէ, եւ կա-
տարելապէս համոզուած է թէ՝ եթէ քեզի կենդանու-
թեան ամենաթեթեւ շունչ մը տայ, նոյն զօրութիւնը
նորէն պիտի առնես, ինչ զօրութիւն որ առաջ ունէիր,
հետեւապէս ինքզինքը եւ բոլոր Եւրոպան իրենց ազա-
տած պրծած վտանգին մէջ նորէն պիտի ձգէ։ Ու ան
պիղծ վարդապետութեանը ազդեցութեան տակ պիտի
մտնեն նորէն։ Գաղղիան գիտէ, որ դուն քու պաշտպա-
նած ընկերութեանդ մէկ վարդապետութիւնը չես կըր-
նար վերցնել, եւ մինչեւ հիմայ հրապարակաւ անոնցմէ
մէկը վերցուցած չես։ Գաղղիոյ Լուի ԺԵ. Թագաւորը ի-
րեն պատանեկութեան ատենը Պարլիման Ծիւօրինին ի-
րեն ըրած խօսքերէն գիտէր, թէ Յիսուսեանք շատ անըզ-
գամ մարդիկ են, անարգելի են, բայց ժողովուրդին վե-

րայ տիրելու եւ իշխանութիւն հաստատելու շատ աղէկ գործիք կրնան ըլլար, անոր համար երբոր հաճեցաւ անանք կրկին ընդունելու, աս պայմանաւ՝ որ արքայասպանութեան վրայ ունեցած վարդապետութիւններնին վերցնեն. Բայց Պապը ի՞նչ պատասխան տուաւ, աս բանին. շատ աղէկ թող անանկ ըլլայ, վասն զի շատ դէշ բան մ՚է աս վարդապետութիւնը մի՞ ըսաւ. չէ. հապա՛, « Ցիսուսեանք մէջը ինչպէս որ են նէ՝ անանկ մնալու են, կամ չըլլան նէ՝ բոլորովին վերնալու են », վճիռը տուաւ. Ահա աս բանին մէջ կ՚տեսնենք, թէ դուն ո՛չ միայն քու ձեռքդ գործիք ըրած ընկերութիւնք իբրեւ ընկերութիւն կ՚պաշտպանես, այլ անոնց մէկ անհնազանդականի արքայասպանութեան վարդապետութիւնը՝ իրենց մեծ սրբութիւն պաշտպանեցիր. Բայց քու ըրած պաշտպանութեան վերջին աստիճան ջանքդ ամեն տեղ անպատուղ եղան. Քու ազդեցութեամբդ հրատարակուած կոնդակներդ ամեն տեղ այրեցին, ու քենէ պահանջեցին որ քու զօրութեան աջ ձեռքդ կըտրես նետես, որ չըլլայ թէ նորէն աշխարհը աւրէ կործանէ. Աս բանին մէջ դուն քու ժողովրդեանդ առջեւը քու անսխալութիւնովդ ապրելի եղար, անոնց հրամանը կատարելու զիջանելովդ. եւ ետքը նորէն Ցիսուսեանց իրենց կարգը կանգնելու տուած արտօնութիւնովդ ալ՝ առելի եղար Գաղղիոյ՝ Գերմանիոյ՝ Փորթուգալի եւ Սիկիլիայի թագաւորներուն. այնպէս՝ դուն քու ընտանեացդ մէջ երկու կողմի բամբասուեցար. Պապն ու եկեղեցին այսինքն եկեղեցականները (վասն զի Պապականք եկեղեցի ըսելով՝ եկեղեցականք կ՚հասկընան) Ցիսուսեանց կողմէն, ժողովուրդը՝ Բողոքականաց կողմէն. Քու ծոցդ ծնած՝ քեզ անձնանուէր եղած՝ քու իշխանութեանդ եւ հզօր պաշտպանութեանդ տակը ամեն երկիր մէջ բազմելու տեղի գտած՝ մեծցած՝ հարստացած Ցիսուսեանց մէկ փոքր ընկերութիւնը եթէ չկրնալ զսպելով՝ վերջապէս անոր տարածելի վարդապետութիւններուն կայծերէն այրը-

ներով՝ կրկին ան ընկերութեանը զինչար նէ, ի՞նչ պիտի ըներս, երբ քու աշտարակիդ տակը շատոնցուընէ ծխել սկսած բազմածխուղ հրաբուղխը պայթելու որ ըլլայ, որ անշուշտ քեզ մէկ ակնթարթի մէջ յանդունդս պիտի դահավիժեցընէ. Քու ծոցէդ ելած Բողոքականութիւնը՝ քեզ որչափ կողոպտեց, քեզ որչափ տկարացուց, քու փառքդ եւ փառաւորութիւնդ որչափ խաւարեցուց նէ՝ գոնէ անկէ փոքր ինչ քաղաքականացեալ բարեկարգութիւն մը վաստըկեցար, որով քու խարխլած իշխանութիւնդ մինչեւ հիմա կ'վարես այժմեան քաղաքականութեան շնորհիւը. Գիտե՞ս որ աս բանը քու սուտ մարգարէներուդ դաւշակութիւնը չէ, որոնց Աստուած Հայ մարմինը ստեղծելու տեղն, կարծես թէ Բահաղին ալ մարգարէութեան հոգի անոնց ականջին ծակէն փչած է. Եւ ոչ քու ծանրագլուխ վարդապետներուդ կարծիքն է, որ հասուննալու համար ժամանակի կարօտ ըլլայ, այլ արդէն հասած եւ քաղաքագէտ անձանց բերանն ինկած կ'ծամծուի կոր.

Դուն քու ամեն հնարաւորութիւններդ եւ զօրութիւնդ 'ի գործ դրիր, որ սքանչելագործ մամուլը կործանես, բայց չկրցիր. Հիմայ անիկայ քու վրադ ելնելով՝ քու բարոյական եւ իմացական բանտերուդ ամրապինտ դռները եւ պատուհանները կոտրտեց խորտակեց: Եւ անոնց մէջէն մարդկային միտքը եւ խղճմտանքը եւ քաղաքական յառաջադիմութիւնը իրենց շղթայակապ գերութենէն ազատելով՝ անոնց ազատաքայլ յառաջադիմութեան յորդառատ հոսանքները քու չորս կողմէդ քու վրադ կապեց, որ անոնց ընթացից սաստկութեամբը քեզ 'ի հիմանէ կործանէ. Աս սքանչելագործ մամուլը քու վրադ ըրած փորձը յաջողեցաւ Հռո՛մ. Ան հոսանքները քեզ քու հիմանէդ այնպէս շարժեցին, որ ազատօրէն խօսելով, ոչ քու յոյսդ Գաղղիան, ոչ Անգղիան, ոչ Աւստրիան, եւ ոչ ուրիշ մէկ զօրութիւն մը կարող պիտի

չըլլան քեզ նոյն իսկ հիման վրայ վերահաստատել, ինչ հիման վրայ որ հաստատուած էին Բրիտանեայ աշխարհին զօրութեանը կեդրոնն եղած անիծեալ օրերդ. վասն զի աս փրկութիւնը Տէրոջմէն եղաւ, եւ մէկը կարող չէ անիկայ աւրելու փորձ փորձել.

Ա՜ն օրերը դուն կը փնտռես Հռո՛մ, որ անգամ մը բոլոր աշխարհս երկուքի բաժնել տուիր. մէկ մասին երկիրները Սպանիացւոց տուիր, միւս մասն ալ Փորթուկալցիներուն. թագաւորներ դնելու ու վերցնելու իշխանութիւն ունեցար. Աշխարհիս բոլոր իշխաններէն վեր դասեցիր ինքզինքդ, եւ ամենէն մեծ կայսրներուն՝ քու Պապիդ ոտքերը պագնել տուիր. բոպիկ դուռը սպասեցին. վզերնուն վրայ կոխկռտելով եւ ոտքովին թագերնին գլուխնուն մէկդի նետել տուիր. Գրիգորիոս Է. Պապը՝ Հենրիկոս Դ. Կայսրը բոպիկ դուռը սպասցուց. Աղեքսանդր Դ. Պապը՝ Աղէքսանդր Ա. Կայսրը ոտքին տակ առաւ. վզին վրայ կոխկռտեց. Ցեղեստինոս Պապը՝ Հենրիկոս Զ.ին կայսերական թագին զարկաւ, ոտքովը մէկդի նետեց». Եւ վերջապէս ինքզինքդ այնքան բարձրերը հանեցիր, որ Աստուծոյ հրամայածը արգիլել սկսեցիր եւ արգիլածը հրամայել. առաքինութիւնները մոլորութեան դարձնել, մոլորութիւնն ալ առաքինութեան. Աստուծոյ մարդկային ազգին շնորհած կենաց Բանը, «մահաբեր արօտ» ու «սատանայի աւետարան» կոչեցիր. (Տես 1825ին Յոբելեանին համար Լէոն ԺԲ.ին ձեռօքը շինուած կոնդակը). Եւ դուն՝ քու հիմակուան ճնշեալ վիճակէդ նորէն անգամ կենդանութիւն առնելու եւ հին փառացդ բարձրանալու յոյս ունիս ան յիմար մարդուն նման, որ կ՚յուսայ իր կօշկին ականջները երկու ձեռքովը դէպ 'ի վեր քաշելով յերկինս վերանալ. Եւ ան քու ընտանիքդ եւ քու ապաստանարանդ եղած Իտալիան անգամ՝ քու գլխուդ վերեւը կանգնած՝ մահուան անկողինիդ քովը կեցած՝ քու վերջին շնչոյդ ժամ մը առաջ

Հոգւոյն գործառնութիւնները ամենքն ալ շղթայակապ՝ ան խիստ գրութեան ընդմէն ընծայած՝ Մխիթարեանց գրավաճառ կղզիէն այսօր ձեր՝ մտացը եւ խղճմտանացը դէմ խորհելու, դատելու, գրելու, հրատարակելու փառնքին մէջ այնոր ըլլալը՝ թէեւ հարիւր յիսուն տարեկան ալ ըլլայիք։ Ազգային գրականութեան պատմութեան մէջ առաջին անգամ անոնք երեւնալուն՝ ճարտասաններ, տրամաբաններ, բանաստեղծներ, աստուածաբաններ ըլլալ կը կարծուէին, բայց երբ անոնց դատողութեան, կրթութեան, ուսման, աստուածաբանութեան եւ փիլիսոփայութեան ինչ բան ըլլալը արէկ ճանչցուեցան, ան ատենը ճանչցուեցաւ ալ՝ որ անոնք ան մարդուն կ'նմանին եղեր, որ արշաւելու համար շինծու ձիու վրայ հեծած առաջարէզ ելած են, ինչպէս որ արդէն ըսած եմք։ Ու աս խրենց տարտամ միճակնուն մէջ, կ'ջանան մեր բազմաչարչար կենդանի սուրբ Նահատակին Աստուածաժառանգ Գ. Մնասեանն ալ ուրել ուրշորկելով անմայի աւապատ դարձնել ան Վասակներուն ձեռօք, որոնք ազգասիրի կեղծ կերպարանօք մեր Աստուածատուենկ այգեստան եզերքը կ'դեգերին անոր անմահական պտուղները և հօգեզարդ ծաղիկները ոտնակոխ ընել, և անոր մէջ գըտնուած վտակաց կենսատու ջուրերն աղտոտել պղտորել։

Լուսաւորչական Հայերը անոնց ոչ դատախարակութեանը, ոչ օժանդակութեանը, ոչ կեդրոնական կորութեանը եւ ոչ անոնց տալու լուսաւորութեանը կարօտութիւն չունին։ Եթէ մեր ազգին ունեցած հիմակուան դպրոցաց թիւը, անոր յառաջադիմութիւնը եւ արդիւնքը, ուսումնական եւ տաղանդաւոր անձինքը, հմուտ եւ փորձ ուսուցիչները, թէ եկեղեցական եւ թէ ազգային բարեկարգութիւնները, Լրագիրները եւ Հանդէսները, ուսման եւ կրթութեան բաղձանքները, մտաց եւ խղճի ազատութեան զգացմունքը, օրինաց եւ մարդկութեան ճանաչումը, տգիտութեան դէմ ունեցած ա-

տեղութիւնք, առաքինութեան հետամտութիւնը, միով բանիւ՝ թէ քրիստոնէութեան եւ թէ մարդկութեան ներքին խղճական հանգամանքները ստանալու փափաքը, քան տարի առաջ մեր ունեցածներուն հետ բաղդատելու որ ըլլանք, գոնէ հարիւրին երեսուն յառաջ գացած, զօրացած, աւելցած ըլլալուն՝ ամեն մարդու փորձը՝ տեսութիւնք՝ խելքը՝ միտքը կ'վկայէ. եւ անոնք մեզ նաեւ մեծապէս կ'քաջալերեն որ մեր յառաջադիմութեան ճամբուն մէջ երեւան եկած ամեն օձերն ու կարիճները կոխել կոխկռտել անցնելով, եւ ամեն դժուարութեանց յաղթելով յառաջ երթանք առ երկնային շաւղին մէջ, որ կ'տանի ճշմարիտ իմաստութեան եւ գիտութեան գիրկը կ'ձգէ անշուշտ. Ազգային ճշմարիտ յառաջադիմութիւն ըմբռնուած ատ է, ուստի կ'բղխի ազգային ամեն երջանկութիւնք, փառքը եւ պարծանքը.

Եթէ ճշմարիտ է թէ « մարմնոյ մը կորուստը կեդրոնէ մը դատարկութենէն կամ կեդրոնէ մը տկարութենէն յառաջ կուգայ », ըսել է որ Պապական դրութեան մինչեւ այսօր իր ունեցած կորուստը կամ իր կեդրոնին պակասութենէն յառաջ եկած է, կամ իր կեդրոնին տկարութենէն, որուն այսպէս ըլլալուն տարակոյս չկայ. եւ մեր ազգային այժմեան յառաջադիմութիւնն ալ՝ որ առջինին հետ բաղդատելով աւելցած գտանք, մեր ազգային կեդրոնին ամրութենէն յառաջ եկած է անշուշտ.

Եթէ ճշմարիտ է նաեւ ան կարծիքը, թէ « ամենէն աւելի ընդհանուր գաղափար ունեցող հոգին, ամենէն աւելի տարածուած հոգին է ». եւ որովհետեւ Պապական եկեղեցւոյն ուղղափառութիւնը, Պապին անսխալութիւնը, եւ անոր Գլուխ եկեղեցւոյ ըլլալը չընդունող հոգին աշխարհիս մէջ ամենէն աւելի տարածուած հոգին է՝ որ մարդ չկրնար ուրանալ, ուրեմն ամենէն աւելի ընդհանուր գաղափար ունեցող հոգին՝ Պապական եկեղեցւոյն ուղղափառութիւնը, Պապին անսխալութիւնը եւ անոր Գլուխ եկե-

ղեցւոյ ըլլալը չընդունող հոգին է․ Եթէ սա սկիզբը Պապականութեան ճշմարտութիւնը պիտի հաստատէր, ահա նոյն սկիզբը անոր հակառակը հաստատեց․

Եկեղեցական վարդապետութեանցը եւ գործոցը համար բերած մեր վկայութիւններէն սա խնդիրը առջեւնիս կ'ելլէ, թէ արդեօք Պապական եկեղեցին անոնց համար պատասխանատու՞ է կամ չէ․ Կ'ըսենք որ թէ եկեղեցին եւ թէ Պապը մինչեւ այսօր այն ընկերութիւնը եւ անոր գործքերը պաշտպանած են եւ պաշտպանելու ալ սովորած են․ վասն զի ինչպէս որ Յիսուսեաններուն վարդապետութեան գիրքերը իրենց հոգին է, անոնք ալ Յիսուսեանները Պապական եկեղեցւոյն եւ Պապին հոգին են․ անոնց աշխարհէս վերնալը Պապական դրութեան կործանումն ըսել է․ (Թէպէտեւ սուրբ աւետարանն չափ ազատութիւն չունին, եւ քաղաքականութեան բաւական զսպուած ըլլալնուն համար քիչ մը ուրիշ կերպ կ'երեւնան հիմայ․ Սակայն դրութեամբ բնութեամբ նոյն են, ինչ որ էին առաջ՝ առանց ազատութիւն ու սէր)․ Ըսել է որ անոնց ամէն վարդապետութիւններուն եւ անոնց ամէն գործերուն Պապը ու եկեղեցին ստորագրեալը, պատասխանատու են․ եւ պատասխանատու ըլլալով ալ, կամ արդարացնելու են անոնց գործերը, կամ դատապարտելու են․ Պապական եկեղեցին չկրնար արդարացնել, վասն զի ամէն տեղ դատապարտուած են եւ խիղճք ալ վռնտուած են․ չեն ալ կրնար դատապարտել, վասն զի միշտ պաշտպանած են եւ պաշտպանելու պարտաւոր են*․ Եթէ Պա-

---

* Ով որ գող ճանչցուած մարդ մը իր գործին մէջ ձեռքը իբրեւ գործի միշտ գործածած է, եւ անոր չար գործերը միշտ պաշտպանած է եւ կը պաշտպանէ, անո՞ր իր պաշտպանած գողին կամակից ըլլալուն ի՞նչ տարակոյս կ'մնայ, Տարսոնացի Պօղոսը սուրբ Ստեփաննոսը չքարկոծեց, բայց քարկոծողաց հանդերձները պահպանելուն համար անոնց կամակից համարուեցաւ․ Ահա սա սկզբունքն է, որ սա մեր գրութեանը մէջ

պահանք աս խնդիրը լուծելու ելնեն, ան ատենը կ՚իմանան իրենց դրութեան ինչ բան ըլլալը. եթէ ոչ՝ իրենց հին՝ փտած՝ փլչելու մօտ եղող տանը երեսը դուրսէն գոյն զգոյն ներկեր զարնելով՝ զայն գեղեցիկ ցցունելու ջանքերնին վերջապէս իրենց կործանումը պիտի արտորցընէ. Անանք քիչ մը իրենց վտանգին վրայ թող խորհին, մենք ալ մէկ քանի հարցմունք ընենք մեր համազգի եղբարց.

Ո՞ր դրութիւն իր ծոցէն այնպիսի վարդապետութիւն եւ սկզբունքներ հանած է, որ մարդկային թէ բնական՝ թէ բարոյական եւ թէ իմացական տրամադրութիւնները խանգարէ կործանէ վար ձգէ. Ո՞ր դրութիւն այնքան գէշ ազդեցութիւն ըրած է իր հաւատացեալ հպատակացը՝ թէ բարոյապէս եւ թէ նիւթապէս. Ո՞ր դրութիւն թշուառութիւն կուտայ իրեն հպատակացը երդմամբ ըրած խոստմունքը աւրել. Ո՞ր դրութիւն կոյսին իրաւունք կուտայ իր կուսութիւնը տալ, ուրու որ ուզէ. Ո՞ր դրութիւն ծառայից արտօնութիւն կուտայ իր տիրոջմէն ստակ գողնալ, երբ բաւականութիւն չունենան. Ո՞ր դրութիւն հրաման կուտայ, որ պատուոյ եւ շահախնդրութեան համար մարդ սպաննեն մեռցնեն. Նաեւ ազատութիւն տայ շնութեան, արքայասպանութեան եւ ամեն տեսակ եղեռնագործութեան. Ո՞ր դրութիւն իր հպատակացը միտքը, խղճմտանքը, կամքը եւ ինչ որ իր գոյութիւնը կ՚կազմէ, իրեն գերի ընէ ու զանոնք իբրեւ մեքենայ կղերներուն ձեռքը յանձնէ. Վերջապէս ո՞ր դրութիւնն է՝ որ իր անգութ գործքերովը, իր ապականեալ վարդապետութիւններովը և իր անիրաւ պահանջմունքներովը Աստուծոյ յաւիտենական, բարոյական եւ բնական օրինաց խանգարումն, մարդկային

ընդհանուր առնուած մէկ քանի խօսքեր ըրած եմք. Ուրեմն մեր ըրածը ոչ թէ զրպարտութիւն է, այլ ամեն մարդու ըրած ընդհանուր մէկ դատողութիւնն է.

բարոյական՝ իմացական կենաց ժանտախտ, քաղաքներու աւերիչ, քաղաքականութեան եւ մարդկային յառաջադիմութեան արգելիչ, ամեն տեսակ բարեկարգութեան եւ լուսաւորութեան թշնամի եւ անգթութեան հրէշ ըլլայ, ու մարդկային երջանիկ ընկերութեան գահուն վրայ յաւիտեան Թագուհի բազմիլն ալ իրեն օրինաւոր ժառանգութիւնը համարի. Ահա՛ այդ դրութիւնը մեր չընդունած դրութիւնն է. այդ Հռոմ. եկեղ. հայրը՝ որուն մէջ դժբաղդաբար ինկած մարդը իր մարդկութիւնը, իր բանականութիւնը, իր իմացականութիւնը, իր մտաց եւ խղճի ազատութիւնը կորսնցնելով՝ մարդկային ընկերութեան մէջ մարդակերպ անբան կենդանի մը պիտի մնայ. Հոն ուրիշ բան չտեսնուիր, բայց միայն ընդհանուր ապականութեան գաղափարը, խղճի եւ մտաց գերութիւն, մոլութեան եւ մոլորութեան գոյնզգոյն բոցեր, երկպառակութեան ճիշդ իդէան, տկարութեան վայրկեանը, անգութ տեսարաններ եւայլն եւայլն. Ուրեմն մեր զաւակունքը երբ մեր ձեռօքը այն Հռոմ. եկեղ. հայրը Պի. Թ. ձգենք՝ զանոնք Պապական դաստիարակաց յանձնելով, մեր զաւակացը առաջին թշնամին մենք եղած պիտի ըլլանք.

Խե՛ղճ դրութիւն. ատենով միտքը դրած ու համոզուած էր, որ բոլոր աշխարհք Պապական պիտի ըլլայ. հիմայ յուսահատած իր կործանման սահմանները կ՚դեգերի ու ո՛ր վիհերու մէջ գահավիժիլը ինք չգիտեր. Աս դրութիւնը այնպիսի վտանգաւոր սահմաններու եզերքը հասած է, որուն ապահովութեան երաշխաւոր գտնուիլը անհնարաւոր սեպուած բաներէն մէկն է. Իր կրօնը քաղաքականութեան հետ այնպէս ամուսնացուցած էր, որ ազատութեան ձայնը առածնուն պէս անմիջապէս իրարմէ բաժնուեցան. այնպէս որ Պապական դրութեան ունեցած 200 միլիոն ժողովուրդէն 90 միլիոնը Բողոքականութեան դիմեց, եւ ունեցաւ զատ քաղաքականութիւն. Մնացած 110 միլիոն ժողովրդեան մեծ

մասն ալ անկրօնութեամբ խմորուած են, եւ ունին այլ եւ այլ քաղաքականութիւններ. միւս փոքր մասին երակները գիտնելու համար ալ՝ օր օրի վրայ անոր մտքի լուսաւորութեան աստիճանները աչքէ անցնելու է. Ահա ամուսնութիւնը յաւիտենական բաժանմամբ քակուած է, որ մէջ մ'ալ միանալիք չունի. Բայց ասոնք դեռ երազնին կերազեն.

Ահա Պապական դրութեան անբարոյականութիւնը, անմտութիւնը, անարգութիւնը, անդերեցկութիւնը, անյաջողութիւնը, եւ ահա անոր գէշ ազդեցութիւնը, անոր չար հետեւանքները եւ արդիւնքները. Ահա անոր դաստիարակաց եւ ուսուցչաց սորված եւ սորվեցուցած վարդապետութիւնները, դաստիարակութիւնը, ուսմունքը, Աստուածաբանութիւնը եւ փիլիսոփայութիւնը. եւ ահա անոր պաշտպաններուն կեղծաւորութիւնները եւ շողոքորթութիւնները, Միով բանիւ, ահա՛ մեր ՀԱՄԱՌՕՏ ՆԿԱՐԱԳԻՐԸ ՊԱՊԱԿԱՆ ԴՐՈՒԹԵԱՆ. Քննեցէ՛ք տրամաբանօրէն եւ պատմաբանօրէն. դատեցէ՛ք ճշմարտօրէն եւ անկեղծօրէն. վճռեցէ՛ք Աստուածօրէն եւ մարդկօրէն. Կամ եթէ կուզէք՝ դարձեալ ձեր փողը հնչեցնելով եւ թմբուկնիդ զարնելով՝ ելէք Հայկական հրապարակները ու ստաբանեցէք, առասպելաբանեցէք եւ իմաստակեցէք, ան դրութիւնը պաշտպանելու համար որ մեզմէ առաջ Պարոնիոս հռչակաւոր Հռոմէական պատմիչը նկարագրած էր սա ամենապայծառ երանգօքը. «Աղականեալ, գարշելի բաներով պղծուած, ապերասանութիւններով աղտոտուած եւ սա բաներով մշտնջենաւոր կապանաւորութեամբ [illegible] գերութեան» կոչելով զանի. Մենք ալ ձեր դիմացը կը հանենք Լուսաւորչի մատաղահաս Մուսայքը որ ձեր փողերը հնչեցուցած եւ թմբուկները պատռած առեննիդ՝ անոնք ալ սա հետեւեալ երգը երգելով կուգան, որ Ֆրանսա, Սպանիա, Անգղիա, Գերմանիա եւ Իտալիա, նաեւ արանց եւ կուսանաց վանքերը 800 տարի շա-

ՎՐԻՊԱԿՔ

ՍԽԱԼ	ՈՒՂԻՂ	ԷՐԵՍ	ՏՈՂ
անսխալ	անսխալութիւն	11	26
դլուխ	Գլուխ	12	26
գիտութիւն	տգիտութիւն	17	24
Անտիքոս	Անտիոքոս	19	18
Ի փրկութեան	’ի փրկութիւն	28	1